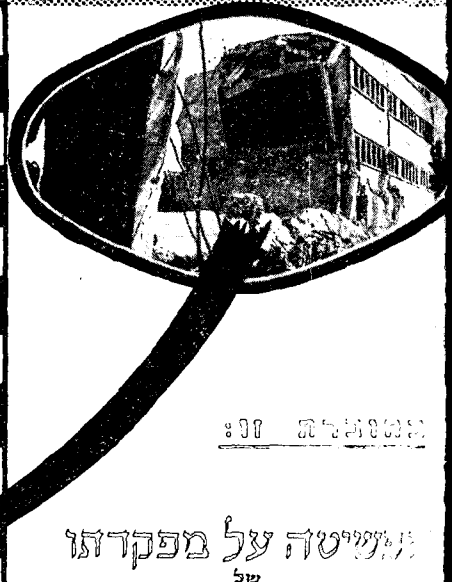
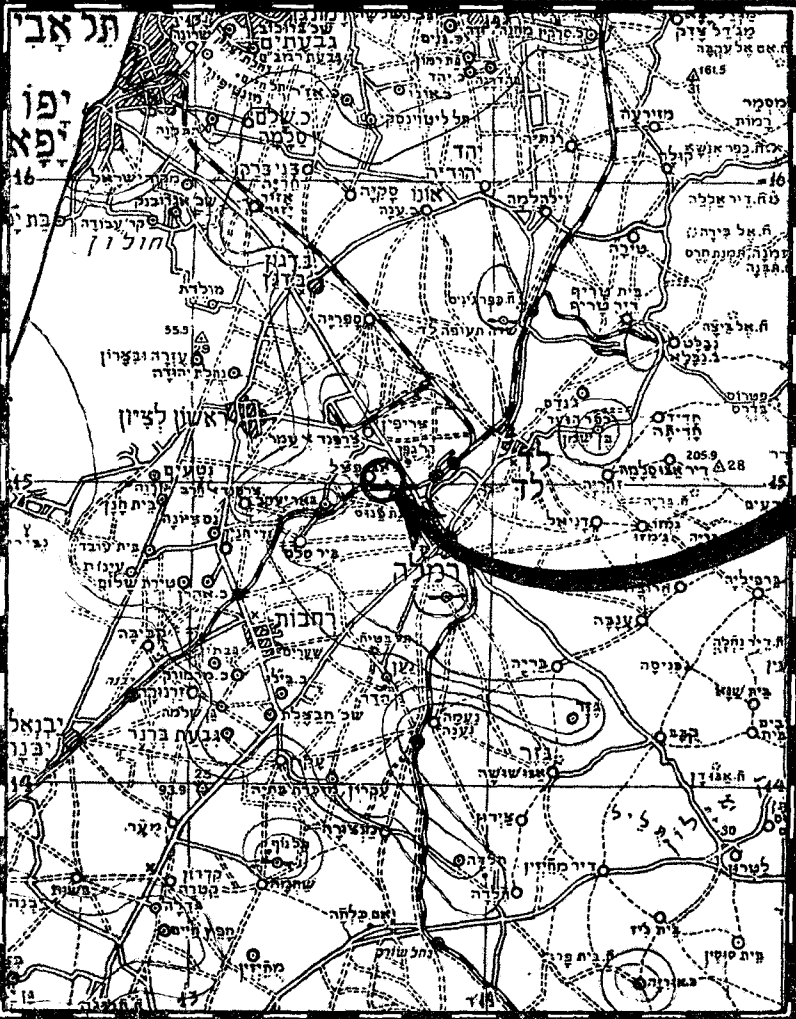

מערכות

הגשיטה על מפקדתו
של
יפן סלעמה

הגשיטה צבאית וניסוחיה

אדר א' תשי"ד
פברואר 1954

פב

„מערכות“

בית ההוצאה של צבא הגנה לישראל
מערכת ומנהלה: נחלת בנימין 57 ת"א.

על המעטפה:

גזרת רמלה—לוד ערב „נחשון“ (השטחים היהודיים בכחול והערביים באדום). במסגרת מימיו — בניין המפקדה של חסן סלאמה לאחר פיצוץ.

דפוס „ספר“ בע"מ

עטיפה: בית הדפוס הצבאי 665

תוכן הענינים

6	הפשיטה על מפקדתו של חסן סלאמה
	הנדסה-צבאית וגיוסותיה
33	חיל-המהנדסים במלחמת-העולם השניה
41	ההנדסה באימון רגלים
45	גייסות-הנדסה
53	ביצורי-שדה בזירת קוריאה
57	"מתלך הפרש" (כיבוש הארץ ע"י צבא הסלבים)
73	מלקח צבאות קטנים : תשובותיה של פינלנד
84	תחרות רשימות מס' 2 : תוצאות
85	"כיצד נעלה את רמת הקליעה?"
86	"חיילים כאש"
88	ממצפה אה"ר : מלחמה "פסיכולוגית"
	במת מערכות : האם גותר על המזלג ? / ננצל את הטבע / המטרה — קיום הנפש /
90	היכן הסירים ? / דין השבויים לפי התורה / אימון הפרט בלילה
95	מכתבים אל קצין-מילואים : ניצול תקופת הרגיעה
96	הידושו נשק וטכניקה : נשק קל בריטי וצרפתי / תוחה נ"ט ללא-רתע
98	תחרות רשימות מס' 4 : "כיצד נגביר את הסודיות ונעלה את רמת הבטחון?"
99	רשימות קצרות : לבעיית גבול האינפורמציה המותרת
100	ממדף הספרים : "היכן הדרך לארץ-ישראל?" "מפלמ"ח עד צה"ל"

מי ומה בחוברת

ככל מלחמה ובכל קרב (פרט לאלה בהם נקבעת ההכרעה מראש, ע"י עצם יחסי הכוחות

המתמודדים) ישנם, כידוע, רגעים כשהתוצאה נראית כמפרפרת "על להב הסכין" — ורק יומה ומאמץ יתרים, יש בכוחם להטות ברורות את נפש-המאזנים. כאלה היו ימי אפריל 1948. לאחר ימי סוף מרס 1948 החמורים והקודרים, באה סידרת היחל-צויות והכרעות ברזכות, אשר שיוחה למלחמת-העצמאות את מהלכה ודמותה שנתקפו

בהיסטוריה. עמידת משמרהעמק והדיפת הדרוזים, גאולת טבריה וחיפה, לכידת "מצודת הכוח" והגנת גשר — בצפון; מסע נחשון, וכיבוש הקסטל, הסרת עבד אל-קאדר החוסייני מן הדרך — והמחלומה על מפקדת חסן סלאמה — במרכז; עם אלה נסתמן המפנה הגדול במהלך המלחמה. אכן, ההישג האחרון הזה, שעל חשיבותו האוביקטיבית עומד פרק-המבוא בסקירה המוגשה בחוברת

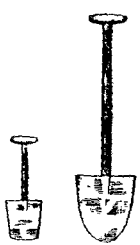
זו (עמ' 6), ציין גם נקודה רבת ענין בהתפתחות דרכי-הפעולה של כוחותינו בתחום "מבצעים מיוחדים". הסקירה שאובה מתוך חומר של "ספר חטיבת גבעתי" (הנמצא עתה בשלבי הכנתו, ע"י סרן א. אילון).

בתולדות התהוותו של שטח מדינתנו קובע מקום לעצמו אותו חבל, אשר אפשר

וחסר הוא הגדרה גיאוגרפית מדויקת, או כינוי קבועועומד, אולם אין חולק על חשיבותו החיונית לעצם קיומה של מדינת ישראל — הלא הוא פס האדמה המשתרע ממזרח ל"קנטון המרכזי", של ישוב יהודי מרוכז וצפוף שבין פתח-תקוה לרחובות, ובסמיכות ישרה אליו, בין שנדבר על "אזור רמלה-לוד וסביבותיה", ובין שנדבר על "בקעת אונו", או על שמות ונוסחאות אחרים — לא תשתנה ולא תפחת חיוניות זו של השטח, אשר אף כי מיצער למדי הוא, בכ"ז מעניק הוא בנקודה מרכזית זו את מעט ה"עומק" ללכה האוכלוסית, הכלכלי והצבאי של המדינה. אין ספק כי המתלומה שהונחתה על מפקדתו של חסן סלאמה, לא זו בלבד שסייעה לפלס את הדרך לירושלים, אלא אף שימשה פתח לאותה מלאכה אשר הושלמה ב"עשרת הימים" של יולי 1948.

כמאמר נפוליון, "צבאות מהלכים על קיבותיהם". אולם, עם כל שנינותן של אימורות

כנף קולעות, יש והמציאות ה"רגילה", ה"פרואית", משקפת אמת לא פחות משכנעת מאשר פרדוכסים מזהירים. אין כל ספק כי בראש-וראשונה מהלכים צבאות על רגליהם; ורגליים אלו זקוקות לרוב לדרכים — ויש גם לגשרים, ולמע-ברים, על פני מכשולים. ומכאן, סוג הגייסות הקרוי "חיל-הנדסה" (או "ספרים", "הפרים", "פיונרים", "חלוצים", "פלסים" וכיו"ב, ועוד היד נטויה; ומשמגיע הדבר לגישור — "פונטונרים", "גושרים", ואף "מעבירים על פני-המים", הכל לפי הלשון הנהוגה שבאותו צבא מסוים). אכן, כאלה היו תפקידיהם כבר של גייסות-ההנדסה מן הראשונים שנועדו בהיסטוריה. ומצוי תיאור מפתיע ומעורר-מחשבה, כיצד בצבאותיו של אותו אנטיוכוס שכבש את ארץ ישראל דור אחד לפני מרד המכבים היו פלגות חיילי-הנדסה

נעות, עם הגייסות-הקלים, בראש שדרות העושות דרכן בארץ הרדית ומבוותרת, רבת מכשולים — ממש ככתוב בתקנונים של צבאות אירופאיים במאה ה"ט והכ', אלא שעם בוא אבק השרפה נתרבו התפקידים: הן בחתירה ובפיצוץ (מכאן ה"מינרים"-החותרים, "היקשנים") והן בהקמת הביצורים להם נזקקו הגייסות אף בשדה לנוכח נשק-האש; ועל כך נוספו תפקידי מיקוש-דרכים מזה

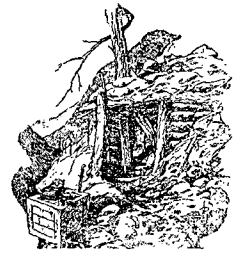
ופניווי-מוקשים מזה, ורשימת-התפקידים עודה פתוחה וגדלה. לחיל רבי-אגות ורב מעשים זה, חיל-ההנדסה, מוקדש המעגל החילי החזש, אשר ה"רישא" שלו ניתנת בחוברת זו של "מערכות" (עמ' 33). קדמו לו, כידוע, מעגלי חיל-התותחנים וחיל-האספקה.

מי ומה בחוברת

כראשית מלחמת העצמאות הוטלה מעל דפי "מערכות" הסימטה הקריאה: "חפור!

זיעה חוסכת דם! העצה לא היתה חדשה — אולם חיונית. אכן, כבר באותם חודשים ממש ניתנו ליחידות השונות כמה וכמה הדגמות (ולעתים — אכזריות למדי) להכרח זה להתבצר או להתבסס כראוי, ומיד, בכל עמדה שנכבשה — ובכלל, להתחפר יסודית בכל מקום אשר אשה-האויב עלולה להגיע עדין. ולקה המציאות — דירבן והוכיח. מאז נתרחשה מלחמה אשר גם כיום עודנה מקובלת כ"חדשה" — מלחמת קוריאה — ואף היא "הידישה" את הלקח הנוגז — והחיוני: "חפור!". עדות לכך — תוכנו של הפרק ב"מעגל חיל-ההנדסה" המוקדש למסכת ביצורי השדה בחזית קוריאה (עמ' 53).

המאמר, "חיל-ההנדסים במלחמת-העולם השנייה" מעובד לפי כתב-העת הבריטי המאמר "Journal of the Royal United Service Institution", אפריל 1953. המאמר "ביצורי גייסות-ההנדסה" מעובד לפי כתב העת השביערי "Technische Mitteilungen", אפריל 1953. המאמר "ביצורי שדה בזירת קוריאה" — כמעובד בירחון האמריקאי "Military Review", ספטמבר 1953 לפי ה"British Army Journal". מאמר זה נכתב ע"י מפקד "דיבזית הבריטים ה-1" — דיבזיה שפעלה בזירת קוריאה.

"מדוע לא היטיב משה רבנו לדעת גיאוגרפיה, ובחר דוקא בא"י, על פני ארצות

פוריות ממנה?" — לעתים קרובות תישמע הלצה אנהה זו בקטע-שיחה רציניים-למחצה. אך, האומנם כל-כך לא ידע? היסטוריון נודע, שהגיאוגרפיה נחשבה כאחד הצדדים החזקים שלו. פוליביוס בעל השם, סבר בזמנו אחרת — ולא חלק על משה. בחלק השני של הסקירות על "כיבוש הארץ ע"י צבא הסלבקים" (עמ' 57) מובאת, תוך כדי תיאור מסע הכיבוש של אנטיוכוס על פני ארץ-הכנרת, הגליל והגלעד — הערכת-ההתפעלות של פוליביוס, הערכה, אשר דומה כי לא מצא לנחוץ לחלק שכמותה לשום ארץ אחרת מן הארצות הרבות בהן נגע בספרו הכביר. הוא מדבר בהדגשה על פוריותם המופלגת של חבלי בית ירח ובית שאן, הלוא הם שטח עמק-הירדן הנמצא כיום בתחומי מדינת-ישראל. "כניעת שתי ערים אלו עודדה את אנטיוכוס לגשת לביצוע תוכניותיו הנוספות; כי החבלים הצמודים להן, היה בידם לספק בנקל את כל צבאו במוגוז, ולהמציא לו בשפע כל דבר הנחוץ לעריכת מסע-המלחמה". לא יפלא, איפוא, כי הארץ שימשה מאז ומתמיד לא רק מקום מקלט לשבטי ישראל, אלא אף מטרה להמדרותם של כובשים זרים; והעמל המפרה אותה תבע בהתמדה את בן-הלואי הנחוץ לו — את המשמר והכוננות.

"אסטריגיה של הגנישה הבלתי-ישירה" — זהו שמו של ספר נודע, מפוריטעו של קפ'

לדיל-הארט, העתיד להופיע השנה בתרגומו העברי, בהוצאת "מערכות". ניתוחו מגיע עד לסיום מלחמת-העולם השנייה, ואפילו עד למלחמת-העצמאות הישראלית. אך יקשה לאמר כי כובש הבא מחוץ הלבנון, פורץ לו דרך אל חבל-הכנרת, ועולה משם, דרך הגאיות והרמות שמדרום לירמוק עד אל רבת-עמון (היא עמאן של היום) לצור עליה וללכדה — ורק אחר זה פונה אל מערב-הירדן, כדי לאסוף תחת כנפי שלטונו את הארץ, "כאסוף ביצים עזובות" — לא הגשים, הגשמה שנונה ומטור פחת ביותר, כבר אז, שנתים לפני מערכת קנה הנודעת, את העיקר של "אסטריגיה עקיפה". והלוא כזה היה מעשהו של אנטיוכוס, במסע-הבוק שלו מחופי צידון אל גדות היבוק — וחזור, אל מרגלות הכרמל. והשאר הרי כתוב ב"מהלך הפרש" שבחוברת זו.

תודת המערכת נתונה לספרית מחלקת העתיקות הממשלתית ולספריה הסמינריונית ללימודים קלטיים של האוניברסיטה-העברית על סיוען למתן התמונות-המדגומות שבסקירה על מסעי אנטיוכוס השלישי בארץ-ישראל.

מי ומה בחוברת

"לקח צבאות קטנים" הנו נושא אשר סגן־אלוף י. בר ככר הקדיש לו מאמרים מספר,

שנתפרסמו במשך הזמן מעל דפי "מערכות"; אך ודאי שטרם נדלה הנושא וטרם מוצה כולו. ואומנם — השרשרת נמשכת. הסקירה על לקח צבאה של פינלנד (עמ' 73) אינה אלא

חוליה נוספת בשרשרת זו. עם זאת, הריהי חלק של עבודה נרחבת יותר, המנתחת את לקח מבנם וארגונם של הכוחות הפיניים בימי מלחמה ובשלוק, אשר סגן־אלוף בר עומד בעיבודו — והיא מנסה להעלות את קוי הסתגלותו של צבא מדינה־קטנה אל מסגרת תנאי המיוחדים (בין גילוייה של הסתגלות כזו — גם נידות כל־הנסק — על גלגליה של כרכרה, או גלשוניה של מגררה — אותה טיפח אותו צבא, והיא מתגלית בצלליות הנלוות אל ציון זה).

קשה במקצת למסור, במטבע עברי מקביל, את

משמעותו המדויקת של הביטוי האנגלי Men Management מכל מקום, אחד מיסודותיה של חכמת־אמנות זו, החיונית כל־כך במשק־האדם של כוחות־מלחמה, הנה ללא ספק הדאגה לאדם־הלחמה, ותוכנו של ה"מכתב אל קצין־מילואים" (תוכן, אשר נרמז, בעצם, כבר ב"מכתב" הקודם, שבחוברת פ"א, בו הופשח הדין בניצול שלעות הרגיעה) בא להעמידנו על גילוי ממשי חשוב של בעיה זו (עמ' 95).

אנשים או קצין אילואים

"אדמירל כחול־העפרון" — "Blue-Water Admiral" — כזה היה שם הספר באנגלית. שם מקורו; וטעמו עמו; באותה תפיסה ("The Blue-Water School") שאת המפתח להגנת בריטניה (ואח"כ — להגנת ארה"ב) ראתה בכוחות־צי, הפועלים במרחבי הים; ואדמירל הנמנה על נאמניה זוכה היה לתואר־כינוי "אדמירל כחול־מים" "Blue-Water Admiral". אין אולי כאנגלים, (ולדעת רבים — גם כאחינו בני

ישראל), "הומור־על־השבון־עצמם", דבר אשר יש ומצילם ממחשבה־עצמית רצינית מדי בעל־הספר, אדמירל "אמיתי" שהושב על פן של פוסק־עליון בצנזורת המלחמה הבריטית, מנסה להקניט קמעא את עצמו, כבר בעצם שמו של הספר שכתב: "אדמירל כחול עפרון", דהיינו — זה שכל כוחו אינו אלא בעפרון־החבלה שלו, כאן מתגלית כבר הראייה האנושית האירונית, המוסיפה לא מעט הן וענין לדפיו הרבים של הספר. אולם, יש בו בספר אף הרבה מן המאלף: שפע ידיעה על המכניזם המורכב והעדין של "קשר־ציבור", אינספור־מציאה־לרבים וצנזורה בימות מלחמה, "חוק־טבע" וכללי־התנהגות הפועלים בתחום זה, דמויות, עובדות ומעשים שהיו לספר לא־שצבא, לעתונאי ולקהל הקורא, ואפשר — גם לצנזור...

מעירים למערכת כי באין חוק צנזורה־מוקדמת במדינת־ישראל, אין בסחון בכך כי חבר אנשי הצנזורה יקרא בספר המתפרסם. אם כן — הרי שיימצא אולי שיקול אחד לפחות להצטער על העדרו של חוק מעין זה.

"צבא פרטי" של "פופסקו" — הוא לויט־קול' ולאדמירל פינאניאקוב — מקום מיוחד־במינו

תופש הוא בסדרת ספרי הוצ' "מערכות" בסוגית "מלחמה זעירה", מבצעים מיוחדים ושאר צורותיה וגילוייה של מלחמה "בלתי שגרתית" אשר כמה וכמה מהם, וצירופיהם, מקופלים־יחדיו בעלילת "צבא פרטי" זו.

אפשר והלקח המרכזי שבספר הוא העדר ה"סתיירה" בין גילויי־פעולות רבים אלה: מלחמה־מאחורי־קורי־האויב, פריטיזניות וטיפוחה, פעולות סיור נועזות ומכצעים נוסח "קומנדו", אדרבא, עולה ובולטת מתוכו ההשלמה־ההדרית השורה בתחום זה — אם קיימת, ומופעלת, תפיסה הכוללת את כל אלה ורותמת את כולם לתכלית המשותפת האחת.

יתכן ובספרות הענפה, אשר הולידה מלחמת־העולם השניה, אין עוד ספר שממנו תעלה בבהירות כזו תמונת האתדרות הכוללת, החיונית, של מעשה המלחמה, ה"סדיר" וה"בלתי־סדיר" יחדיו, באשר ספר זה כתבו הלוחם והמפקד ה"משונה" ו"יוצא־הדופן", האיש הלא צעיר אשר צירף ומיוג בכתיבתו — ובמעשיו — חכמת חיים וצערות־רצון.

כאן גילה פופסקי הן כתיבה וכשרון־תיאור שאינם מן הרגילים; סגולה למילת־הכנף הקולעת, הבנה שנונה באופיים של בני אדם ובדרכי השליטה, בהם וראייה חודרת בחזיונות המלחמה. ועם זאת — מגלה הספר חוש אנושי רגיש, הומור טוב של לוחם, ומעל לכל — תחושה עמוקה ותוססת של טעם המלחמה.

סי ומה בחוברת

קיצורו של דבר: ספר שיש בו כדי להשכיל ולהרבות דעת; ספר מאלף, המדרבן את מחשבת הלוחם והמפקד; ועם זאת גם ספר שיש בו כדי לחנך, כדי להעלות דמות איש צבא.

„פשיטת וינגייט“, ספרו של צ' ב. ג. רולו, עומד להופיע במהדורתו העברית השלישית. הדבר אומר דיו על הספר — ועל ענינו בו. ג' חלקים, בעצם, במהדורה שלישית זו. בפתח — „מה היה לנו וינגייט“ קטעי סיכום וחשבון נפש לקשרינו ויחסינו אנו אתו. אחר־כך — גוף־הספר עצמו. ובסיום — מילואים, ניתוחים ונספחים, המציגים את מעשי הימים ההם במסגרת לקח־מלחמה כולל, עשוי־להנחות.

— — — הידיות, אשר קשרה את וינגייט אל העם העברי, נחשלה באש המאורעות של תרצ"ח־תרצ"ט. הדברים המובאים כאן, בפתחו של ספר על פשיטת וינגייט בכורמה, אינם ממצים את הפרשה, לא את פרשת־האיש ולא את פרשת פעולותיו בארץ ישראל. אך גם הלקט של רשמי המגע, הזכרונות ודברי ההערכה יש בו כדי להעלות לעיני הקורא את דמותו של אורד וינגייט; כפי שנראתה לאלה שזכו להפגש עמו בארץ־ישראל — — — (משורות המבוא. „מה היה לנו וינגייט“).

עם הופעת המהדורה השלישית היה צורך לצרף בשולי הספר סיכום ענייניו של הפרשה ולעמוד בו על כמה צדדים צבאיים־מקצועיים, שנעלמו מעיני המחבר — ולהצביע על כמה מן המסקנות שניתן להסיקן מפשיטה עמוקת־חדירה; פשיטה, שהיתה מיוחדת במינה בתולדות המלחמות.

שילוב זה — סיפור המעשה, כפי שהוא מובא ע"י רולו, הסיכום והנספחים — יהיה בו אף כדי להקנות לקורא את הרקע הנוחוץ להבנת המעשים והחזיונות המתוארים ע"י לויט־קול. מיכאל קאלברט בספרו „אסירי התקווה“ העומד להופיע בקרוב בהוצאת „מערכות“, „שני הספרים, בצירופם, יעלו את פעלו ומורשתו של וינגייט במסכת שלושה שתאפשר להסיק לקח צבאי רבי־ענין ורבי־ערך“ (מפרק־הסיכום של סקירת מילואים לרבי־סרן מ. אבירם).

הספר „המפציצים המריאו עם שחר“, המופיע בימים אלה, פותח שלושה חודשים בספרית „מערכות“ — הלוא היא „סדרת חיל־האוויר“. אמר ביאליק: „מידת השמים שמעל לראשו של עם — כמידת הקרקע אשר מתחת לרגליו“. בחקופתנו ניתן גם לומר: „מידת שליטתו של עם על אדמתו היא כמידת שליטתו בשמי ארצו“. ספריה צבאית עברית — אי־אפשר שלא תכלול שלושה ענפה העוסקת בתורתו, ענייניו ובעיותיו של הכוח־האווירי, והמטפחת ומחנכת

דורות חדשים של אוידי־ישראל. שתי שרשראות מקבילות תהיינה סידרה זו: אחת, המוקדשת להלכתו ומעשהו של כוח־אווירי באשר־הוא, לסוגיות טקטיקה ואסטרטגיה הכרוכות בהפעלתו, לבעיות תעופה, לפרשות מאלפות של מלחמה־באוויר; ושניה בצדה, אשר עיקרה סיפור ותיאור — אך מגמתה המהותית היא להקנות מושגי טייסות ולחמה־באוויר ולחנך הכרת הקורא לו ונעדה (כמבוגר, כעול־ימים), וחושיו, לקראת כושר־הזדהות עם תפקידו ותביעותיו של שירות־לוחם זה.

ב„שרשרת שניה זו ישמש הספר הניתן עתה כחוליה־פותחת. בקיום בולטים — לעתים, יתכן, מובלטים במתכון עד כדי ציור־בשחור־ולבן — מתאר הוא את עלילת בצרונה־מחדש של יחידת־טיס שרוחה נתערער לרגע־קט; אותו „רגע“, העשוי להיות כה גורלי במהלך קרבות ובתהפוכות מלחמה, שימוש באמצעים „בלתי־מקובלים“ של פסיכולוגיה־צבאית ונהגה־פיקוד, להחזרת ליכוד־לוחם והכרת היעוד, מעלה בהדרגה שוב את היחידה ואת אנשיה במדרגותיו של סולם קשה זה של מילוי תפקיד טייס־לוחם.

„סדרת חיל־הים“, הנה בחינת הכרה בספרית הכוח־הלוחם של אותו עם אשר לא רק

עברו שזור זכרונות שבטים „יושבי לחוף ימים“, „שוכני על מפרצים“ ו„גרי־אניות“, כי אם אף במציאותו המוחשית של היום מהות הים את „עורק־העורף“ החיוני שלו. אכן, בצד המצוה „ללמד בני־יהודה קשת“ מקיים צבא־הגנה־לישראל גם את מצות הרגלתם במשוט, במפרש, במנועים ובהגה (כשם שהוא גם מצמיח להם כנפים). מעשה זה צריך לתורה שבצדו — „סדרת חיל־הים“ בהוצאת „מערכות“, אשר ראשון ספריה עומד להופיע בקרוב, מכוננת להניח את ראשוני־הנדרכים לתורה־ציית־שבדלוס בלבוש העברי. ולסקרנים יגונב: ספר ראשון זה יהיה „האניה“ לס. ס. פורסט — ספר, אשר בו פרקי־תיאור של מגננון־אניה והיירמלחים, ושלביו של קרב במרחבי הים־התיכון, משולבים ודבוקים יחד.

הפשיטה על מפקדתו

של

חסן סלאמה

הרקע והגורמים

1. מגמת האויב - ירושלים

להשכיר" מקרב עריקים בריטיים. המקומיים היו מותיקי הפורעים ב"מאורעות" קודמים, שהתמחו במארכים ובחבלה. אבל בעיקר נשענה מפקדה זו על כפריים ועירוניים ערביים, משכם בצפון ועד לחברון בדרום, ומיריחו במזרח ועד לרמלה במערב. היא פעלה בעיקר נגד גוש עציון ונגד ירושלים וחיבלה בתחבורה לירושלים שעברה בהרי יהודה; כן פעלה נגד הישובים שבקרבת הדרך.

המפקדה ה"מערבית" (מפקדת "מחוללוד") — היא מפקדתו של חסן סלאמה — חלשה על כוח דומה בהרכבו לזה של המפקדה ה"מזרחית". מקורות הכוח שלה — נוסף לגרעין המגוייס — היו הכפריים הערביים והערים הערביות שבמרחב שלטונה, כגון: לוד, רמלה, בית-דגון, יזור וכד'. כן עמדו לרשותה מספר יועצים גרמניים.

כמו עכד אל-קאדר, היה אף חסן סלאמה קשור למופת ול"ועד הערבי העליון".

חסן סלאמה הפעיל, אומנם, את כוחותיו להטרדת שכונות הספר של תל-אביב. אולם עיקר פעולתו הייתה חבלה בתחבורה לירושלים ולדרום — וכן פגיעה בעמדות המשען שנועדו להבטיח אותה — תחילה בקטע ת"א—בית-דגון, ואח"כ בקטע דרך-הבטחון של מולדת (בשיטה של מיקוש).

בשעת הצורך היו שתי המפקדות מפעילות את הלוחמים שבקרב האוכלוסיה ע"י קריאת ה"פוע" — שהיא הזדעקות המוגנית של כפריים (ולעתים אף של עירוניים) לעזרת הגרעין הלוחם. הזדעקות מעין-זו לא היתה כרוכה בבעיות אפסנאיות, כי כל "מוזעק" דאג לנשקה לתחמושתו ולמוזנותיו. אולם, מאידך גיסא, היתה ה"פוע" בעלת "נשימה" קצרה

מיד לאחר החלטת האומות המאוחדות על הקמת שתי מדינות עצמאיות בתחומי ארץ-ישראל, ואזור בית-לאומי אחד, פתחו ערביי הארץ בפעולות איבה. המנהיגות הערבית המקומית, בראשותו של ה"מופת" ת"א, ביקשה להצית בארץ אש כזו, אשר תניע את עמי העולם לחזור בהם מהחלטתם. ואת היישוב היהודי — להתיאש מביצועה. לאחר חודשיים של "פעולות" בכל חלקי הארץ — התקפות בכונה לרצוח או בכונה לחבל ברכוש ובמשק, כדי להטיל מורא על היישוב היהודי — הסתמנה מגמתה של המנהיגות הערבית, כדלקמן:

כיבוש האזור הפגיע והרגיש ביותר של היישוב היהודי — ירושלים ובנותיה — מתוך תקווה שהדבר יביא לידי כניעת היישוב כולו. השיטה שבה בחרה אותה מנהיגות להגשמת מגמתה התבססה על פעולה משולבת: השגת ניתוק (שפירושו מניעת אספקה). יחד עם ביצוע סידרת התקפות, שתכליתן כיבוש הדרגתי של השכונות החיצוניות של הבירה ושל היישובים הבודדים הסמוכים לה.

2. כוחות האויב ואורח פעולתם

הדרך לירושלים, ששימשה מטרה עיקרית להתרפה הערבית, עברה במרכזים ערביים גדולים — או בסמוך להם — אשר היו כפופים לשתי מפקדות ערביות: במזרח — מפקדתו של עבד אל-קאדר, ובמערב — מפקדתו של חסן סלאמה. לרשותה של המפקדה ה"מזרחית" עמד גרעין מגוייס של מתנדבים זרים ומקומיים. הזרים היו מתנדבים מעיראק וממצרים, וכן מספר אנשי "חרב-

חסן סלאמה — בהצטרפן אל גרעין־הקבע הלוחם שלהם — את הישגיהן הגדולים ביותר.

באותם הימים הוכשלה שיירת נבי־דניאל (ע"י כוחותיו של עבד אל־קאדר) ושיירת חולדה (ע"י העיראקיים מואדי־צ'ראר וכוחותיו של חסן סלאמה — מרמלה והסביבה). סמוך לכך חגג חסן סלאמה — אם כי ללא הצדקה — גם את נצחוננו על בית הק"ל (שעל הכביש בבית־דגון), אותו הצליח להרוס סוף־סוף בעזרת מכונית עמוסה חומר־נפץ.

לאחר כשלון השיירות הנזכרות ולנוכח לקח השמדתה של השיירה ליחיעם בצפון, התברר כי שיטת הליוי־הצמוד — אשר בעזרתה ביקשו לפתור את בעיית קיום התחבורה העברית בדרכים — שוב אינה עונה על הצרכים.

נראה היה שהיזמה בדרכים עברה לידי האויב, אך לא לזמן רב. שכן, כבר בתחילת חודש אפריל חל מפנה בשיטת מלחמתנו על הדרכים, מפנה אשר נועד להחזיר את היזמה לידינו באמצעות פעולות יזומות, מבוצעות בכוח רב־יותר משהיה מקובל עד אז. היה ברור לכול, כי מצבת של ירושלים חמור ביותר, ועל־כן הוחלט כי הפעלה ראשונה של כוח כזה תיעשה לשם פריצת הדרך לירושלים, ושם ניתן לפעולה — מבצע "נחשון". מבצע "נחשון" צריך היה להתגבר על שני "אזורי־מחסום": הראשון של חסן סלאמה והשני של עבד אל־קאדר.

לצורך המבצע קובצו יחידות מחטיבות, שונות —

ביותר, מכיון שהמוזעקים חזרו לבתיהם אחרי ימים מספר — או אף שעות ספורות. כן פחתה יעילותה של שיטה זו ככל שרחקה זירת־הקרב מכפריהם ומבתיהם של המוזעקים, שכן אז היו מתגלים ביתר־שאת הקשיים הארגוניים; והפיקוד צריך היה להתגבר על נרגנות של "דברים" מכל כפר.

בדרך־כלל לא עלה בידי ה"פוע", אף בצירוף גרעין־קבע קטן, לעמוד בפני כוח בעל אופי צבאי סדיר — ולו גם קטן ממנה במספרו — שעה שהיה הלז מאומן היטב ובעל עדיפות בנושק. היא נכשלה כאשר הכפרי התחיל חושש לביתו־שלו, כתוצאה מפשטות מוצלחות שביצע ארגון ה"הגנה" בכמה כפרים בבת־אחת. עבד אל־קאדר, שניחן במזג של מנהיג (אכזרי למדי) ובכוח השפעה אישית על אנשיו, הצטיין בארגון ה"פוע". הוא הצליח להלהיב את אנשיו והביאם לידי קנאות רבה כל־כך, שיש ושימשה פיצוי לרבות ממגרעותיהם בארגון ובאימון. חסן סלאמה הצליח פחות בארגון ה"פועות", בעיקר בגלל אופיה של האוכלוסיה הערבית בשפלה, שהיתה פחות מלוכדת במסגרת הכפר וה"חמולה" ופחות עזה באופיה. על־כן נשען הלז יותר על זרים ועל גרעין־קבע מבין המקומיים.

3. ימי "נחשון"

על אף כל מגבלותיהן המוזכרות, נחלו, בסוף חודש מרס 1948, ה"פועות" של עבד־אל־קאדר ושל

קיום לדמותו של חסן סלאמה

לכובו מחדש. הוא ובן־דודו של המופתי, עבד אל־קאדר אל־ח'וסייני, היו המפקדים בהם תלה חג' אמין את תקוותיו הגדולות.

חסן סלאמה (מסומן בחץ) במפקדתו שב"בית־היתומים".

חסן סלאמה נולד ב־1912, בכפר קולה שבנפת רמלה, למשפחה ענייה ובלתי־מכובדת. משך תקופה מסוימת בבחרותו עבד כסייס אצל איכרי פתח־תקה היהודיים. אותו זמן עסק ברכישת נשק ל"הגנה" — עלימנת לקבל פרס, כמובן, עם פרוץ מאורעות 1936 הצטרף לכנופיה באזור קלקיליה.

ב־1937 נאסר בשל מעשה חבלה ברכבת, אך ברח מן המאסר והצטרף למפקד הכנופיות הנודע עארף עבד־אל־ריזק מטייבה שלידי תול־כרם. האחרון מינה אותו למפקד אזור לוד—רמלה. עד מהרה ריכז תחת פקודתו מזוינים רבים והפך למפקד עצמאי, אך המשיך לקיים קשרים עם ממנהו. הוא שלח את אנשיו גם ליפו העיר; והיה זמן ששלטו בה שלטון־אימים הוא ואנשיו של עארף. כן קיים "בית־דיון" אימים בקולה, כפר־מולדתו. בסוף תקופת המאורעות ברח לדמשק ומשם לעיראק. אחרי כשלונו של מרד רשיד־עלי בעיראק ברח לגרמניה — בה קיבל הכשרה צבאית — ועשה בה קרוב לשנתיים.

בשלהי מלחמת־העולם השניה (ב־1944), הוצנח סמוך ליריחו, מאמצי הבריטים לתפשו עלו בתוהו, הוא כי הוכרז על מתן פרס גדול למי שיעזור בכך. לאחר החלטת אר"ם מה־29 בנובמבר 1947, דרך

אולם, נוסף להשתתפות ישירה זו במבצע, הגישה החטיבה לידי מגישי המבצע, "שי" — את פיצוץ מפקדתו של חסן סלאמה. פעולה זו תוכננה, אמנם, עוד בטרם היות, "נחשוך", אולם היא תואמה מבחינת הזמן למבצע בכללו ע"י מפקד החטיבה (שנתמנה למפקד, "נחשוך") ורק על רקע המבצע בכללותו נתגלו בשלימותן תכליתה וחיוניותה.

אף כי היה בזה משום: (א) חשיפת אזורי יישוב בפני סכנות חמורות; (ב) ניצול הרורבה האחרונה שעמדה לרשות ה"הגנה".

חטיבת "גבעתי", אשר נועדה לשמש אחד מחלקי-היסוד של כוח זה — העמידה לפעולת "נחשוך" חמש פלוגות. הללו לא פעלו כגדוד אלא שותפו בגדודי "נחשוך".

הכנות מוקדמות

1. ידיעות

א. ידיעה חשובה מגיעה לחטיבה

ב-14.3.1948 הגיעה למפקדת החטיבה ידיעה ממקורות הש"י (שירות הידיעות של ה"הגנה") וזו לשונה:

עבד אל-ג'אבר שומארי, המפקד העיראקי של רמלה, וחסן סלאמה, מפקד הכנופיות הערביות במחוז לוד — תפשו את בנין בית-הספר הבריטי לקצינים שלייד באר-יעקב וקבעו בו את מרכז המחוז.

עבד אל-ג'אבר שומארי וחסן סלאמה מקיימים ביניהם יחסים טובים ומשתפים פעולה בשטחים רבים.

הקצין העיראקי נוהג בחזקתו ומשליט סדר. הוא אוסר — אף מכה — אנשים המפירים משמעת, לרבות תושבי רמלה השקטים.

בבנין נמצאים למעלה ממאה איש, החיים חיי מחנה לפי סדריו קבוע. בכל בוקר הם עוסקים בספורט.

הבית הוא בן ארבע קומות. בקומה העליונה נמצאים חדרי המפקדה. על הדלתות תלויים שלטים מזהים (מפקד המחוז; סגן מפקד; מפקד אזור וכד').

שתי הקומות התיכוניות משמשות למגורים. בקומה התחתונה נמצאים חדרי-אוכל, מזון וחדרי-שעשועים.

בבנין נמצאים למעלה ממאה איש, החיים חיי מחנה לפי סדריו קבוע. בכל בוקר הם עוסקים בספורט.

טלפון-שדה מקשר את הבנין עם רמלה, דרך הפרדסים.

הבית שייך למועצה המוסלמית העליונה.

בחלקו התחתון של המסמך אשר מסר את הידיעה נכתבו כמה מילים בכתב-יד זעיר:

"הרי אוביקט לפעולה!"

אם הנך מעונין בכך וזקוק לפרטים נוספים על המטרה — נשתדל לספקם במיטב יכולתנו".

הגדוד השני על פלוגה א' שלו, אשר שכנה באזור באר-יעקב, הפלוגה נקטה מספר פעולות כדי לאסוף את הידיעות הדרושות:

- ביצעה שורת סיורים, של מפקדים ושל סיירים.
- הציבה תצפיות בבאר-יעקב.
- בדקה את תוכניות הבנין ואת סביבתו הקרובה בעזרת תרשימים מדוייקים, שהיו מצויים ברשותו של אדם שהשתתף, כמנהל-עבודה, בהקמת הבית.
- הזמינה תצלומי-אוויר.
- דרשה ידיעות נוספות ממקורות הש"י.

החטיבה, שהכירה בחשיבות ה"אוביקט", העבירה הוראה לגדוד השני לערוך סיורים, כדי להשיג ידיעות נוספות, לצורך הכנת פעולה נגד יעד זה. למעשה הקדים הגדוד "נעשה" ל"נשמע" עוד לפני שידע כי חסן סלאמה קבע בביה"ס לקצינים את מפקדתו, לטש הגדוד את עינו לעבר הבנין הגבוה (אשר שלט בתצפית על הסביבה כולה ועל מבואר תיה הצפון-מערביים של רמלה) ואף החל אוסף ידיעות אודותיו.

ב. פלוגה א' אוספת ידיעות

את משימת איסוף הידיעות על היעד הנזכר הטיל

בעלות עצמה גדולה, קבועות על עמודים בשני קצות החצר הפונה לעברנו, הטילו אור על מרבית השטח.

האור, אשר הרתיענו ותחילה, סייע לנו לבחון את המתרחש. לאחר זמן קצר ביותר הבחנו בשני זקיפים, אשר נעו יחד, בשטח שבינינו לבין הבנין. הללו לא הבחינו בנו, הגם שנעו סמוך לגדר. הגדר היתה עשויה משתי קונצרט-טינות לרוחב ואחת לגובה ("תלת-תלתית").

מאחר שהיתה בידינו כל האינפורמציה שנצטוינו להשיג, לא היה טעם להוסיף ולשכב במקום, מחשש התגלות. מקץ רבע שעה, לערך, עזבנו את המקום. בדרכנו חזרה נענו באותו נתיב בו באנו. שכן — למרות השיעור אשר למדנו מ"רבותינו", כי בסיוור אין לנו יותר מפעם באותה דרך — קיבלנו על עצמנו את הסכנה שבכך, ובלבד שלא נעמוד בפני סכנה גדולה יותר של טעייה ותעייה בדרך שאינה מוכרה לנו.

בהגיענו מצאנו את המ"פ ער עדיין. הוא הקר אותנו ארוכות, כשהוא מבקש לקלוט כל פרט.

✱

סיוור זה היה אחד מסדרת סיוורים ופעולות אחרות אשר בעזרתם ביקש מפקד הפלוגה להשיג את הידיעות הדרושות לו לצורך תכנון הפעולה:

● על המקום אשר בו ניתן להתקרב ליעד עד לטוח הקצר ביותר, מבלי להתגלות.

● על ארגון שמירתו של הבית ושמירת סביבתו.

● על הנתיב הנזח ביותר מבאר-יעקב אל היעד, בו יוכל כוח תוקף לנוע מבלי שייתקל בכוחות האויב.

● על הדרכים בהן יוכל האויב להזרים תגבורת אל הבית במקרה שיותקף, כדי לדעת היכן לקבוע חסימות.

● על הנתיב המתאים לנסיגת הכוח הפועל לבסיסו, וכן ידיעות על נקודות בולטות ומתאימות לשמש כנקודות מפגש.

במרבית המקרים השיגו הסיורים — בהם השתתפו בעיקר מפקדים — את המטרה. אותם אנשים שהשתתפו בסיורים בפועל שאבו בהם הרגשת בטחון. בטחונם נבע מהכרתם היטב את השטח ומהעובדה שבכל הסיורים לא גילו פעילות מתוכננת של פטרול-אויב בשטח שבין באר-יעקב ליעד.

לאחר כשבועיים היו בידי מפקד הפלוגה תשובות מספקות על כל השאלות שהציג לעצמו שעה שנגש לתכנון ראשוני של הפעולה.

אחר המ"כים מספר:

בשעות לפני-הצהריים, כשבועיים לפני הפעולה נגד מפקדתו של חסן סלאמה, נקראתי אל מטה הפלוגה בקיבוץ עקיבא שלידי באר-יעקב. כשהתייצבתי במקום מצאתי את מפקד הפלוגה, שניאור, כשהוא גחון על מפה.

הוא נשא את עיניו מן המפה והזמניני לשבת לידו. מיד פתח והסביר לי את משימת הסיור אשר לשמו נקראתי: (א) בדיקת דרך התנועה מבאר-יעקב לבית-הספר לקצינים בריטיים, (שעבר. ב) בדיקת הגדרות המקיפות את הבית מכיוון צפון.

את המשימה מסר לי במילים ספורות; אך האריך במסירת הידיעות שהיו כבר בידו, ואשר עשויות היו לסייע לכיתתי ולי בביצוע התפקיד.

לאחר שקיבלתי את כל הפרטים, יצאתי עם אנשי הכיתה לעמדה במבואותיה המזרחיים של באר-יעקב.

בעמדה זו ציינתי לאנשי את נתיב ההתקדמות שבו בחרתי. נשארנו שם כמחצית השעה, כדי ללמוד יפה את השטח אשר בו עתידים היינו לנוע באותו לילה.

כשעה לאחר רדת החשכה יצאנו מבאר-יעקב לעבר היעד. טרם צאתנו נמסרה לנו הסיסמה לאותו לילה.

הלילה לא היה בהיר ולכן היה הסיור נוח. המוביל את הכיתה היה אחד הסיירים — איש באר-יעקב — שהשתתף בסיורים קודמים לאותו יעד.

עיקרו של נתיב הסיור עבר בין הפרדסים הגובלים עם מסילת-הברזל המחברת את לוד עם רחובות, והעוברת דרומית לבנין. התנועה בשטח הנטוע, והצורך להעזר במסילה לשמירת הכיוון — גרמו לכך שקצב התקדמותנו יהיה איטי מן המשוער מראש. בתנועתנו נוהרנו ביותר שלא להתגלות, ואכן, נענו בשלום עד שהגענו לדרך-עפר הסמוכה ליעד. עצרנו לפני הדרך ושלחנו סייר כדי שיבדוק אם היא "נקייה". טרם הספיק הלז לחזור ולמסור ידיעות, שמענו קולות חשודים. נשארנו קפואים במקור מנו — כשלושים מטר מהדרך.

אחד מאנשינו הוציא את ידי-הדריכה של ה"סטן" משקע-הבטחון. "השתי!"; "לא לירות!". זכרתי את הוהרת החמורה של המ"פ, "לא להסתבך".

המתנו מספר דקות עד שהסייר חזר והצטרף אלינו. הצינו את הדרך במהירות ובשקט, ולאחר זמן קצר הגענו לפרדס שמצפון לבנין בית-הספר. כאן השארתי את הכיתה — בהבטחה היקפית — כחמישים מטר מן הגדר המקיפה את הבית, ואילו אני ועוד אחד מאנשי התקרבו בחזילה לגדר. בכמה מחדריו של הבנין בן ארבע הקומות, שהטיל עלינו אימה בעצם גודלו, בערו גורות חשמל. שתי גורות

להלן עיקר הידיעות שהיו בידי המ"פ:

(ראה תרשימים מס' 1 ר' 3)

בין רמלה למחנה סרפנד, כק"מ ממזרח לכביש המחבר אותם ומצפון למסילת-הברזל, נמצא מחנה בו היה קיים בשנות מלחמת-העולם השניה בי"ס בריטי לקצינים. כרגע הוא מאכסן מפקדה מחוזית של כוחות ערביים חצי-סדירים, בראשותו של חסן סלאמה (המפקדה המערבית").

הבנין המרכזי באותו מחנה, בו השתכנה המפקדה, הוא בן ארבע קומות, וגודלו על פני הקרקע 17 מ' × 64.5 מ'. הבית נשען על עמודי בטון-מוזין הגלויים-לעין בחלקם — אלה שבאלם הצפוני, בקומתו התחתונה. לבנין שתי כניסות עיקריות: ראשית — ממזרח, ואחרית — ממערב. בבנין קיימות שלוש מערכות של מדרגות: ראשית — במרכז חזיתו המזרחית; ושתיים משניות, המובילות לקומה השניה בלבד — באגפו הצפוני ובאגפו הדרומי.

הבית ניצב בחלקה הצפון-מזרחי של חצר (180 מ' × 130 מ') המוקפת גדר-קונקרטינית.

מצפון לבנין, במרחק 20 מ', נמצא פרדס. ממזרח לבנין, במרחק 40 מ', נמצא פרדס. מדרום לבנין מספר בניינים בני קומה אחת המשמשים למגורים. דרומה יותר, במרחק 165 מ' מהבנין עוברת מסילת-ברזל. השטח שבין הגדר המקיפה את החצר לבין מסילת-הברזל — חשוף. ממערב לבנין, במרחק 200 מ', פרדס. השטח שמערב לבנין עד לפרדס — חשוף.

ארבע דרכים עיקריות מובילות למחנה:

- דרך-עפר היוצאת מבארי-עקב במערב, עוברת בין הפרדסים ומגיעה למחנה מדרום (אורכה כ"ד — ק"מ).
 - דרך-עפר היוצאת מרמלה, עוברת ברובה בין פרדסים ומובילה למחנה מדרום (אורכה כ"ד — ק"מ).
 - כביש צר מסתעף מכביש יפו-רמלה ומוביל למחנה ממזרח (ארכו כ"ד — ק"מ).
 - דרך-עפר המסתעפת מכביש יפו-רמלה, עוברת לכיוון אבו-אל-פאדל ומגיעה למחנה מצפון (אורכה כ"ד — ק"מ).
- בשטח המחנה נמצאים כ"ד מזוינים, הלקם מ"צבא ההצלה" (עיראקים ברובם) וחלקם מתנדבים מקומיים (רובם מותיקי הכנופיות של מאורעות 1936-39). כן נמצאים בו מספר מומחים מצבאות זרים (גרמנים וכו').

המפקדים גרים בקומות העליונות ואילו מרבית הטוראים משתכנים בבניינים (בני קומה אחת) שמדרום לבית המרכזי.

ברשות האויב נשק-קל: רובים, רימונים, תת-מקלעים, מקלעים-קלים, מרגמות "2" ולפחות מקלע בינוני אחד. נשק זה נמצא: בידי האנשים, בעמדות קבועות-מראש, ובמחסן. במחסן נמצאת גם כמות רבה של תחמושת שהובאה לאחרונה, מאודי-צראר, ע"י חיילי ה"לגיון". כן עומדים לרשות האויב מספר מ ש ו ר י נ י ם (רובם מתוצרת יהודית אשר נפלו שלל בידיהם), ויתכן כי מוצבים בהם כלי-נשק. משוריינים אלה מפורזים במחנה.

אין לאויב, כנראה, עמדות מחוץ לבנין; ובליילה הוא מסתפק בהבטחה של ארבעה זקיפים, השומרים בזוגות, בשיטה של הקפת הבית כל כמה דקות. עד כמה שידוע אין האויב מקיים פטרולים מחוץ לגדר המקיפה את החצר. זקיפים נוספים נמצאים, כנראה, בעמדות-מקלעים, עשויות שקי-חול, הקבועות במקומות הבאים: שתיים על גג הבנין ואחת על המרפסת העגולה שבאגפו הצפוני של הבנין. (מרפסת זו מהווה גג שטוח לחלק מהקומה השניה ומשמשת מרפסת לחלק מהקומה השלישית הגובל עמה.)

אנשי-האויב הנמצאים במחנה, פרט לאלה העוסקים באבטחה, מיועדים למטרות תוקפניות. מחוץ לבית — ובשטח זה אף מתבלט נסיונם. נסיונם בהגנה קלוש.

כתוצאה מהעובדה שזכה במספר הישגים בסוף חודש מרס (פיצוץ בית הקרן-הקיימת ליד צומת בית-דגון, פגיעה בשיירה ע"י חולדה) רמא רוחו של האויב.

נוסח לזכרים יש להביא בחשבון את הכוחות הבאים:

- א. הכוחות הערביים — המגויינים — הנמצאים: ● ברמלה — כ"ד ק"מ מהמחנה; ● בבית-דגון — כ"ד ק"מ מהמחנה; ● בלוד — כ"ד ק"מ מהמחנה.
- ב. אנשי הכפרים (שהתערבותם אפשרית אף-אם אינה מתקבלת ביותר על הדעת): ● סכנת-פאנוס — במרחק כ"ד ק"מ מהמחנה; ● אבו-אל-פאדל — במרחק כ"ד ק"מ מהמחנה; ● סרפנד אל-עמר — במרחק כ"ד ק"מ מהמחנה.

- ג. אנשי צבא ומטרה בריטיים במחנה סרפנד, בצומת בית-דגון וברמלה. קשר טלפוני ישיר (הקו עובר בין הפרדסים) מחבר את המחנה עם רמלה.

עם ידיעות אלה ניתן היה לגשת ל"הערכת המצב".

2. התכנון

א. הערכת-מצב של מפקד הפלוגה

מפקד הפלוגה מספר :

המטרה אשר לפיה הערכתי את המצב, היתה פיצוץ בית המפקדה של חסן סלאמה ופגיעה מקסימלית באנשי האויב. הסתגרותי בחדרי וניסיתי לרכו את מחשבותי, כדי להעלות את כל הנקודות החשובות, אשר יש בהן כדי לסייע בתכנון הפעולה שהוטלה על פלוגתי.

הפתעה ומהירות

מספר אנשי האויב הגיע ל-100 מזויינים. לעומת זאת היה מספר השומרים הערים דל ביותר, והיה בכוח הפלוגה להתגבר עליהם. זאת — בתנאי שלא יספיקו להעיר את חבריהם ולהזעיק תגבורת מרמלה, מלוד, מסרפנד אל-עמר ומאבור-אל-פאדל (על האחרונה אמרו הידיעות שכוח קטן בלבד מצוי בה להגנתה העצמית).

מכאן הסקתי כי הפעולה הייבת לבוא בהפתעה גמורה ולהיות בעלת עצמה ומהירות שיש בהן כדי להבטיח את אי-התערבותם של: (1) אנשי האויב שבבית; (2) תגבורות מבחון.

אפשרות הבאת התגבורות מחייבת פעולת חסימה, אך את השיקולים בענין זה דחיתי לשלב מאוחר יותר.

הפריצה לבנין

השאלה הראשונה שביקשתי לפתור היתה: מהיכן עלי לפרוץ לבנין עצמו — לאחר פריצת הגדר המקיפה אותו. פרסתי מחדש את המרשם של הבית אשר המציא לנו מנהל-העבודה. מיד נזכרתי בדברים שנאמרו לי בענין העמודים שעליהם נשען הבית: „אם תפוצצו את העמודים, יכרע הבית תחתיו“.

יש לעשות כאן מעשה שמשון — חשבתי — בצורה מודרנית יותר: במקום שרירים יפעלו חומר-ינפץ. אולם — ניסיתי להתרכז ולחזור לענין הפריצה לבית — שמשון היה אסור בתוך הבית, ואילו הבעיה העומדת בפני היא, כיצד להדור לבית פנימה? והלכה קיימת אפשרות לפרוץ דרך הקיר מכל כיוון, או דרך אחת הדלתות אשר היו בחזית המערבית של הבית. החלטתי: הפריצה תהיה במקום בו נמצאת דלת, שכן ברור היה לי כי במקום לדפוק את הראש בקיר מוטב לדפוק אותו ב... דלת. אך כיצד להגיע עד הדלת?

פריצת הגדר

הבית שנועד לפיצוץ ניצב ברבע הצפון-מזרחי של חצר (בשטח של 130×180 מ') שהיתה מוקפת גדר-קונקרטינית. הבית היה צר וארוך (64.5 מ' \times 17 מ'), ואגפיו הצרים פנו צפונה ודרומה. אגפו הצפוני, הצר, היה דל בפתחים; שיחק המול שדוקא אגף זה היה הסמוך ביותר לגדר המריפה את הבנין.

מקום זה — חשבתי — נוח לפריצה, שכן ככול שמועדים הפתחים כן תפתח האש. זאת ועוד: המעבר בשטח פתוח, בין הגדר לבנין — קצר הוא. שאלה נוספת שהצריכה פתרון: כיצד להתגבר על הגדר? אין זו בעיה קשה — טורפדו-בנגלור ואולי אפילו באמצעות מספר-יתחיל בלבד ובעזרת בחור זריז, העושה מעשיו בשקט. דבר אשר בלי ספק יגדיל את סיכויי ההפתעה.

סיוע

זכרתי כי האויב, שערך היה לכיוון באר-יעקב, הציב את מרבית כלי נשקו לכיוון זה, כלפי השטח הפתוח. אין זה אסון, הרהרתי, בתנאי שהאויב ישאיר את כלי-נשקו במקומות שהיו ידועים לי, ולא יגרום ל„הפתעות“ ע"י העתקתם בעצם הפעולה והפעלתם לעבר השטח שבו ינועו אנשי למרגלות הבית עצמו. כדי להבטיח זאת — מצאתי פתרון — יש למשוך ולרתק את אישיו של האויב לאותו צד אשר הוא-עצמו בהר בו.

עתה נזכרתי כי כלי-הנשק של האויב היו מוצבים החל מקומה ב' ועד לגג; שכן הערבים השתמשו בכלים למט"ר רות-יום, ולא שינו את מקומם למשימות לילה. בקומה א' לא הוצבו, אפוא, כל כלי-נשק.

עובדה זו נתן לי אפשרות להעסיק את כלי-הנשק של האויב באש-מקלעים „מעל לראש“ אנשי, שעה שיהיו אלו פועלים למרגלות הבנין.

תפקיד נוסף לכלי-הנשק המסייעים נראה לי „בידוד“ השטח שמדרום לבית, שבו היו מפורזים בתים בני קומה אחת, בהם התגורר חלק מאנשיו של חסן סלאמה.

חסע הגישה

עתה עברתי לשקול את ענין הנתיב לגישה — ולנסיגה — של כוחותי. מאחר שכבר ברור היה לי שמוטב לפרוץ מצד צפון, שמחתי על העובדה, כי מצד זה קיים מטע צפוף — של עצי-הדר מזוהה, ושל מישמש ממערב. בכך נתאפי שרה התקרבות בהסתר עד לגדר ממש. אך שמתני לב לכך שקיימת בכל-זאת מגבלה, והיא: הרעש שעשויה להקים התקרבות כזו, דרך מטע צפוף.

להגיע מבאר-יעקב לפרדס שמצפון לבנין לא נראה לי כדבר הקשה ביותר, שכן כיסו את השטח פרדסים ירוקים גותני הסתר, והדרך היתה קצרה וסויירה היטב. בבית שנועד לפיצוץ בערו נורות רבות, ודומה היה למעין „מגדלור“ — על-כן לא חששתי פן נתעה בתנועה אל היעד. אם על אף הכל אתעה — חשבתי — יש לי תואי ברור להתמצאות, הלוא הוא מסילת-הברזל.

חסימות

עתה לא נותר לי אלא לבחון מהיכן עלולות להגיע תגבורות-אויב — ובאילו דרכים ינועו. ריכוזי אויב נמצאו

תצלום מאויר של בנין המפקדה וסביבתו הקרובה — לפני הפיצוץ.
צולם ביום 24.3.48.

הקצר ביותר, שלא יעלה על חצי־שעה מרגע התגלות הכוח. עתה היתה התמונה בדורה לי. אפשרויות רבות לכיצוע הפעולה לא נראו לי. קיימת היתה למעשה אפשרות אחת בולטת ביתרונותיה, והיא: פריצה שקטה במידת האפשר, מכיוון צפון: חדירה לבית דרך הדלת שבמערב. כל זה במהירות, כשהחסימות כבר במקומותיהן וכשהנשק המסייע נמצא בעמדותיו, מוכן לפתוח באש במקרה של התגלות. ואז — טיהור־מאיב של המקום בו יונת חומר־נפץ: הנחתו של החומר והפעלתו. ולבסוף: נסיגה מהירה לבסיס — של הכוח־העיקרי לחוד, ושל החסימות לחוד.

מצע־תוכנית זה העליתי בפני יעקב משהזמנתי למפקדת הגדוד לשיבה בענין זה.

ב. השלמת התוכנית

מפקד הגדוד מספר:

הישיבה התקיימה במפקדת הגדוד.

מפקד פלוגה א' פתח במסירת הידיעות אשר הצליח להשיג, וכן הביא עמו את מצע התוכנית לפעולה, אשר הכין בהמשך לאיסוף הידיעות. וזאת — אף כי עדיין לא סיכמתי לעצמי כי דוקא פלוגה זו היא שתבצע את הפעולה.

בכללו התקבל מצע־התוכנית של שניאור על דעתי — והוטל עליו ביצוע הפעולה.

בעיקר בחנתי בהצעתו את ענין „הזמן והמרחב“ ועליו שמתי דגש. עמו ועם הסמג"ד, יהודה, בדקתי את האפשרויות הפתוחות בפני האויב לפעולה בגד כוחותינו הפושי־טים — אם מתוך היעד עצמו ואם בעזרת תגבורות ער־בית, שתחושבה מבסיסים קרובים — במסגרת הזמן המר שוער אשר יידרש לביצוע הפעולה.

בדקתי את הזמן המשוער של מסע־הגישה, את הזמן

ברמלה, בלוד ובסרפנד אל־עמר ומספר קטן יותר היה באבו־אל־פאדל ובסכנת־פאנוס. ממקומות אלה ניתן היה להגיע אל הבית באמצעות כביש יפו—רמלה ובהסתעפות ממנו מזרבה, וכן באמצעות כמה דרכי־עפר (ראה תרשים מס' 1. המער). על כל אלה ניתן להתגבר ע"י חסימות.

זמן ומרחב

עוצמי מהרהר בענין החסימות נכנס הרס"פ, אמנון, אשר הו"ח מראשון־לציון. הוא הסתכל בשעונו ואמר לי: „השעה באחרת, הגיע הזמן לישון“.

הצצתי אף אני בשעוני, וראיתי כי השעה אחת אחר הצות. זמן זה או כמה דקות לפניו או אחריו — הרהרתי — מתאים כשעת ה„אפס“ (שעת ה„ש“) לביצוע הפעולה: האווירה ודאי יישן כבר את שנתו בשעה כזו; ומאידך ייתא — מרדת החשיכה ועד שעה זו ניתן להגיע למקום בכוחות פיצוץ הבית כשעה וחצי או שעתיים לאחר הצות — מתאים גם מבחינת הנסיגה; שכן נותר זמן לגיתוק מגע ולמסע־נסיגה, לפני עלות אור הבוקר, וישאר אפילו זמן רב כרזרבה — למקרה של צורך בהוצאת פצועים, תהליך שהוא, בדרך־כלל, ממושך.

זהו זמן לזיכרון בכיוון זה של „ניתוח זמן ומרחב“. נ"י סתתי לזמן למחוז זמן יודקק האויב כדי להחיש תגבורות מרמסות מלוד או מסרפנד, ברכב או ברגל. הנחתה, כי לאחר שתגיע אל האויב קריאת האזעקה, יעברו כ־10 דקות, לפחות, עד שיהיה מוכן לתזוזה; וכ־20 דקות, נניח, עד שיעגיע לזמן מומלה (2.5 ק"מ), או מסרפנד (2 ק"מ). מאבניא, יחול טיול היה, אומנם, להגיע קודם לכן, אך מומנה כל השעתי ביותר, כי הכוח שבה קטן היה, ומסוגל בקושי יתן על אבו־אל־פאדל עצמה.

מסקנה היתה, איפוא, שעלי לסיים את הפעולה בזמן

תצלום אוויר של בנין המפקדה וסביבתו
הקרובה — לאחד הפיצוץ.
צולם ביום 6.4.48.

גם לאחר שסיכמנו לעצמנו את פרטי התוכנית, לא ראינו אותה כגמורה. קבענו פגישות נוספות. החשובה שבהן היתה הפגישה עם הקצין יוסף ט. שנשלח מטעם החטיבה כדי לסייע לנו בתכנון. נראה כי תפקיד זה הוטל על יוסף בגלל החשיבות המרובה שייחס מפקד החטיבה למבצע. הוא ראה בו — ובצדק — פגיעה בצומת העצבים של פיקוד האויב, שבפניו עמדה החטיבה אותם ימים.

יוסף, אשר היה זה לו התפקיד הראשון במסגרת החטיבה — התלהב ושמח לטפל בעניין זה. הוא הגיע אלינו כשעתיים לאחר קבלת ההוראה משמעון. אנו לא הכרנוהו; אבל חוקה היתה עלינו שהוא קצין ותיק ומנוסה. בעל נסיון רב בתכנון, ובעיקר בנושק-מסייע. ואכן, לאחר זמן קצר בלבד נוכחנו כי המלצתו של שמעון היתה מוצדקת. הצגנו בפני יוסף את הנתונים שהיו בידינו, ואת התוכנית כפי שנראתה לנו. לרשותנו עמדו ידיעות טובות. בין השאר היו בידינו תצלומי אוויר אלכסוניים, שהראו יפה את השטח. בתצלומים אלה סימן הטייס — ש"צילם" את השטח גם בעיניו — את עמדות הגשק האבטומטי של האויב (גשק זה היה מוצב בעיקר בקומות העליונות, בצדו המערבי של הבניין). כן עמדה לרשותנו תוכנית הנדסית ברורה של הבית עצמו.

יוסף למד את הבעיה במהירות רבה. הוא לא ידע עבר רית, ועל כן דיברנו עמו גרמנית — בעזרתו של יהודה. התוכנית המפורטת נראתה לו, אולם הוא ביקש לתקן שתי נקודות: (א) את שיטת הסיוע ממערב לבנין; (ב) את הבטיחות אגפו המזרחי של הבנין ע"י אש מתוך לגדר.

אשר לנקודה א':

הידיעות שהיו בידינו מסרו, כי לאויב היו שלוש עמדות מקלע עיקריות בבית: באגף הדרומי, במרכז ובאגף הצפוני — כולן פונות כלפי מערב. תוכניתו

המשוער שיידרש להיערכות, ואת הזמן המשוער הנחוצ לניתוק-המגע ולבטיגה. כל זה תוך הקצאת רזרבה של זמן לתקלות שאינן צפויות מראש.

נקודה אחרת אשר ביקשתי לבדוק היתה — פיצוץ הבית: מקום הנחת חומר-הנפץ בתוך היעד, כמותו, הובלתו, הכנסתו לתוך היעד (הכנסת כמות כה גדולה של חומר-נפץ ליעד היתה למעשה הבעיה ב"הא" הידיעה) וסוגו.

אשר לסוג החומר, היה ברור לכולנו כי זה שהיה מצוי בימים ההם בידינו, השידית, מסוכן לנושאי, מכיון שהוא עלול להתלקח כתוצאה מפגיעתו של כדור בו. על-כן סיכמנו כי רצוי להחליפו בטנ"ט. דבר זה, סברתי, יתרום להרגשת הבטחון של הסבלים נושאי החומר אשר יחששו פחות לחייהם. פנינו, איפוא, לחטיבה וקיבלנו את הטנ"ט ברגע האחרון, כהקצבה מיוחדת ממפקדת "נחשון".

בישיבה זו דובר גם על פגיעות ברשת-המים וברשת-החשמל של הבנין, אשר לחשמל: היה ברור לנו כי בשלב מסוים בביצוע (נניח לאחר פריצת הגדר) רצוי להפסיק, כדי לשלול מן האויב את היתרון שיינתן לו, לאחר הפריצה, ע"י הארת סביבות הבנין. הועלתה הצעה להפסיק את זרם החשמל באופן מרכזי ע"י ניתוק הבית מהקו הכללי באמצעות פועלי חברת החשמל. לאחר שיקול נוסף הוצע להשיג את הפסקת הזרם ע"י הפלת אחד העמודים ע"י חומר-נפץ, או בצורה אחרת. אולם לבסוף הוחלט שלא לפגוע ברשת החשמל מחשש שמא תזעיק הפסקת האור הפתאומית את האויב שבבית ושכסביבה. ואכן — עם ביצוע הפגישה למעשה, התברר כי אי-ניתוקו של זרם החשמל בבית הועיל לנו יותר מאשר הזיק: (א) הכוח הסתייע באור שבקע מן הבית להתמצאות בשטח בזמן תנועתו למגע; (ב) הנשק המסייע נעזר באור שבקע בתלונות הבית בכיוונם של כלי-הנשק ובהעתקת האש לקומות העליונות.

נראה שמפקדת החטיבה ביקשה לשמור ביצוע זה לרגע שבו יהיה לו יותר מאשר ערך מקומי של פיר צוץ בנין גבוה החולש על הסביבה כולה. רגע כזה הסתמן במוחו של מפקד החטיבה שעה שתור מן היי שיבה ההיסטורית ב"בית האדום" — כליל ה"31.48 — בה הוחלט על מבצע "נחשון".

לא היה זה סוד כי חסן סלאמה היה אחראי, בין השאר, על פעולות האויב בקטע המערבי של הדרך לירושלים. החטיבה החליטה, איפוא, להצמיד את הפשיטה לתחילת המבצע. כליל ה"4/5.48, כדי לפגוע בו עצמו ובאנשי מטהו. דבר שישבש את תוכניותיו (בין השאר — אותן תוכניות שהיה בהן משום איום להצלחת "נחשון") — וכדי לפגוע בפרסטיז'ה של המנהיג וברוחה של האוכלוסיה הערבית הלוחמת. ג. תוכנה של פקודת המבצע

העובדה שהחטיבה לא הודיעה לגדוד השני אף מועד הביצוע, מנעה ממפקדת הפלוגה את האפשרות למסור את פקודת המבצע למפקדי-המשנה ולאנשי הפלוגה המבצעים. וזאת — אף כי התוכנית היתה מוכנה לפרטיה כבר בסוף חודש מרס.

רב: "בכל מקום שניתן לפתור בעיה בעזרת אש מחוץ לגדר יש לעשות זאת, כדי להקל על הנוסיעה". משפט זה שכנע אותנו לחלוטין, ואז קבענו סופית כי הבטחת האגף המזרחי של הבנין תבצע ע"י חולייה שתמצא מחוץ לגדר, סמוך לפאתה הצפון-מזרחית.

* * *

כתוצאה מדיון זה התלבנה התוכנית פעם נוספת. אולם, דומה שמפקדת החטיבה לא הסתפקה בזאת: התקיים דיון נוסף בו נכחו בין היתר מפקד-הפלוגה המבצעת, יועצו של מפקד החטיבה, ומפקד החטיבה עצמו. בדיון זה הציג מפקד הפלוגה בפני הנוכחים את התוכנית. בסופה של הפגישה נטל על עצמו מפקד החטיבה את תפקיד האויב: הוא הציג למפקד הפלוגה נתונים קשים, הקיף אותו בשאלות על אירועים ומצבים שונים — כשהוא משתדל להביאו במיצר. וזאת — כדי שמצבים של תקלות יהיו מוכרים לו, וכדי שפת רוגם יהא מוכן עמו, כשיבוא לבצע ממש את הפעולה. לאחר מבחן-תרגיל זה ניתנה הודמנות לשאל שאלות. השאלה החשובה היתה: "מתי, סוף סוף, יהיה הביצוע?". והתשובה לכך היתה: "תקבלו הודעה".

להלן חלק מתוכנה של פקודת המבצע:

הכונה: להרוס את הבית ולפגוע ביושביו. לפגוע בתגבורת, אם תגיע.
 השיטה: 5. כללי: פשיטה בלילה. פריצה שקטה מכיוון צפון. במקרה של התגלות — פריצה בכוח, בתפיו הרתק. חסימת הדרכים המובילות ליעד. הבטחת אזור הפעולה. שעת ה"אפס" — 0100.
 6. כוחות ומשימות:

כוח א' (הפורצים) בפיקוד מ"מ — יפרוץ את הגדר. יחזור לבנין. יבער חלק מקומת הקרקע ויאבטח את החבלנים. מורכב מ-4 חוליות כדלקמן:

- חוליה 1 (6 אנשים) — תפרוץ את הגדר ותבטיח את מקום הפריצה.
- חוליה 2 (4 אנשים) — תבטיח את האגף המזרחי של הבנין. מחוץ לגדר, בפנינתה הצפונית-מזרחית.
- חוליה 3 (4 אנשים) — תבטיח את אזור הפעולה מקרוב. בתוך חצר היעד, לכיוון בנייני המגורים.
- חוליה 4 (3 אנשים, מחולת לשתי חוליות-משנה) — תפרוץ לבנין עצמו. תבער אויב אפשרי באולם ובחדרים בהם יונח חומר-הנפץ. תבטיח את פעולת החבלנים.

כוח ב' (חבלנים וסבלים) בפיקוד מ"מ — מורכב מ-2 חבלנים (קצין החבלה הגדודי וסגנו) ו-20 סבלים — יניח את חומר-הנפץ ויפעילו.

כוח ג' (מסייעים) בפיקוד מ"מ — מורכב משני צוותות מקלע, כדן, שני צוותות מק"ב בראווינג ושני צוותות מרגמה 52 מ"מ — ירתק את האויב שבבית מכיוון מערב. יבודד את בנייני המגורים הסמוכים לבית. כוח ד' (מבטיחי אזור הפעולה מבחוץ) בפיקוד מ"מ — מורכב משלוש כיתות — יבטיח את הכוח העיקרי ואת יחידת הסיוע מהתערבות אויב מכיוון צפון (סרפנד אלי-עמר) וצפון-מערב (אבראל-פאדל).

כוח ה' (חסימה דרומית) — כיתה עצמאית עם חבלן מצוייד במוקש. יחסום את דרך-העפר המוליכה מרמלה (דרך הפרדסים) לבנין, ויפגע במכסימום כוחות אויב (במקרה שיבואו כתגבורת).

כוח ו' (חסימה מזרחית) — כיתה עצמאית עם חבלן מצוייד במוקש. יחסום את הכביש המוביל מהכביש הראשי לבית ויפגע במכסימום כוחות אויב (במקרה שיבואו כתגבורת).

כוח ז' (רוברו, בת 6 אנשים) — ליד מטה הפעולה.

7. שלבים:

שלב א' — תנועה להיערכות והיערכות (ראה תרשים מס' 1. — ה מ ע ר').
הכוח יצא מקיבוץ עקיבא בשעה 22.00. יעבור דרך באר-יעקב, יגיע לנקודה הפיצול x, יתפצל למקומותיו ויערך.

כוח א' — ינוע בעקבות כוח ג' עד לנקודה y, ינוע למקומו ויערך.

כוח ב' — ינוע בעקבות כוח א', יגיע למקומו ויערך.

כוח ג' — ינוע בעקבות כוח ד' עד לנקודה y, ינוע למקומו ממערב לביתו ויערך.

כוח ד' — ינוע בעקבות כוח ו' עד לנקודה x, ינוע ראשון לנקודה y, ינוע למקומו (עמדות 1, 2, 3). יערך ויבטיח את אזור הפעולה.

כוח ה' — ינוע ראשון עד לנקודה x, משם ינוע למקומו (נקודה 1) ויערך.

כוח ו' — ינוע בעקבות כוח ה' עד לנקודה x, משם ינוע למקומו (נקודה 11) ויערך.

כוח ז' — עם המטה.

שלב ב' — הבטחת אזור הפעולה ופריצת הגדר: (ראה תרשימים מס' 2 ו-4. — ה מ ע ר'):

כוח א' —

חולייה 1 — תפרוץ את הגדר ותבטיח את הפריצה.

חולייה 2 — תבטיח את האגף המזרחי של הבנין.

חולייה 3 — תתמקם בנקודה z, ותבטיח את אזור הפעולה מקרוב.

חולייה 4 — תתקרב אל הפריצה.

כוח ב' — במקומו.

כוח ג' — עם התגלות הפורצים, ירתק את האויב בבנין וינתק את בנייני המגורים ממנו.

כוחות ד', ה', ו', ז' — במקומם.

שלב ג' — ביעור ופיצוץ הבית: (ראה תרשים מס' 4. — ה מ ע ר').

כוח א' —

חוליות 1, 2, 3. — במקומן.

חולייה 4 — תפרוץ את דלת הבנין, תטהר את חלק הבנין שנקבע ותבטיח פעולת החבלה.

כוח ב' — ינוע לפי פקודה. יניח את חומר-הנפץ ויפעילו (הסבלים יסוגו לנקודה k, לאחר הנחת החומר במקומו).

כוחות ג', ד', ה', ו', ז' — במקומם.

שלב ד' — ניתוק המגע והנסיגה: (ראה תרשים מס' 3. — ה מ ע ר').

כוח א' — לסימן הנסיגה ינתק מגע, יסוג לנקודה k, לפקודה יוביל את הנסיגה לנקודה s.

כוח ב' —

הסבלים — לפקודה יסוגו בעקבות כוח א'.

החבלנים — לאחר קריאת "פוצץ", יסוגו לנקודה k, לפקודה יסוגו בעקבות כוח א'.

כוח ג' — לפקודה יסוג לנקודה s, משם ינוע בעקבות החוד מכוח ד'.

כוח ד' — לפקודה יסוג בעקבות כוח ב' עד נקודה s, יפריש כיתה שתשמש חוד (השאר —

ימשיכו בעקבות כוח ב').

כוחות ה', ו' — לפקודה יסוגו עצמאית.

כוח ז' — עם המטה.

מנחלה: 8. — — — — —

9. פינוי:

ש"ר — 7 אנשים.

נקודת איסוף פצועים — ליד המטה.

פינוי הפצועים: מנקודת האיסוף לבאר-יעקב ע"י הסבלים.

אל נקודת האיסוף — הכוחות עצמם.

3. תרגול ותדרוך

א. יחידות-המשנה מתרגלות

מפקדת הגדוד — ובעקבותיה מפקדת הפלוגה — ביקשו לשמור על סודיות פרטי הביצוע, ועל כן לא נעשה כל תרגול במסגרת פלוגתית. לעומת זאת עסקו מפקדי יחידות-המשנה באימון אנשיהם לפי נושאים שהכתיב המ"פ.

ואלו הם:

- פריצת-גדר שקטה, בעזרת מספרי-תיל.
 - פריצת גדר באמצעות "טורפדורבנגלור".
 - תנועה שקטה בשטח פרדסים.
 - אימון בהתגנבות יחידים וחוליות.
 - טיהור בית.
 - אימון בהצבה ובהפעלה של מק"ב בראונינג.
- נראה כי הפורצים הרבו לתרגל מכולם, דומה

צוות בראונינג מתאמן בקיבוץ עקיבא — ימים מספר לפני הפעולה.

כי לא השאירו גדר אחת שלמה בקיבוץ עקיבא ובסביבתו הקרובה.

ב. התדריך האחרון

אחד הקשרים מספר:

ב-4.4, לשעה 2000, נקראה ישיבת מפקדים. גם אנו, האלחוטאים, נקראנו לישיבה — כדי לתאם את ענייני הקשר.

כשנכנסתי לחדרו הקטן של מפקד הפלוגה, מצאתי בו, מצטופפים, את כל מפקדי הכיתות והמחלקות. כולם היו דרוכים ביותר, שכן המג"ד עצמו עמד לשאת דברו. לאחר שנפרשה בפנינו המפה פתח יעקב בדבריו. הוא הסביר לנו את חשיבות השמדתו של היעד — הן למגיני הסביבה הקרובה ולתושביה והן להצלחת מבצע "נחשון" (אשר על קיומו גונב משהו לאוונינו עוד קודם לכן).

בהמשך דבריו הדגיש את ענין פינוי הפצועים: "פעמים רבות נכשלו פעולות — ואף נפגעו אנשים רבים — כתר צאה מטיפול שלא בזמן בפצועים. בפעולה זו לא יוקהה חודה של הפריצה בגלל פצוע!"

דברי המג"ד היו קצרים כרגיל. הוא סיים במילים פשוטות, אך מלאות משמעות: "יש לבצע משימה זו ולו גם בקורבנות יקרים ביותר". מילים אלו הוכיחו לנו את חשיבות הענין.

אחריו דיבר שניאור על פרטי הביצוע. לאחר שחזר והסביר לנו את השטח ואת מבנה הבנין, עבר להדגשתן של נקודות מספר בביצוע. בזה אחר זה: ענין הפריצה השקטה; המעבר לפריצה בכוח; שיטת הפעולה של החוליות בפריצה; תפקיד הרתק; חשיבות דביקותן של החסימות במטרתן; התחלת הנסיגה; איסוף הפצועים ועוד.

הביצוע — מפי המבצעים

ובזאת מנעו מאתנו המשכו של ויכוח סרק, שכן מסרו לנו את פרטי המבצע.

זמן קצר לאחר זאת נשמעה סוף סוף קריאת ה"הסתדר". קריאה זו, שהזעיקה אותנו למסדר-היציאה, שמה קץ למתיחותנו.

הסתדרנו בהתאם לכוחות הפועלים. מפקדינו בדקו בדוק וחוזר את נשקנו ואת תגורנו, חייבו אותנו לקפוץ, בעשותם אוזנם כאפרוסת לשמוע שמא מצויים בכיסו של מי מאתנו קופסת גפרורים או מטבעות מצלצלות. כן בדקו אם השחרנו את פנינו וידינו כראוי.

בשעה 22.00, לאחר שמפקד הפלוגה אמר לנו "כמה מילים טובות", ניתן האות לתזוזה.

1. מקיבוץ עקיבא - לגדר ה"מפקדה המערבית"

אחד מאנשי הפלוגה מספר:

שעה שהמפקדים הצטופפו במפקדת הפלוגה ישבנו אנו, הטוראים, קבוצות-קבוצות בין בתי הקיבוץ. השיחה חזרה והתגלגלה אל הנושא של הערב. אף-כי העלימו זאת מאתנו, היה ברור לנו כי המטרה היא פיצוץ מפקדתו של חסן סלאמה. והשאלות שניקרו במוחנו היו: האם תספיק כמות חומר-הנפץ שניתנה לביצוע המשימה כדי למוטט בנין רב-מימדים זה? ואם תספיק — האם ימצא חסן סלאמה עצמו בבנין שעה שיפוצץ?

עודנו מדברים — והמפקדים יצאו מחדרו של המ"פ.

כיתתי — אחת מכיתות החסימה — נעה בראש, אחרינו התפתלה נחש עקלתון הפלוגה כולה. היה עמנו קשר שנשא מכשיר קשר כבד. הוא לא הפעילו במשך כל זמן התנועה, עד שלא התאפקתי ושאלתי תיו בלחש לשם מה הוא סוּחב אותו בכלל. אז הסביר לי פירושה של "דממה אלחוטית" לפני הפעולה. כרבע שעה לאחר עזבנו את קיבוץ עקיבא הגענו לבארי-יעקב שהיתה שרוייה בחשיכה. כמה תושבים שנראו פה ושם — ואשר שמע הפעולה גונב ודאי לאונקיהם — ברכונו לשלום.

עברנו במהירות דרך המושבה. מפקדנו מסר את החסימה לשומריה, והשדרה המשכיחה לנוע בשקט. שדה ראיתנו היה מוגבל. מימין ומשמאל — שורות צפופות של עצי הדר. הבית — במידה שנגלה לנו מדי-פעם — נראה באפלה כהר ענק שמערותיו-הלונותיו מוארים: אות לחיים שבו. הלילה היה קר, אולם הזענו כדבעי. מדי פעם עצרו אותנו הגששים. משנעצרנו, היינו כורעים בונה אחר זה, כערמת כלפים, במהירות נפלאה — כאילו קיבלנו פקודה בקול. ומייד לאחר זאת היינו ממשכיכים...".

מתוך הדו"ח ה"יבש" של מפקד הפלוגה, כפי שנמסר (בכתב) למפקדת הגדוד השני ביום 5.4.48 בשעה 11:00
מהלך הפעולה:

יצאנו בשעה 2200 מקיבוץ עקיבא לבארי-יעקב במסע מובטח. עברנו את המושבה והתקדמנו לעבר המטרה. בנקודה X נשלחו יחידות החסימה למקומותיהן (נקודות 1, II). לאחר זמן מה — המשכנו לנוע. בשעה 23.50 הגענו לנקודה Y. הרתק נשלח למקומו וכן כיתת האבטחה מס' 1 (ראה תרשים מס' 1). המשכנו לנוע עד למקום שנקבע למטה. להבטחתנו הוצבו כיתות האבטחה מס' 2 ו-3 (ראה תרשים מס' 2).

מפקד הרתק מספר:

בפני מצודרים במק"בים, בגלל ליקויים שהיו בסרטים — בסעינתם ובאריזתם (הסרטים היו משומשים ונטענו על ידינו ביד — דבר הגורם להשמטותם של הכדורים מתוך הסרט; כן לא היו לנו ארגוני פעולה אורגינליים במידה מספקת, ונאלצנו להשתמש בתרמילי-יצד — דבר שגרם לכך שהכדורים יתלכלכו). מכל-מקום לא נותר לי אלא להכות לאות, אשר יהפוך את הדממה לסערה.

בחצות לילה הפעולה נמצאת עם אנשי בגבולו של פרדס, 200 מטר מערבה מהיעד. ידעתי אז כי ככל שנצליח בתפקידנו נחסוך את דם הברינו הפורצים. עברתי מעמדה לעמדה ובודקתי את הצבת הכלים. בכינונם נסתייענו בעובדה שרוב חדרי הבית היו מוארים.

מימין תפשו עמדותיהם זה ליד זה צות בראונינג ושני צותות מרגמה 52 מ"מ. במרחק 15 מטר צפונה להם, במרכזו הקטע בו נערכנו, הוצב מקלע "ברן". כ-15 מטר צפונה שכב צות בראונינג נוסף. מקלע "ברן" נוסף תפס את מקומו מצפון-מזרח לחוליית הבראונינג הנזכרת לאחרונה, והיה הסמוך ביותר לבנין מבין מקלעי הרתק. הקשר שלי, חיים, ואני התמקמנו ליד ה"ברן" שבמרכז.

על המקלעים שממערב לבית הוטל לפזר אש — מתוך הנחה שחלק מהכדורים יפגע בעמדות האויב אשר קשה היה לכוון אליהם בלי לזה. על המק"ב הימני, שמדרום לעמדת הפיקוד שלי, הוטל לכסות את המחצית הדרומית של הקיר המערבי, בעוד שעל המק"ב שמצפון לעמדת הפיקוד שלי הוטל לכסות את מחציתו הצפונית של אותו קיר. ואילו ה"ברן" שלי עמדת הפיקוד, עליו היה לכסות את מרכזו של הקיר.

בדיקתי הוכיחה שהנשק מוכן לפעולה. חששתי רק

ה"מורה" למד — ולימד

מסיפורו של מפקד הרתק:

...בגדוד נחשבתי ל"מומחה" בנשק-חסיי, הואיל ושירתי בצבא הבריטי במחלקת מרגמות. במבצע זה, אומנם, הוטל עלי להפעיל נשק חסיי, אבל — אם להתעלם משתי מרגמות 2" — לא היה זה נשק תלול מסלול אלא דוקא נשק שטוח מסלול. ידיעותי בזה לא עלו על ידיעותיו של כל אחר בפלוגה. משהגיעו שני הבראונינגים מחחיבה לבסיס הפלוגה עם הקצבה של 900 כדור לכל אחד — מספר שהיה "אסטרטגי" באותה תקופה — נתעורר הצורך באי-זמן מזורז חוד זמן קצר ביותר, של שני צותות שיפיעי-לום. לא נותר לי, איפוא, אלא להקנות לאחרים מקצוע שאני עצמי לא ידעתי.

2. במקום בנין - עונן אבק סמיך

א. מספרי-תיל או טורפדו-בנגלור

מפקד הפורצים מספר :

שכבנו לא רחוק מן הגדר שמצפון לבית. מעבר לנו - צפונה - שכבו אנשי המטה, העתודה, אנשי הש"ר והס"ב לים נושאי חומרה-הגפץ. הצצתי מדי פעם בשעוני. השעה היתה כמה דקות לפני 0100 ומתיחותנו הגיעה לשיאה.

ב-0055 - כנראה לאחר שוידא שניאור כי מיכה ואנשיו מוכנים לסייע - פקד עלי להתחיל.

מנחם קלר מן (שנהרג אח"כ בתל-אביב), מפקד החולייה של ששת פורצי הגדר, זחל ראשון - ובעקבותיו שני הבריס גוספים. משהגיעו השלושה לגדר תפשו שנים מהם עמדות - מימין ומשמאל - כדי להבטיח את השלישי אשר נשא את מספרי-התיל. זה האחרון החל "מטפל" בגדר. גראה שזקיפי האויב אשר הסתובבו בחצר הבחינו ברעש, שכן אחד מהם, מזויין ברובה, פתח באש לכיוון הפרדס. היכף לאחר הידיעה שמעתי את מנחם קורא להבלין המצורף לחולייתו: "איבי בוא!"

איבי זינק קדימה, לעבר הגדר. כשהוא נושא בידיו את ה"טורפדו-בנגלור" - שהיה עשוי משני ברזילים וזית-לגדרות, מהוברים זה-מול-זה.

לאחר מעשה נודע לי מפי איבי כי משהגיע בריצה שופה לגבול הפרדס, סימן לו מנחם מיד את מקום הפריצה. הוא כרע ושכב במקום המסומן והחל תוחב את ה"טורפדו-בנגלור" מתחת לגדר. מנחם, ששכב על ידו, החליט לחפות על תחיבת ה"בנגלור" בצורה מיוחדת במינה: הוא השעין את מרפקיו על כתפיו של איבי וירה ב"טומי" שבידו צורות ארוכים אל השטח שלפניו.

קול הטומי נבלע מיד ברעש הנשק-המסייע שפתח אף הוא באש. כעבור שניות ספורות בלבד - נשמע קול התפוצצותו של ה"בנגלור".

נניח עתה לפורצי הגדר, נחזור אל אנשי הסיור ונשמע מה בפייהם.

מפקד חרתק ממושיך ומספר :

בשעה 0050 בערך התקשר עמי שניאור ושאל אם אני מוכן. השבתי לו בחיוב. מכאן ואילך הייתי דרוך ביותר והיכתי לסימן המוסכם לפתיחה באש, שהיה יריה או פקודה באלחוט.

לפתע נשמעה יריה. קשה היה לי להחליט אם לפתוח באש. לרגע חשבתי שמא זוהי יריה "שגרתית" של הזקיף. אולם ה"דושיח" בין יריה שנייה לצרור "טומי" הסיירו ספק מלבי.

הענין התחיל - חשבתי - ופי השמיע קריאה שהב הילה אותי עצמי: "אש!" דומה היה כאילו אנשי כולם אינם אלא אצבע יד אחת הלוחצת על הדק אחד, שכן עוד טרם התקרבו לסותתי זו לזו לסיים הפקודה, וכבר השמיעה תזמורת כלי-הנשק את קולה. קולו העמום של ה"בנגלור". שבא מיד לאחרי-כך, היה אקורד נעים בתזמורת זו. ידענו - התבררה פורצים פנימה.

אישנו כוונה בתחילה, כמתוכנן, אל הבנין כולו. מקץ פרק זמן שנראה לי כדקה צעתי בקול שגבר על קולם של כד"הנשק: "הסט אש לקומת העליונות!"

פתאום ראיתי בהבק התפוצצות באתר מחדרי הקומה השנייה. אחד הרגמים טען בשמחה כי הבק זה בא כתוצאה מ"פגיעה ישירה" שלו בחלון זכוכית בבית, וזאת אף כי בנייני המגורים הם שנקבעו כמטרה למרגמות. הוא לא העלה בדעתו, כנראה, מה עלול היה לקרות אילו היתה הפצצה פוגעת בקיר היצוני, סמוך לאנשינו, והופכת למעין פגז "רסק-אייר".

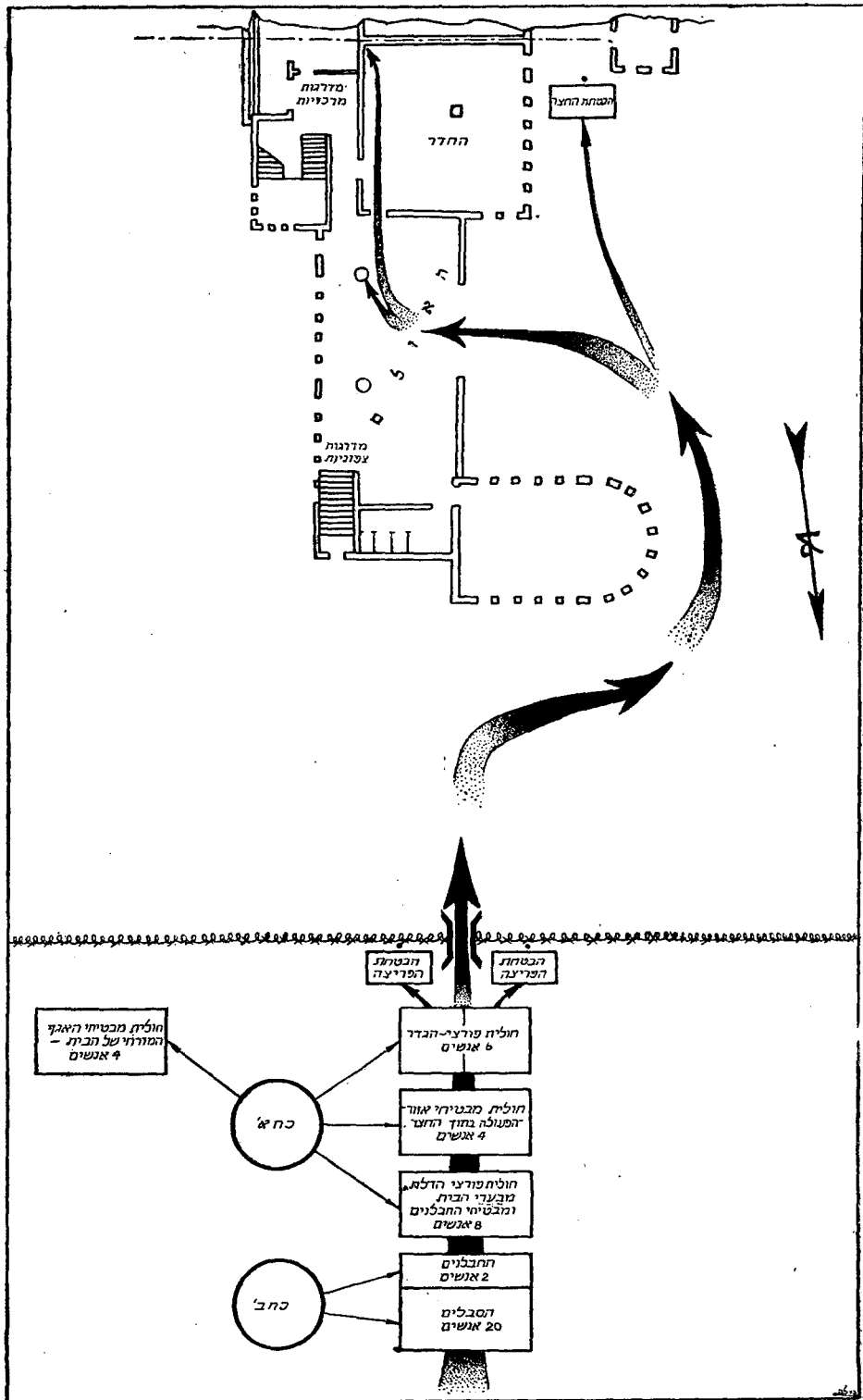
הערבים השיבו באש איומה בעיקר מקומה ב', מעמדות המרפסת שבה היה מוצב קלע "שפנדאו". אישם היתה מדויקת עד כי פגיעות של קליעים שפגעו בסמוך לאנשים,

העקשנות מנצחת

מסיפורו של מפקד הפורצים :

...הייתי מפקד אחת המחלקות בפלוגתו של שניאור. יום אחד החליט המג"ד להפוך אותי לקצין-קשר גדודי. לפני-כן הספקתי להשתתף בסיוור-מכין אחד לקראת ביצוע הפשיטה על מפקדת האויב. סיור זה גרם לכך שלא ארצה לותר על השתתפותי בפעולה. הדרכתי את מנוחתו של המג"ד, אך דומה היה כי ככל ש"נדנדתי" לו כן פחתו סכויי. לא אמרתי נואש: עד הרגע האחרון המשכתי לעקוב אחרי התפתחות ה"עניינים", שכן רציתי בתפקיד של מפקד הפורצים. בעיקר גבר בי רצוני זה שעה שהשתתפתי בתדריך המפקדים, בערב הביצוע. בתדריך נוכחתי לדעת כי ניהול הפריצה הוטל על המ"פ עצמו, שהיה עמוס גם בלאו הכי. "נטפלות" לנקודה זו ולאחר שיחה עניינית הצלחתי לשכנע את שניאור, כי מוטב שמישהו אחר יתעסק בפריצה, כדי שהוא יהא פנוי לניהול הפעולה בכללה. שידלתי אותו לשכנע אף את המג"ד; נסיונו הראשון נכשל. לא ויתרתי ושידלתי את שניאור שנית. נסיונו השני השיג תוצאות: ממש לפני התחלת הפעולה קיבלתי את החפזי.

נזדרזתי להיפגש עם הפורצים, הם לא היו אנשי המחלקה עליה פקדתי בטרם הפכתי להיות קצין-קשר, אך עובדה זו לא שינתה בהרבה את פני הדברים, מאחר שהיו אלה בני ראשון-לציון ונציגיהם - בחורים המוכרים וידועים לי עוד מימי הילדות ומתקופת החי"ש.

תרשים מס' 4: הפריצה, לחצר ולבניין (סכימתי).

לעבר אזור הפריצה. לרגע שררה מבוכה ודומה היה כאילו הועמדה תוכנית המבצע בפני תקלה חמורה.

פקדתי על יהודה מ. — סגנו של יהודה ט. — לפרוץ במקומו. הלז היסס לרגע, אולם מיד התאושש ופרץ ראשון — ועמו רק שניים מאנשיו. השאר — ואני בתוכם — נכנסנו בעקבות החולייה של מתניה, שעליה הוטל לפרוץ את הדלת ולבער את האויב בהלק מקומת הקרקע. מן הפורצים נשארו מחוץ לגדר: חוליית פורצי הגדר — להבטחת הפריצה; וחולייתו של עמוס, שתפשה עמדות בסמוך, ממזרח לפירצה — כדי להבטיח את אגפו המזרחי של הבנין. אנשיה של חולייה אחרונה זו עסקו בן השאר ב"צלפה" אל גירות החשמל שהיו קבועות על עמודים בחצר, מזרחה לבנין, ואשר האור שהפיצו עלול היה לסכן את אנשינו בניסגתם.

בין כה וכה נערכו המבטחים בחצר כלפי בתי המגורים שמדרום — ליד בית קטן שניצב בסמוך, ממערב למרכז הבנין הראשי.

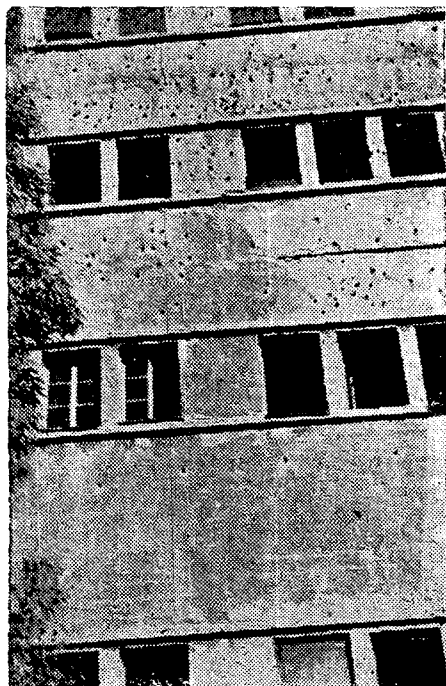
אותו זמן, בטרם הספקתי למסור הוראה נוספת או לקרוא קריאת זירוז, ניגש מתניה — מפקד חוליית המבצע רים ופורצי הדלת — אל דלת הזכוכית הגדולה, כדי לפרצה באמצעות גרב מלאה תומר-נפץ. אולם ניסיון לדחיסה קלה בדלת הביא לפתיחתה. מתניה סיפר כי שעה שחדר דרך דלת הזכוכית הרחבה לתוך האולם הגדול שררה בו אפלה. אף על פי כן הבחין בערבים מבוהלים, שירדו כנראה מהקומות העליונות במדרגות הראשיות של הבית — ופתח עליהם באש אשר הבריחה אותם (אחר כך התברר שנפגע שם ערבי אחד). מיד לאחר זאת הבחין בערבי שירד במדרגות הצדדיות, מצפון, ירה בו והרגו (מערבי זה נלקחו כשלל טטן ומחסנית).

שאר אנשי חולייתו, שהמשיכו בעקבותי, פרצו לאולם, התפזרו בו וירו לכל פתח שהבחינו בו. מוטקה, מפקד אחת מהוליות המשנה של המבערים, ביקש לטהר את החדר שמדרום לאולם. הוא זרק לתוכו רימון התקפה, אך זה לא התנפץ. לרגע התבלבל ולא ידע מה לעשות. מישהו הציע: "זרוק רימון נוסף". הוא זרק רימון נוסף ולאחר שניות ספורות נשמע רעם ההתפוצצות. מיד לאחר ההתרופצות זינק שמואל לחדר ו"טאטא" אותו באש. עתה היו האולם והחדר שמדרום לו פנויים מאויב, מוכנים לקבל פני "שבת-החבלה".

ג. "פוצץ! פוצץ!"

קצין החבלה הגרודי מספר:

לא הייתי נוכח בשלב ההכנה של ציוד החבלה, כי הייתי טרוד בענין אחר. סמכתי להלוטץ על סמל המחלקה יעקב מ. ואכן, הוא לא הכזיב — ואפילו דאג להשיג לי מעיל צלפים וגעלי קראם.

הקיר המערבי — האגף שנשאר לאחר הפעולה. ניתן לראות שרוב פגיעות המקלעים היו בקומות העליונות.

החיוו עליהם מדי-פעם, רטיסי בוך. דבר זה הסתבר מן הקלילות שעלו מפה ומשם: "לעזאזל הכוץ הזה. נתקע לי בדיק בעין!"

על אף האש המדויקת והצטופה אשר הנחית האויב, נפגע רק אחד מאנשינו; זאת — הודות לעמדות הטובות והנכונות שתפשו אנשי מעבר לתלוליות ובתוך הגומות בפרדס.

אש האויב אילצה אותי להוריד מפעם לפעם את ראשי. אולם לא יכולתי שלא להנות מן המראה הנהרר של "זרם" כדורינו וכדורי האויב, אשר ציירו קשתות באויר, המוני קשתות שרדפו זו את זו. זוהר הכדורים הזה עזר לי יפה בתצפית האש.

דומה כי אותה שעה בה "נהנה" מיכה מ"נוף" היריות — היו הפורצים רחוקים מ"הנאה" מעין-זו.

ב. לקראת "שבת-חבלה"

מפקד הפורצים מומשיך ומספר:

שעה שהחל הרחק פועל וה"בנגלור" פוצץ, שכבתו כ-15 מטר מן הפירצה. סמוך אלי שכבו אנשי חולייתו של יהודה ט., שעליה היה מוטל להבטיח את אזור הפעולה בחצר פנימה. קראתי ליהודה: "פרוץ מהר!" תשובתו הייתה: "איני יכול — נפצעתי בראש". נראה כי נפגע באחד מכדורי האויב, מן האש שנפתחה מהמרפסת העגולה

הידיעה — חסכון

מספר קצין החבלה:

אותם הימים היינו מחשבים את כמויות חומר הנפץ, בהתאם לנהוג בצבא הבריטי. לפי חישובים אלה ה"קבל, כי כדי ל"הוריד" את הבית כולו זקוקים אנו לפחות לסונה של חומר נפץ (ליקויו של הבית, מבחינת חבלה, היו חלונותיו המרובים). כמות כזאת, גם אם היתה בידינו, היתה מצריכה לנשיאתה חמישים "סבלים", לפחות — דבר אשר, ללא ספק, היה מסרב את הפעולה. הסתפקנו, איפוא, ב"ק"ג חומר ובעשרים סבלים, מתוך הנחה שנו"רד לפחות את מחצית בנין המפקדה, והתפללנו, כמובן, שחסן סלאמה עצמו ימצא דוקא במחצית הנפגעת. כיום טבור אני כי באותה כמות של חומר נפץ ניתן היה ל"השיף" את הבית כולו.

ואילו האחרים טמונים במערכת הקירות. התכוננו להניח את חומר הנפץ ליד שניים מהם, ומראש נקבע כי באחד "יספל" יעקב ואילו בשני "אטפל" אני. מיד לאחר שנכנסנו, יעקב ואני, לאולם הראשון, "נלכד" העמוד האחד באורו של פנסי. היה זה אחד משני העמודים החשופים מקיר, שניצבו באמצעו של האולם. "זה שלך" — אמרתי ליעקב מ. ואילו אני המשכתי לחפש אחר העמוד השני.

העמוד השני היה המרכזי שבבית, שממנו — דרומה וצפונה — שוים המרחקים אל הקירות החיצוניים. עמוד זה לא היה חשוף כי אם טמון בפינתו הדרום-מזרחית של

החגור שהכין היה מלאכת-מחשבת ובטחתי בו, שעה שהייתי שוכב לצידו עם עשרים הסבלים במקום ההיערכות. סמוך למטה הפלוגה — מחכה לאות כי אולס-העמודים, המקום שנועד להנחת החומר, טוהר.

משהגיעה ההודעה כי ה"מבערים" ביצעו את תפקידם, מיהרנו — יעקב ואני, כשהסבלים בעקבותינו — לנוע לעבר הפירצה. חלפנו דרכה והמשכנו במהירות לעבר דלת הזוכית.

הערבים שהיו בקומת העליונות הבחינו בנו ופתחו עלינו באש, אף הטילו עלינו רימונים, אך נראה שהחשיכה, ומהירות תנועתנו, סייעו בידינו להגיע אל הדלת בשלום. משהגענו, נשמנו לרוחה: ידענו כי הברינו כבר טיהרו חלק מקומת הקרקע. נכנסנו לבנין עצמו. אומנם, חברינו היו בבית, אך נוכחותם לא סילקה את האפלה ששררה בו. אפלה זו מנעה מעיני — שהיו מורגלות לאור ההשמל שבחצר — את ההבחנה בעצמים. לא יכולתי אלא לדלות מזוך וזכרונני את מבנה הבית:

בקומתו התחתונה של הבית, נמצא אולם גדול, אשר במרכזו ניצבים שני עמודי-משען עבים. מדרום לו — שני חדרים מרובעים. במרכז הבית, כלפי מזרח, ובאגפו הצפוני, עולות ומטפסות מדרגות. בהן עלול האויב להופיע. כן עלול הוא להופיע דרך המסדרון העובר לאורך כל הבית סמוך לקירו המזרחי...

דאגתי הראשונה היתה למצוא את המקומות בהם יש להניח את חומר הנפץ. ידעתי כי בית-המידות נשען על עמודי בטון-מזויין שרק אחדים מהם גלויים לעין.

כיצד מכינים...

סמל החבלה של הגדוד מספר: ...את חומר הנפץ קיבלנו ממפקדת "נחשון" בשעות הבוקר של היום שלפני הפעולה. היה זה טניס יצוק, שהיה ארוך בשמונה ארגזים שכל אחד מהם הכיל 50 קילו. כן קיבלנו קופסאות פרימרים (מאיצים) אנגליים אורגניליים. שמחתי על כך שמחה רבה, כי הפרימרים האיטלקיים שהיו ברשותנו לא היו טובים ולא בטחתי בהם שיפעילו את הטניס, אשר בגלל חוסר רגישותו מחייב שימוש במאיץ טוב.

כמשך מרביתן של שעות היום שנותנו עד רדת החשכה כתשנו — ארבעה חבלנים ואני בתוכם — את החומר היצוק, כדי שנוכל לשפכו לתרמילי-הבד המיועדים לחטרה זו. משנסתימה הטענת החומר בתרמילים התחלתי להכין את החגור לקצין החבלה, בו, ולי, ידעתי כי הפעולה מחייבת מהירות וכי היא עלולה להיעשות בחשיכה — עלינו ביקשתי להכין חגור כזה אשר יסייע לנו בעבודתנו בשעת הפעולה עצמה.

החגור היה מורכב משלושה תיקים (תיק למאיצים, תיק לנפצים רגילים וחשמליים ותיק למכשירי עבודה: פלאיאר, אולר, טרס-בידוד) ומשני סלילים (סליל של פתיל-דועם באורך של 30 מטר וסליל של חוט-חשמל באורך של 100 מטר), אשר חוברו לחגורה. כן חוברו לחגורה פתיון-חבלנים, פנס-כיס ומנגנון הפעלה חשמלי (אשר היה פרי המצאתי).

מנגנון אחד שהכנתי היה מנגנון-השהיה רגיל, עשוי מפתיל אבק שריפה שחור באורך מתאים, שבקצהו קבוע נפץ תחוב בתוך פרימר. מן הפתיל השחור יצרת לולאה, כך שאפשר היה לענד מנגנון זה על הצואר. עוד הכנתי שני, טורפדות-בנגלרז" מברזל-זוית של גדר, וכמה משענים קטנים לפריצת זלתנות. האחרונים הוכנו משקית מלאה בק"ג חומר נפץ שהוכנסו בה פרימר, נפץ ופתיל המופעל במנגנון משיכה. הכנת ציוד-החבלה במשך כל שעות היום שלפני הפעולה עייפה אותנו מאוד. אולם הייתי מלא סיפוק, והיתה לי הרגשה שההכנות הסדוקדות ישאו פרי בפעולה עצמה.

לחבלנים, האפשרות להפנות ממלאכת הסבל למלאכת החבלה ממש. בשמירתו הצמודה של "שומר-ראש" מזויין ב"טומי" התחלתי עורך את תרמילי חומר-הנפץ המיועדים לעמוד "שלי", בצורה הבאה: סביב העמוד הינחתי עשרה תרמילים. בעזרת פגיון-החבלנים נקבתי בהם נקבים שלתוכם תחבתי מאיצים. בכל מאיץ שמתו נפץ שהיה מחובר לפתיל-רועם. פתיל זה, ששחררתי מהגליל, נועד לחבר את כל המטענים יחד וליצור את התפוצצותם האחידה. אחר-כך התחלתי לספל במנגנוני ההפעלה. הורדתי מעל צוארי את פתיל ההשתייה. תחבתי את הנפץ והמאיץ המחוברים אליו לאחד המטענים. אורך הפתיל היה 40 ס"מ, כלומר — כושר השהייתו היה של 40 שניות.

עודי עוסק בפרימת קצהו של הפתיל, מבלי לשים לב למתרחש סביבי, ולפתע החלה באולם המולת קרב. שמעתי קול קורא: "חבריה, זהירות! ערבי יורד במדרגות המרכזיות". היה זה, כפי שסופר לי אחר-כך, קולו של מוטקה, שעמד קרוב למדרגות המרכזיות והבטיח מכיוון זה את האולם בו הנחתי את החומר. מוטקה ניסה ל"תקוע" בו ציור, אך הכלי שבידו הכויב; דריכה נוספת אף-היא לא סילקה את המעצור. אז תפס מחסה מעברו הצפוני של קיר החדר שבו פעל בן. אחד המבערים שהרגיש במתרחש "הציל את המצב": בצרור ארוך היסל את הערבי. סמוך לכך הבחינו המבערים בצלילתו של ערבי אחר, אשר רץ מחוץ לבנין — צלילתו נתגלתה בחלקה העליון. כל פעם שהיה חולף ליד אחד החלונות הרבים שבקיר המזרחי, כמה פעמים נפתחה אש על הצלילת, אולם איש לא ראה אותה צונחת.

קצין החבלה משלים את הסיפור:

...הייתי שקוע כולי ורובי בעבודה, שעה ששמעתי את המולת הקרב באולם הצפוני. עודי תמה לפשר הדבר, ובדלת האולם בו שהייתי הופיעה דמות לא-מוכרת. איש מחברי לא היה לידי, כי מתחילה נתכונו להניח את החומר באולם הצפוני בלבד. תפשתי באקדחי: לירות? לרגע חששתי שמה אין זה אלא אחד מחברי; אולם קריאה מבהלת בערבית, שפרצה מפי אותה דמות, סילקה כל ספק. להצתי על ההדק — הדמות כרעה תחתיה.

עתה פניתי להשלמת מלאכת החבלה. נותר לי רק להכניס למטענים את מנגנוני ההפעלה — זה המשחה וזה החשמלי. לראשונה תחבתי את מנגנון ההשהייה שאורך פתילו השחור היה 60 ס"מ (כלומר: כושר השהייתו — 60 שניות), לתוך אחד המטענים. בעירתו של פתיל זה צריכה הייתה, בסופה, לגרום להתפוצצות. עם זאת ביקשתי להבטיח את הפיצוץ גם ע"י הפעלה חשמלית. צירפתי מנגנון הפעלה חשמלי, עתה, בטרם עמדתי להפעיל את מנגנון ההשהייה, מתחתי פתיל רועם ממתעני לעבר

הצפוני שבהדרים המרובעים, בחוך הקיר. כדי להגיע אליו היה עלי לטבור בעד הדלת, שהיתה קבועה בקיר הצפוני של אותו חדר. כשאקדח ביד, פסעתי אל הפינה הנכונה. עמדתי והמתנתי לסבלים נושאי חומר-הנפץ, אך אלה לא באו. חזרתי לאולם ופגשתי ביעקב — ויחד עמו יצאתי לעבר דלת הנוכחית. אותה שעה שמעתי את מפקד הפורצים קורא בקול: "קדימה, סבלים, לא לפחד!"

לאחר מעשה, הובררה לי סיבת העיכוב בתנועתם של הסבלים. מפקדם, יעקב נ., סיפר לי כי הללו, שהיו טירונים, והיה זה להם מבחן-האש הראשון, התקשו במקצת במילוי תפקידם. לפי דבריו לא נותר לנועם ולו אלא ל"שכנע" אותם בגערות ובדחיפות. הנועזים שבהם הגיעו, לבסוף, אל הדלת. נראה שהאהרונים לא היו "סקרנים" לדאות את המתרחש בתוך הבית עצמו. הם הסתפקו, איפוא — פרט למעטים — בהטלת שקיהחומר, ללא סדר, מחוץ לבית, כל אחד במקום עמדו — ומיהרו להסתלק. התוצאה היתה שיעקב ואני נאלצנו לשאת את תרמילי החומר בעצ' מנו לעבר המקומות שנקבעו.

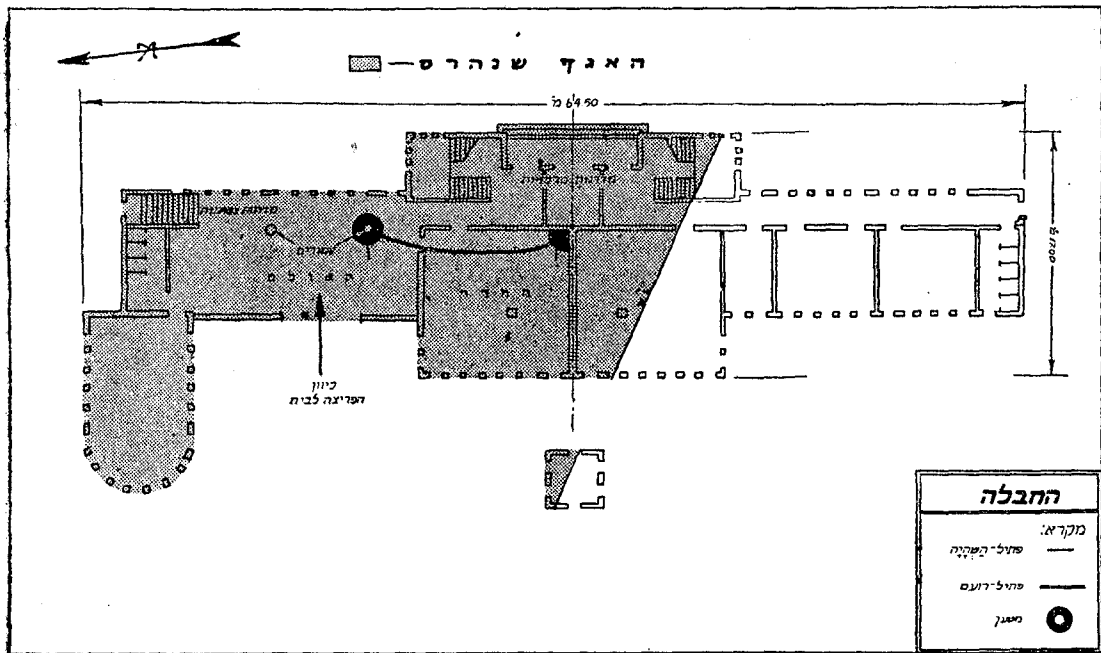
סמל החבלה מוספר:

תרמילי החומר היו מושלכים לאורך שלושים מטר בערך למן דלת הנוכחית ועד למרגלותיה של המרפסת העגולה. במצב בו נמצאנו עלול היה איסוף התרמילים משטח כה גדול להימשך זמן-רב, אלמלא חשו המבערים לעזרתנו.

לבסוף הונח חומר-הנפץ במקומות שנועדו לו וניתנה לנו,

העמוד באולם המרכזי — לאחר הפעולה.

תרשים מס' 5: תוצאות החבלה בבניין.

הצלחנו להתגבר על ערפל האבק ומצאנו את היחידה שעה שהחלה כבר לסגת.

ד. חזרה אל בסיס היציאה

האלחוטאי של הרתק מספר:

...שמעתי שריקות חדות. היה זה האות כי הפיצוץ קרוב. הצצתי בשעוני — השעה היתה 0135, ארבעים דקות לאחר שפרצו חברינו את הגדר ונכנסו לחצר. מיד לאחר-כך ראיתי ברק ואחריו שמעתי קול גומה חנוק. ברגע זה פסקה אש האויב לחלוטין. מבעד לחשכה הבחנתי בענן עשן סמיך שהחל עולה מעל המקום שהיה פעם בנין. מלאכה נאה — חשבתי בלבי.

מיכה פקד על צוות המקלעים והמרגמות לארוז את ה"מ"טלטיין" ואלה מילאו את הפקודה במהירות רבה. אכן בשעה שאנשי המטה, הרזרבה, הסבלים והפורצים הגיעו לנקודת המפגש (נקבעה מראש בשעת התנועה אל היעד. — המועד). לאחר שצירפו אליהם את אנשי ההבטחה של צ"צ" — הגענו לשם אף אנו, אנשי הרתק, מוכנים להמשיך בתנועה. מאחר שהיינו "כבדים" — נושאי "גשק-כבד" — ועמנו פצועים, פקד עלינו שניאור להכנס לראש הטור מיד לאחר כיתת חוד ממחלקת ההבטחה. מכאן ואילך צעדנו איפוא בין הראשונים.

בהיותי קשר יכולתי לשמוע — מקץ זמן קצר, שעה שהגענו להצטלבות דרך באר-יעקב-רמלה עם מסילת הברזל — כיצד נותן שניאור לחסימות, הדלומית והמזרחית,

מטענו של יעקב מ... כדי ליצור פיצוץ אחיד. משהשלמתי זאת הדלקתי את הפחיל השחור והשמעתי את "קריאת הקרב" המפורסמה של החבלנים: "פוצץ! פוצץ!" קריאה זו, ובעקבותיה שריקות חדות של משרוקית שהשמיע מתניה — שהיו אות הנסיגה — גרמו ליציאתם החפוזה של המבערים, של המבטיחים ושל "שאר ירקות" משטח הבית והחצר דרך הפירצה בגדר, לעבר מקום המטה בפרדס.

אנו, החבלנים, לא היינו קלירגלים כחברינו שהותרעו על-ידינו. וזאת — מאחר שתוך כדי נסיגתנו, היה עלינו למתוח שני גלילים של חוטי חשמל, דבר אשר גזל זמן רב; ביחוד מאחר שבאותה שעה נורתה עלינו אש והוטלו עלינו רימונים, מהקומות העליונות.

נזהרנו מאוד שלא לסבך את החוטים שעה שהיינו משחררים את הגליל, ובכל זאת הסתבכו.

התוצאה היתה שבטרם הספקנו לשחרר את גלילי חוטי החשמל עד תום — ולהתרחק מן הבית העומד להתנפץ עד לטוח שיהא בו בטחון לחיינו — חלה ההתפוצצות. למולנו שקע הבנין תחתיו — מפאת גודלו — ולא "עף" כולו באוויר. אלמלא כן, דומה כי אחוז האבדות בפעולה זו היה גדול יותר...

עקב ההתפוצצות נוצר ענן אבק סמיך, אשר מנע מאתנו לראות את הסובב אותנו. שמענו צעקות שהשמיעו חברינו מעבר לגדר: "חובש! חובש! אחד נקע רגל" — ובזכותן

הוא עורר בעיה משגפצע, מכיוון שלא היה חובש ליד עמדותינו (נקודת איסוף הפצועים היתה, כזכור, ליד המטה. — המער). שייקה סיפל בו במסירות ונשא אותו ואת המקלע עד למקום המפגש. מכאן והלאה נשאורו באלונקה, דבר שהאט את הנטיגה במידת־מה. המ"כ יהודה ס. — אף שהיה פצוע בראשו וברגלו — הלך רגלי, בעזרת חבר, עד באר־יעקב ולא הסכים בשום אופן לפרוק מעל עצמו את משא נשקו.

ב־0300, כשעה ומחצה לאחר הפיצוץ, הגענו לבסיסנו, לקיבוץ עקיבא. במשך השעות הבאות הלכנו וחיסלנו את מלאי הרקטות שלנו בקיבוץ עקיבא, בנסותנו לסמן לכיתה התנועה — עלידי ירייתן ממגדל הקיבוץ — את מקומו של הבסיס.

לאחר שלוש שעות חזרה לבסיס כיתת החסימה ה„אבודה“; או היתה השמחה שלמה. התברר כי לאחר פיצוץ הבניין הפעילה הכיתה את המוקש, כיון ששמעה קול יריות וקולות־אדם קרובים. אחר החלה בנטיגה, אלא שבמקום לגוע דרום־מערבה טעתה ונעה דרומה, עד שקרבה למבואות רמלה.

אותה שעה היו הפעמונים, פעמוני הכנסיות של רמלה, מצלצלים ומזעקים, כנראה, את התושבים לרגל הפיצוץ. צלצול פעמונים זה הציל את אנשי הכיתה מן הפח בו עלולים היו ליפול. הם פגו מיד מערבה, ולאחר „טיול“ שהיה ארוך מן המתוכנן, הגיעו אלינו שלמים ובריאים. לא שכחנו לכיתה את „עוונה“, ומאז כינינו אותה בשם: „כיתה למי צילצלו הפעמונים... ברמלה“.

דרך אופיינית בין הפרדסים — מקום החסימה המזרחית.

הראות לנטיגה. החסימה הדרומית השיבה כי היא נוסגה עצמאית, לאחר פירוק המוקש; ואילו החסימה המזרחית, דומה כי לא הצליחה לקלוט את פקודתו של שניאור. ניסינו להתקשר עמה פעמים מספר, אך ללא כל הצלחה. המשכנו בדרכנו על אף החשש לגורלה, מתוך דאגה לבטחון הכוח כולו, אף שהנפגעים בו לא היו פצועים־קשה. מכל אנשינו נפגעו שלושה בלבד, ואף אלה פצועים קל. אחד מהם, שנפצע בירכו, היה מאנשי הרתק.

הדים מפיצוץ מפקדת חסן סלאמה

1. דו"ח יומי מיום 5.4.48:

- מקור בריטי הודיע הבוקר כי בבית נמצאו 20 הרוגים. הפיצוץ גרם לבהלה רבה ברמלה.
- בצהרים הודיע מקור צבאי בריטי שבינתיים נמצאו 30 הרוגים, ביניהם קצין עיראקי גבוה.
- מקור בריטי משטרתי מוסר כי נמצאו 16 הרוגים בחצר „בית־היתומים“ וכי עוד כ־14 נמצאים, כנראה, מחתת להריסות — ביניהם שני קצינים עיראקיים.
- מקור ערבי מוסר על 70 הרוגים. מקור ערבי שני נוקב אותו מספר.
- מתברר כי סלאמה עצמו לא היה באותו לילה (4/5.4) בבית, אלא בלוד. עקב מקרה זה נתעוררה התמרמרות גדולה עליו ברמלה ונשמעו גם תביעות לסלקו.
- לפי מקור משטרתי הצטופף בבוקר ליד הריסות הבית כ־600 ערבים, שנראו היטב גם מבטיסנו בבאר־יעקב. כן נראו במשך הבוקר אמבולנסים נוסעים משם לרמלה.
- סיור אויר מסר כי בשעה 0900 נראו 20 מכוניות עם עיראקים כשהן נוסעות מואדי־צראר לרמלה.
- יש ידיעות כי הערבים המקומיים פינו את „סרפנד אל־חראב“.

2. ידיעה מיום 11.4.48:

- מספר ההרוגים בפיצוץ הוא 17. נעדרים 12, ביניהם קצין גרמני, יועצו של חסן סלאמה. קצין תורכי, שהיה בחברתו של הגרמני, ניצל ממות.
- חסן סלאמה, אשר התרעמו עליו והאשימוהו בבגידה, חזר לרמלה בלדיית אנשים מזויינים מקולה ומיפ, הוציא את התחמושת ואת הציוד מן הבנין המפוצץ והעבירם לספקדתו החדשה ביהודיה.

קטע מהעתון הערבי „פלסתיין“, מיום 6.4.48, שתרגומו ניתן להלן:

היהודים מתקיפים בית ספר צבאי בסרפנד. 16 הרוגים ו-12 פצועים לאחר המקרה.

נמסר בהודעה הרשמית דלקמן:

אמש בשעה 0100 לאחר חצות פתחו היהודים בהתקפה על בית הספר הצבאי בסרפנד לאחר שפונה ע"י הצבא. ידיעה לא מאושרת מוסרת שאבדות הערבים הן 16 הרוגים, 12 פצועים; כן פוצצו מספר בתים. אין ידיעות על אבדות בין היהודים.

اليهوديها جمون كلية صرفند العسكرية
١٦ شهيدا و ١٢ جرحا بعد حادث الاعتداء

جاء في بيان رسمي ما يلي:

قام اليهود الساعة الواحدة بعد ظهر امس بمهاجمة كلية صرفند العسكرية بعد ان اخلاها الجيش وتقول ابناء غير مؤكدة ان اصابات العرب بلغت ١٦ شهيدا و ١٢ جرحا ونسقت عمارات عدة ولم يعرف عن وقوع اصابات بين اليهود.

לקח - לאחר יום ולאחר מספר שנים

1. דו"ח מפקד הפעולה מיום 5.4.48 שעה 1100:

תוצאות

הבית פוצץ בחלקו הגדול - שני שלישי לבטח - על האנשים שהיו בו.

ביצוע

החסימות - לא פעלו. תגבורת (של האי.ב. - המער.) לא הגיעה.

ההבטחה - לא פעלה. תגבורת (של האי.ב. - המער.) לא הגיעה.

הרתק - פעל בצורה יעילה במשך כל הזמן.

הפורצים - פעלו במרץ ובהעזה.

הטבלים והחבלנים - פעלו לפי התוכנית.

הש"ר - פעל בסדר. הנסיגה התעכבה במקצת בגלל נשיאת הפצועים.

הקשר - הופסק אל חסימה 11 (מזרחית) למשך שעות בגלל המרחק, השטח הגבעי והפרדסים

אבידות

לאויב (הערכה) - 25 הרוגים, פצועים רבים. בבוקר נראו מכוניות רבות נושאות פצועים

ואנשים רבים העוסקים בפינוי ההריסות.

לנו - שלושה פצועים קל.

הוצאת תחמושת

303. „ברן“ (ורובים) - 1.115 כדור.

300. (בראונינג) - 1.650.

9 מ"מ (סטן) - 1.061.

38. (אקדח) - 47.

45. „טומי“ - 315.

רימונים - 37.

פצצות מרגמה 2" - 15.

אבדו

16 מחסניות סטן.

3 מחסניות „טומי“.

(הקורא יזכור כי באותה תקופה היו נוהגים ל„און“ את מחסני היחידה ע"י „הוספה של מה בכך“

לכמויות התחמושת שהוצאו בפעולה ולצידו שאבד בה. - המער.)

שלל

לקחנו תת-מקלע „סטן“ עם מחסנית, 3 כדורים.

לגבי האויב:

- א. היה מאורגן בעמדות בבית. אל חלק מהעמדות שבחצר נכנס לאחר פתיחת האש.
- ב. פעל מיד לאחר שנשמעו היריות הראשונות.
- ג. המכיינים שלו פעלו במרץ ובמהירות רבה לכיוון הרחק שלנו.
- ד. נזרקו כמה רימונים (שלושה לערך).
- ה. לא נשמעו כל קולות הזעקה או מתן פקודות בבנין — פרט ליללות פצועים.
- ו. האויב הופתע והבחין בכוחותינו רק עם פריצת הגדר.

לגבי כוחותינו:

- א. הסבלים צריכים להיות חיילים טובים ואמיצים ומונהגים ע"י מפקדים בקבוצות שאינן עולות על חמישה אנשים.
- ב. החגור אינו מושלם: הכפתורים הופשיים ואינם נסגרים — דבר הגורם לאבדן מחסניות.
- ג. לכל סרט של המכונה (מק"ב) חייב להיות ארגז. כן יש לבדוק שהכדורים בסרט יהיו מוכנסים כהלכה — נלא גורם הדבר למעצור ולאבדן תחמושת.
- ד. יש לאמן את כל אנשי הפלוגה בנשיאת פצועים.
- ה. התאורה בבנין עזרה להצבת כלי-הנשק ולהתמצאות עד הפריצה, ואילו מכאן ואילך היתה מסוכנת. יש לקבוע, איפוא, אנשים מיוחדים ל"היסול" מנורות, אם הדבר אינו ניתן לביצוע ע"י סידור מרכזי של ניתוק קו החשמל.
- ו. מסירת הדעות בקול רם עלולה לגלותנו לאויב.
- ז. ה"טומי" הוכח כבעל יעילות מוחלטת לפורץ. יש לשאוף שלכל פורץ ינתן כלי-נשק זה.
- ח. בעקבות פיצוץ בית מופיע מעין ערפל-אבק. יש לקחת בחשבון דבר זה שעה שדנים בריכוז הנסיגה.
- ט. בנסיגה אין המפקדים שולטים על אנשיהם. יש לקבוע מראש אותות בפנס צבעוני מהמטה לכל יחידה, ותשובה של כל יחידה לאות.
- י. כובעי הפלדה הם אמצעי חשוב למניעת פגיעות. העובדה שכדור פגע בכובעו של אחד מאנשינו והאיש נפצע קל, מעודדת את האנשים.

2. מ ל ק ח הפעולה

הון מבחינת השגיאות שקרו אגב ביצועה, אשר גם לקחן מאלף.

פשיטה זו כדוגמה לפשיטה בכלל

בפשיטה זו באו לידי ביטוי מרבית הקוים האופייניים לפשיטה בדרך-כלל:

1. פיצוץ המפקדה הערבית סייע להצלחתו של מבצע "נחשון", לפחות בגזרה המערבית של הדרך לירושלים, בכך שהוציא מכלל פעולה את מפקדת האויב בגזרה זו ערב המבצע עצמו. בהצמדה זו של הפשיטה אל מבצע "נחשון", בא על ביטויו אחד הכללים העיקריים של הפשיטה באשר היא, והוא: כדי שתופק מהפשיטה (או ממכלול פשיטות) התכלית המכסימלית, היינו — כדי שתייע להשגת

הקושי כפיכום

הפשיטה על מפקדתו של סלאמה היתה, אולי, בין המוצלחות ביותר שבסוגה במלחמת העצמאות. אולם בניגוד לפשיטות לטוחים ארוכים, אשר בהן הבעיה העיקרית היא התנועה למגע והנסיגה, התבלט בפשיטה בה אנו עוסקים, דוקא צד הדיוק של ביצוע הפעולה ביעד עצמו.

קשה להבחין בשגיאות אשר נעשו בפעולת-קרב שנסתיימה בהצלחה, כי אפילו נעשו — מכסה עליהן ההצלחה. ואילו במקרה של כשלון, מתבלטות מיד הטעויות כאילו היתה זרקור ענק מצביע עליהן. אכן, גם את הפשיטה המוצלחת הזו יהיה עלינו לנתח הן מבחינת הלקח החיובי המאלף אשר בה,

הכרעות גדולות, הכרח הוא לשלבה באותה מערכה העומדת אותה שעה על הפרק.

2. הפשיטה על מפקדת סלאמה נבנתה על עקרון "פגע וברח", או ביתר דיוק — גש, פגע וברח. השלב "גש" בוצע בשקט ובמהירות, מבלי שיאלצו להכנס לידי התמודדות עם האויב. שלב "פגע" הוכנן לפרטיו בדיקנות רבה, ובוצע במהירות כדי למנוע כניסת כוחות אויב — שנהנה מעדיפות כללית בגזרה זו — לפעולה נגד הכוח הפושט. ומיד אחרי ה"פגע" בוצע ה"ברח" — הנסיגה שהתנהלה תוך חיפוי עצמי.

כך בא על ביטויו הכלל השני — שפשיטה היא פעולה התקפתית יזומה ללא מגמת התבססות, או למגמת התבססות זמנית בלבד. כלל אחר שבא לידי ביטוי הוא, כי כל פעולת פשיטה חייבת להסתיים בנסיגה מתוכננת מראש.

3. פעולה זו נבדלה מקרב-התקפה רגיל מהבחינות הבאות:

● מבנה הכוח הנשק בו השתמשו לא היו סטנדרטיים.

● הכוח שלקח חלק בפעולה היה מורכב ממספר גדול-יחסית של כוחות-משנה קטנים.

אלה הם מקוי ההיכר האופייניים לפשיטה בדרך כלל.

הכנות מוקדמות

1. ידיעות. הפיקוד לא חסך כל מאמץ כדי להשיג ידיעות מפורטות ומדויקות ככל האפשר ממקור

רות השני, מתצלומי-אוויר, מתצפיות ומסורים (בעיקר לבחינת דרך הגישה והנסיגה) וכן מתרשימים של הבניין. שכן הפשיטה, יותר מכל פעולה אחרת, מחייבת תכנון מדויק ומפורט והתמצאות טובה של כל אחת מיחידות המשנה, עקב הצורך בביצוע מהיר ו"חלק": והללו לא יתכנו בלי שימוש בידיעות מנופות ומדויקות.

2. תכנון. "כל מה שיש באוקינוס, מצוי אף בכל טיפה אשר בו". עקרונות המלחמה הגדולים, כוחם יפה גם לגבי מבצע זעיר ביותר כגון פשיטה. בתכנון הפשיטה על מפקדת "מחוז-לוד" באו על ביטויים העקרונות הבאים:

א. דביקות במטרה: עצם בחירת מפקדתו של חסן סלאמה — "צומת-העצבים" של האויב — כיעד לפשיטה מקרב יעדים אפשריים רבים שבאותו מרחב — מעידה על תפישה קולעת של סוג המטרות אליהן יש לכוון פגיעות פשיטה, כדי שתושג תוצאה מכסימלית מסייעת-להכרעה. זאת ועוד — פיצוץ המפקדה הושהה ונצטר עד הגיע המועד אשר הבטיח ניצול מלא של תוצאות הפעולה, כלומר — עד מבצע "גח" שון".

ב. הפתעה: את ההצלחה יש לזקוף בראש וראשונה לזכות העובדה שהפעולה תוכננה כך, שהכוח הפושט ינחית את מכתו בהפתעה מוחלטת. בתכנון הושם דגש על המהירות בביצוע, כדי לנצל בשלמות את תוצאות ההפתעה הראשונה, ומה גם שעצם המהירות מסייעת להפתעה.

מהריסות הבניין.

הביצוע

1. מסע הגישה.

מסע הגישה בוצע במהירות, ללא תקלות וללא טעויות בדרך. דבר זה יש לזקוף הן לזכות הטוח הקצר של הפשיטה, והן לזכות הכרת השטח, כתוצאה מהסיוורים המוקדמים הרבים שנעשו בו.

2. היערכות.

מן הראוי לציין את סדר כניסתם של כוחות-המשנה לשטחי היערכותם: הכוחות — לחסימות, לאבטחת אזור הפעולה ולסיוע, מוקמו לפני שהכוח המבצע העיקרי החל בתנועתו האחרונה אל היעד. היה בדבר משום הבטחת פעולתו. לו היה מתגלה ונאלץ לפרוץ בגלוי ובכוח, יכול היה לסמוך על הבטחה היקפית בפני התערבות תגבורות כי תופענה; וכן על חיפוי מידי הנשק המסייע, שהיה כבר מוצב במקומו. ואכן, חיפוי האש מידי הסיוע נדרש אומנם במהלך הפעולה — וניתן.

שתי דרישות נתבעות בשלב-הפוח (התנועה להיערכות והיערכות) בכל פשיטה: תנועה זהירה ומוסתר, כדי למנוע גילוי מוקדם מדי; והמנעות מרוח-זמן גדול מדי בין סיום התנועה להיערכות לבין ראשית הביצוע בפועל. בפשיטה זו קויימה הדרישה הראשונה. לעומת-זאת השתתחה פתיחת הביצוע — דבר שהגדיל, להלכה, הן את אפשרות הגילוי והן את סכנת התערבותם של כוחות אויב מבחוץ. בדרך כלל עמדה הפשיטה בשלב זה בסימן של מזל: האויב לא פטרל בסביבה הקרובה ליעד.

3. פריצה וחבלה.

א. ההתקרבות לגדר בוצעה בזהירות רבה ובשקט. הכוח הפורץ הצליח להגיע לגדר מבלי שנתגלו, וזאת — אף כי שני זקיפי אויב פסעו ליד גדר זו. הדבר מעיד על רמה גבוהה של אימון הפרט. מיד עם הגילוי פעלה החולייה הפורצת בהתאם לתוכנית במהירות ובמרץ. היא ויתרה — שלא מרצונה — על הנסיון לפרוץ בשקט, הפעילה את כלי-נשקה כלפי הזקיפים ופרצה את הגדר ב"טורפדו-בנגלור". לעומת זאת חל עיכוב — "שלא בהתאם לתוכנית" — משנפצו מפקד החולייה הנעה בראש, שנעדה להבטחת של אזור הפעולה. עיכוב זה סולק בהתערבות נמרצת של מפקד בכיר יותר, והובלט בכך תפקידו של מפקד-מכון כללי לכוח-הפורץ.

ב. רתק-האש היה יעיל ומילא את התקוות

ג. ריכוז — ותסכון: יש סוברים שהתכנון לא מיצה את מלוא האפשרויות לריכוז הכוח, ביחוד בכל הקשור ביצירת עדיפות אש, וזאת — מתוך שאיפה לבטחון יתר. מתוך עשרה מקלעים הוקצו חמישה לחסימות ולהבטחת אזור הפעולה, אף-כי — לפי סברה זו — ניתן היה להשתמש לתפקידי חסימה (בלילה ובשטח הסגור בו התנהלה הפשיטה) בעיקר בנשק אבטומטי קצר-טוח, דבר שהיה מאפשר לרכז יותר מקלעים בבסיס-האש לתפקידי רתק. לער-מת-זאת סוברים אחרים, כי הקצאת הכוחות להבטחה היתה הכרחית, כדי לעמוד בפני תקלות אפשריות. הגם שבדיעבד לא התעורר הצורך להפעילן.

הערכות אלו לגבי ענין ריכוז הכוח תשקפנה, כמובן, גם בשאלת חסכון-הכוחות — אשר בדרך כלל אינו אלא, "הצד השני של המטבע" לעקרון הריכוז. כאן עלול להתעורר ערעור שתכליתו תכונן הפעם לא לתוספת ריכוז כוח-אדם, כי אם להקטנת כוללת של הכוח הפועל, לשם השגת מכסימום של קלות במבנהו ומהירות בפעולה. תו וזאת לפי הכלל: "במהירות — הבטחון".

ד. הבטחה: על-ידי הצבת החסימות והקצאת יחידות משנה להבטחה — בא לידי ביטוי רב עקרון הבטחון. אומנם מערך ההבטחה לא הגיע, כאמור, לידי מבחן הנסיון — מאחר שכל תגבורת אויב לא הופיעה — אולם, במידה שניתן לראות מן התכנון, היה במערך זה כדי להשיב על כל אפשרות של הרפתת תגבורת-אויב.

3. תדרוך ותרגול. בהכנות המוקדמות לפשיטה בוצע בערב הפעולה תדריך מסכם לממלאי התפקידיים (בעזרת תרשימים בלבד). אשר לתרגול, אומנו האנשים ב"נושאים" אשר היו כלולים בפעולה בהתאם לתכנון, כגון: הפעלת מקלע בראונינג, פריצת-גדר במספרים וב"טורפדו-בנגלור", טיהור-בית והליכה שקטה בפרדסים. אולם לא תורגלה "חזרה-כללית" של הכוח בכללו לקראת הפשיטה. הסיבה לכך נעוצה, כנראה, במגמה לשמור על סודיות מוחלטת.

אולם אין לראות בהצלחת הפעולה עדות להעדר הצורך, כביכול, בתדרוך ובתרגול מדוקדקים.

לעומת-זאת יש לציין את ההתעצמות ואת התדריכים החוזרים ונשנים שנעשו במפקדת הגדוד בנוכחות המ"פ, ואת התדריך-תרגיל שנערך במפקדת החטיבה למפקד הפלוגה המבצעת, בו הציג מפקד החטיבה את אחרון שאלותו, "מצבים בלתי נוחים" שהעמית דהו במיצר — כדי שבשעת הפעולה יוכל לצאת למרחב.

שתלו בו: אם גם לא שיתק ממש את אש האויב — הרי משך אליו את רובה, ואיפשר לכוח הפורץ לפרוץ לבנין מבלי להפגע. וזאת — אף כי הדבר היה בלילה והכלים לא טוחו מראש. כאן המקום לציין כי על אף מסיבות אלו, היה דיוקה של האש רב והיא לא פגעה באיש מקרב התוקפים.

לעומת זאת אפשר להצביע על שתי נקודות לקויות בענין הרתק: האחת — ביחס לסימן לפתיחת אש הסיוע, והשנייה בענין התיאום בהעתקת אש זו. כסימן לפתיחת אש הסיוע ללא פקודה מיוחדת נקבעה ירייה שתיירה על-ידי אנשינו או על-ידי אנשי האויב. סימן כזה עלול להיות למכשלה: ירייה „שגרתית“ של זקיף עלולה היתה להפעיל את הסיוע בטרם זמן. ואילו נודמנה ירייה כזאת, או התלקחות של חילופי יריות, שעה שהפורצים כבר עברו את הגדר, אך עדיין נמר צאו בחצר — כי אז היה שטף אש הסיוע הראשון (אשר הוסכם כי ינתן בתחילה אל הקומה הראשונה של הבנין — וממילא „יטאטא“ את החצר) פוגע בפורצים ללא הבחנה.

בענין העתקת האש — לא ברור כיצד תואמה זו אם לפי הוראת המ"פ באלחוט, או לפי לוח-זמנים קבוע מראש.

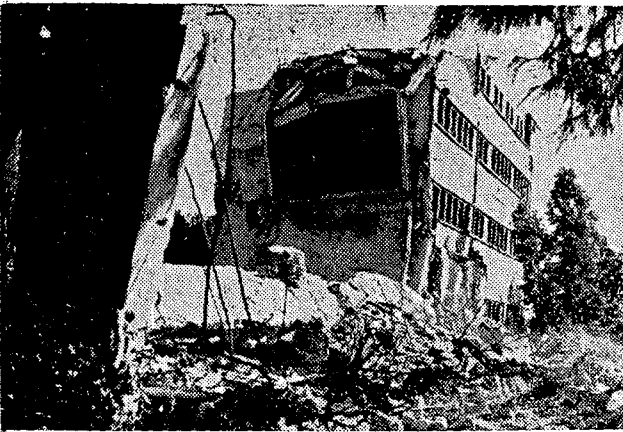
תיאום לפי לוח-זמנים אין בו כשלעצמו כל רע, אם מתכננים מראש אפשרויות להכנסת שניים בתוך בית האש. באם לא נעשה כך, הופך התיאום לפי לוח זמנים לנוקשה. ואכן, לו נתקל הכוח הפורץ בהתנגדות, שהיתה מצריכה „רתק“ על הקומה הראשונה או על חלק ממנה גם לאחר פריצת הגדר, לא יוכל היה לדרוש זאת.

הפתרון לבעיות הנ"ל הוא קשר ישיר בין הכוח הפורץ לבין הכוח המסייע, ע"י כמה אמצעים אלטרנטיביים (אלחוט, רקטות וכיו"ב).

ג. ה. ח. ב. ל. ה. — השתתות ה„סבלים“ הטירונים נושאי חומר הנפץ בכניסה לחצר, וכן אי הכנסת רבים מתרמילי המטען למקום הפיצוץ של הבנין פנימה — גרמו לתקלה. על זו התגברו, אומנם, החבלנים בעזרת המבערים, אולם נראה שניתן היה להמנע ממנה כליל, אילו הוקצה לתפקיד ה„סבלות“ אחוז ניכר של „ותי-קים“, ואילו חולקה יחידת-הסבלים לחוליות משנה בנות 4-5 אנשים, כל אחת בפיקוד מ"כ.

4. ניתוח המגע.

משהופעל מנגנון ההצתה וניתן סימן הנסיגה — החלה נסיגה נחפזת מתוך החצר, ומספר חוליות לא שמרו על מבינהן. בחלקם של החבלנים עלה לצאת

האגף שנשאר לאחר הפיצוץ (מהעמוד) — בפונה השמאלית — ועד לקיר האטום השתרע האגף שנהרס).

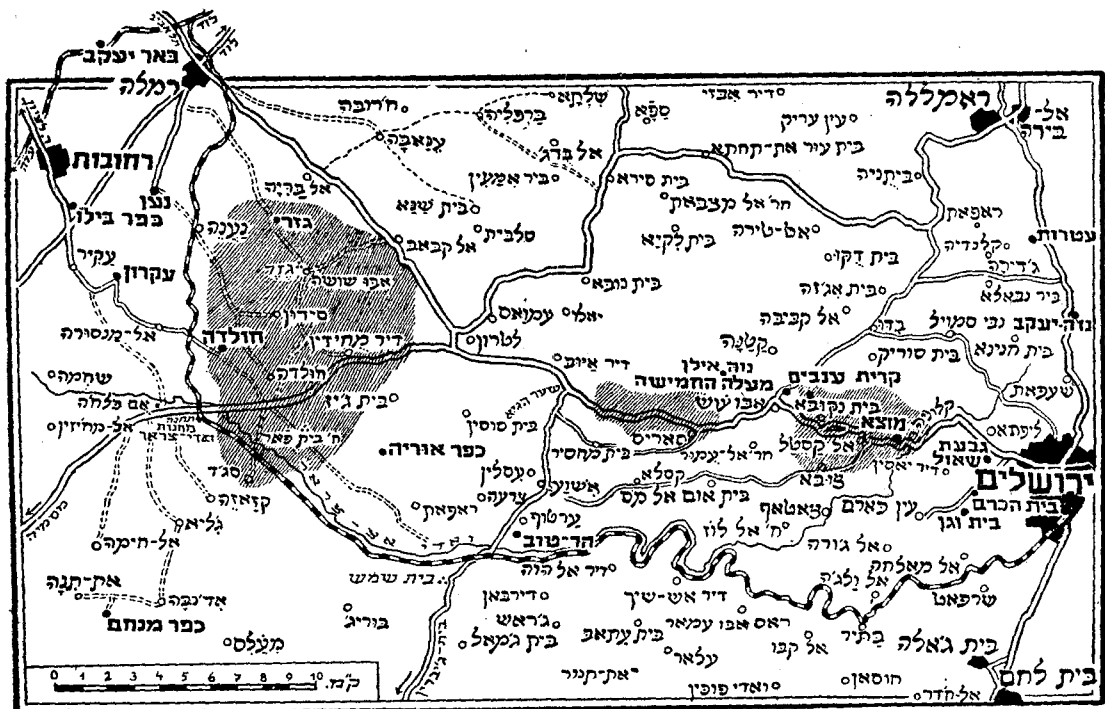
אחרונים וללא הבטחה. נראה כי במסיבות אלו עלולות היו להגרם תקלות, אילו היה ניתוק המגע מתבצע תחת לחץ-אויב תוך כדי לחימה.

5. הנסיגה.

החיות לקוצר ה„טוח“ לא נתעוררו במלוא הקיפם בעיות וקשיים הכרוכים בדרך-כלל בנסיגה לאחר פשיטה. עם-זאת נתבלטה אחת הנקודות הרגישות ביותר שבכל נסיגת פושטים: פינוי הפצועים. הפצועים — 3 בלבד ופצועיהם קלים — הכבידו על הנסיגה האיטוה; וזאת, כנראה, בשל חוסר הכנה ותרגול מוקדמים בביצוע צד זה שבנסיגה. במקרה של אבדות במימדים גדולים יותר, ומה גם בתנאי רדיפה וקרב — עלול היה ענין זה להוות גורם חמור. בנסיגה קרה מקרה יוצא דופן: החסימה המזרחית (11) — אף כי הוביל אותה סיר מאנשי באר-יעקב שהשבילים היו נהירים לו — עשתה משום מה „קשת“ רחבה ביותר, תוך סטייה מרחיקת לכת מנתיב הנסיר גה שנקבע והגיעה עד כק"מ מרמלה. הדבר מעיד על ההכרח, כי מפקדי יחידות-משנה מעין זו יהיו מאומנים בהולכה עצמאית של יחידה אף בתנאי לילה. יתכן שאילו היה מכשיר האלחוט — אשר נאלם, בשל מיסוך, בהשפעת הפרדסים — פועל כהלכה, ניתן היה למפקד לסייע לכיתה התועה להחליץ ממצבה.

ערכה של הפעולה

פיצוץ מפקדתו של חסן סלאמה פגע פגיעה קשה ביותר ב„מפקדה המערבית“ הערבית. פרט לאנשי הגרעין המגוייס נהרגו גם רבים מאנשי המטה ועוזריה בו העבודה הסדירה.

מרחב, נחשון.

● יתכן והתוצאה החשובה מכול נתבטאה בהנמכת הפרסטיז'ה של חסן סלאמה בקרב האוכל-סיה שבמרחב פיקודו ובדכדוך רוחה. ונראה הדבר שכשלונו האישי של חסן סלאמה — שלא השכיל להגן אפילו על מפקדתו שלו — השפיע על האוכלוך סיה במיוחד, בשל נטייתה, מעצם טבעה, לייחס חשיבות-יתר שלא במקומה — למנהיג.

לעומת זאת היו להצלחת הפשיטה תוצאות הפוכות לגבי האוכלוסיה היהודית — על כוחות המגן בכלל ועל חטיבת "גבעתי" במיוחד (ואכן, השפעתה עליה ניכרה גם בהמשך הנהיג הקרבי שלה). וזאת — מכיון שהפשיטה על מפקדת "מחוז לוד" היתה בשעתה אחת הבולטות במלחמת העצמאות. ואין זה מקרה — שכן הורחה ולידתה באו לה על רקע הנסיון שנרכש ונאגר בחודשי הלחימה הראשונים; ונסיון זה בפשיטה ובמהלומות-חטף לא היה מועט.

עם זאת, לא יכולה פשיטה זו — ככל פשיטה אחת-רת — לשמש מעין "כוזה ראה וקדש", אך יש בה, כפי שניסינו להראות, הרבה מן המאלף ואף מן המופת.

לפגיעה במטה-אויב נודעת חשיבות מיוחדת, ולא-כלי-שכן בשעה שהמדובר במטה של כוח סדיר-למחצה. מבחינה זאת זכה "נחשון" להצלחה מרובה. שתי מפקדות הוצאו וזמנית מכלל שימוש — מפקדתו של חסן סלאמה וזו של עבד אל-קאדר — דבר שהוא אחד מההישגים הנאים של מלחמת העצמאות.

לפי עצם טיבה של הפגיעה לא נצטמצמה השפעה-תה באותה נקודה שנפגעה, כי אם התפשטה והלכה מעגלים-מעגלים. תחילה הורגשה בסביבה הקרובה ביותר ואח"כ בסביבות רחוקות יותר:

● הפעלתו של גרעין הכוח-הלוחם שהיה ברשר-תו של חסן סלאמה שובשה ונתעכבה — והוא הורגש אך מעט בימי מבצע "נחשון".

● הריכוזים הגדולים של האוכלוסיה הערבית, הכפרית והעירונית, בגיזרה המערבית של דרך ירושלים — אלה שבלוד וברמלה — הסמוכים למפקדה שפור-צצה, התרשמו רושם רב מן הפעולה. דעתם הופנתה בראש וראשונה לבטחונם הם, ולא ששו לצאת לקרב גם בשעה שנקראו לכך.

הנדסה צבאית וגייסותיה

מ'ורנו' סיר י. סיקר

חיל-המהנדסים במלחמת-העולם השניה (לקח ברימי)

רבים יותר, אבל אלה מצויים עדיין בביתנו. אחריותנו כהורים מעיקה עלינו, עלינו, יותר ויותר, ואף-על-פי-כן, אנסה להסביר מדוע כל אחד מה"ילדים" האלה, "עדיין מסתובב ליד ביתנו" — ומדוע אני סבור כי מן הדין שכך יהיה. יתכן שמצב זה של עניינים אינו בריא כל-כך, כי מן הנסיון שהקנו לנו מלחמות רבות מסתבר, שתפקידים חד-שים לגמרי עלולים ליפול בהלקנו כתוצאה מטכניקת-ההלחימה המשנתנה והולכת בלי-הרהף; ואני אנוס לחשוב כי טובתם של הפלסים דורשת, שלא תהיינה ידיהם מלאות כל כך בתחילת המלחמה. מכל מקום, אנו משתדלים לאחוז באמצעים כדי להתרחב במקצת, למען נהיה מסוג-לימים יותר לקבל על עצמנו אותם תפקידים חדשים, בלתי ידועים, אשר עלולים לצמוח בעתיד.

אולם עתה, מוטב שנסתכל בכל אחד ואחד מבניה של משפחה מאושרת זו, המתענפת-מדי במקצת, כפי שהינה כיום — החל במגע עם האויב והמשך בכיוון אל העורף ועד למעמקי-מבנהו של הבסיס.

מוקשים

האויב — אדמת ההפקר, מגרש-המשחקים של הפלס בשנת 1914. מכרנו משכבר, ה-ת"ל של מלחמת 18-1914, הוחלף מאז במידה מרובה במוקש. אני אחד מאלה החוששים שמא הרבינו שמוה יתר-על-המידה לאחר המלחמה האחרונה לגבי המוקש. אין ספק שה"מדבר המערבי" לא התאים להיות "ארץ מוקשים" — הוא היה גדול מדי. לאחר מכן לא היתה עוד בידי הגרמנים התובלה הדרושה וכדומה, כדי להניח מוקשים בכמויות ניכרות. זאת ועוד: את המוקשים המסובכים ממש התחילו הם להניח רק לפני סוף המלחמה.

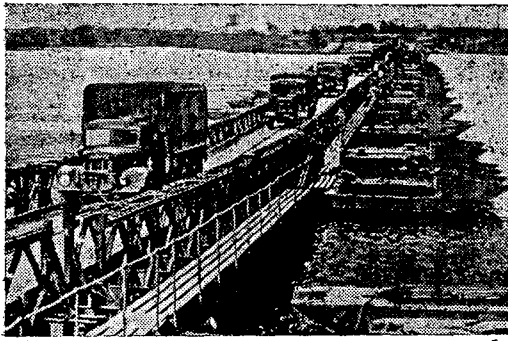
הצבא הממוכן המודרני בעל עצמה כבירה הוא, ואדם יחיד בחזית יכול עתה לבצע פעולות שלא עלה בידי אלפי אנשים לבצען לפני היות המיכון. אולם גם צד שני למטר בע. כדי להעניק כוחות כאלה לאדם הלוחם, למען ינוע ויכה — מן הדין לשלם בהגדלה כבירה של המאמצים המושקעים בעורף; וזאת, כדי להבטיח שמנועיו יפעלו, שלא יאזל הדלק ממיכליהם, שתותחיו ומכשירי-הקשר שלו יפעלו פעולה תקינה, ושהתחמושת, וזרם-החשמל ותלקי-החילוף לא יאזלו. השינויים הפכו חדות יותר, אולם דרוש להן זנב שמן יותר. המיכון הגדיל בהרבה את הדרישות שהוצגו בפני הפלסים¹ בגירות, "השינויים" אולם כזאת עשה — ובצדק — גם בקצה האחר, ולמעשה לכל אורכו של גוף הצבא.

להלן אסקור את המשימות הנופלות בחלקנו כיום. מסקירה זו יסתבר שמשמיות אלה מתרחשות כמעט בכל מקום — וכי אין כמעט נטייה לכך שיקטן מספרן, ואפילו לא לכך שיפחת כובדן.

תפקידי הפלסים

בעבר עסקנו בלידתם של "ילדים" רבים, באימוצם ובי-גמילתם. חלק מהם נהגנו לנער מעלינו כאשר גדלו מדי, או כאשר נראה כי מוטב שיעמדו על רגליהם. בתקופת "ילדותם" טיפלנו, למשל, במוקשים ובטורפדות ימיים, בקשר, בנרקורים, בטיווח-קול, במרגמות חי"ר, ואפילו במטוסים — ובזמן מלחמת הכורים נהגנו את התובלה-הממונעת הצבאית הראשונה. נולדו לנו, אומנם, ילדים

(1) פֶּלֶס — Sapper.

גשר בייליפונטונים על פני הרהיין.
8 גשרים כאלה הוקמו תוך 84 שעות מחצית הנהר
על ידי הכוחות הראשונים.

קוֹת יִתֵּר וְהִזְקוֹת יוֹתֵר נִגְדוּ לְכִי־הַנֶּשֶׁק הַחֲדָשִׁים? — עֲלֵנֵנוּ
לְהִיֹּת נְכוּנִים לְכַךְ לַפְחוֹת.

עַם בּוֹא הַמִּתְקַפֵּה תַתְּעוֹרְרֵנָה, כַּאֲמֹר, בְּעִיֹּת גִּלְיוֹי הַמוֹקֵד־
שֵׁיט הַשְּׂמֵדָתִים, וְהֵן לְבִטָּח תִּהְיֶינָה עֵתָה קְשׁוֹת יוֹתֵר מִכֹּל
אֲשֶׁר נִיִּסְנָו לַפְתוֹר עַד כֹּה.

לְעוֹמֵת בִּיצוּרֵי הַקֶּבֶע שֶׁל הָאוֹיֵב, יֵשׁ בִּיכּוֹלֵתֵנוּ לְהִצִּיעַ
כִּיּוֹם צוֹרָה חֲדָשָׁה שֶׁל תְּמִיכָה בְּאִמְצוֹת רֶכֶב הַהִסְתַּעְרוֹת
הַמְשׁוֹרֵינִי שֶׁלֵּנוּ. בְּרִי לִי שֶׁלְרֶכֶב זֶה עֵתִיד כְּבִיר, וְכֵה בְּמִידָה
בְּרִי לִי שֵׁשׁ לְאִישׁוֹ בְּ"מֵהֲנִדְסִים הַמְּלֻכּוֹתִיִּים". "הַמֵּהֲנִדְסִים
הַמְּלֻכּוֹתִיִּים" וְהַדְּחָפּוּרִים הֵיוּ מֵהַכּוֹחוֹת הָרֵאשׁוֹנִים עַל הַחוּף
בְּיוֹם הַפְּלִישָׁה, וְסִיעֵנוּ בְּרַבִּים מֵהַתְּפִקִּידִים הַנוֹפְלִים בַּחֲלָקֵנוּ
בְּנַחִיּוֹת־הַסְּתַעְרוֹת.

גִּישׁוֹר

עֵתָה מִגִּיעַ אֲנִי לְמִשְׁמַתְּנוּ הַמְּסוֹרֶתִית — הַסִּיעוֹעַ שֶׁאֵנוּ
מְסִיעֵיִם לְצַבָּאוֹת לְצִלּוֹה מְכֻשׁוֹלִים טְבַעִיִם, אוּ בְּקִיצוֹר:
גִּישׁוֹר בְּעוֹרֵת רִיפְסוֹד. נוֹשֵׂא זֶה הוּא בֶרֶךְ חֲשִׁיבוֹת רַבָּה
בְּיוֹתֵר כִּיּוֹם, מֵאַחַר שֶׁהִגִּישׁוֹת נְעִים בְּמַהֲרָה רַבָּה יוֹתֵר
וְלִמְרַחֲקִים גְּדוֹלִים יוֹתֵר.

בַּעַת שֶׁהַתְּגִישׁוֹתֵי לְצַבָּא. הֵיוּ לֵנוּ גִשְׂרִים מְשֻׁנֵי סוּגִים:
הָאֶחָד נֹעֵד לְאִנְשֵׁים הַצּוֹעֲדִים בְּטוֹר יְחִיד, וְהַשֵּׁנִי (אֲנֵב),
לֹא בְּהִרְבֵּה חֹזֵק מִמֶּנּוּ) — לְאִנְשֵׁים הַצּוֹעֲדִים בְּאַרְבַּעוֹת. גִּשְׂרֵי
אַחֲרוֹן זֶה הוּא אֲשֶׁר נִשָּׂא גַם כֹּל תַּעֲבוּרָה אַחֲרָה, פֶּרֶט
לְמַסְפָּר תּוֹתָחִים כְּבִדִּים וְהוֹבִיצִרִים — אֲשֶׁר לֹא הֵיוּ מוֹסַעִים
מִמָּקוֹם לְמָקוֹם לְעֵתִים קְרוּבוֹת. הַעוֹמְסִים הַכְּבִדִּים גְּדוֹלֵי
מֵאֵז גְּדוֹלֵי־הַלּוֹךְ, גְּדוֹלֵי־הַלּוֹךְ — אֵף שֶׁהַעוֹמְסִים הַקְּלִים
בְּיוֹתֵר לֹא הִשְׁתַּנּוּ. בְּמַלְחָמָה הָאַחֲרוֹנָה הַצִּלְחָנוּ לְכִסּוֹת אֶת

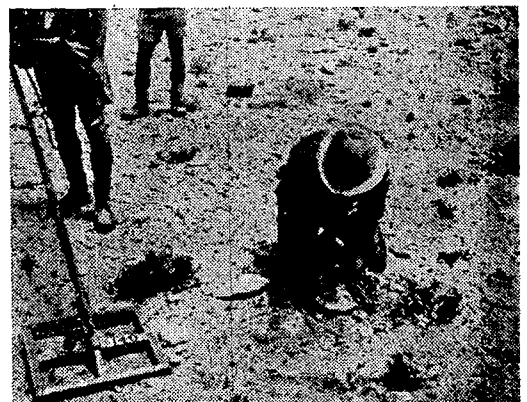
(2) מַחִילוֹת־חֲתִירָה לְמִיקוֹשׁ — מַעִין מִנְהַרְוֹת שֶׁהֵיוּ
נוֹהֲגִים לְחַפּוֹר אוּ, כְּדִי לְהַתְּקִין בָּהֶן מְטַעֲנֵי חוֹמְרֵי־נֶפֶץ לְחַבֵּי־
לֵה בְּמַעֲרֵךְ הָאוֹיֵב. נְתִיבֵי־פְסִים לְקְרוּנוֹת — בְּאוֹתֵם הַיָּמִים
הֵיוּ מְסִילוֹת־בְּרוֹל צְרוֹת מְשֻׁמּוֹת לְתוֹבְלָה, בְּאִמְצוֹת קְרוּרֵי
נִיּוֹת מוֹסַעוֹת כְּכּוֹחַ מְנוּעַ אוּ אֵדָם. — הַמַּעֲרֵי.

לֹא דְרוֹשׁ דְּמִיּוֹן רַב כְּדִי לְחַזוֹת מוֹעֵד אֲפֶשְׁרִי, אֲשֶׁר בּוֹ
צִירוּף שֶׁל מְצַתֵי מוֹקְשִׁים יִתְגַּבֵּר עַל כֹּל מַתְקֵן נְגַד־מוֹקְשֵׁי,
וְחַיָּה זֹאת תִּהְפֵּךְ לְ"מַלְכַת הַקְּרֵב", הַנֶּשֶׁק לְלֹא מַעֲנָה וְלֹלֵא
אִמְצֵי־נֶגֶד.

הַנַּחַת מוֹקְשִׁים, גִּילוּי־מוֹקְשִׁים וְהִרְמַת־מוֹקְשִׁים — הָאוֹמֵר
נִם הַנְּדָסָה הֵם? סְבוּרֵנִי כִי רֵאוּי שְׂמֵלֵאכָה זֹו תִּהְיֶה, לַפְחוֹת,
אַחַת מִמְּשִׁימוֹתֵינוּ. מִן הַדִּין שִׁיחִיָּה לֵנוּ גּוּף־צַבָּא שִׁישְׁתַּרַע
מִן הַחֲזִית וְעַד לְעוֹרָף (זְכוּר כִּי בְּשַׁעַת הַתְּקִדְמוֹת, קֶשֶׁה
אִימַת הַמוֹקְשִׁים בְּשִׂטְה־הָעוֹרָף כְּבַחוּזִית). גּוּף שִׁלְמֵד בְּרִצֵּי־
פּוֹת אֶת הַשִּׁנְיּוּיִם הַחֲלִים בְּטִכְנִיקַת הַמְּצַתִּים אֲשֶׁר לְאוֹיֵב,
אֲשֶׁר יִשְׁכַּלֵּל אֶת הַטְּכְנִיקָה שֶׁל־רַעְצָמוֹ, וְאֲשֶׁר יִסְקוֹר, יִמְדוֹד
וְיִנְסָה לְרַשׁוֹם אֶת שְׂדוֹת הַמוֹקְשִׁים שֶׁלֵּנוּ וְשֶׁל הָאוֹיֵב; וְדַבֵּר
אַחֲרוֹן זֶה — חֲשִׁיבוֹתוֹ רַבָּה בְּיוֹתֵר, הַמְּתַאֲמִים בְּיוֹתֵר
לְתַפְקִיד זֶה, לְדַעַתִּי, הֵם הַפְּלִסִּים.

לְיִמּוֹד סִילוֹק הַפְּצוֹת קְרוּב בְּיוֹתֵר לְלִימּוֹד הַמוֹקְשִׁים
וְאוֹרְחֵי־פְעוּלָהֶם. עֲלֵיכֵן חַיִּיב גַּם תְּפִקִּיד כְּפּוֹרֵי־טוֹבָה זֶה,
לְדַעַתִּי, לְהַשָּׂאֵר בִּידֵינוּ: שְׁכֵן סִילוֹק הַפְּצוֹת כְּרוּךְ, לְעֵתִים
קְרוּבוֹת, בַּחֲפִירוֹת מְדוּפְנוֹת הַיִּטֵּב, בְּשִׂאִיבָה, בְּכַרִּיִּית מִנְהַד
רוֹת וְכֹד'. אִינִי סְבוּר שֶׁ"הִלְהָאוּרִי הַמְּלֻכּוֹתִי" יֵאָבֵה לְיִטוֹל
עַל עַצְמוֹ אֶת כֹּל זֹאת, אֲף־כִּי הַטְּלַתָּן שֶׁל פְּצוֹת אֵלֶּה נַעֲרֵ־
שִׁית עַל יְדֵי הִלְהָאוּרִי שְׂמֵטִיל אוֹתָן וְלֹא עַל־יְדֵי כּוֹחוֹת־
הַיִּבְשָׁה שֶׁלוֹ.

אֲשֶׁר לְקוּה־חֲזִית עַצְמוֹ: מִי יֵדַע מָה יֵלֵד יוֹם בְּמַקְרָה
שֶׁנִּגְקוֹס מִגְּמָה הַגְּנַתִּית? — וְדַבֵּר זֶה הִלּוּא עֲלוּל לְקָרוֹת,
לְעֵתִים, לְצַבָּא הַבְּרִיטִי, שֶׁעָה שִׁיעוּלָה הַמְּסַךְ לְרֵאשׁוֹנָה! הָאֵם
נְשׁוּב לְאוֹתוֹ יוֹן־בִּיצָה עַצוֹם שֶׁל הַיִּנְדוּסֵי־לְמַחְצֵה־זוֹלְרִיבֵעַ —
לְחַמַת־הַפִּירוֹת עַל כֹּל שׁוֹחֲתִיה, מַחִילוֹת־חֲתִירָה לְמִיקוֹשׁ,
נְתִיבֵי־פְסִים לְקְרוּנוֹת², מְשֻׁאבוֹת־מִים, גְּאוּים? אוּ שְׂמַא
תְּרוֹם שׁוֹב קְרוּנָה שֶׁל תִּיבְת־הַשְּׂדָה (בְּעֵלַת 200 הַטוֹנוֹת
שֶׁל בְּטוֹן מוֹזִיִּין בְּתַת־אַחַת)? וְאוּלֵי תִרְשַׁנָּה נִיִּקְבוֹת עֲמוֹר

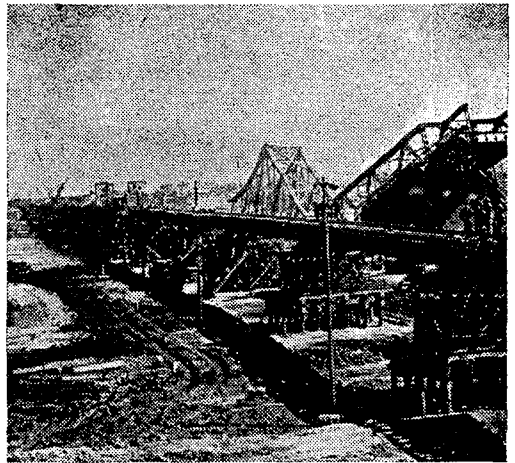

פִּינוֹי מוֹקְשִׁים בְּמַדְבַּר הַמַּעֲרָבִי

בעיית הגישור, אם נסתכל עליה בכל צורה שהיא, תהיה גדולה משהיתה; ומה גם שלא היתה זו בעיה קטנה אף במלחמה הקודמת. בנינו אז למעלה ממאה מילין של גשרים; והנסיון הראה, כי כשם שסנק נוסע כדרכך מילין לגלון, כך ממש נע גם הצבא רק כדרכך מילין לגשר. קבוצת הארמיות ה-21 דרשה למעלה מ-1500 גשרים; אותה כמות דרש גם צבאנו באיטליה. ואל יעלה בדעתכם כי ארצות מדבר אינן דורשות גשרים: היה עלינו לגשר את הגילוס 3 פעמים, את תעלת-סואץ 5 פעמים, את שאט-אל-ערב בכצרה, וכן את הפרת במלוא גאותו — ואת כל אלה בגשרים כבדים ביותר.

סלילת דרכים

בעיית הגישור מובילה באורח טבעי לבעיית סלילת הדרכים. מנקודת-ראותו של הפלס מזור יראה הדבר, שכלל שהצבא הופך נייד יותר, ויכולת עבירות רכבו בדרך לא-דרך גדלה יותר — כן נדרשות לו דרכים חזקות יותר, רחבות יותר ובטוחות יותר. לא גייסות-הקרה-ראשון הם הגורמים לדרישה הנ"ל, אלא אותו זרם אינסופי של תגבורות רכב-תחלופת ורכב-בדק, אשר המיכון הוא שהוליון והוא גם הפכן להכרח מוחלט. שיחק מולנו וערכנו את מסעיה-המלחמה שלנו במדבריה-המערבי ובצפון-מערב אירופה: הראשון — במדבר נוח לנסיעה, והשני — באחד השטחים מעולי-הדרכים שבעולם. באיטליה ובבורמה, לעור מת זאת, היה המצב קשה הרבה יותר. ובכל-זאת דרשו מסעיה-המלחמה במוזה-התיכון כאלפיים מילין של דרכים חדשות לגמרי במצרים, בארץ-ישראל, בלוב — גוסף על המאמצים הגדולים שנדרשו להחזקתן של כל הדרכים

גשר על פני הרהיין, נושא מטילת-ברזל
נבנה תוך 10 ימים.

המרחב שבין העומסים ע"י גשר אחד ויחיד בעצם: הגשר של סיוג 12 עד 40, אשר נשא כל דבר עד לטנקים. היה לנו גשר-צף קל, ארעי מאוד, ו"מרקד", שועד למשאיות ואשר ניתן להקימו בקלות. יכולנו לחזק את הגשר סוג 40 כדי שישא טנקים על-גבי נושאייהם. אולם, בדרך-כלל, השתמנו במלחמה בגשר סוג 40.

קצת אנו נתקלים בתחום עומסים גדול הרבה יותר. אפשר שיידרשו מאתנו גשרים חזקים-יותר ורחבים-יותר לרכב-הקרב של קוראשון. אם לא נשים-לב לכך מבעוד מועד, עלולים אנו להקדיש את מאמצינו לגישור מהיר וקל, ואילו אחר-כך נעמוד בפני ההכרח להחליפו מיידית במשהו חזק-יותר ורחב-יותר. כתוצאה מכך יוקפא מספר כפול של אנשים, יידרש נפתחות-בלה כפול כדי להניע כמות כפולה זו של פלדה מהבסיס אל החזית, ובמילים אחרות: הגידול ברוחב ובעומס עשוי לגרום לנו לכך שנטפל בטיפוסים רבים מדי של גשרים ורפסודות.

קיים צד נוסף לבעיה זו. כיום רבים הם כלי-הרכב הצבאיים הגדולים-מדי מכדי שיעברו על מסילות-הברזל, וכבדים-מדי מכדי שיעברו על רוב הגשרים האזרחיים שבעולם. ברם — הכרח הוא להסיעם לקרב. ברור למדי שיוטל עלינו לא רק להחליף גשרים שפוצצו, אלא אף להחליף, או לחזק, מספר גדול של גשרים אשר לא נפגעו כלל ע"י חיל-האוויר של האויב או ע"י זה שלנו. קביעת חוזקם של הגשרים הקיימים ושיפור כושר-הנשיאה שלהם, עלולים להפוך לתפקיד עיקרי, אשר ידרוש מומחיות מיוחדת וחיושבים רבים. ידוע לי כי רבים הם הסבורים כי בעבר היינו והירים-מדי בנקיטת מקדמי-הבטחון שלנו. אינני מסכים אתם, ואשר לעומסיכם שיהיו בעתיד, אלה ללא ספק ישרבו — או לפחות יקצמו — דבשות-גמלים רבות.

קטע מדרך-בורמה ממעוף-הצפורה

הקיימות. אכן, המאמץ שהושקע ע"י גייסות ואזרחים בצפון-מערב אירופה היה כביר. במקרה אחד הצבנו כעשר רת אלפים טון אבן ליום והשתמשנו בהם — טונאז' שכמותו לא ידענו.

ועתה נשאלת השאלה: האם תקטן בעיה זו? לדעתי — נהפוך הוא. מנסיני למדתי, כי הקושי בהחזקת הדרכים היה כמעט תמיד בשוליים. בעתיד, עם רכב רחב יותר, ודאי לי שהקלקולים האלה של שוליהדרך עלולים להגיד דיל את צרותינו במידה ניכרת. עם כל המחשבה שתושקע בתכנון מכוניותינו הקרביות לצליחת חולות או ביצות, אינני מאמין שנצליח להשתחרר מהמוני המשאיות שתבואנה בעקבותיהן, ומשאיות המתוכננות בהכרה לדרכים מצר-פות היטב — וזקוקות לדרכים כאלה.

שדות תעופה

בעיה קרובה מאוד לבעיית הדרכים היא הבעיה של שדות-התעופה שבאיזור לחמת-הקרקע. במלחמה האחרונה הצלחנו — אם כי בדוחק — לספק שדות מתאימים, כדי לאפשר למטוסינו לפעול באייר בשיתוף עם כוחות היבשה. משימה זו גולה שיעור רב מן המאמץ ההנדסי שלנו. אולם, מסיבות שונות שאין צורך לדון בהן, נעשית משימה זאת קשה יותר ויותר. שדה-התעופה המקובל, ואפילו למטוס הקטן ביותר, הוא גדול ועצום. מסלול-המראה אחד שווה בשטחו לדרך בת שלושים מילין. שרוחבה כרוחב הדרכים בהן השתמשנו מעלמין לטריפולי. ברם, אינני רואה את עיקר הבעיה בעתיד בצורך להגדיל את שדות-התעופה הקיימים, אלא בהכרח לעשותם חזקים יותר. במקום קרוזים דקים של אספלט, של לוחות פלדה, של רשת תיל או אפילו של ציפוי טול לגנות, שהיה לעתים כה קריר בות יעיל ביותר, קרוב לודאי שניתקל בצורך לייצר ציפוי דומה לזה של כביש מעולה, או עשוי מפלדה כה עבה.

שדה תעופה עשוי רשת סומרפילד.

שהובלתה למקום בים או ביבשה, תהיה בעיה מבהילה. כדי לאפשר פעולתו של אסקדרון מטוסי-קרב, אפשר בהחלט כי יידרשו מסלולי המראה גדולים וחזקים כ"עיקוף-קינגסטון" (כביש רחב המשמש את התחבורה העוקפת את לונדון, ועובר דרך קינגסטון שממערב-דרום-מערב לבירה).

חבלה

מילה אחת בעניין החבלה: לשמחתנו לא היה זה מקר צוע חביב על הצבא הבריטי במלחמה האחרונה. אבל ראינו די והותר מתוצאות החבלה הסיטונתית הגרמנית — משולבות בתוצאות החבלה של חיל-האוויר שלנו — כדי להסיק עד כמה יעילה עלולה היא להיות. פעולות חבלה נגד עם שאינו עשיר בגשרי-ציוד, תהיינה יעילות הרבה יותר משהיו אלה שהופעלו נגדנו; ובמידה שיהיה עם כזה תלוי בטנקים כבדים מודרניים, יהוש היטב על בשרו את תוצאותיהן של פעולות חבלה כאלה. אולם מן-הדין לבצע פעולות חבלה בסיטונות ולרוחב חזית גדולה. וכדי שתהיה תכליתית — דרוש סגל-מאומן גדול מאוד. אומנם, כאשר יידרש סגל זה לפעולות חבלה, יהיה המצב כזה, שבו לא יהיה נחוץ לעבור דות אחרות. אף-על-פירכן אין להתעלם מבעיות אימונם של אנשים אלה.

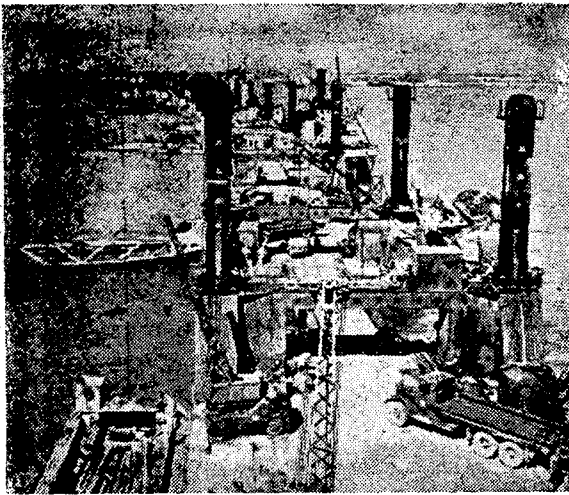

כפי שראינו, נזקק הצבא המודרני, הממוכן ורבה-כוחה, לגופים נרחבים ביותר מאחוריו, כדי לסייע לו בתנועתו. מאמץ הנדסי רב עדי-למאוד נדרש כיום לקיומם של גופים אלה. אנסה לתאר בקצרה את התפקידים העיקריים הנדרשים מכך.

מסילות-הברזל

ראשונה ואף חשובה בהרבה מכולם — מסילת-הברזל. לעתים קרובות ביותר אנו שוכחים מה המידה, המוחלטת כמעט, שבה תלויים אנו עדיין במסילת-הברזל; וזו השתנתה כה-מעט מאז השתמשו בה הגרמנים, האוסטרים והצרפתים, לצרכי-מלחמה במאה שעברה.

עדיין לא נמצא לרכבת מתחרה להעברת טונות רבות ממקום למקום. יתכן שנכון יהיה להגיד כי אחד הגורמים למפלה הגרמנית היה, בין היתר, בכך, שבקוצר-ראיתם לא ייצרו הגרמנים די קטרים במשך המלחמה, ובכך שאותם קטרים שהיו להם, שותקו עקב הפצצות מן האויר; וסיבה זו היתה בעלת-משקל לפחות כמו כל סיבה אחרת. אני כשלעצמי רואה את תפקיד הפלסים בבנייתן של מסילות-הברזל ובהפעלתן, כאחד מתפקידיהם החשובים ביותר. כמובן שבבריטניה אנו משתמשים במידה רבה בכוח-אדם בריטי להפעלתן של מסילות-הברזל. כן, באר-

שובר־גלים של אחד ממגלי „מאלבארי“ בתמונה ניתן לראות את „תיבות“ הביטון המצורפות זו לזו ויוצרות „ע“י כך, את שובר־הגלים ה„כלונסאות“ המתנשאים אל־על תפקידם לייצב את ה„תיבות“ ע”י כך שמנמיכים אותם ותוקעים אותם בקרקע הים. ניתן להנמיכם ולהגביהם עם הגאות והשפל. במצב שבתמונה — ה„כלונסאות“ מורמים, ושובר־הגלים צף על־פני המים.

המוחים הוא גם יפעיל אותם, כשם שאותו חיל בונה ומפעיל מסילות־כרול. הפעלה זו של עגורנים, מכונות הטע־נה, מגדורים וסוארים, איננה אולי „מהנדסות“ במובנה המצומצם של המלה, אולם מצאנו כי שמירת עבודת אלה בחיק משפחתנו מסייעת להפעלתם כשורה. דעתי האישית היא, כי זהו המבנה הנכון. כן מוצא אנוכי, כי טוב ביותר שאנו נהיה מפעיליה של התובלה־במים הפנימיים — כנהוג היום.

הנחת צינורות

תפקיד הספקת המים היה תמיד אחד מתפקידיהם החשובים של הפלסים. ולמרות העובדה שעכשיו נפטרנו מן המשימה הגדולה של השקיית בהמות צמאות, מסתבר שהד־רישה למים בעינה עומדת. יתכן שנעשינו צמאים יותר או נקיים יותר. במזרה־התיכון היינו מסגנים ומובילים בצינורות כמות מים שהיה בה כדי להספיק לעיר כבימינגהם או כמנצ'סטר, וקדחנו עשרים מילין של בארות. מים (או

(3) נמלים־מטלטלים, עשויים אסדות ו„תיבות“ מבטון ופלדה, שנבנו באנגליה ונגררו לחוף נורמנדיה, הוקמו ליד החוף צפון־מערבה וצפון־מזרחה לבאי. הללו שימשו לב־נות־הברית כנמלים לתגבור ותספוק הפלישה עד לפילתה של שרבורג בידם. — המער.
(4) PLUTO (Petrol Line Under The Ocean) — צינור־נפט שהונח על קרקע ה„תעלה“ מאנגליה לצרפת, ושדרכו הוזרם הנפט ישירות אל היבשת. — המער.

צות אחרות, משתמשים אנו, ככל האפשר, בציוד ובכוחות האדם מקומיים להפעלת הרכבות. אולם הנסיון חור והראה, כי עלינו להחזיק בחיל מספר עובדי רכבות מאומנים־היטב. בעיה זו של מסילות־הברזל בעת מלחמה גדולה בהרבה מכפי שרבים חושבים. מסילות־של־קבע חדשות, הדרושות לקויה־תעבורה בתוך הבסיסים עצמם ובעיקר לבסיסי־החס־נה, אורכן גדול להפליא — וזאת, בכל זירת־מלחמה שהיא. תיקון ההריסות והתחלות בהן, דורש עבודה קשה ביותר. הקשיים והסיכוכים של דחיסת תנועה צבאית כבדה באופן בלתי־רגיל, בכיוונים בלתי־רגילים, ולאורך מסילות בלתי־מתאימות (אשר לעתים קרובות ניווקו קשות, והחזקתן לקויה) יוצרים בעיות רציניות.

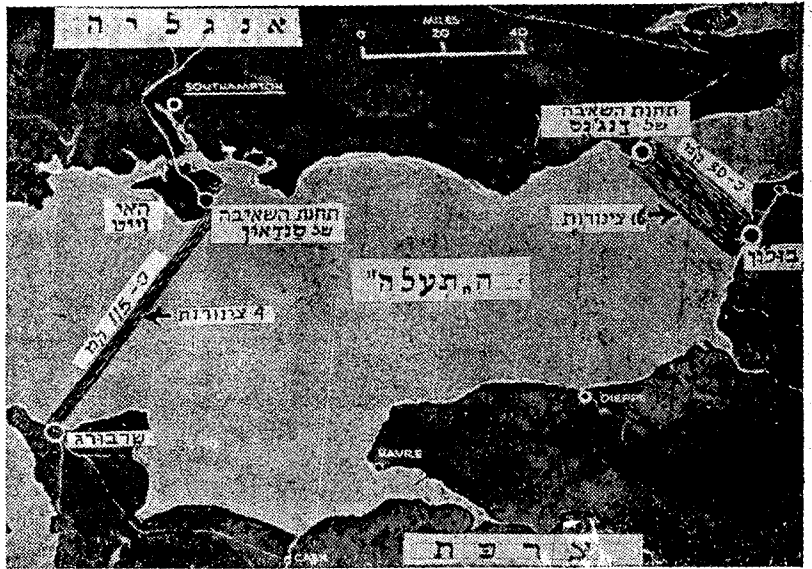
אנו כה רגילים להיסמכות ולדייקנות־היחסית בלוח הו־מנים של ימי־שלום שלנו, עד כי נוטים אנו לשכוח שב־שעת מלחמה התנאים שונים ביותר.

ההבדלים ברוחב המסילה א־הם לבדם דיים כדי ליצור כאב־ראש רבים. הבדלים אלה היו מרובים כמעט כהבדלי הוולטאז' והמחזורים בחשמל. אם אינני טועה, היו לנו במזרה־התיכון, במקומות שונים, שלושים סוגים של חשמל ושנים־עשר טיפוסים שונים של מסילה. נדמה לי כי הרוסים מנסים להפוך כמה ממסילותיהם הראשיות למסילות סטנדר־דיות. אולם, מלאכה קשה היא זו. מובן שקל יותר להצר מסילה רחבה מאשר להרחיב מסילה צרה. סבורני כי ניתן לומר שוולטים, מחזורים, מסילות ותברגים — קללות המל־המה הם.

מעגנים

קשורים למסילות־הברזל וחיוניים כמותן הם המעגנים, המאפשרים את כל פעולת הפריקה של אניות ואת פינוי מטעניהן ע”י מסילות־ברזל, כבישים, או דרכי־מים יבש־תיות. לעתים נלכד המעגן עצמו במצב שלם ותקין, ולעתים רק לאחר שבוצעו בו פעולות חבלה סיטוגיות — כשם שאירע לעתים כה קרובות במלחמה האחרונה. לעתים המעגן הוא בלתי־מתאים ולעתים אינו קיים כלל. שיקום מוזים או בנייתם מתחילתם כרוכים, בדרך־כלל, בעבודת הנדסה קשה ביותר, ותמיד יידרש לבצעם במהירות אשר לא נודעה כמותה בימי שלום. בעיה זו היא בראש וראשונה בעיה הנדסית, וכדוגמה לאשר עלול להדרש, תספקנה הדוגמאות האמריקאיות של שיקום נאפולי ושרבורג, עבודת־גור־אנו במספר רב של נמלים קטנים־יותר, העבודה שבוצעה במצ־רים, אשר בה בנינו כתריסר מעגנים עמוקי־מים, וכחמישה מילין של מעגנים רדודים, ואשר בהם נכללה עבודת תקיעה של כ־60,000 כלונסאות גדולים. כן נזכיר את נמלי „מאל־בארי“³ החשובים.

בצבא הבריטי מצאנו כי נוח הרבה שהחיל הבונה את

נתיבי-פלוטון

מפת ה"תעלה" — מראה את שני נתיבי צינור הנפט, פלוטון. הנתיב השמאלי — מסנדאן לשארבורג — בן 4 ק"מ; הימני — מדנג'נס לבלון (שהו) קט מאוחר יותר) — בן 16 ק"מ.

בבתי-הרושת, במנסרות, בתחנות-שאיבה וכד'. שיקומם של אלה בארצות כבושות היה בעל חשיבות ראשונית, והיה חיוני למבצעים באיטליה, בצרפת ובבלגיה. בקשר עם זאת היה עלינו לבצע עבודות גדולות להשלמת תחנות-כוח ול-שיקומם — וכתוספת לכך הקמנו קו הספקה מבלגיה להולנד, כאשר המקור היחיד שלהם, בלימבורג, היה עדיין ביד האויב.

ייצור מקומי

ברצוני להזכיר תפקיד יסודי גוסף: הייצור המקומי ביו"ר המבצעים. ייצור כזה כולל אותם הפריטים אשר, מסיבות שונות, קשה להשיגם באנגליה, או אלה התופסים בצורתם המוגמלת נפח תובלה גדול מדי. ייצור מקומי זה כרוצק בקנה-מידה גדול מאוד בכלל הזירות, בין אם ע"י תעסוקה ישירה של חיילים או, לעתים קרובות יותר, ע"י התאמתה של תעשייה מקומית או הקמתה. תעשייה מקומית כזו היתה נתונה לבקורת ולפיקוח של השלטונות הצבאיים. הייצור המקומי של חומרי גלם, כגון: מלט, לבנים, ביטומן ועץ, הוא כמעט נסול-בעיות; אולם קנה-המידה של ביצועו גדול הוא, בדרך-כלל. אכן, המלחמה המודרנית דורשת לעתים קרובות, ותוך זמן קצר, כמויות גדולות של מוצרים מוגמרים. לכן יש צורך בהקמת בתי-הרושת בעלי מערכות-ייצור מסובכות, באיטליה, לדוגמה. ייצורו גשרי-בייליי מושלמים, החל מהתכת העפרות למתכת. בבלגיה ייצרנו מוצרים רבים ברגע שהצלחנו להפעיל את הכוח החשמלי הדרוש לכך. במזרח-התיכון, אשר היה מבודד זמן מה, נעשה הרבה בשטח זה. ייצורנו מאות מיכלי-נפט לקרונות-

יתר נכון: הסרונם) קבעו הרבה במבצעי מדבר. לכן בוצעה הנחת צינור-המים הלובי הכפול בן-300 המילין (אשר שימש אח"כ יותר לקטרים צמאים מאשר לגרונו צמאים). לאחר קרמים זה הונחו קווי-נפט בכל זירות-המבצעים, ואלה הפכו לתואי קבע של המלחמה הממוכנת.

אלפי המילין של צינורות שהורינו את הנפט מאניות-הנפט אשר עגנו ב"ראש-החוף" של הפלישה לגורמנדיה וב"שארבורג שבצרפת, ולאחר זאת באוסטאנד שבבלגיה, ומ"אוחר יותר הזרימיהו מ"פלוטון" שבבילון — כל אלה הסכו לקרה-תחבורה של קבוצת הארמיות ה-21 כ-2000 טון תוב"ל ליום. בעתיד נשכלל, כמובן, את טכניקת הנחת הצינור, רות, אשר היתה כבולה במידה מרובה לטיפוסי הצינורות, המשאבות המיכלים, שהיו בידנו באותו זמן.

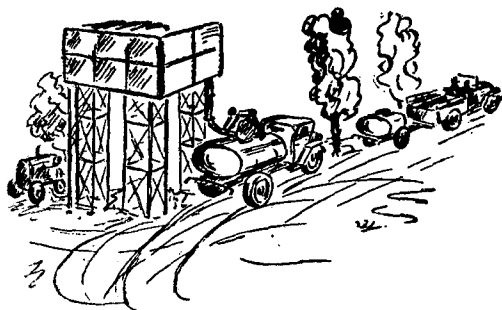
בהתחשב עם צריכת הדלק הגדולה-יותר של מטוסי-הקרב המודרני, אין כל ספק שקווי-הצינורות של העתיד יובילו נפט וגם דלק למטוסי סילון.

בניינים וחשמל

אין ברצוני להכנס לספרות, אלא שמן הראוי לציין כי מימדי הבנייה שנכללו בבסיס המזרח-התיכון (אשר גדל בשנות 42—1940) גדולים היו. בנייה זו כללה מחסנים, סדנאות, בתי-חולים, מהנות-מגורים, קטרסטיני-עונשין, בתי-הרושת, קנטינות וכד', וכן משרדי המפקדה. לכל הבנ"יינים האלה נדרשו דרכים, מסילות-ברזל, מים, מאור חשמלי, ביוב — עיר גדולה למדי.

תופעה חדשה של המלחמה האחרונה היתה השימוש הגדול בחשמל לתאורה, לחימום, להספקת כוח בבתי-מלאכה,

הפעלנו גם את שידותי הקשר. הקירבה הקיימת בינינו לבין הדואר האזרחי ערכה כה גדולה עד כי שמרנו עליה עד היום.

כוח אדם

נשאר עוד שדה אחד אשר בו ימצא המהנדס את מקומו בלחמת קרקע — היינו, מילוי תפקידים גבוהים וגבוהים מאוד בצבא. יתכן שהגיויני ופשוט הדבר כי אנשים בעלי השכלה הנדסית ימצאו את מקומם בניהול ארגון עצום, אשר בימינו המיכון הוא אחד מיסודותיו. אולם איני סבור כי ניתן היה לצפות מראש שהיל כה קטן (אשר מנה רק מעט למעלה מ-1000 קצינים בשירות קבע בשנת 1939), יוציא משורותיו 80 גנרלים במשך המלחמה האחרונה. אלה החזיקו בעמדות מפתח כמעט בכל ענף של ההירארכיה הצבאית — פיקוד, מבצעים, תיכנון, מודיעין וכל הענפים של כוח-אדם ואפסנאות. למעשה הוצאו רבים מאנשינו למילוי תפקידים שאינם הנדסיים.

ציוד ומחסנים

חשובה כמעט כקודמתה — הבעיה הבאה: הספקת מערכות-ייצור וציוד — כל מה שאנו קוראים לו „הומרי הנדסה“. גם כאן אין אפשרות לממן בימי-שלום את רכישתם והחסנתם של כל הציוד והמכונות — בסוגים ובכמויות שיידרשו לביצוע משימותינו.

רוב הדברים הדרושים לנו דרושים גם לכלכלת-ימי-השלום של המדינה. עליכן עומדת בפנינו השאלה של הבטחת עצמנו בפני האפשרות, שיאול מלאי החומרים שלנו כבר בשנה הראשונה של מלחמה גדולה; שאלה זו היתה בעיה רצינית ביותר. הדבר היה קשה למדי במלחמה האחרונה — ואז עמדו לרשותנו שמונה חודשים של מלחמה שהיתה מלחמה-למחצה בלבד, אשר בהם יכולנו לאגור כמות של ציוד. הנדסה צבאית, מטבעה, דורשת מספר מסחרר של פריטים שונים ומשונים, החל מדחפורים וגשרים וכלה בלבנים ובלולבים — וכל אחד מאלה נדרש בכמויות עצומות. ולא עוד, אלא שמאותו פריט עצמו אפשר שיידרשו

רכבת, וכ-30,000 משאבות „פליט“. ייצרנו מאה ספינות קטנות, טובות למדי, דומות לנחתות, אשר שימשו להובלה מהאניה אל החוף, ומאז פגשתין במקומות שונים בעולם כולו. ייצרנו מוקשים נגד-טנקים ו„גריקנים“ במספר כזה, שבנגעם זה בזה יגיעו מג'ון-אוב-גרוטס (הנקודה הצפונית ביותר בסקוטלנד) ועד לפורט-סעיר. בטוחני שבעתיד יתא עלינו לבצע דברים כגון אלה שנית, ולכן יידרשו פעולת ארגון רבה, ומידה רבה של ידיעה.

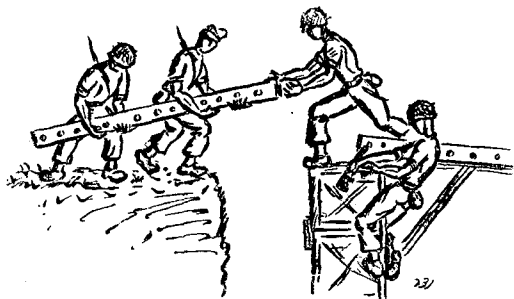
אנו מגיעים כעת למספר תפקידים שאינם הנדסיים גרידא, אולם יש בהם מקום למהנדס בשעת מלחמה — בצבא הבריטי לפחות.

מפות

ראשית כל — מדידות; כלומר, מדידות טופוגרפיות לכוחות היבשה האוויר גם יחד. צילום-האוויר והראדאר הפכו, כמובן, את עבודת המיפוי לפשוטה יותר, אפשר לומר שהם חיסלו את החלק המספרך של העבודה בהחישם את המיפוי של פרטים טופוגרפיים, ושל קווי-גובה משוערים. אולם, מאידך-גיסא, עדיין מוטל עלינו כל ענין החישובים הטריגונומטריים והמתמטיים — ועליכן אנו סבורים כי קצינים בעלי הכשרה הנדסית הם המתאימים ביותר לעבודה זו. מן הראוי לדעת כי אף שמצד אחד הפחיתה הטכניקה המודרנית את כמות העבודה הדרושה למיפוי — הרי, מצד שני, הניידות המודרנית וטוח פעולתם של המטוסים החדשים, הגדילו כמה מונים את שטח מעטפת כדור-הארץ, אשר אפשר ותדרשנה לו מפות. השיפורים בחישובים ובייצור מפות איפשרו הוצאת מפות עדכניות בכמויות גדולות; וכיום אין אף זירה אחת (אלא אם כן תהיה קרובה ביותר לאנגליה) אשר בה יתכן לפעול ללא שירות „ייצור וחלוקה של מפות“, שיכיל מספר גדול של מכונות ליטוגרפיות ומכונות הדפסה.

שירות הדואר הצבאי

שירות הדואר הצבאי הופעל מאז ומתמיד ע"י „המהנדסים המלכותיים“. מקורה של עובדה זו צור בתקופה שבה

עליהם ללמוד מקצוע — קצר מאוד. ולא כל שכן קצר הזמן ללימוד דברים אחרים נוסף למקצוע. עם סיום שירות החובה שלהם הם הולכים מאתנו, ואין כל ערובה שיחזרו אלינו. אכן, הדבר קשה; אולם, מאידך גיסא, התחלנו שתי מלחמות גדולות במספר קטן מאוד של יחידות פלסים. שתי מלחמות גדולות אלה תוכננו בהנחה, ששדה המערכה שלהן יהיה בצפון-מערב אירופה, ושבעלות-בריתנו תעשינה את טח ערב-המלחמה — ובעת המלחמה נמצא, כי אין ההבטחה ניתנת להימלא. הסתבר, על-כן, כי הוטל עלינו לייצר כמעט את כל הגייסות-הטכניים מיסודם לאחר שהמלחמה החלה. ונראה לי שכך יהיה גם בפעם הבאה, שכן אין שירות החובה מעמיד מספר מספיק של גייסות-טכניים ממש-

אכן, המלחמה הופכת לענין טכני ומסוכן. ואני מקות שהובן מדברי, כי למהנדס שמור במלחמה מקום, שחשיבותו תגדלה והולכת.

אולי הארכתי דברים על בעיותינו בשטח-יעור, בעוד שברור כי פלסי קרה-חזית — ביחידות הארמיה, הקורפוס והדיביזיה — עליהם נשענים כל זרועות-הצבא בביצוע תפקידים של לחימה ממש. מכאן שאלה הן היחידות אשר יש לאמנן למען יהיו חייליהן חיילים טובים, ואשר יש לנהגן ע"י קצינים שבאישיותם משולבות תכונות צבאיות עם ידיעה-טכנית, ועם מחשבה מהירה, ומעל לכל — עם החלטה לבצע את משימתם בכל מחיר; קצינים בעלי בטהון עצמי, מהיותם יודעים את אשר לפניהם; קצינים היודעים לערוך תוכנית ולדבוק בה; קצינים שאינם גאים מכדי לשאול לעצת מומחה, ושאינם תמימים עד כדי קבלתה בכל מקרה ומקרה; קצינים בעלי אומץ לקבל עליהם משהו חדש, אולם בעלי אומץ להגיד בתקיפות ובשכנוע: „דבר זה לא יבוצע; עד יום חמישי — ודאי לא“. קצינים היכולים לנצל את הגורם האחרון של כל שעה, של כל מכונה, של כל לבנה ושל כל אדם — פועל-שחור, חייל, או דוקטור למדעים. אלה הם הקצינים הדרושים לנו, אם ברצוננו לתפוס את מקומנו ה„בכל-מקומי“ במלחמת היבשה (סיסמת ה„מהנדסים המלכותיים“ הוא „Ubique“, שפירושה בלטינית: „בכל מקום“).

פתאום סוגים שונים, בהתאם למקום ולאופי המלחמה. מן הדין לצייין כי כשם שהצבא כולו משתמש במכונות יותר ויותר, כך גם אנו עושים כל מה שביכולתנו להחליף כוח אדם במנועים. אנו משתמשים במספר רב של מכשירים שרובם ממקורות אורזיהיים. ע"י כך מבצעים את העבודות במהירות רבה יותר, ובמספר קטן יותר של אנשים. בקטלוג מכונות של זירת-מבצעים אחת בלבד היו 60.000 כרטיסים: החל בקטרים, דחפורים, מפלסים, מכשירי-קטור ותוקעי-כלונסאות אדירים, המשך בהמון מכונות-חציץ, מדח-סים, משאבות, מחרשות-שלג, מכשירי-הידרוליים, משוריים-גלגליים ומכונות-גרירה גדולות ביותר, ועד למנועי-חשמל קטנים ומכונות הקשורות בסילוק פצצות — וכולם זקוקים לחלקי חילוף.

אולם אל נא תחשבו כי מכונות אלה היסלו את בעיית האדם. בבסיס, ולכל אורכו של קרה-התובלה, אנו מעסיקים כל אדם בעל מקצוע שאנו יכולים למצוא — ואף רבים חסרי מקצוע. אנו מעסיקים אותם ישירות — או באמצעות קבלנים. במזרח התיכון, היה זמן שבו קרוב לרבע מיליון נפש, כולל נשים וילדים (אזרחים בני אומות שונות), הועסקו על-ידי ה„מהנדסים המלכותיים“.

אימון

ועתה לבעיית האימון של קצינים ובר"א באנגליה בימי שלום — הגרעין אשר עליו תיבנה ההרחבה וההתפשטות שבימי-מלחמה, של גייסות-הנדסה ושל גופים גדולים של אזרחים. עלינו לאמן את קצינינו להיות חיילים ומהנדסים כאחד, ואת הבר"א להיות חיילים ואומנים כאחד. זוהי עבודה גדולה, ההולכת וקשה מיום ליום. בימים אלה לא עובר רגע ללא התקדמות כלשהי במדעי ההנדסה, וקשה מאוד להיות עדכני (אפילו באופן שטחי) בכל הענפים, ובכל המקצועות המיוחדים, אשר בהצטרפם יחד מהווים הם כיום את ההנדסה.

אימון אנשי שירות החובה מהוה בעיה רצינית; לא-כל שכן מנקודת מבטו של חיל טכני. דרוש מספר גדול של אנשים כדי לאמן חיילים צעירים אלה, הבאים אלינו ללא מקצוע, ואשר הזמן שהם נמצאים אצלנו — הזמן שבו

ההנדסה באימון־רגלים

מאת: טנ"אלוף א. להב

התנאים הסניטריים ותנאי הנוחיות של היחידה הלוחמת משופרים על־ידי הספקת מים ראויים לשתייה, כריית בתי־כסא של שדה, התקנת אפשרויות בישול ורחצה, בניית מחסות מוגנים מפני אש־אויב ומפני פגעי מזג־אוויר, כדי לאפשר לחלק מהלוחמים מנוחה ושינה.

כל אחת מפעולות ההנדסה המנויות לעיל כרוכה ב"הפרעה" של פני־השטח, ונושאת עמה גורמי גילוי. היא חייבת, על־כן, להיות מלווה בפעולת הסוואה מתוכננת. הסוואה לאחר מעשה תהיה על־פירוב מאו־חרת מדי, לאחר שהיחידה התגלתה. כדי שהסוואה תהיה יעילה, עליה להשתלב בעבודה מראשיתה ועד סופה, כן יש לשמרה ולקיימה בקפדנות כל עת שהמ־תקן נמצא בשימוש.

התכנון הכללי של עבודות ההנדסה־שדה מוכתב על־ידי משימת היחידה שנקבעה על־ידי מפקדה ממ־נה, ועל־ידי ההנחיות וההוראות של מפקדה זו. אך האחראי לתכנון המפורט ולביצוע, הוא כמובן, מפק־דה של היחידה הנוקקת לעבודות אלה. מפק־יחידה הנוקק לעבודות ההנדסה, יבצע עבודות אלה במידת־האפשר בכוח־אדם ובכלים הנמצאים ביחידתו. רק באותם מקרים שבהם מחייב טבען של העבודות הד־רושות שימוש בציוד שאינו מצוי ביחידה, או שהוא מחייב ידיעות מקצועיות שאין חי"ר מתאמן בהן, יסתייע מפק־יחידה ביחידות מקצועיות שעיקר אי־מונן ההנדסה־שדה. מאמצן של היחידות המקצועיות — יחידות חיל־ההנדסה — ירוכזו באותן פעולות הדור־שות מומחיות גבוהה וציוד מיוחד. חלוקת התפקידים בין חיל־הרגלים וחיל־ההנדסה בביצוע פעולות הנד־ס־ת־שדה, נקבעת, איפוא, על־ידי רמת־האימונים ועל־ידי ציוד־ההנדסה הניתנים ליחידות הרובאיות. ככל שהרובאי מאומן פחות בהנדסה־שדה, יהיה זקוק יותר לסיוע של יחידות ההנדסה. אם תעלינה הדרישות לסיוע על כושר־הביצוע של יחידות ההנדסה שבגמ־צא, לא תזכינה היחידות הרובאיות בכל עבודות ההנ־דסה הדרושות להן, או שיחידות ההנדסה תוסחנה —

הנדסת־שדה היא מקצוע המופיע כיום בתוכנית האימונים של יחידות הרובאים בכל צבא. אולם נדמה שלגבי היקפם של אימונים אלה ומטרתם, שוררת אי־בהירות רבה. אימוני ההנדסה־שדה, כשהם מתנהלים ביסודיות וביעילות, דורשים זמן ניכר ויגע רב. בימי שלום קיימת הנטייה לקצץ באימונים אלה, ועל־פי־רוב אין הרובאי רוכש לעצמו אלא ידיעות אלמנט־ריות ביותר בשטח זה. בסופה של כל אחת ממלחמות מאה זו, ידע איש חיל־הרגלים לבצע עבודות ההנדסה אשר נחשבו בתחילה כתפקיד מיוחד ליחידות מק־צועיות. תורה זו, כשהיא נלמדת בשעת קרב, נקנית באבדות רבות מיותרות. חייבים אנו לקבוע בעוד מועד מה הן משימות ההנדסה־שדה שתוטלנה על הרר־באי, ובאילו משימות יוכל ויצטרך להסתייע על־ידי חיל־ההנדסה. מתוך ניתוח זה יתברר המקום המגיע למקצוע ההנדסה־שדה בתוכנית האימונים של חיל־הרגלים.

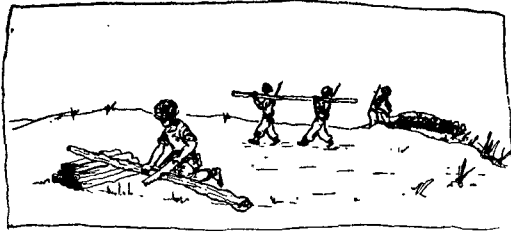
הנדסת־שדה הננו קוראים לכל אותן העבודות המבוצעות לצרכי לחימה על ידי יחידות קרביות, והכרוכות בשינוי פניו או אופיו של השטח כדי להקל על הכוח הלוחם את ביצוע משימתו. עבודות אלה מטרתן:

- א. להקל על תנועת כוחותינו ולהקשות על תנועת כוחות אויב.
 - ב. לארגן את השטח להפעלה יעילה ובטוחה ככל־האפשר של כלי הנשק שברשותנו.
 - ג. לספק את התנאים הסניטריים ואת תנאי הנוחיות הטובים ביותר שניתן להשיגם במסיבות הקיימות.
- הקלת תנועתם של כוחותינו מושגת על־ידי סלילת כבישים ודרכים, ע"י פריצה, הריסה או עיקוף של מכשולי־אויב, ע"י בניית גשרים והת־קנת אמצעים אחרים לצליחת מכשולי־מים, ע"י סלי־לת שדות־תעופה וארגון ראשי־חוף. תנועת כו־חות־אויב מופרעת ע"י הקמתם של מכשור־לים, ע"י חסימת שבילים ודרכים ועל־ידי הריסתם של גשרים, שדות־תעופה ומתקנים אחרים.

ארגון פני־השטח כולל: ניקוי שדות־אש, התקנת עמדות מתאימות לרובאים ולכלי־נשק מכל הסוגים, התקנתם של מקלטים, עמדות־תצפית, מוצ־בי־פיקוד, תחנות־איסוף־פצועים וכדומה; וכן התקנ־תם של גישות חסויות ומוטרות לעמדות אלה.

אימון־הנדסה לרגלים — 1: התחפרות.

אימוץ הנדסי לרגלים — 3: דיפון.

המספרים המובאים עשויים לשמש כללית כבסיס לתכנון ולהערכת כמויות עבודה, אך הם לקוחים מתוך ניתוח מצב ממשי, אופייני ושכיח למדי. ה־ר־ק ע: גודל תופס מתחם מוגן בשטח נוח למדי לחפירה, באדמה כבדה ויבשה, המעורבת באבנים שגודלן בינוני. כ־10 פני השטח — שיחים לא־עבר תים וחלקות קוצים. נבדוק את כמויות העבודה הדרושות לפיתוח המתחם שייעשה בשלבים־שלבים, כש־כמויות אלה נמדדות ב„שעות־אדם“.

בשלב הראשון תבוצענה הפעולות הבאות: ניקוי שדות־האש, חפירת שוחות רובאים, חפירת שוחות לנשק־המסייע הפלוגתי והגדודי, גידור, מיקוש הגנתי, עירוב תחמושת, חפירת שוחות־מקלט והכנת מוצב־הפיקוד הגדודי ומרכז־ניהול־האש. כמות העבר דה הדרושה נאמדת ב־4000—4500 שעות־אדם.

בשלב השני תבוצענה הפעולות הבאות: חפירות־קשר לזחילה בין עמדות הרובאים, כוכי־שינה לרובאים, עמדות־חליפין לנשק פלוגתי וגדודי ופיתוח העמדות הקיימות, מקלטים מחלקתיים ופולוג־תיים, מקלט לתחנת איסוף־נפגעים, פיתוח מקלטים למפקדות הגדוד, מיקוש טקטי, השלמת הגידור ופיתוחו. כמות העבודה הדרושה נאמדת ב־9000—9500 שעות־אדם.

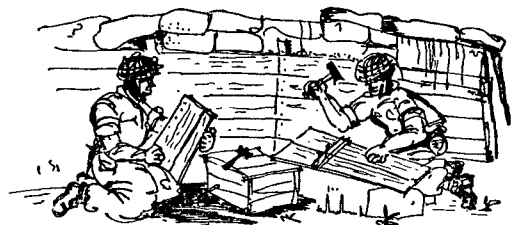
בשלב השלישי תועמקנה חפירות־הקשר כדי אפשרות עמידה, ייחפרו כוכי־יריה בדפנות של חפירות־הקשר, יושלמו המיקוש והגידור, ייחפרו עמדות־משנה לנשק המסייע, בתי־כסא וכוכי־בישול, כר כי תחמושת ומים, וידפנו את כל העמדות ולפחות את חלקן הניכר של חפירות־הקשר. אומדן העבודה — 20000—25000 שעות־אדם.

בכוחות של 400—500 עובדים אפשר להשלים את השלב הראשון ב־9—12 שעות; את השלב השני ב־20—24 שעות נוספות ואת השלב השלישי ב־48—60 שעות נוספות. במספרים אלה הובא בחשבון הזמן ההולך לאיבוד בהכרה, לסידורי עבודה ולהחלפת משימות. אם יעבוד כל איש כ־10 שעות ביממה, ת־

דבר שהוא, לעתים, גרוץ יותר — מיעודן העיקרי: ביצוע פעולות הנדסה המשמשות את כלל הכוחות. היקפן הכמותי של עבודות ההנדסה הדרושות לגייסות לוחמים גדל מדור לדור, ממלחמה למלחמה. התפתחות הרכב־הצבאי והבעיות הכרוכות בניידותו מחד גיסא, והתפתחות אמצעי־ההריסה והמכשולים מאידך גיסא, גרמו בכל הצבאות לגידול מתמיד של חיל־ההנדסה ולריבוי יחידותיו. גידול זה אינו מדביק את הצרכים, מאחר שבמבנהו של צבא מאוזן יש לש־מור על גבול עליון הגיוני של עצמת החילות המסייעים. הננו עדים, איפוא, לשתי תופעות מקבילות בכל הצבאות: (א) חלקו היחסי של חיל־ההנדסה בכלל הכוחות גדל והולך. (ב) יותר ויותר תפקידים, שנחש־בו כשטח פעולה של חיל־ההנדסה בלבד, מוטלים על חילות אחרים, ובעיקר על חיל־הרגלים. בתחילת מל־חמת־העולם השנייה עסקו בלחמת־מוקשים יחידות הנדסה בלבד; בסופה של אותה מלחמה, כשמספר המוקשים שבשימוש עלה למיליונים רבים — אימנו כל הצבאות את היחידות הרובאיות שלהם בהנחתם ובהרמתם של מוקשים נ״ט.

השפעה רבה על כמות עבודות ההנדסה הדרושות יש גם לאופי הזירה, הקובע לא במעט את חלוקת התפקידים בין חיל־ההנדסה לבין חיל־הרגלים. בזירה הררית־סלעית כחזית קוריאה, למשל, עסק חיל־הרג־לים בעבודות חציבה הנחשבות כרגיל לתפקיד המוק־צה לחיל־ההנדסה בלבד. וזאת — מאחר שיחידות ההנדסה שבנמצא לא די היה בהם, פשוטו כמשמעו, לביצוע כל עבודות־החציבה שנדרשו להתחפרות הגייסות. הננו מסיקים מכך, שאימוני הנדסת־השדה הניתנים לחיל־הרגלים צריכים להבטיח, שהיחידה הרובאית תוכל לבצע בכוחות עצמה כל אותן הפעו־לות שהיקפן הכמותי גדול מכדי שיוטל על יחידות הנדסה, מבלי להגדיל במידה בלתי־פרופורציונלית את עצמתן של יחידות אלה. מתוך ראייה כמותית זו יש לקבוע מה הן פעולות אלה בשלב ההתפתחות הגו־ר כחי של אמצעי הלחימה.

הדוגמה שלהלן תבהיר את כונתנו. אומנם, אין

אימוץ הנדסי לרגלים — 2: בניית כוכי־שינה.

אימון הנדסי לרגלים — 4 : הסואה.

העבודות האחרות בשלב זה נדרשת רק ידיעת השי" מוש בכלי הפירה, בחומרי גידור ובחומרי הסואה — מחיבות פעולות המיקוש והקמת המקלטים, אימון מיר" חד, ידיעת עבודות נגרות ועל-פירוב גם חציבה, מח" לקת-שדה של חיל ההנדסה תוכל לסיים פעולות אלה, בעזרת ציוד-מיכני שיועמד לרשותה תוך אותו זמן לערך שהוקצב באומדן לשלב זה.

בשלב השני מבוצעים פרט לעבודות חפירה, גידור הסואה — גם מיקוש והקמת מקלטים וכוכי-שינה. עבודות מקצועיות אלה דורשות כ-3000 שעות מתוך 9000—9500 השעות שבאומדננו לשלב זה. ברור, על-כן, שאין הן ניתנות לביצוע תוך מסגרת הזמן שק" בענו, אלא אם יסתייע הגדוד בפלוגת-שדה שלמה של חיל-ההנדסה. לעומת זאת, אם נחלק את העבר דות המקצועיות לשני סוגים — אלה שנוקקים להן לאימון ממושך וידעות מקצועיות יסודיות, פחות או יותר, כמיקוש והקמת מקלטים מרווחים, ואלה הדור-שות ידיעת עבודת-עץ אלמנטרית, כהקמת כוכי-שינה — נמצא שלעבודות מהסוג הראשון איננו זקוקים אלא ל-800 שעות-עבודה, היינו כמות עבודה שמח" לקת חיל-ההנדסה יכולה לספק בזמן המוקצב.

לתוצאות דומות נגיע בניתוח השלב השלישי. עבודות דיפון וניקוז מהוות חלק נכבד בשלב זה, 5000 מתוך 20000 שעות-אדם. אם נראה בעבודות אלה עבודות מקצועיות שאין חיל-הרגלים צריך לה-יות מאומן בהן, לא תוכל מחלקת-שדה, המסייעת לגדוד חיל-הרגלים, לסיים אותן תוך זמן המתקבל על הדעת.

בסיכום הניתוח שלעיל הננו מסיקים: יש לאמן את הרובאי בעבודות חפירה, בגידור, בשימוש נכון בחומרי-הסואה ובאמצעי-הסואה, בנגרות-שדה אלמנ-טרית, בשימוש בחומרי-דיפון ובשיטות-ניקוז. חיל-ההנדסה יסייע ליחידות רגלים מתחפרות במיקוש, בהקמת מקלטים כבדים ועמדות, בעזרה בתכנון וב-

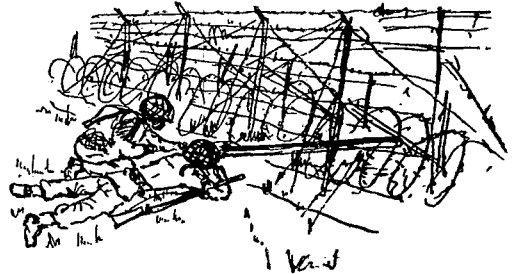
אימון הנדסי לרגלים — 5 : הכרת מוקשים.

תימנה העבודות המנויות במתחם תוך 8—10 ימים לערך. אך בזה לא תם, כמובן, הצורך בעבודות הנ" דסה נוספות. אש-אויב, גשם ורוח, יגרמו להתמוטטר יות הדורשות תיקונים מתמידים; עמדות-נשק שאוכ" נו תועתקנה ותחפרנה להן עמדות-חליפין חדשות; כיסוי-הראש למקלטים, כוכי-השינה והעמדות — יוג" ברו ויהווקו.

החישובים והאומדנים שלחיל יעשו, המ-בן, בקי" רוב בלבד, ואינם באים אלא להבהיר את מימדי הבעיה. ההספקים הממשיים שיושגו תלויים לא רק באופי השטח אלא גם במידה רבה מאוד, בהפרעות האויב מהאוויר ומהקרקע. השלב הראשון של העבו-דות יסתיים במקרים רבים בחסותם של גייסות מח" פים, אולם לעתים יהיה צורך לבצע את השלב השני — ולא-כל-שכן, את השלב השלישי — תוך כדי קרב-ההגנה ממש. הקצאת כוחות-מחפים, פטרולים וכדומה, לא תרשה לגדוד להפריש לצרכי עבודות הביצורים — גם במקרה הטוב ביותר — אלא כ-400 איש, ול-פעמים גם הרבה פחות מזה. על-כן, במצב זה ובמצב" בים דומים, יהיה גדוד חיל הרגלים זקוק — לכל הדעות — לסיוע מן החוץ.

אולם מימדי הסיוע שיוכל מפקד הדיביזיה או מפקד החטיבה להקצות לגדוד זה מוגבלים אף הם. יחידות ההנדסה העומדות לרשותו דרושות — נוסף לסיוע ישיר ליחידות — גם לסלילת דרכי-גישה ולשי" פורם להקמת חגורות-מכשולים בעומק, לביצוע הרי" סות בתיאום עם הכוחות-המחפים, ולעשרות תפקידים אחרים. רק במקרים נדירים יתברר שאפשר להקציב לשם סיוע ישיר לגדוד חיל-הרגלים יותר ממחלקה אחת של חיל-ההנדסה — היינו כ-35 עובדים.

הננו רואים שגם במקרה הטוב ביותר, כשגדוד חי"ר יסתייע בשתי מחלקות חיל-ההנדסה, או גם בפ" לוגת-שדה שלמה, יהיה על הגדוד עצמו לתת את רוב-רובם של כוחות העבודה. על-כן תיטול על עצמה יחידת חיל-ההנדסה רק אותן עבודות הדורשות מומ" חיות מיוחדת. מה הן עבודות אלה בדוגמה שלעינינו? מתוך 4000—4500 שעות-אדם שאמדנו בשלב הראשון, דרושות 500 שעות למיקוש ולהקמת מוצב-הפיקוד הגדודי ומרכזי-ניהול-האש שלו. בעוד שלכול

אימון הנדסי לרגלים—6: הפעלת מטעני נפץ סטנדרטיים.

בהסתערות, תרכוזה יחידות חיל-הנדסה מסייעות, לפריצת מכשולים וביצורים כבדים, המחייבים שימוש במטעני חומר-נפץ לא סטנדרטיים, המותקנים בשדה.

בד בבד עם אימון הרובאי, כפי שהוא מצטייר מכל האמור לעיל, צריך לבוא אימון מפקדים — מפקדי כיתות ומפקדי מחלקות. אימון-הפרט ואימון הצוות לא יביאו את הפירות המבוקשים אלא אם כן יאומנו המפקדים ויתרגלו בתכנון עבודות הנדסת-שדה ובניהולן. מפקדים אלה צריכים לדעת לאמץ עבודות הנדסת-שדה המוטלות על יחידותיהם, להעריך את זמני הביצוע, להזמין את החומרים הדרושים, להרכיב ולשבץ חבורות-עבודה שתתאמנה למשימות השונות, בצורה שתביא לשטף בלתי-מופרע של העבודה ולהקטנתו ככל-האפשר של בזבוז-הזמן. אימון זה יושג רק על ידי שילוב מתמיד של תרגילי הנדסת-שדה בכל התרגילים הטקטיים של היחידה המתאמנת.

* *

בתנאי הלחימה הקיימים כיום זקוקות יחידות הרגלים לפעולות הנדסת-שדה מרובות כל כך, עד כי אין יחידות חיל-ההנדסה בלבד יכולות לבצען. אותן עבודות הנדסת-שדה שהן פשוטות מבחינת הידיעות המקצועיות הדרושות ומבחינת הציוד הדרוש, צריכות להכלל בתחום האימונים של חיל-הרגלים. ניתוח כמותי מוכיח, שיש לאמן את הרובאי בעבודות הבאות:

- עבודות התחפרות, כריית עמדות-נשק וחפירות קשר.
 - נגרות-שדה פשוטה, כפי שהיא דרושה לכוכי שינה אישיים וכדומה.
 - דיפון עמדות וחפירות.
 - כל פעולות ההסאה הכרוכות בעבודות המנויות לעיל.
 - הכרת מוקשים, גילויים, עקיפתם ופיצוץם על-ידי משיכה מרחוק.
 - הפעלת מטעני חומר-נפץ סטנדרטיים.
- תוכנית האימונים של מפקדי כיתות ומחלקות צריכה לכלול, נוסף לכך, גם אימון ותרגול בתכנון עבודות הנדסת-שדה פשוטות ובניהולן.

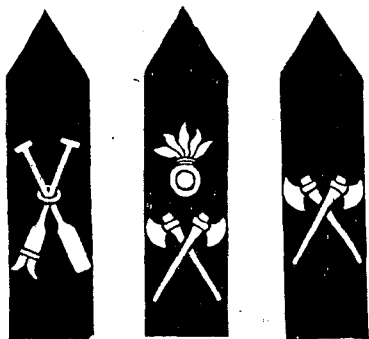
עצה טכנית, וכן בכל אותם המקרים בהם דרוש ציוד-מיכני כבד.

הארכנו את הדיבור על פעולות הנדסת-שדה שהרובאי מבצע אותן בשעת קרב-התגנה. אכן, בצורת-הלחימה האחרות נושאות פעולות אלה אופי אחר-עני יותר ודורשות על-כן מומחיות פחותה. אולם יש לעמוד על נושא אחר מתחום פעולות חיל-ההנדסה, הדורש אימון נוסף של חיל-הרגלים, והוא: השימוש בחומרי נפץ ובמוקשים. גידול מימדיה של מלחמת המוקשים הפך את הכרת המוקש, את שיטות הנחתו ואת הסוואתו, לאחד מתנאי הקיום של החייל בחזית. הרובאי עלול להקלע לשדה מוקשים לא בהסתערות בלבד, אלא בכל תנועה בשטח החפוק, בכל סיור ובכל פטרול. אין כל אפשרות לצרף לכל פטרול של רגלים מומחים למיקוש, אנשי חיל-ההנדסה. גם אם נסתפק בסיוע כזה לגופים גדולים יותר, ממחלקה ומעלה, יגרום הדבר לפיצול מופרז ובלתי-יעיל של יחידות ההנדסה. לנטרולם של מוקשים, וביחוד לנטרולם של מוקשים ג"א ומוקשים ממולכדים, נדרש אימון ממושך מדי-מכדי שכל רובאי יוכל לקבלו; אולם הכרח הוא שכל איש חיל-הרגלים ידע לגלות ולהכיר מוקש, ידע לעקוף אותו, ובשעת צורך — להשמידו או לסלקו על ידי משיכה מאחורי מחסה.

השימוש הבטוח והנכון במטעני חומר-נפץ, הכנתם והתאמתם של מטענים אלה למטרות מסוימות בשדה — הם תורה שיש ללמדה, להתאמן בה ולתרגל בה רבות. אולם, מטענים-סטנדרטיים מוכנים-מראש, כגון מטעני-צינור („טורפרו בונגלור“) ודומיהם, הפעלתם קלה מזו של רימון יד. כדי שיוכל חיל-הרגלים להשתמש באמצעי עזר אלה בכל עת ובית-ידות המשנה הקטנות ביותר, יש לאמן בהם את הרובאים או לפחות, רובאים נבחרים. לעומת זאת,

גייסות הנדסה

(דוגמה שביצירת)

מושלמים יותר, כן עולה החשיבות של מחפה לאנשים המפעילים אותם, של הספקת תחמושת וחלקי החילוף, ושל העברתם אל תוך האזורים המכריעים.

...ואשר להם, על-כן, סימני-היכר אופייניים מובהקים, המיוהדים להם בלבד.

יש צורך להקדים שיקולים אלה, המתונים במעמדה הנוכחי של הטכניקה והתקדמותה, כדי להבחין בתכונותיהם האופייניות של גייסות הנדסה. בימינו לא נשמר אלא תוקף מוגבל בלבד לאותה דעה שאמרה, שאין גייסות-הנדסה אלא מפלסים דרכים או חוסמים אותן, שאפשר להפעילם בכל תפקיד אשר ריח של טכניקה נודף ממנו, ושכל חייל-הנדסה הנו "מקים" ו"מהרס" כאחת. עתה עלינו להכיר בעובדה כי על משלוחי היד הטכניים האזרחיים עבר תהליך של התמחות והתפצלות-מקצועית מרחיקת-לכת, עד אשר גם כאן, במפ"עלים פחות או יותר ניכרים, לא עוד נודעת החשיבות המכרעת ל"פועלי היד", במובן הישן של המילה. החשיבות המכרעת היא, תחילה — למכונות ולמכשירים; אחריהם — למומחים המפעילים אותם; ועוד אחריהם — למספר ידוע של פועלים-עוזרים, המסייעים עליידם. כל אלה מכוונים עליידי מתימספר, המקיפים בראיתם את המפעל בכללו, והיודעים לנהוג בו ולהתאימו לתנאים המשתנים. כדי שמפעל צבאי טכני ימלא את התקוות שתלו בו, יש הכרח להתחשב בעובדה זו. מכאן נובע סימן-ההיכר הראשון של גייסות הנדסה: אלה הם גופי-צבא המורכבים מאנשי מקצוע טכניים; הללו — צריך שיביאו אתם את הנסיון שרכשו במקצועותיהם בהיותם אזרחים. הזמן בבתי-הספר שלנו ובקורסים שלנו לא מספיק, כדי לתת להם הכשרת-יסוד טכנית. על כן נדרש מהם ללמוד כיצד לסגל את הידיעות שרכשו לעצמם בעברם האזרחי לשימוש מגוון בתחום הצבא.

אולם אין די בכך: כי החד-צדדיות שבהתמחות המפוצלת הטכנית בתחום האזרחי חייבת עתה לעמוד

כל צבא מצריך גייסות-הנדסה לסיוע ישיר ובלתי-ישיר לגייסות הלוחמים.

כל צבא מצריך גייסות הנדסה אם לשם השתתפות ישירה בקרב, ואם לשם סיוע באורח בלתי-ישיר, בהשגת המטרות המוטלות על הצבא בכל אותם השטחים הנוגעים למתן אספקה, תגבורת ותמיכה לגייסות הלוחמים. השתתפותו הישירה של איש ההנדסה בקרב, פירושה: הפעלתם של חומרי-נפץ מכל המינים, הפעלתו של ציוד לסילוק מכשולים או עפר ולגישור, הפעלתם של מכשירים מיכניים ומכשירי-יד ושל מכוונות בנייה. כל סוגי-הפעלה אלה יעשו לטובת הגייסות המתקיפים, המתגוננים או הנסוגים — מתוך התאמה לרמה הטכנית הן של צדו הוא והן של האויב, וכן מתוך התאמה לצרכים הטקטיים. הסיוע הבלתי-ישיר של איש ההנדסה לקרב בחזית, פירושו: דאגה לקיימת-חבורה מבסיסי האספקה אל מחסני החזית, קיומם במצב תקין של נתיבי-התנועה בתוך אזורי הקרבות, ויצירת התנאים ליכולת להוסיף ולהתקיים, על אף אש האויב — ולהתניק מעמד עד לאחר שתבוא זו לקצה. כל זה ייעשה מול מחץ הפגיעה של הנשק ארוך-הטוח אשר בידי האויב — של הפעלת מטוסי והארטילריה שלו — לא רק בעומקה של רצועת החזית עצמה, כי אם גם בהתאם לצרכיהם של שירותי עורף.

הפעלתם של גייסות-הנדסה אלה מושפעת באופן מכריע עליידי מעמד-התפתחותה של הטכניקה...

מעמדה של הטכניקה משפיע על ארגון גייסות-ההנדסה, ועל הפעלתם. שכן הטכניקה מכתיבה את אורח-ההיקרב — בעוד שהוקי המלחמה ועקרונותיה עומדים בתוקפם אף לנוכח הקידמה הטכנית הגועשת ביותר. בתחום הצבאי, כדי שתשיג את כונות-יראתה, עליך להכיר את אמצעיך, ובראש וראשונה — את האנשים המפעילים אותם — אלה הסובלים, ככלל, מפגיעות אמצעי של היריב. ככל שאמצעי הקרב — על כל גילוייהם — הופכים

בדרישות לאלתור ולכשר-הסתגלות האופייניים לתפעול-
הנדסי צבאי ניתן להדגים קו אופייני זה בשתי דוגמאות:
האחת — מצבא זר, והשניה — שביצריה.

דוגמה מצבא זר...

בשנת 1943 הוקם באלג'יר רגימנט-הנדסה צרפתי ואומן
לסיוע במבצעים-אמפיביים. ואכן, כמה מיחידות-המשנה
שלו השתתפו בעלייה בחוף האי אלבה². אולם בשנת 1944
פעל הרגימנט כמיחידת-הנדסה של „גייסות-הקורפוס“ בחיל-
המשלוח הצרפתי באיטליה, והופעל בין השאר, בשיקומם
של קווי-התבורה הרוסים, מן הנהר גא'ריליאנו ועד לנהר
א'רנו. על אחת מיחידות-המשנה של הרגימנט הוטל, תוך
כדי עבודה זאת, למצוא ולפתח אמצעים ותחבולות להגנת
הגשרים בפני מוקשים נישאים-עם-זרם, לאחר שהגרמנים
הצליחו להרוס בעזרתם של אלה את הגשרים על הגא'רי-
ליאנו. אחרי נחיתת בנות-הברית בדרום-צרפת הופעלו
חלקים של הרגימנט בהתקפה על ביצורי טולון, בעוד
שחלקים אחרים התקינו את המעברים על הנהר ד'וראנס.
במועד מאוחר יותר עסק הרגימנט בפניו אפיס הנהר
ר'ונה, וע"י כך פתח עורק מים זה לשיט, לשם הובלת
האספקה לחזית. בינואר 1945 סופח גדוד אחד לדיבזית-
הרגלים מס' 10, כדי להקים את מערך-העמדות ההגנתי
שלה בהרי הווגאזים ולשכללו. גדוד זה עסק איפוא בהתקנת
מכשולים, שדות-מוקשים ו„הריסות-מוכנות“. באותו זמן
הועסק גדוד אחר באלזס; חלקו — באחזקת הכבישים
באותו חורף קשה, ואילו חלקו האחר — בהקמת מערך
הסימה ב„שער הבורגונד“ (כינוי ל„פער הבורגונדי“).
אחרי הקרבות בסביבות קולמאר נטל הרגימנט, יחד עם
יחידות-הנדסה אחרות, חלק חשוב בשיקום עורקי מסילות-
הברזל, ביחוד בקו מילואה-א'אן-שטראסבורג. בצליחת
הרהי"ן, ב־30 במרס 1945, סיפק הרגימנט לדיבזיה-
המרוקנית השנייה סירות-סער על צותיהן, והקים, זמן קצר
לאחר מכן, את גשרי-הספינות שליד אלט-ברייזאך וספירא
(שפיר). לאחר זאת חזר הרגימנט לתפקיד יחידת-הנדסה
של-קורפוס ועסק בשיקום דרכי-האספקה בהרי ה„יער
השחור“. בזמן שביתת-הנשק היה עסוק בקבלת משק
הרכבות של מדינת וירטמברג לידי, ובהשגחה על האגם
בז'ן באמצעות סירות-מנוע.

ב־18 חודשים של תפעול-הנדסי הופנה, איפוא, גוף
זה — אשר נועד מלכתחילה לתפקיד של רגימנט-הנדסה-
למבצעים-אמפיביים — אל התפקידים הבאים: גישור;
שיקום כבישים; הקמת עמדות — כולל „הריסות-מוכנות“,

(2) בענין זה ראה מערכותיים ט"ו, „הפלישה לאלבה
1944“, עמ' 3-9. — המערך.

והתקנת גשרי-צליחה לצורך זה; סיוע לרגלים תוך
מיקוש וביצור שדה; התקפות תוך כדי חציית נהרות —
התקפתם על ביצורים; הכשרת-מחדש של נהר לשיט;
שיקום מסילות-ברזל והפעלת רכבות. האם ניתן היה בשנת
1943, באלג'יר, לאמן את חיילי-ההנדסה בכל התפקידים
האלה? לעולם לא. לעולם לא היו נמצאים לכך הזמן
ההצורך הדרושים. ואף-על-פי-כן עמד הרגימנט בהצלחה
בחזית וברצועת-העורף בכל ההפעלות הללו, המגוונות —
ולעתים אף בלתי-צפויות. כאן למדים אנו להכיר בעובדה,
כי אנשי מקצועות בלבד לא רק הם הקוב-
עים בגייסות-ההנדסה — אלא שחשובים כאן
הגרעינים (הקאדרים); גרעינים אשר תודות להכר-
שרתם הטכנית ולידיעותיהם הטקטיות יש ביכולתם לאלתר.
אכן, אין הרבה מן התועלת באלתורים אם חסרים המ-
כונות והמכשירים החדישים, שבאמצעותם ניתן
להגשים אלתורים אלה תוך פרקי זמן קצרים. עתה נבחן
תחילה האם — ובאיזה מידה — חל תוקפה של תכונה-
אופיינית זו אשר לגייסות-ההנדסה גם על המסיבות וקני-
המידה שלנו.

...ודוגמה שניה לאותו הדבר בתנאינו אנו.

נביח כי הוטל על רגימנט-רגלים להתקין עצמו להגנה
בקטע חזית שהוקצה לו; הבה נשקול מה יהיו במקרה
זה האמצעים הטכניים, או הייעוץ הטכני, שיידרשו לו —
הכל בהתאם לשטח, לזמן המצוי ולמזג האוויר:

— ביצורי-שדה מכל הסוגים, החל בשותת-השריון
וגמור במקלט;

— השגת כלי-העבודה והומרי-בנין לצורך אלה,
המצאתם;

— מיקוש מכל הסוגים, כגון: שדות או „קנים“ של
מוקשים-נגד-רכב ומוקשים-נגד-אדם;

— התקנת מכשולים ומגדרי-עצים-כרותים, ובניית
מתרסים;

— התקנת דרכים לשימוש הגייסות — ושיפורן — ולו
אך לשם הבאת ציוד או תחמושת למקום בו הם נדרשים;
— בניית מוזחי-סירות, וכן התקנת גשרים קטנים במס-
גרת עבודות הדרכים הנ"ל; הכשרת מעברות-נהר למעבר
התעבורה הצבאית;

— ניקוז וסילוק שלגים לאורך דרכי-קישור אלה;

— בניית מגורים, החל בבקתת-העפר הפשוטה ביותר
וכלה בצריף. הכשרת מרתפים, ואף בתים שלמים, לצרכי
קרבי-בשטח-בנין;

— הספקת מים באזורים צחיחים, או באזורים שמימיהם
הורעלו או ספגו חומרים מזיקים;

השימוש בחסילת-כבל בקוריאה: חיילים יורדים בגבעה
1220 הנראית בקושי מאחור.

לפי טיב השטה, המצבים, האמצעים המצויים בעין, פגיעתן של פעולות-אויב, ומוגה-אויב. את הדוגמה הטובה ביותר להכרח-הסתגלות זה בשטח הטכני נוכל למצוא בסוגיית הגישור הצבאי.

על גייסות ההנדסה להיות מגילים — וזאת מוכיחה דוגמתו של הגישור הצבאי.

במלחמת-העולם הראשונה לא נשקפה בדרך-כלל סכנה לגשרים שבקווי-התבורה אשר חיברו את בתי-החרושה, בתי-הנשק, בסיסי-האימון וכווה-האדם ובסיסי-האספקה עם החזית. וזאת — מאחר שהפעלתם של אמצעי-ההריסה אשר ביכולתם לפעול אף הרחק בעורף החזית ובפנים הארץ ממש, היתה עדיין בראשית התפתחותה. הגישור הצבאי הצטמצם, איפוא, באזורי החזית — ואף כאן לעבודות תיקון ושיקום בלבד, במהלכן של ההתקפות הגדולות. אולם במלחמת-העולם השניה התרחב והלך הגישור-הצבאי בהת-מדה גוברת כלפי "העומק" — ולבסוף הקיף הן את אזורי-הקרב והן את אזורי-העורף; ובמקרים ידועים אפילו את לב הארץ גופא. מצד אחד הביאה התפתחותו זו לריבוי ניכר בעוצבות הנדסיות שונות, אולם מן הצד השני — גם להתקדמות "גחשונית" ורב-תרושם בטכניקת הגישור הצבאי. וכאן יצויין רק דרך אגב, כי המיכון של הכוחות הלוחמים ומינועם, וכן גידולן העצום של כמויות האספקה שיש להובילן, הצריכו כושר-מעמס מוגבר לגשרים — ועל כן חיבו חיזוק של גשרים ואף בניית גשרים חדשים במקומם. אולם עדיין היה קיים סייג מסוים ליכולת ההריסה של הגשרים — ועל כן, ממילא, גם לצורך בקי-

— ניקו בעמדות ובמגורים;
— עריכת הצפות כמשולים לפני אזורי-הקרבות
ובתוכם;

— התקנת "הריסות-מוכנות" (פיצוצים-מוכנים-מראש)
ואתור חבלות בנוסף על התוכנית;
— הסואת עמדות, מגורים ומחסנים;

— התקנת מסילות-כבל בהרים להבטחת האספקה והפיר
נוי לעורף בתוך הרגימנט; עבודות פיצוץ בסלע, אם
תנאי המצב והזמן עודם מאפשרים זאת.

כל אלה הן עבודות טכניות העשויות להדרש אפילו במסגרת הקטנה-יחסית של אחד הרגימנטים-הרגליים שלנו, הכול לפי השטה, המצב, עונת-השנה, והזמן העומד לרשות. תנו. אולם האם אפשר לאמן את חילי-ההנדסה בביצורים-שדה, בבניית מחסומים ומכשולים, במיקוש מכל המינים, בתורת הפיצוץ והחבלה, בסלילת-דרכים והכשרתן-לשימוש, בניקו, בעריכת הצפות, בבניית מחסנים וגשרים, בהסואה, בפינוי שלגים, בהתקנת גתיבי כבל, בהספקת מים ובבנין צריפים? ודאי שאין לכך אפשרות בצבאנו, כשם שאין לכך אפשרות גם בכל צבא אחר. לעומת זאת, הכרנו לדעת כי כל התפקידים הללו באים על פתרונם כאשר קיימים גרעיני-סגל הרגילים עוד מחייהם האזרחיים לבנות, לארגן ולאלתר — וכאשר מכוונת, מכשירים וכלי-עבודה מתאימים, מבטיחים את ההפעלה המהירה ואת ההתקדמות הזריזה בביצוע העבודה.

נמצא, כי סימני-ההיכר לגייסות-ההנדסה הם:
א. גרעינים טכניים; ב. מכוונת ומכשירים
המופעלים בידי מומחים.

סימני-ההיכר של גייסות הנדסה הם, איפוא: מצד אחד — הגרעינים בעלי ההכשרה-הטכנית-הקודמת, אשר הוכשרו לעמוד ברבגוניותו של התפעול-הנדסי הצבאי; ומן הצד השני — המכוונת, הציוד והכלים, המופעלים בידי מומחים. גנרל-הקורפוס³ הצרפתי דרומאר, מפקח-כללי של חילי-ההנדסה, טבע את ההגדרה הקצרה והקולעת הבאה (ב"השקפת ההנדסה הצבאית" הצרפתית 1952):

חילי-הנדסה = חיילי ההנדסה + כלי-ההנדסה.

לא רק ריבוי-הפנים של התפעול הוא אשר תובע את הגרעין הטכני בעל יכולת רבי-צדדית וכן את המכוונת, את הכלים ואת הציוד החדישים; אותן התביעות מצריך גם ההכרח ביכולת להסתגל שוב ושוב — הכל

(3) דרגה בצבא הצרפתי המתאימה ללויטננט-גנרל
הבריטי. — המער.

הלוחמים בדרכים רבות; ולבסוף — באותו מרחב
בו נמצאים הבסיסים והעבודות של כוח־אדם, תחמושת,
מוון, חלקי־חילוף ורכב־מנוע.

ככל שגדלים הצבאות, וככל שנקבעות למבצעים התוק־
פניים מגמות מרחיקות־לכת יותר, כן ירבו האמצעים אשר
היא צורך להציבם במרוכז, במצב הכן לפעולה, בכל דרג
ודרג — ובכלל זה אף בתחום גייסות ההנדסה. הסתכלות
בארגון גופי־ההנדסה של הצבא האמריקאי במלחמת־העולם
השנייה תוכיח, כי שעה שמדובר במעצמה גדולה, גדלים
אמצעים אלה — החל בדרג הדיכוייה וגמור בדרג ארמיות
שלמות — עד למימדים עצומים, בגלל המרחבים והמרחקים
הגדולים: — בדיכויים נמצא את גדורי־ההנדסה;
בקורפוסים — שנים עד שלושה רגימנטים־הנדסיים;
בדרג הארמיה — מספר רגימנטים־הנדסיים; ואילו
באזורי־העורף — עוצבות־בנייה־ושקום לנמלים,
למסילות ברזל, לכבישים, למתקנים תעשייתיים, לשדות־
תעופה, ולבנייני־אחסנה: אומנם לא נוכל להעתיק בפשטות
את הנתונים הצבאיים של צבאות־תוקפניים אשר למעצמות־
רבתי, חוץ הקטנת קנה־המידה בלבד, ולהשתמש בהם
לצרכינו. עלינו לסגל את האמצעים העומדים לרשותנו
לתנאינו אנו, שהנם מיוחדים בתכלית. אולם תוך־כדי־כך,
אסור לפגוע פגיעה כל שהיא בעקרונות ריכוז־האמצעים.

השימוש במסילת־כבל בשביצריה: הוביצר בן 105 מ"מ.

מומם; כננות ההפצצה, ואתן דיוק הפגיעה, היו עדיין
בלתי משוכללים ותלויים במגוון־האוויר ובשעות המתאימות
ביממה. כיום כבר הוסר סייג זה, שכן קיימות, כידוע,
פצצות המכוונות מרחוק ע"י אלחוט, אשר דיוק פגיעתן
כה רב, עד כי די במפציץ אחד בלבד כדי להרוס גשר
בודאות של 90%, בעוד שמקורם היו דרושים להשגת
אותה מטרה עצמה ששה עד שמונה — ולעתים אף שנים־
עשר — מפציצים על מטעני פצצותיהם. במילים אחרות:
כיום גדולה לפחות פי־ששה האפשרות להשיג גשרים
באותו מספר של "גיות"־מטוס. פעולת בנות־הברית
להריסת הגשרים על הסגנה ועל הלואה בשנת 1944,
הוכיחה בבהירות מה הן האפשרויות הנפתחות בתחום
זה. ההתפתחות המסתמנת, והמעלה כבר תוצאות מזהשיות
ידועות, בתחום הקליע רב־ירוק המונהג אל מסרתו בעזרת
מכשירי־טליוויזיה — גם היא תשפיע השפעה רבה על סו־
גייית הגישור הצבאי. ואל לנו לפרש נסיונות אלה כאילו
איך כוחם יפה אלא לגבי צבאות־תוקפניים של מעצמות;
עלינו להכיר בהשפעתם הכללית על כל הסוגים של ניהול־
מלחמה. כל אשר נראה עוד בשנת 1939 כבר־תוקף בשטח
הצבאי, כבר ההל מתיישן ביחס לדרישות של שנת 1945;
ואילו היום, נחוצה כבר בדיקתם מחדש של עניינים אלה,
כל התחום הזה של הגישור הצבאי בכללו — הן מבחינת
אורח הקמתם של המבנים והן מבחינת מימדי השטחים
בהם יהיה צורך להפעיל את דרכי־הקישור הצבאיים —
מבליט בבהירות את הדרישות לכושר־הסתגלות
של גייסות ההנדסה. אכן, כושר־הסתגלות זה חייב
להביא בחשבון לא רק את הבחינות הטכניות בלבד כי אם
אף את הבחינות הטקטיות (וכן את אלה המותנות בתפקי־
דיהם של שירותי העורף).

כיושר ההסתגלות מצריך קיומו של ריכוז־
האמצעים בכל דרג ודרג.

כל הסתגלות זקוקה לריכוז־האמצעים, בין
שהמדובר הוא במצב אשר יש למודדו באמות־מידה אסטר־
טגיות ובין שיש למודדו באמות־מידה טקטיות או טכניות,
ואפילו כלכליות. פיצול הכוחות מביא בכל שטח לידי
כשלון ומפלה. בסוגיית תפעולם של כוחות־הנדסה המדובר
הוא, ראשית כל, בריכוז־האמצעים באזורי־הקרב,
לאחר מכן — באזור העורף־הסמוך, המסייע לגייסות

(4) ב־6 בחודש מרס 1944 פתחו בעלות־הברית, לקראת
הפלישה, במתקפה אוידיית בצפון־מערב צרפת. כחלק מתוכ־
נית לשיתוק התעבורה, הופצצו הגשרים על הנהרות הנ"ל,
בתוצאות הרות אסון לגרמנים. לדוגמה: עד ה־5 ביוני,
מתוך 24 גשרים של הכביש ומסל"ב שעל הסגנה — 18
נהרסו כליל, שלושה נסגרו לצורך תיקונים, ובשלושה
האחרים לא ניתן להשתמש שימוש תכליתי מחשש התקפות־
אוי. — ה מ ע ד.

אולם, מדינה קטנה, שגמרה-אומר להגן על עצמאותה, והיא מוגבלת באמצעיה מכל הבחינות — ועליכן מכל הרצוי לא יעמוד לרשותה אלא ההכרחי ביותר — היכן נמצא בה אותו מרכז-הכובד המגלם בתוכו את סוד-הריכוז האמצעים? על-כך נוכל לעמוד לכשתבונן באותם עיקרים, שהונחו ביסודה של „תקנת-מערך-הגייסות משנת 1951“, ואשר להם הותאם גם ארגונם של גייסות ההנדסה שלנו. נראה-נא מה הוא ארגון זה.

גייסות-ההנדסה של ארמיה, של קורפוס, של דיבזיה, של בריגדה-הררית ושל בריגדה-קלה.

בדרג הדיבזיה, הבריגדה-הררית והבריגדה-הקלה קיים גודל פלסים, שהנו יחידה בעלת יכולת-פעולה וכושר-הסתגלות ניכרים, הנמנית על חיל שדה א'. הגדוד מצוייד ומאורגן, מצד אחד, לצורך מתן סיוע-טכני לרגימנטים-מוגברים של כוחות חיל-שדה א' — ומן הצד השני, לביצוע המשימות הטכניות המתיצבות במסגרת העוצבה כולה. בדרג גייסות ההנדסה של הקורפוס מוצאים אנו גודל-פלסים-ממוצע אחד וגדוד אחד של גושרים ורפסודאים (גדוד הגושרים — מצוי בשלושת הקורפוסים המיעדים לפעולה ברמה-התיכונה של שביצריה, בה מצויים נהרות ואגמים). כל עתודה של גרעיני-סגל טכניים (ושל אותם כוחות-עבודה הנותרים עתה לרשות הפיקוד, תודות להקמתם של יחידות שירותי-העזר), מרוכזת בדרג הארמיה. דבר זה מאפשר הפעלת כוחות טכניים בהיקף ניכר בהתאם לכל מצב שינצר. במבנה זה ניתן לראות כיצד מתגלה עקרון הריכוז בגייסות ההנדסה שבכל דרג ודרג — בהתאם לאורח הלחימה שלנו ולכוח האדם העומד לרשותנו-אנו.

גייסות-ההנדסה של בריגדות-הגבול, בריגדות-המבצרים ובריגדות-המעוז.

גייסות-ההנדסה המצורפים אל בריגדות-הגבול, בריגדות-המבצרים ובריגדות-המעוז — אף הם מותאמים לתפקידיהן המיוחדים של עוצבות אלו. בתפקידים אלה כלולות הסימות ה„ציריים“ בעומק רב, ועליכן גם הדאגה להתקנת הריסות מוכנות-מראש באזורים אלה. אכן, ארגון הצמוד-למקומות, יש בו כדי לאפשר הכנה יסודית מבעוד ימי-שלום, הן מבחינה טקטית והן מבחינה טכנית. עובדה זו היא המאפשרת את התקנת-מראש של רשת הריסות-מוכנות, ואת הקצאת המספר הנחוץ של מומחים ואנשי-מקצוע אשר ישמשו אותה. ביצוריה-הקבע וכן ההריסות-המוכנות ממלאים תפקיד מכריע במרחבי העוצבות הנ"ל; כי תקופת הבנייה הארוכה הדרושה להתקנתם של אלה אינה יכולה לחול אלא

בימי שלום או בפרקי-זמן בהם נשאר האזור האמור מחוץ לתחום הקרבות. ומאחר שכאן, בתחום ההנדסי הטכני, הדבר האחד שנודעת לו חשיבות קובעת הנו הריסות-דרכיה הנועה — לא נמצא בתחומי עוצבות אלה אלא גייסות-הריסות-החבלה בלבד; כרגיל — פלגת-הריסה אחת לבריגדה.

סיכום ארגונם של גייסות-ההנדסה.

בסכמנו, רואים אנו, כי ביסודו-של-דבר בנוי עיקר גייסות ההנדסה שלנו בהתאם לטיב השטחים שלנו, לאורח-הלחימה שלנו ולאמצעים העומדים לרשותנו — ובהתאם לעקרון הריכוז — באופן דלקמן:

● בדיבזיות, בבריגדות-הרריות ובבריגדות-קלות, המורכבות מחיל-שדה א': גודל פלסים הנמנה על חיל-שדה א'.

● בבריגדות-הגבול, בבריגדות-המבצרים ובבריגדות-המעוז, שהן צמודות-לאזוריהן ונשענות על מתקנים קיימים כבר בפועל, כגון ביצורים ועצמים שהוכנו להריסה — והמורכבות מגייסות חיל-שדה ב' ברובן הגדול: גייסות-הריסה הנמנים על חיל-שדה ב', לרוב — פלגת הריסה אחת.

בגייסות-הקורפוס: גודל-פלסים-מונע וגדוד גושרים-רפסודאים, שניהם-נמנים על חיל-שדה א', והם ממונעים-בשלמות ומצויידים ביד רחב בה ביצוד ובמכונות מיוחדים.

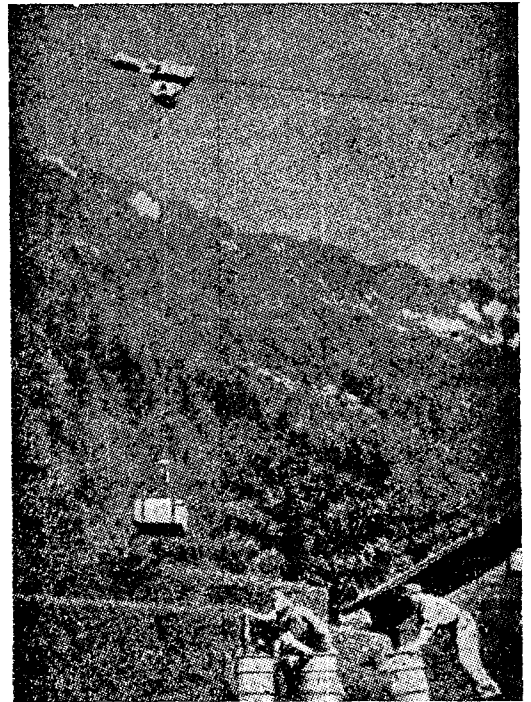
● בידי מפקדת-הצבא: העתודה הגדולה של טכנאים וכוחות-עבודה הנותרים עדיין לשימוש — לפי ראות עינה — בצורת מספר רב של מסות גדודי-בניה, של שירותי-העזר, ושל פלוגות בנייה של אותו שירות.

הפעלת כוחות טכניים לא תצלח אלא אם כן יוספקו לגייסות בקביעות חומרים וציוד.

כל פעולה טכנית, ותהא צורתה אשר תהיה, מצריכה כמויות גדולות של חומרי-בנין מכל הסוגים, וזאת — נוסף על הגרעינים, המכונות, המכשירים והכלים, אשר הוזכרו לעיל, ונוסף על המומחים הדרושים להפעלתם. נדגים כמויות אלו בשתי דוגמאות. להקמת גשר ארעי עשוי קורות ברזל ומסעת עץ, שכושר המעמס שלו 18 טון, נחוצים לכל 100 מטר גשר כ־60 טון ברזל-טכני, כ־100 טון קורות עגולות וקורות מרובעות וכן לוחות עץ; כלומר — כ־160 טון חומרי בנין ל־100 מטר גשר. והנה דוגמה שניה: להתקנת השלמה של מוצב-מבוצר לפלוגה-רובאית

מוגברת, בשטח פתוח, נחוצים כ-800 מ"ק עץ, יותר מ-400 טלילים של תיל דוקרני ו-3 טון חוטי ברזל רגילים; פריטים אלה בלבד מגיעים כבר לכ-650 טון חומרים.

יתכן כי בתחילה יפתיענו ציון כמויות ומשקלים כאלה. אולם לא יהיה בהם כדי להתמיה לכשנערוך השוואות עם מפעלי בנייה אורחיים, או אם נזכור כי קורפוס אמריקאי אחד הכין להקמת גשרים בגורתו, לרגל צליחת הרהיין, במרס 1945, כ-20.000 טון חומרי-גישור. מובן מאליו שצבאנו, כמו צבאות אחרים, אינו מסוגל לשאת אתו כמויות כאלה של חומרים, אלא שיש להכינם מראש בהתאם לכננות הנהגת-הצבא. מתוך ההכרה שלא יוכל לקבל על עצמו, בשעת חירום, אלתור בקנה-מידה כזה בשטח אספקת החומרים הטכנית, ננקטו צעדים למלא את הדרישות הצפויות במלחמה בשטח זה. בשביל הגייסות הלוחמים — הנערכים ומתקינים עצמם להגנה — הוקמו מחסנים של כל-י-עבודה, של חומרי-בנין וחומרי-מכשולים בצורת בסיסי-הנדסה ומחסני-שרדה קדומניים לצויד-הנדסה. מצבורים אלה יספקו לגייסות-ההנדסה את הצויד לגשרים קבועים וצפים, צויד לצליחה, מכונות לעבודות עפר ולבנייה, למסילות-כבל ולצריפים, במרחבי הפעלה אפשריים. הנהגלה של מחסני-צויד-הנדסה אלה, וכן כינוסן, הוצאתן ובקורתן

השימוש במסילת-כבל בשביצריה: החידוש — האפשרות להעלות או להוריד את המשא בכל נקודה לאורך הכבל.

(וגם פיוורין) של כמויות גדולות אלה של חומרים שבמחסני נים השונים, מצריכים הן כוח-אדם בעל אימון טכני והן כוחות-עבודה ניכרים למדי כפועלים-עוזרים בעיקרם. על-כן נערכו המחסנים השונים בהתאם לתכליות-ההספקה אשר להן הועמדו (כבסיסי-הנדסה, וכמחסני-שרדה קדומניים לצויד הנדסי — ב„הארץ התיכונה“; וכמחסני-הארמיה לצויד הנדסי — ב„מרחב המרכז“ הסמוך ל„מעוז“), והוקצו להם יחידות-מחסני-הנדסה — הכול לפי התפקיד, ההיקף והמחזור-המשוער. כוחות אלה כוללים מנות-גדודי מחסני-הנדסה, פלוגות-מחסני-הנדסה ופלוגות שירות-העזר למחסני-הנדסה, והם כפופים לקצין ההנדסה הראשי של הצבא. צרכיהם הנרחבים של גופי-הגייסות לחומרים ולצויד טכניים, באים על סיפוקם באמצעות הקצבת מסכות-אספקה, או — במקרים ידועים, גם באמצעות העמדת בסיסי הנדסה או מחסני-צויד-הנדסה מסויימים תחת פיקודו של אותו גוף-גייסות. בצורה זו מקיימים העקרון האומר כי אי אפשר להגשים הפעלה טכנית, אלא אם כן יהיה הצויד הטכני מצוי בכמות מספקת.

אף-על-פי שרוב-רובם של גייסות ההנדסה שלנו — המאורגן בגדודי פלסי-וגושרים, בפלגות-הריסה, ביחידות מחסני-הנדסה וביחידות של שירות-העזר לבנייה — ערוך באופן ברור הגיוני בהתאם לצרכי העוצבות, הקורפוסים וכלל הצבא, וכן לפי תפקדיהם, יש לציין שתי מסגרות נוספות לגייסות הנדסה, לשם השלמת התמונה הכללית.

השלמה הכרחית: גייסות הריסה ב„הארץ התיכונה“; גייסות הנדסה למבצרים.

אין זה סוד שדרכי התחבורה שלנו, הכבישים ומסילות-הברזל, מוכנים להריסה לא באזורי הגבול ובמרחב המרכזי בלבד. עצמים מועדים להריסה מפורזים על ארצנו כולה, העשירה בנהלים ובנהרות. רשת זו של הריסות-מוכנות טופה בה באופן יסודי בעת השירות הפעיל של מלחמת-העולם השנייה, ותודות לאמצעים תכליתיים שנקטו, נמצאה אפר-שרות לקיימה גם בימי שלום. על-כן, בצד גייסות ההריסה שכבר הוזכרו, המצורפים אל בריגדות-הגבול, בריגדות-המבצרים ובריגדות-המעוז, הוקמו אף פלגות נוספות, לברי-צוע ההריסות בעצמים הנמצאים ב„הארץ התיכונה“. מקמת יחידות הריסה מסויימות, הכפופות לפיקוד האויריה ולפיקוד הנגד-מטוסיים, באה לודא ששדות-התעופה שלנו, מכל הסוגים, לא יפלו לידי האויב כשהם ראויים-לשימוש.

כן מובן מאליו כי אי-אפשר להם למבצרים בלא גייסות-הנדסה. לפי-שעה מתמלא הצורך בסיוע-טכני זה על-ידי הקצבת פלוגה של פלסי-מבצרים לכל בריגדת-מבצרים. ציודה מותאם בכל מקרה למרחב בו תפעל ואפשר להשלימו בכל עת באמצעות המחסנים-לחומרי-הנדסה שב-מרחבים אלה.

לתיאום ההפעלה-ההנדסית החדשה דרושים אנשי מקצוע בריי-סמך, כיועצים למפקדים.

כדי שהפעלת גייסות ההנדסה האלה של הארמיה, הקור-סוסים, הדיביזיות והבריגדות — אשר תקניהאדם שלהם, בכללותם, עולים על 65,000, ואשר הציוד שלהם, והחומרים המאוחסנים לתכליות בנייה והריסה מגיעים לאלפי טונות — תהא ניתנת לתיאום תכליתי, הכרח הוא כי יהיו מצויים אנשי-מקצוע בריי-סמך בכל דרג מדרגי הפיקוד. ראש מחלקת-ההנדסה-המבצרים שבמטה-הכללי — אשר כבר בימי שלום הגו שוה-מעמד לשלושת סגני ראש-המטה לענייני חיות, לענייני עורף ולשירות-הטריטוריאלי — נוטל בימי מלחמה, במעמד של סגן-ראש-מטה, את התפקידים של קצין הנדסה ראשי של הצבא. בדרג הקורפוסים מוצאים אנו במטה הקורפוס קצין הנדסה עם שני עוזרים חשובים, קצין ההריסות וקצין מחסני הציוד-ההנדסי; ולא לה יצורף בעתיד גם קצין לבינוי. במטות הדיביזיות, בריגדות-ההרים, בריגדות-המבצר, בריגדות-הגבול ובריגדות-המעוז — קצין ההנדסה שבעוצבות אלה הריהו יועצה-המקצועי של המפקד. קציני הנדסה בכירים אלה, הנמנים במטות העוצבות על קבוצת הראשים-המקצועיים של גייסות לחמים, הם — בדומה לקצין התותחנים, לקצין-האוויריה או לקצין-ההגנה הנגד-מטוסי, איש איש בתחום שלו — יועציהם המקצועיים-הטכניים של מפקדי העוצבות ושל עוזריהם-בפיקוד, בכל השאלות הנוגעות להפעלת אמצעים הנדסיים. הם מוציאים, על סמך פקודות טקטיות של מפקדיהם, את הפקודות וההוראות הטכניות המתאימות.

רק ציוד חדיש מאפשר ביצוע תכליתי של עבודות — ובמועד.

עתה הכרח הוא כי נציין בקצרה את הציוד, אשר רק בו יש כדי לאפשר עבודה תכליתית ולמועד. ציוד זה ניתן לחלק, בקוים כלליים, לארבעה סוגים עיקריים:

דחפור בסילוק שלגים בשביצריה.

דחפור-כף בסילוק שלגים בשביצריה.

- 1) אמצעי פיצוץ ומוקשים.
- 2) מכונות וכלי-עבודה להנעת עפר.
- 3) ציוד לצליחה ולהקמת גשרים-צבאיים.
- 4) מכונות, מכשירים, וכלי-עבודה לבינוי.

אמצעי פיצוץ ומוקשים.

אמצעי הפיצוץ מקיפים את חומרי-הנפץ ואת אמצעי-ההצתה. כל גייסות ההנדסה, פרט ליחידות של שירותי-העזר, מצוידים ביד רחבה באמצעי-לחימה אלה, ואומנו בטכניקת הפיצוץ. משהונהג בזמן האחרון השימוש בחומר-גפץ פלסטי, נתאפשר עתה ביצוע מהיר יותר ותכליתי יותר אף של הריסות מאולתרות.

מכונות וכלי-עבודה להנעת עפר.

מוכרים לכולנו הכלים הרגילים לעבודת עפר. אולם מאחר שאין כלי-עבודת-היד מספיקים כדי לבצע, בפרק הזמן הנדרש, עבודות של פינוי כבישים, של התקנת דרכי גישה לגשרים-צבאיים, של העתקת כמויות עפר גדולות בבניית מקלטים נרחבים, וכדומה — יש צורך במכונות לעבודות עפר.

לציודם של גייסות ההנדסה שייכים איפוא גם דחפורי-כף ומחפרים. בציודם היחידתי של גדודי הפלסים והגושרים נמצא מספר ניכר של מכונות אלה.

האלה — וכי אין להימנע מיצירת ענפי־משנה — של פלסים, גושרים, גייסות הריסה — וגם בתוך אלה עצמם יש צורך בהסתעפות נוספת של בקיאות והתמחות. לעומת זאת, נדרש מקציני ההנדסה, שידעו את אפשרויות ההפעלה הטובות ביותר של כל המכונות, המכשירים וכלי־העבודה האלה, וכי יהיה ביכולתם לשקול ולבחור את הנדרש לכל תכלית נתונה.

סיכום.

בזאת הרינו חוזרים אל אותה הגדרה עצמה אשר נקבעה בפתח סקירה זו לגייסות הנדסה. קבענו כי הדבר המיוחד סוגי־הזל זה מתבטא בכך, כי גרעיני־סגל בעלי הכשרה טכנית־קודמת, ומאומנים מבחינה טקטית וטכנית־צבאית, בעזרת המכונות, המכשירים והציוד המופעלים ע"י מומחים — מבצעים את המשימות הטכניות, שטיבן מותנה ע"י המסיבות השוררות בכל מצב נתון. בדרך זו מסייעים הם, סיוע חיוני, את הגייסות הלוחמים, במי לוי משימותיהם. ניתן לנו לקוות כי יהיה ביכולתם של גייסות הנדסה, על הציוד החדש הנמצא כיום ברשותם, ועל ארגונם ומיכנם התכליתי, למלא את התקוות התלויות בהם. וניתן לסיים סקירה זו באותו תיאור המציתי וקולע לפעלו של איש ההנדסה, אשר שימש סיסמה לספרו של הגנרל אדלין מצבא צרפת, „ההנדסה בקרב“:

תכופות — הרזם
עתים — כנוה
לעולם — שרת

בצידו לצליחה כלולות סירות גומי, סירות־צליחה, סירות־סער ומעבורות. הגושרים, וכן ה„רפסודאים“ שביחוד דות הפלסים, מתאמנים בשימוש באמצעי־שיט אלה ובהפעלתם. עם גודלי הפלסים וגודלי הגושרים, המובלים על גבי כלי־רכב מיוחדים, מובל גם „דרג א“ של כלי־השיט הנזכר. במחסני השדה ההנדסיים נמצא ציוד צליחה נוסף, שניתן להקצותו לגייסות בהתאם למצב.

אשר לגישור — הרי לדרישות הקמתם המהירה של גשרים יתאימו גשרי־תקן צבאיים בלבד, וזא — ציוד מיוצר מראש (טרומי) להרכבת גשרים שלמים המונחים על יסודות צפים או קבועים, והוא מובל עם הגייסות על גבי כלי־רכב מיוחדים.

מכונות, מכשירים וכלי־עבודה לבנין.

בכמה וכמה מצבים יש צורך בהפעלת מכשירים מיכניים להתקנתם המהירה של חלקים עשויי עץ או ברזל; לבניית גשרים־ארעיים מכל הסוגים; לעבודות שיקומם של גשרים שנהרסו חלקית; ולהקמת מקלטים ועמדות מחופות בביצור־השדה. כדי שאפשר יהיה להתקין חלקי מבנים במהירות, ותוך כדי הסכון כוח־אדם, הכרחי להשתמש בעגורנים ובמכשירי־הרמה אשר יכולתם תתאים למשקלם של הנזל. על־כן צוידו הפלסים והגושרים ביד רחבה במשורים ובמקדחים מכל המינים, המונעים ע"י חשמל או אויר דחוס, בתוקע־כלונסאות ובמכשירי הרמה, המופעלים באמצעות מנועי דיזל או אויר דחוס.

בסקרנו את כל הכבודה הזאת של מכונות, מכשירים וכלי־עבודה, מתברר לנו מחדש כי לא יתכן כלל „איש הנדסה אוניברסלי“, אשר ידע להפעיל את כל סוגי הציוד

(ביצור־שדה בזירת קוריאה — סוף מעמוד 56)

של כוחותינו בארטיילריה ובאוויריה, כדי לענות על דרישותיו של השלב האחרון במלחמת־קוריאה. לגבינו מהיום מאמצים אלה שיעור מאלף על הניתן להשגה באמצעות כוח־אדם בלבד — אומנם, בכמור יות מספיקות — מצויד במכוששים ובאתים, בקנטרים * מספר, בקצת חומר־נפץ, בכושר־המצאה מסויים ובכמות ניכרת של עבודה קשה. הם חוזרים ומזכירים לנו גם זאת, כי — לגבי הגנה — אין לחשוב בשום־פנים שחלפו הימים של מלחמת חפירות נרחבת ונמרצת.

הסינים כבלתי ניתנים לפריצה בשום־אופן, כפי שאין לראות כאלה כל ביצור־קבע יומים בכל הדורות. אפשר היה להתגבר עליהם בהתקפה החלטית. ניתן היה לבטל את ערכם ע"י צבא עדיף בניידותו, צבא בעל כוחות מוצנחים, ובעל יכולת להנחית כוחות מן־הים בעורף ביצור־האויב, ולקיימם שם.

מכל־מקום, יש להעריך את האויב באותה מידת־הערכה שהוא ראוי לה. בתקופת 8 החודשים שהסתיימה במאי 1952, ניצל בתבונה ובזריזות את מקורות כוח־האדם העצומים שהיו לרשותו — כוח בלתי־מאומן ברובו — ליצירתה, בשיטות פשוטות, של מערכת־הגנה חזקה ועמוקה כאחד. רחוקים מלהיות בלתי־תכליתיים היו המאמצים שנקט נגד ההתקפות

* קנטר — Crowbar „בלמינה“, מוט ברזל פחוס בקצהו, לשם ניקוב חור בסלע, בהכנה לפיצוץ.

ביצורי־שדה בזירת קוריאה

(מהישגי ההתחפרות הסינית)

ביצורי השדה של הסיניים בקוריאה

קר־זרבי חטוף, ולעשותו למערכת משלטים ממוקמת כראוי ומבוצרת כראוי. לתחפורות הותקן כיסוי־ראש חזק, שנועד לעמוד בפני הפצצות ארטילריות ואוי־ריות של האו"ם. רבות מהן עשויות היו לעמוד נגד כל אמצעי, פרט להסתערות רגלים או לפגיעה־ישירה של פצצה בת 225 ק"ג.

הגנה היקפית

בהקימו את קרהגנה שלה בחר האויב לבצר להגנה־היקפית את פסגות התנאים השולטים ורכסיהם. ביצור זה נעשה ע"י קביעתם של מוצבים פלוגתיים או גדודיים, ערוכים בעומק. כל אחד מהם היה מורכב משורת עמדות רובים, מקלעים, מרגמות ותותחים, העשויות לסייע־הדדית, והמחוברות ברשת חפירות־קשר. לעתים מצאנו עמדות דמה. כן היו מצויים מקלטים תת־קרקעיים עמוקים לגייסות ותאי תחמושת. הודות לכך היה האויב מסוגל להיות ולנהל הגנה עזה במשך תקופות ארוכות, מבלי להתגלות לתצפית או לאש. ציור 1 מדגים מוצב טיפוסי הערוך מסביב לפסגת גבעה. קורות־עץ מהמקום נוצלו לחי־זק עמדות חפורות, וגזירי־עץ — להגברת חוזקו של כיסוי־הראש. שקי־חול מועטים נמצאו שם. מסתבר שהאויב לא היה מצויד בהם בכמות נאותה.

בקוריאה המערבית נקבע כרגיל המרחק בין מתחמינו הקידמיים לבין אלה של האויב כתוצאה מן המרחק שבין גבעות סמוכות זו לזו — משהו מ־300 ועד 1000 מטר. בדרך־כלל נהגו כוחות האו"ם לתפוס את פסגות הגבעות ואת המדרונות הקידמיים הן ביום והן בלילה. האויב נהג לתפוס אותם בלילה בלבד, ורק אז היה משפר אותם; ביום היה הוא נאחו כרגיל במדרונות האחוריים.

במקומות שונים, היו המתחמים־המוגנים הקידמיים מרוחקים מרחק־רב יותר האחד מהשני. אז הבדילו ביניהם גבעה או שתיים ב"שטח הפקר" — שטח אשר, מסיבות שונות, לא היה תפוס ע"י שום צד, אולם בלילות פעלו בו פטרולים של שני הצדדים. בקוריאה המרכזית לעתים היה המרחק בין חפירות החזית של היריבים קטן מזה בהרבה, ובמקום אחד לא עלה על כמה עשרות מטרים. גייסות האו"ם הקימו בגזרה זו גדרות רשתות־לול לפני חפירותיהם, כדי למנוע בעד חדירת רימוני האויב. אומנם, מקום זה הריהו יוצא־מן־הכלל באשר לקרבתם של הקוים אלה לאלה. אולם, עצם הזכרתה של תופעה מעין־זו, מעמידה את הקורא לפתע על העובדה, שבמלחמת החפירות הושג שלב כזה של פיתוח — בפרט, ע"י הכוחות הסיניים — אשר במקרים מסויימים מאפיל הוא במימדיו ובעצמתו על אלו שהיו נהוגים במל־חמת־העולם הראשונה.

מאז נובמבר 1951 נשאר קרהחזית פחות־ארי יותר סטטי. כוחות־האויב שלנו, לא נתקלו בעצם בהת־נגדות מעל לאזורי האויב הקידמיים, פרט לארטילריה הנ"מ שלו. הארטילריה והאויב שלנו היו מסוגלות לפגוע־קשה באויב בכל מקרה של פתיחת אש ארטיל־רית מצדה, או בכל מקרה של הנעת כוחותיו בגלוי לאור־היום. ככול שפיתחו הכוחות הסיניים את אמצעי־ההגנה שלהם — מפחד מתקפה חדשה ורבת־מימדים מצדנו — הם נאלצו לרדת מתחת לפני־הקרקע ולהפ־חית את התנועה הגלויה עד למינימום במשך היום, כדי להשאר בחיים.

למרות העובדה שבין דצמבר 1951 והתחלת מרס 1952 היתה הקרקע קפואה עד לעומק־רב, הצליח האויב לפתח אותו קה שבאוקטובר 1951 היה עדיין

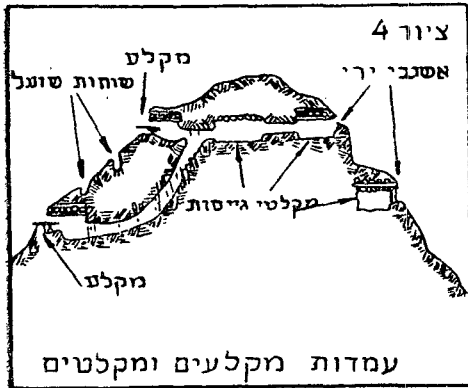

עמדות הנשקיהקל

העמדות האישיות של הרובאים נחפרו בדפנות חפירת הקשר העיקרית, ברוחים מסויימים, הן על המדרון הקידמי והן על האחורי. כרגיל חסרות היו כיסורי ראש, כדי לאפשר שימוש חופשי ברובים וברי מונים. במערכים מפותחים פחות, שחסרו בהן חפירות קשר מכוסות ומקלטים, הותקן לעתים כיסורי ראש מעל לעמדות האישיות של הרובאים.

נמצא מספר רב של תחפורות למק"ב ולרובים אבטומטיים (מקלעים קלים). אלה מוקמו כרגיל בעומק, קרוב לפסגת הגבעה. הן היו מטיפוס החפירה המכוסה, והוגנו בשכבת מגן חזקה, המורכבת משלוש עד ארבע שכבות של גזרי עץ בקוטר 15 ס"מ, כשמ עליהן 2-1 מ' אדמה.

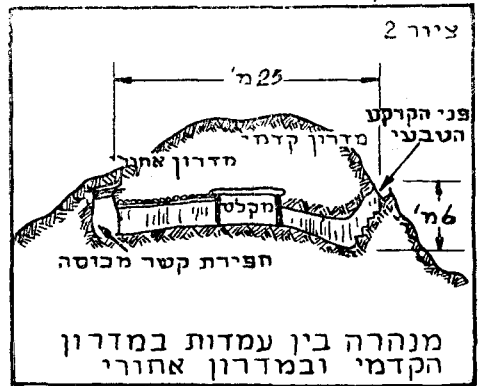
עמדות המרגמות מוקמו בדרך כלל, במדרונים האחוריים; אולם, לעתים, גם במדרונות הקידמיים.

הן נחפרו בעומק של 1.20 מ' בערך, ונבנו עם כיסורי ראש חזק של גזרי עץ ואדמה, כדוגמת עמדות המק לעים. לכל מרגמה הותקנה עמדת צפית, המחוברת לעמדת הנשק באמצעות מנהרה.

נמצאה עמדת מרגמה אחת שכוסתה בלוח ברזל, אשר שימש כיסורי ראש. פתח מרובע בלוח שימש לה ליריה, אולם כיסוי זה היה פחות יעיל מהכיסוי המקובל של גזרי עץ ואדמה.

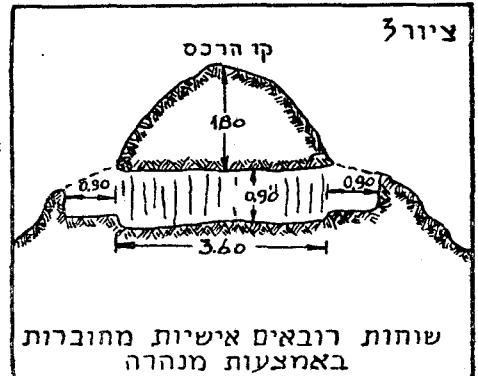
מקלטי הגייסות אף הם נשתלבו במערך. הם נבנו במדרונות האחוריים עם כיסורי ראש חזק מאוד, המורכב משכבות גזרי עץ — עד 10 במספר — כשמעליהן 4-1 מ' אדמה. נמצאו בהם גם כאלה שנכרו עמוק בתוך צלעות הגבעות, והגישה אליהם באמצעות מנהרה. גזרי עץ בקוטר 30 ס"מ שימשו לתמיכת התקרה. רוב המקלטים מסוג זה מחזיקים מעמד בפני כל הפצה, פרט לפגיעה ישירה של פצה בת 225 ק"ג. רובם מיועדים היו ל-5 אנשים

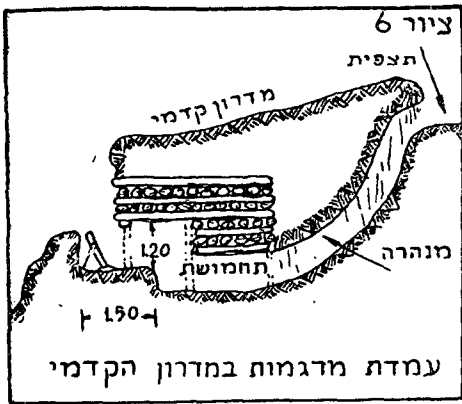

רמת מומחיות גבוהה הושגה בהסוואה. כל העמדות החשובות הוסוו בקפדנות, באמצעות שיחים ועשבה שהועתקו ונשתלו מחדש. דבר זה הקשה מאוד על גילויין של רבות מהן — מן האויר ואפילו מתצפית קרקע קרובה.

בכל מוצב היתה כרגיל חפירת קשר עיקרית, אשר התפתלה עם פיתולי הגבעה. במדרון הקידמי היתה חפירה זו מכוסה לעתים קרובות בכיסורי ראש כבד; וכן אף בחלקים מסוימים במדרון האחורי. מתוכה הסתעפו שלוחות שהובילו אל עמדות הנשק ואל המקלטים. שלוחות אלה אף הן היו מכוסות בחלקן. בין העמדות שבמדרון הקידמי לבין אלה שבמדרון האחורי היו השלוחות מותקנות, לעתים, בצורת מנהרה (ר' ציור 2). מימדי חפירות הקשר היו: 1.50-1.80 מ' בעומק ו-0.60 מ' ברוחב. כיסוי הראש שלהן מורכב מ-2.00-1.00 מ' אדמה וגזרי עץ. רוחבן של המנהרות היה כרגיל 0.60 מ' וגובהן 0.9

מ', והן היו כרויות בתוך סלע, כורכר או אדמה. חפירות קשר הותקנו גם ממוצב אחד למשנהו. בשלהי המלחמה התחיל האויב בהתקנת חפירות עד לאורך של 3500 מטר בין מוצביו. אחדות מהן היו רחבות ועמוקות, עד כדי אפשרות מעבר בתוכן לפרדה עמוסה.

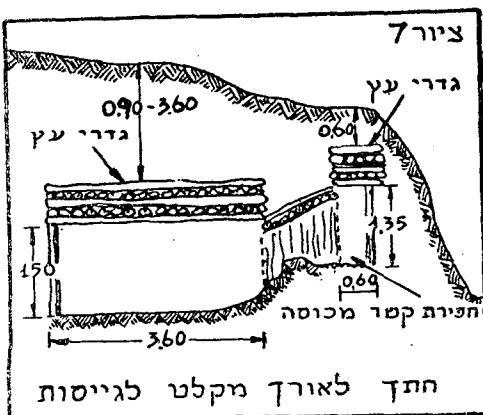

הרוחב ה-38. אין במבניהן מן המיוחד. כמעט ודאי שהכוחות הסיניים לא הקימו תחפורות בטון מאז פרוץ המלחמה.

האויב השתמש בתיל במידה מועטה מאד. כנראה שהיתה זו תוצאה ממחסור במלאי ובתובלה הדרושה להספקתו. מכשוליהתיל המעטים שנמצאו היו בלתי משוכללים, ומרביתם אף לא היו תכליתיים; ולעתים קרובות לא כוסו הללו באש.

באחרונה הגיעו דו"חים ספורים על קיומם של שדות מוקשים הגנתיים של האויב. עד אז השתמש האויב הן במוקשים נ"א והן במוקשים נ"ט למטרות הטרדה יותר מאשר כחלק של ביצורי הקבע. לא נתגלו שדות מוקשים מגודרים ומסומנים. לעתים קרובות נהגו הסינים להניח מספר מוקשים מוסוים כהלכה על שבילים שבהם נעו פטרולי האו"מ, או על נתיבות שבהם עלולים היו הללו לנוע.

אורח הפעולה שלהם במוקשים נ"ט לא היה שונה גם הוא. לאחר שהיו נסוגים ניתן היה למצוא מוקשים בכל מקום בו היו עשויים לגרום לעיכוב מכסימלי לטנקים ולרכב, ובמיוחד — במיצרים צרים, בנתיב

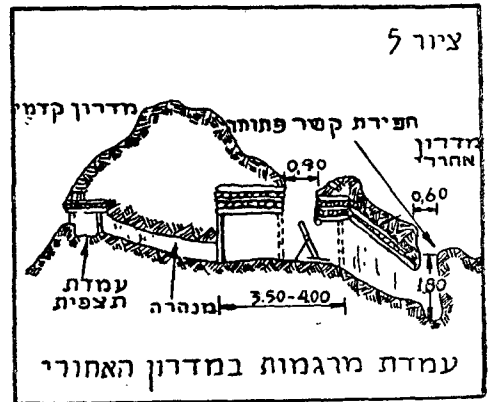

בלבד, דבר המקטין יחסית את האבדות במקרה של פגיעה ישירה. ברגיל לא עלה הגובה הפנימי על 1.50 מ'. לעתים קרובות צוידו המקלטים בסידורי ההסקה פנימיים. אחדים מן המקלטים שנבנו לאחרונה היו גדולים יותר, וכפי שנמסר היו חפורים כה עמוק בתוך הגבעות, עד שהיו מסוגלים לעמוד בפני פגיעה של פצצות בנות 450 ק"ג.

המקלט הגדול ביותר שנתגלה עד עתה היה מיועד ל-150 איש, ומצאו בו אשנבים ל-7 מק"בים. אולם, יש לראותו כיוצא דופן. בדרך-כלל לא נוצלו מקלטי הגייסות כעמדות יריה, אולם באחדים מהם הותקנו אשנבים לכלי נשק (ר' צוור 4).

עמדות תותחים

בדרך-כלל לא נכללו תחפורות ארטילריה בנקר דות המשען שבהרים, אולם יש ונתקלנו בהן. שני

סוגי תחפורות מתוארים בצוורים 8 ו-9. תאי החצות והתחמושת היו מותקנים קרוב לתותח, ומידת הגנתם היתה שווה לזו של הנשק עצמו. יתרון התחפורות מה-טיפוס המנהרתי היה בכך, שהמנהרה אפשרה לתותח להימלט. לאחר התקפה אחת של צבאות האו"מ, נמצאה סוללה של 4 תותחים בני 75 מ"מ חפורה במדרון הקידמי בתחפורת-מנהרה, כדוגמת עמדת המנהרה בצוור 8. קורות הגג והתמוכות היו בקוטר של 45 ס"מ. כן נמצא מספר מועט בלבד של עמדות תותחים סע-עצמיים ועמדות טנקים. במבניהן אין מן המיוחד, פרט לרמת הסואה גבוהה.

בטון ותיל

נמצא מספר מועט של מצדים* מבטון, אשר נבנו, כנראה, בחלק מקרה הגנה המקורי של קר

* מצד — pillbox, תיבת-שדה.

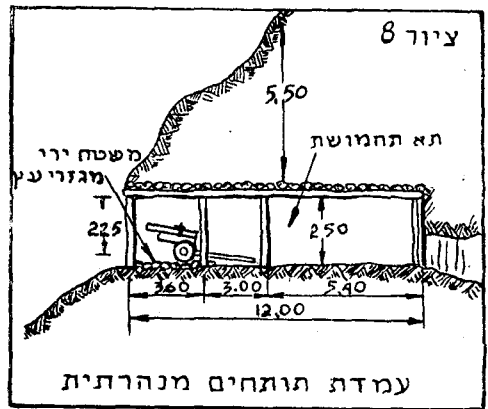
ניטרול אשנביהן, אם לא ע"י הריסתן ממש. אולם העמדות שבמדרונות האחוריים, שבהן קשה היה לפגוע ישירות, נשארו לעתים קרובות יעילות עד לשלב בו היו נשטפות ע"י הרגלים ומותקפות ברימונים. התקפה אוירית ברקטות, בנאפאלם ובמכונות יריה, כשהיא לבדה — רק לעתים רחוקות אילצה את האויב לגטוש עמדותיו במדרון האחורי.

אפשר לדון על חוזקם של מוצבי האויב על-סמך גבעה מכוצרת אחת, שעמדה בפני התקפה במשך שבוע ויותר, וגרמה לאבדות ניכרות בקרב כוחות האו"ם. הגנה זו נוהלה נוכח הפגזות ארטילריות והפצצות אויריות כבדות, כולל מהלומת-אויב של B-29.

נקל להסיק מסקנות מטעות מהאמור לעיל, כל עוד אין רואים את הדברים בפרספקטיבה נכונה. יש לזכור, קודם-כל, שמאז נובמבר 1951, אף שהשתמשו בארטילריה ובאוי"ר — בשפע כדי לפגוע בגיעות קשות — הוגבלו התקפות הקרקע למימדים של גודה, או פחות מזה. כוחות האו"ם לא הורשו לפתוח במתקפה רחבת-מימדים.

לאחרונה, עקב כובד ההתקפות הארטילריות והאיריות של האו"ם, נאלץ האויב להעמיק מקלטיו יותר ויותר, ולספק כיסוי-ראש והסוואה לכל עמדה. כן נאלץ לחפור חפירות קשר ארוכות, כדי למנוע הפרעות בהבאת אספקתו ותגבורותיו לעמדות הקידמיות.

הוא לא עשה כל זאת ללא הפרעה. מדי-יום-ביומו היו תחפורותיו ומקלטיו נפגעים בגיעות קשות. אולם, הוא היה סביל ועקשני כאחד. בלילות נהג הוא לתקן את הנזק שנגרם במשך היום, ושיפר את ביצוריו. אין לראות את ביצורי-הקבע שפותחו ע"י הכוחות

בות העוקפות גשרים שחובלו, ומסביב לתעלות נ"ט ולמכשולים נ"ט. הדגם הרגיל של מוקשי-הטרדה (במידה שניתן לקרוא לזה דגם) אפשר לתארו במ"שולש שאינו שוה-זלעות. אין כל סימן לכך שהם נהגו לקיים רישום תקין של הייקוש.

היריב הוכיח מומחיות מיוחדת בהכנת מלכודות, בנצלו כרגיל פצצות מאולתרות, רימונים ומטעני-חומר-נפץ אחרים — מופעלים ע"י מוקש המתפוצץ מעליהם.

מספר תעלות נ"ט נחפרו לרוחב דרכים ועמקים צרים. מימדיהן היו כרגיל כ-3.0 מ' ברוחב וכ-1.5 מ' בעומק. לעתים נתגלו מחסומי-דרכים מעץ ואף מפלדה. לרוב היו הללו ממוקמים כהלכה, אולם לא תמיד כוסו באש.

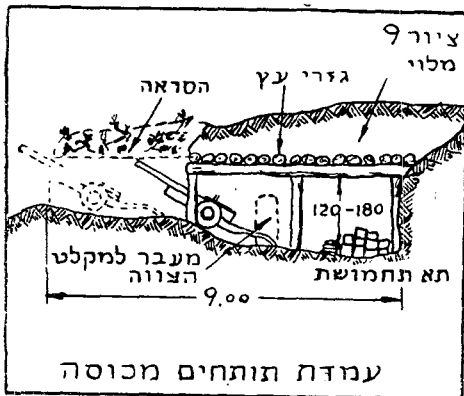
תגובות האויב להתקפה

כשהונחתה עליו אש ארטילרית כבדה, היה האויב עוזב כרגיל את עמדותיו הפתוחות, ונכנס למקלטי הגייסות. במשך שלב זה — והודות להעדר תיל ושדות-מוקשים — ניתן לגייסות האו"ם להתקדם בקלות-יחסית. אולם, משהופסק הסיוע הארטילרי לקראת ההסתערות הסופית — היה האויב חוזר במהירות לעמדותיו וממטיר משם רימונים, ואש מרגמות ומקלעים.

כשכוחות האו"ם היו מתבססים במוצב האויב, היה הלה מנחית התקפת-נגד במספר-אנשים רב, שהיו מופיעים ללא פגע או שרטה, מתוך מקלטים עמוקים. במקרה אחד הסתתרו כ-150 חיילי-אויב במקלטיהם, ויצאו להתקפת-נגד, להדוף את כוחות האו"ם מרכס שזה עתה כבשוהו.

מתקפה מוגבלת

מצאנו שהארטילריה ונשק הירייה-ישיר, עשויים לשחק ביעילות עמדות במדרונות הקידמיים, ע"י

(סוף בעמוד 52)

כיבוש הארץ על ידי צבא הסלבקים

4. מהלך הפרש

איגוף-משמאל טקטי — איגוף-משמאל אופרטיבי
(צידון — כנרת — רבת-עמון — שומרון — החוף)

חמה הסוריים. בחנותו שם הסדיר את יחסי-הברית בינו לבין תושבי האי ארוד (כיום — רואד) ויישב סכסוכים בינם לבין תושבי החוף שממול לאי; בעשותו זאת, עשה ממילא גם להבטחת הקשר התקין בין צבאו, במסעו בחוף, לבין מרכזי המדינה. רק לאחר זאת חצה את הנהר אלבטרוס (הוא נהר-אל-כביר שבזמננו), שמקובל היה לאותו, בדרך כלל, כגבול בין שתי הממלכות — אך גם כאן אין זה ברור אם ע"י כך נכנס כבר ממש לתחום ארץ-האויב, כי יתכן והעיר אורתוסיה, שמדרום לנהר, שמרה אמר גים לסלבקים כבר מתקופה קודמת. בהשענו על עיר-חוף זו, שמדרום לשפכו של נהר ברוטוס (נחר-אל-בריד), ובנצלו את תנאי-השטח באזור זה (בו מתרחב קמעה עמק-החוף לעומת מקומות דרומיים יותר), גראה שיכול היה אנטיוכוס, מבלי שיסתכן סיכון-יתר, להעביר את צבאו במישורו של חצי-האי אשר בראשו נמצאה העיר החשובה טריפולי. אולם בהמשך קרה-מסע הופך עמק-החוף צר ביותר; וכאן לא היתה

בזל מסעי-המלחמה של אנטיוכוס-השלישי בדרומה של סוריה ובארץ-ישראל — לא היה כמסע שנת 218 לפסה"נ להבלטת קוים אופרטיביים האופייניים לנתונייה הגיאוגרפיים של ארץ-ישראל — וכן למסיבות המלחמה באותה תקופה — ולהדגשת ערכם, ותכונותיהם הטופוגרפיות, של כמה ממקומות-המפתח שבארץ. מסע זה — תחילתו היתה באזור-ג'ישה חיוני, המשכו — בשערי הארץ, וסיומו — בתוככי הארץ גופא.

תכנית מסעי-המלחמה ומגמת המבצעים הראשונים, אפשר לומר כי נקבעו בשלב ביל אנטיוכוס "ממילא" — כי תוצאות מסע שנת-219 הן שקבעו. ערי-מפתח חשובות בצפון-מערבה של הארץ נמצאו כבר בידו. לא היה עליו אלא להעמיק ולעצב אפיק-כניסה זה — מעשה, שהתגברות כוחו ביים, אף היא הקלה עליו לבצעו. אמנם, מטרתו האמתית היתה מונחת בתוך ארץ-ישראל. אך גם את המסע הזה, כאת קודמו, פתח בהפשרת בסיס בטוח בשבילו — הכשרה, אשר במקרה זה הודהתה עם השתלטות על כורת-הדרך הראשונה של נתיב-המסע עצמו. במילים אחרות, המשימה הראשונה אשר הציב לעצמו אנטיוכוס, היתה: הקמת רציפות-שטחים בין סוריה-הסלבקית לבין ה"מפתחות" (צור, עכו) שבארץ, ע"י תפיסת שרשרת הערים שבחוף-הכנעני הצפוני, שנמצאו עדיין בידי תלמי.

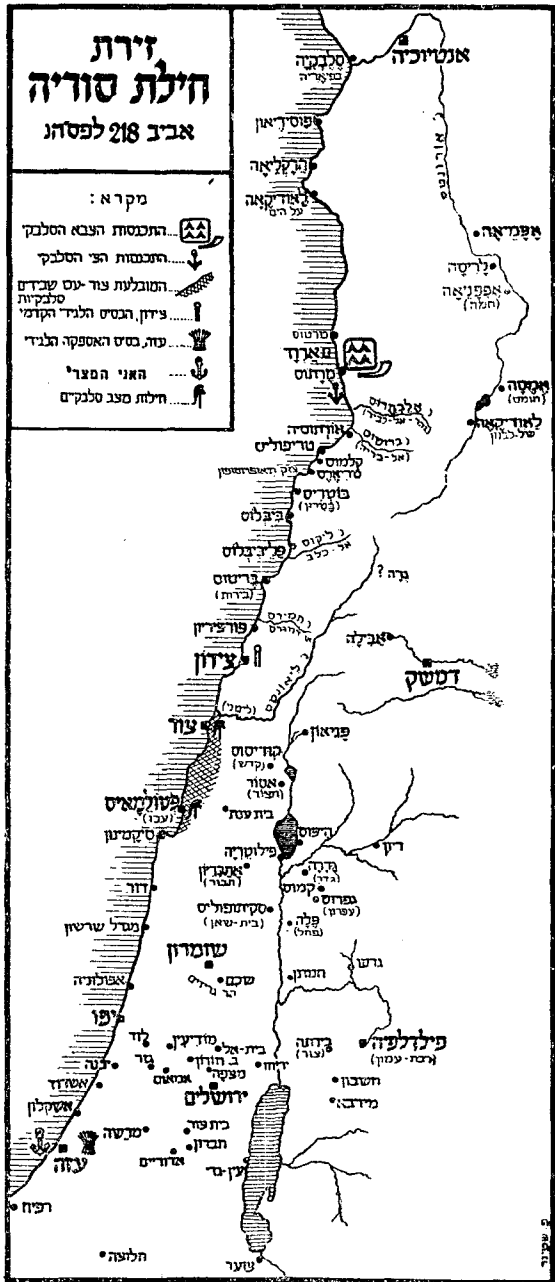

ציור 1. אנטיוכוס השלישי.
לפי מטבע שנטבעה עם
סיום מסע-המזרח הגדול
שלו בפרתיה ובקטריה.

לשם כך דאג, קודם כל, להבטיח את עורפו הבלתי-תיאמצעי. באביב הגיע עם צבאו אל מרתוס שבחוף ויחנה שם. אין זה ברור אם בא לשם ממקום-התיצבנותם הרגיל של הגייסות, אפמיאה, או אולי נפגש תחילה, בסלבקיה, בכוחות הצי. במקרה הראשון — שימשה כנראה מרתוס עצמה (שנמצאה קרוב ל-20 ק"מ מצפון לשפכו של נהר-אל-כביר, הוא גבול לבנון-סוריה כיום — וכעשרה ק"מ מדרום לעיר טרטוס של זמננו) נקודת המוצא לתנועתם המשולבת, במקביל, של צבא-היבשה וצי-המל-

הצבירה בידי אנטיוכוס אלא לתקוף את העיר (א) העיירה) קלמוס — היא אל-קלמון — ולכבושה. וניתן לשער כי היתה אף סיבה נוספת לכך שנהג כאן אחרת מאשר לגבי טריפולי: כיבוש זה (שבעקבותיו נשרפה קלמוס באש) היה קל לעומת המצור גוזל-הזמן

אשר היה מחייב נסיון ללכוד את טריפולי, הבצורה ובעלת הנמל, הנהנית ממצבה הטופוגרפית הנוח להגנה, בקצהו של חצי האי המתבלט לתוך הים (כי העיר העתיקה שכנה על שפת הים ובוזה היתה שונה מטרבלוס של ימינו, אשר בה, לעומת "עיר-הנמל", מצוייה גם "עיר-יבשת", הגדולה ממנה, והיא אמנם סותמת את המעבר בעמק, בהשתרעה עד למרגלות הגבעות)¹. להלן נפגש אנטיוכוס — בהתקרבו אל הכף תאופרוסופון (ראס-אש-שפה בימינו) — במיצר טבעי נוסף ובמסיבות שחייבו כנראה תנועה בשפת הים דוקא. לקיום המגע עם חצי (יתכן כי רק מכאן והלאה ראה פוליביוס את המסע כנכנס לתוך תחום אשר הוא ארץ-האויב במפורש). כאן היה גורלה של טריארס — היא אל-הרי, השוכנת בעומקו של המפרץ שממזרח לאותו כף — כגורלה של קלאוס לפני כן. נראה שעקיפת כף תיאופרוסופון (ראס-אש-שפה) — מעין "כרמל" מובלטי יותר, אך מקשה יותר על השיוט לידו — לא היתה מן הדברים הקלים לגבי צי "חופי" בן התקופה המתוארת, כזה שליוה עתה את צבאו של אנטיוכוס². מכל מקום משעקפו את הכף המזדקר — השתלט אנטיוכוס על העיר בוטריס — היא בטרון בזמננו — ועתה היתה הדרך פתוחה לפניו עד לבירות, אשר מכאן ואילך — ועד למערך המצרי שלפני צידון — לא סגר אותה עוד כל ישוב ניכר. המכשול הצפוי היחיד בדרך לבירות (שיתכן כי נמצאה בידים סלביקות מאז מסע-219) היו אותם מיצרי-המעבר ליד שפך הנהר ליקוס (נהר-אל-כלב) לידם היכה אנטיוכוס בשנה הקודמת את פלגותיהם של לגורס ודורימנס; עתה נהג הוא כמעשהו של ניקולאוס אז — ושיגר שנים ממפקדיו (ניקרסוס ותיאודוטוס — כנראה זה האטולי) לתפוש את המיצרים ולאבטחם. אלא שהאבטחה לה נתכון בשעתו ניקולאוס, היתה לצורך סתימת המעבר בפני צבא-אנטיוך כוס; ואילו אבטחת המיצרים עתה, ע"י הגייסות הסלביקים הקדומניים — תכליתה היתה לקיימם

מפה 2. זירת חילת-סוריה

במפה זו נשארות פתוחות שתי בעיות:

- (1) מה היה הגבול המדויק בין ממלכות הסלביקים והתלמאים (האם על הנהר אלבטרוס? או בסמוך לטריפולי לים?)
 - (2) מה היה מצב-הדברים בבקעת הלבנון — וממזרח לה (האם היה עדיין המערך גרה-ברוכי תפוש בידי גייסות מצריים? דומה כי לא. בידי מי נמצאה דמשק?).
- סמל העוגן ליד עזה מסמן את פעילות האניות המצריות המובילות לשם אספקה, וכן של אלו המצמיאות אותה משם אל הבטיס הקדמי — צידון.

- (1) אלא אם כן נניח, כי אף טריפולי הלכה בדרכי אור' תוסיה, ובחירה בצד הסלביקי.
- (2) כהצעת הזיהוי של האב פ. מ. אפל.
- (3) ידועים מן ההיסטוריה, בין השאר, שני מקרים, בהם השפיעו תקלות מסוג זה השפעה גורלית על מהלכם של מבצעים גדולים: האחד, כשציי-האספקה והליווי הפרסי נפגעו, בעקפו את חצי-האי אתוס שבחוף מקדוניה — ובכך קבע את גורל המסע הפרסי הגדול הראשון להכנעת יוון; והשני, כשרבות מאניותיהם של אנטיגון ודמטריוס אבדו מול בליטת-הרקסיון, שבחוף סיני (בשעת מסעם אל מצרים, אשר כבר הוזכר בסקירה הראשונה).

המסע אל פורפיריון

שנת 218 לפס"ה

מפה 3. המסע אל פורפיריון

מסע כוחות הצי הלגדיים טומן במפה זו רק עד לצידון. למעשה, על-כף פנים משנתקרבה מערכת פורפיריון, התקדם הצי עד מחוז למערך צבא ניקולאוס, שנגע בשפת הים בצפונית לפורפיריון.

כינוסו וארגונו, על חימושו ואימונו, החלו שוקדים במצרים כבר מן השנה הקודמת, אך טרם היה הסיפק בידם להשלים כל אלה. אכן, לתנופה מכרעת טרם הוכן הצבא הלגדי הגדול, אשר במידה לא-מעטה היה הכרח עתה, לאחר שנות-השלום הארוכות, ממש להקימם-חדש. על ניקולאוס הוטל, איפוא, תפקיד, שלא חרג בעצם מתחומי הגנה-אסטרטגית; ואף הכוחות שהוקצו לו, ודאי שלא חרגו מתחום תפיסה כזו — כשאת עיקר התקווה

פתוחים בפני תנועת אותו צבא עצמו לדרום, אל רצועת החוף הכנעני שבין נהר-אל-כלב לקישון. בדרך הטבע עשויים היו הגייסות הקלים שבצבא-אנטיוכוס לשמש לתפקיד זה של פלגת-חלוץ לתפקידי אבטחה, כשגרעינו הכבד (הן בחימושו — והן בכושרת-תנועתו) של הצבא, נע בעקבותיהם ביתר אטיות. ואכן, מתוך ציונים נוספים מתברר אחר-כך, כי ניקרכוס ותיאודוטוס אמנם שימשו, באותו שלב ראשון במסע-המלחמה, כמפקדי גייסותיו הקלים של אנטיוכוס.

משהובטחו בידי אותם מעברים מסוכנים, בהם עלול היה אף יריב נחות-מספר יחסית לבלום את התקדמות כוחותיו העיקריים — או אף לסכנם, בהיר תם נשחלים לתוך נתיב-התנועה הצר וזרוע-המכשור לים — התקדם עתה אנטיוכוס תחילה עד בירות; ולאחר-מכן — אל שפכו של הנהר דמורס או טמירס (הוא נהר-דאמור, לפי שמו בערבית, בימינו). נהר-לא גדול זה, הפורץ לעצמו דרך בין הרי הלבנון אל הים, עשוי לשמש מכשול, או קרמגן שאין לזלזל בערכו, בשל גורמיו הטופוגרפיים (תלילות גדות הואדי; קורבת ההרים החולשים עליו — שאפשריות החיפוי מהם, באש, כמובן, שמרובות כיום, וארוכות-טווח בהרבה אף מכפי שהיו באותם הזמנים; צרותה של הרצועה המישורית בחוף-הים, שאינה מניחה אפשרות של התפרטות בתוכה). בכך נוכחו אמנם הגייסות הבריטיים והאוסטרליים אשר הוטל עליהם, בשנת 1941, לפלוש אל שטחי סוריה ששלטון וישאי החזיק בהם — כי על-כן עלה בידי הכוחות הצרפתיים לעצורם על קו הנהר דאמור במשך שבועות אחדים, על אף נסיונות הסתערות שעלו באבדות לא-מבוטלות.

אין צורך להוכיח כי הטכניקה והחימוש, עצמת הצבאות והטקטיקה-הנהוגה, שונות היו במאה השלישית שלפני ספה"ג מאלה שבתקופתנו. על כן שונה היה נוהגם של שני המצביאים — הסורי והמצרי — מאורח המבצעים של שנת 1941, למשל. עם זאת יסודי הגורמים (הן של הטופוגרפיה — והן של הטקטיקה) — אפשר לומר כי היו אז כעתה; ותיאור התפתחות המבצעים — יוכיח.

* *

ראש הכוחות התלמאיים שבזירת ארץ-ישראל הלבנון עמד שוב ניקולאוס. הוא קיבל תגבורות ממצרים — אך לא היה זה אותו צבא-עיקרי, אשר על גיוסו מפנים-הארץ וחילולו ממקורות-חוץ, על

ואכן, מערך הכוחות העיקרי של ניקולאוס נמצא הלאו בפאה הצפונית של המחוז עליו הופקד, בצידון וסביבה, כשעורק-האספקה היבשתי שלו כמעט ומנותק ע"י חילות-המצב העוינים של צור ושל פטולימיאס (עכו).

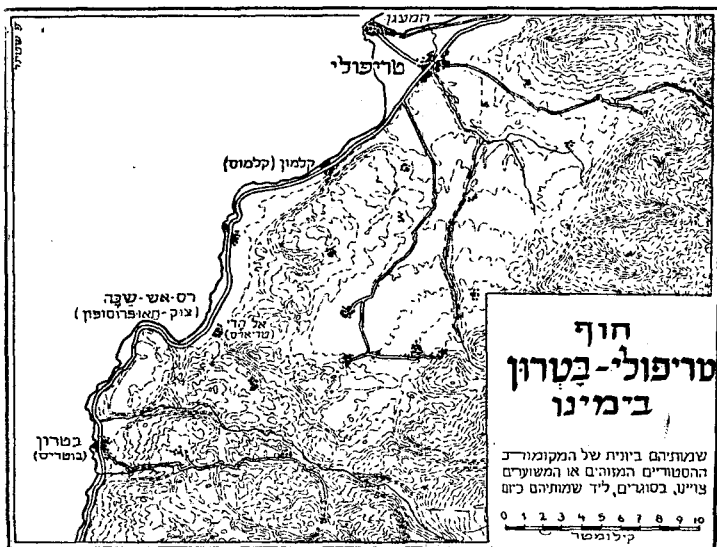
כי ניקולאוס, אשר נודע כמפקד נועז ותקיף, החזיק לייט לנסות ולקיים בידינו את השליטה על הזירה כולה — ולכך לא היתה דרך אחרת מאשר למנוע בעד אנטיוכוס מלהגיע עם צבאו אל חבל עכו-צור, אשר היה את ה"מובלעת" הסלקטית שבארץ, ואת עמדת-המאחז לפלישה. ברכו את עיקר צבא-השדה שלו שם, מצפון לנהר הליטני ופחות-אר יותר תוך "יישור" עם מערך גרה-ברוכי שנוכר בס-קירות קודמות, העמיד את עצמו, בעצם, ניקולאוס "בין אש לאש", או בין הפטיש והסדן. כמובן שהתיר לעצמו להסתכן כל כך רק משום שסמך על דרך-הים הפתוחה, בהשענו על צידון כבסיס-קדמי. כדי להבטיח עצמו בפני הפתעה טקטית, הקדים ותפס ע"י חלק מכוחותיו את המיצר של פלטנוס, שמצפון לצידון (לפי זיהויו של האב אבל נמצא המיצר בקרבת עלמאן, בסמוך לכף המכונה רומיילה). ואילו הוא, בראש כוחותיו העיקריים, התקדם אח"כ ונערך במי-צר שכונה אז על שם העיר פורפיריון שבקרבתו, היתה פחות-אר יותר עם היישוב אג-ג'ייה שבימינו (בסמוך לחוף, בין הכפים ראס-נבי-יוגס וראס-אס-סעדיאת), מרחק-מה מדרום לשפך הדאמור.

כאן ראה את מערכו אנטיוכוס — שעה שערך את "סיור-המפקד" שלו, בראש פלגת גייסות-קלים, ערב היום שנועד למערכה.

נאלצים היו לתלות באותו זמן מיוחל בו יופיע סוף-סוף בשדה הצבא המתארגן הגדול.

את התפיסה הזאת הלמה גם הבחירה של בסיס-האספקה לצבא התלמאי, אשר נקבע בפיתח הדרום-מערבית של הזירה עליה נועד להגן — בעזה. זו מהנה את התחנה הראשונה בארץ של הדרך ממצרים, לאחר עברה במדבר סיני. בחירה זו שיקפה גם את המצב האופרטיבי בו היה נתון עתה ניקולאוס בזירתו, משנמצאו עכו וצור בידיים סלקטיות ונמנע ממנו לכוון בסיס בטוח באחד הנמלים הכנעניים — שרק אז עשוי היה לשמש לו בסיס כזה גם לתפקידי מבצעים תוקפניים. מאז זועזע מעמדו בשער הצפון-מערבי של הארץ — לא היתה לו, כנראה, ברירה, אלא לקבוע את בסיסו בשערה הדרום-מערבי.

לעומת החסר במימדיה של התגבורת בכוחות-יבשה, ניסתה מצרים לתקן דבר בתגבורת-צי. נראה שהחוף הכנעני היה שונה מחופי מזרח-סיני ודרום-פלשת מבחינה חיונית אחת: לציים הפועלים לידו ניתן היה ללוות את הצבאות מתוך מגע קרוב — בעוד שבסביבותיהן של עזה, רפיח ואל-עריש, למשל, מנעו רדידות המים, ריבוי השרטונות וכיו"ב בעד אפשרות כזאת. אלא שבפיקודו של פריגנס, האד-מירל (נורד) ששוגר עתה ע"י תלמי, לא נמצאו כי אם שלושים אניות-מלחמה כבדות (הטטרות והפנתרות), אניות-המערכה האמיתיות של התקופה), מספר בלתי-ידוע של ספינות קלות יותר, וכארבע מאות אניות-משא. מהרכבו זה של הצי ניתן לעמוד על חשיבותו של תפקיד האספקה שהוטל עליו;

מפה 4. חוף טריפולי — בטרון בימינו
מפה זו בת זמננו מבליטה את הגורמים הטופוגרפיים אשר יתכן כי השפיעו על שלבים שונים במסע צבא אנטיוכוס. חצי-האי המישורי שליד טריפולי (העיר נמצאה באותה תקופה סמוך לחוף) איפשר מסע עקיפה נוח. המיצרים ליד קלמוס וטריפוליס חייבו השתלטות ישירה על היישובים שבהם. בליטת ראס-אש-שבה ודאי הצריכה שיקול ותיאום מסע של הצי מזה ושל הצבא מזה.

מפה 5. במת הקרב

מבנה פני הקרקע מאפשר השערות קונקרטיות, בהקבלה לתיאור הטופוגרפי והטקטי שנתינת בכתבי פוליביוס. יש בפיתולי הכבישים כדי לסמן את תלילות המדרונות. שרידי יישוב מן התקופה ההלניסטית נמצאו בעיקר בסמוך לאג' ג'ייה — היא פורפיריון המשווערת. בשייטלב לטיב הנהר דמור וגדותיו, יש לשער כי ראשית היערכות כוחות סלבקיים בוצעה מדרום לשפכו, תוך התפרטות הדרגתית שמאלה.

(ואין לתמוה על כך כי הלז, רק זמן מועט לפני כן, הופיע כמפקד פלגת גייסות-קלים דוקא — כי הלא הפיקודים הגבוהים לא היו בגדר קבע בצב-אות הדיאדוכים, כי אם בבחינת משימות-חולפות אשר המלך, או המצביא, היה מטיל על עוזריו הראשיים). כבר בעצם החלטה זו היה משום ציון לאופיה של תכנית-המערכה המחושבת, אשר נמנעה מדחיקת גושי-אדם כבדים לתוך קטע-מוגן צר, והעדיפה את השימוש באותם סוגי-הכוחות המסתגלים קל יותר אל תנאי שטח גבעי הדררי. עם זאת יכלו גייסות-כב-דים אלה לשמש גם כעתודה אחרונה — או אף כמחד-פה, מאחרי יוכלו להעריך-מחדש הכוחות הנסוגים, במקרה של כשלון בשדה-קרב. את כוחותיו התוקפים חילק לג' פלגים. על האחד ציפה להתקדם בסמוך לים — ויש להניח כי תפקידו, בעיקרו, היה לרתק; על השני פקד במפגיע להסתער ולעלות על מרכז-שלוחת-ההר המסולעת אשר השתרעה באמצע

בין שסקר אנטיוכוס בתצפיתו זו את השטח בעמ-דו בבקעת-החוף, ובין שעלה לצורך זה על אחת הגבעות המקבילות לה — אחד היה, ביסודו, מראה זיית-החזיון אשר נתגלה לפניו. מורדות-המערב של הרהלבנון הגם תלולים למדי במקומות אלה: יש ותלילותם דומה לזו שבסמוך לראש-הנקרה, בגבול ישראל והלבנון, כ-70 ק"מ דרומית משם — עלייה בת מאות מטרים בכברת-ארץ שאינה ארוכה מזה בהרבה. אך ברוב המקומות, פרט לאילו גדות-ואדיות, אין בכל זאת מורדות אלה זקופים-ממש — וגורם טופוגרפי זה נתגלה אח"כ כחשוב למדי. הרצועה המישורית שבין הים להר אינה עולה ברוחבה על קילומטר או שנים — לכל היותר שלושה. אולם בכמה מקומות משלה ההר שלוחות מערבה — שלוחות ששיפען מתון משלרעצמו, אך תלולות הן למדי — הקרבות עוד יותר אל שפת-הים גופא; שלוחות אלו מניחות מקום רק לזרועות-בקעה בנות מאות מטרים בין ההר לבין מייחם. כזה המצב ליד פלטנוס הנ"ל (היא עלמאן) — וכן בכמה מקומות צפונה יותר. בליטת-ההר מעין זו, מצפון לאג' ג'ייה (פורפיריון), המגיעה בהדרגה, במזרחה, לגובה של 200 מטר, ולה גם מורדות תלולים וקשים כלפי הצפון, משם חיכו המצרים להתקפה (מהוה, בהמשכה, את הכף של ראס'אס'סעדיאת) — היא המצינה, כנראה, את מרכז שדה-המערכה בו הוכרע — לזמן-מה — גורלה של ארץ-ישראל.

ניקולאוס ניצל את בצרונו הטבעי של מיצר זה, שבו רק המעבר הצר לאורך החוף, על פני חולות שפת-הים, נראה כניתן לתנועה נוחה יותר — הגם מתוך סיכון טקטי רב — של גייסות סדורים. לדברי פוליביוס, ריכז הוא בכמה נקודות בגזרת-בלימה זו כוחות בעצמה ניכרת; ואילו בנקודות אחרות הסתייע בהקמת ביצורים ומכשולים. כללו של דבר, הוא בטח ביכולתו למנוע בעד אנטיוכוס מלעבור במיצר זה, שדמיון מה היה לו לתרמופילי הנודעת שביון: ים מזה, והר — מזה.

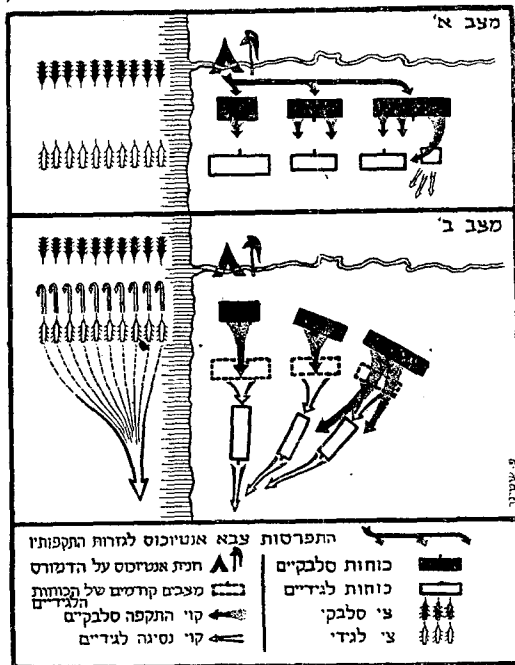
עריכת כוחותיו של אנטיוכוס כוונה לסיגול הטקטיקה של גייסותיו אל הצורך בניצול כל פתח טופוגרפי, והיא אפילו פתח-צר בלבד. הוא נמנע מלבנות את ההכרעה על אותה התנגחות חזיתית ברצועה הצרה של שפת-החוף, ממנה קיחה להבנות ניקולאוס — השתית את תכניתו על תמ-רון, תנועה, וניציאה אל אגף היריב ועורפו. נראה, כי מקצת מהגייסות, מכבדי-החזי-מוש והתנועה, השאיר במחנהו, בפיקודו של ניקרכוס

התפתחות סכימטית של מערכת פורפיריזן

אנטייכוס עצמו, לא נטל פיקוד על אחת מכנפי המערך, כפי שהיה מקובל במערכות-סדורות (מעשה, שלאחריו כבר לא נותרה במציאות למצביא כל אפשרות לפקד על המערכה בכללה), כי אם תפס, עם משמר-ראשו, עמדת-תצפית מרכזית כדי, "לפקח על הקרב בכללו ולעזור במקום בו תדרש עזרה" — מעין מפקדה-גיידת, "שלוח לכיבוי שרפות" ואולי גם רורב־קט מובחר — שלושה מזוגים באחד.

במקביל לזה הוטל על הנורך דיוגנסוס, מפקדו של הצי, אשר ליווה כל הזמן את תנועתו של הצבא שבחוף, לאסור קרב על ציו של הנורך התלמאי, פריגסס, מתוך מגמה להיות קרוב ככל-האפשר אל שפת-החוף — "ולהשתדל להקנות לשני הקרבות, זה שבים וזה שביבשה, אופי של מערכה אחת"; יתכן כי הובאה כאן בחשבון האפשרות — למקרה שהתקדמותו האגר-פית של תיאודוטוס לא תישא את הפרי המקווה — לערער את מעמד הכובץ השמאלי של ג'י קולאוס, ע"י איום מן הים. אלא שבדיעבד לא ניתן לדבריים להגיע לכך — ובראש-וראשונה משום שכוחות-הצי שמשני הצדדים היו פחות או יותר שקולים במספר ספינותיהם ובטיבן, והקרב הימי לא נתן, בתחילתו, יתרון לשום צד; אין זה מן הנמנע כי גם עצם מספרן הקטן-יחסית של אניות-המערכה, הכביד על כל צד שימוש בטכסיסים, שהיו אמנם עשויים לתת תוצאות מהירות, אך עם זאת גררו הסתכנות באבדות גדולות, כי לעומת מערכות-הים הגדולות של התקופה (כאלו שבמלחמה הרומית-הפרתית הראשונה, למשל) היו כבר מימדיהם של ציי סוריה ומצרים צנועים למדי — בדומה, נאמר, לאלה של צי צרפת ואיטליה בזמננו לעומת צי ארצות-הברית. לבסוף, כשדוקא ידו של פריגנסס החלה להיות על-העליונה — ודאי תודות למסורת הימית המושרשת יותר של הצי הלגידי — לא היה בכך כדי להועיל לגביו: כי בינתיים הוכרעה הכף במערכת-היבשה.

תחילה נהגו אמנם גיסותיו של ניקולאוס מיתרון; מכל מקום — בשפת-הים, ויתכן כי גם בשלר-חת-ההר (במרכז שדה-המערכה) שביים. אולם, כבכל קרב ריתוק-ואיגוף, הוכרע הדבר משתחלה להיות מורגשת הלפיתה מן האגף. זו נשתהתה בשל קשיי השטח, שהכבידו ודאי על התקדמותו של תיאודוטוס; אך משדחק את רגלי גייסותיו של ניקולאוס שבמורדות הר-הלבנון, ופתח בהתקפה על כר-הותיר-עיקריים כשבידו היתרון של תוספת-הלם, הבאה מהסתערות במורד ההר — וכן היתרון הפסיכולוגי, של איום לניתוק דרך-

ציור 6. התפתחות סכימטית של מערכת פורפיריזן

בשלב השני של הקרב הימי מסמנים חיצו ההתקדמות והמפנה של הספינות הלגדייות את מידת-הצלחתן תחילה — ואת ביצוע הסתלקותם איכ, מחמת נסיגת צבא ניקולאוס לעבר צידו.

בקרב היבשתי מבליש מצב א' את ראשית הלפיתה משמאל המבוצעת ע"י כוחות סלבקיים במדרונות הר הלבנון; ואילו מצב ב' — את תהליך ה"גליה" (הוא "קיפול" בלשון המדוברת...) של המערך הלגידי ע"י צבא אנטייכוס, ואת זרימת הנסוגים, מן המערך הפרוט, אל מצב של שדרת מסע.

האזור שנועד לקרב⁴, על השלישי הוטלה המשימה אשר היתה העיקר בתוכניתו של אנטייכוס (הפיר קוד כאן נמסר לתיאודוטוס — שוב, כנראה, תיאודוטוס האטולי): היה עליו לאסור קרב על הפלגות שהוציבו במורדות הר-הלבנון עצמו, וחיצו על אגף-הימין של האויב — ולהבקיע לעצמו דרך לאורכם של מורדות אלה (דבר אשר ללא-ספק הצריך הפעלת גייסות קלים דוקא, או "בינוניים", כי במצב טופוגרפי כזה אין לדבר כמעט על שימוש במבנה-פלגה); בעוד פלג ב' קושר-בקרב להביס את חזית האויב.

(4) תפקיד אשר — על אף דוגמאות של הסתערות פלגה בתנאים דומים — הלם, בכ"ז, במיוחד את קלי-הזין. אכן — אם יש בזה עזרת — הופיע כעבור שנה, במערכת-רפיה, מפקדו של פלג זה, מנדמיס, כמפקד קשתיים ופלטסטים בלנקיים.

הנסיגה — לא עמדה עוד הרוח בגייסות התלמאיים
הם פתחו בנסיגה נחפזת.⁵

היתה זו מערכה אופיינית של „הכרעה באיגוף”
משמאל טקטי.

תוך כדי הקרב והנסיגה (שלב, שלא רק בזמננו אנו
אלא אף בעתים קדמוניות היו רוב אבדותיו של הצד
המפסיד נגרמות בו) נפלו כאלפיים מאנשי ניקר
לאוס, וכאותו מספר נשבו. יש לשער כי צרות הבקעה
שבין הים להרים הכבידה על „רדיפה מקבילה” ע”י
הכוחות הסלבקיים — וממילא על ניתוק נסיגתם של
גופי-צבא נסוגים. מכל מקום, לפי ההקבלות ממערב
כות אחרות, באותה תקופה ובתנאים דומים, לא היה
אחוז האבדות המצריות יוצא-דופן בכובדו. חסרות
אמנם ידיעות מדויקות על עצמת שני הצבאות. אך
יש מקום לסברה כי היא היתה בין 20 אלף ל-40 אלף
איש בכל צד — ונראה שעצמת הצד המצרי היתה
קרובה יותר לנמוך שבשני המספרים, ואילו לסל-
בקים היה יתרון מספרי. יחס כוחות מעין זה משתמע
בפירוש גם מעצם גובה-ההגנה הסטטי המפורש אותו
נקט ניקולאוס. על אף כל המוניטין שיצאו לו בשל
עוזו כמצביא; אכן, גם הפעם הכזיב אורח-ההגנה זה,
על אף תנאי-המקום הנוחים לכאורה.

הצד הסלבקי — אין להניח כי יכול היה לר-
כז צבא רב יותר כאשר מצפון-מערב, מעבר אסיה-
הקטנה, מרחפות ונושבות עדיין הסכנות מצד אֶבְאוֹס.
הטוען-למלכות היריב. הצד התלמאי קיבל אמנם
תגבורות ממצרים, אך נראה כי אף אחד מן המפק-
דים העיקריים, שעסקו במצרים בכינוגו ובהכשרתו של

(5) מהתפתחות-דברים זו יש לראות, כי אף שתולעים
מאוד היו כאן מדרונות הרי-הלבנון, לא התנשאו בכ”ז כחר
מה זקופה מעל לראשי הגייסות הלגידיים שלמרגלותיהם
עד כי יהיה בדבר — לפי רמת טוחיו ויכולתו של נשק
היריה וההטלה באותם הימים (חיצים, רמחים, אבני-קלע,
ואף אבני-לדרדור) — כדי לאפשר לתוקפים שליטה
מראש-וממילא. מעמדותיהם הנישאות, על השטח בו נמצאו
גייסותיו של כנף-הימין במערכו של ניקולאוס. על-כן לא
יכלו להשיג את תפקידם — לזעזע גייסות אלה ולא לצמ
לנסיגה — אלא באמצעות הסתערות-הלם, בנשק-מגע,
כאמור.

הצבא החדש הגדול, לא סיים עדיין את מלאכתו במי-
דה שתספיק כדי לצאת עם גייסותיו לשדה בזירת-
סוריה. הרי שניקולאוס הפסיד אומנם, נאמר, מ-12
עד 20 אחוז מעצמת גייסותיו — אך טרם „הוסר מן
הפרק” לגבי שיקוליו של אנטיוכוס להמשך מסע-
המלחמה; וביחוד, כשערים בצורות ונמלים עדיין
עומדים לרשותו. אף עתה כיון את נסיגתו אל צידון
הקרובה (כברת-דרך של כ-15 ק”מ — או מסע, תוך
קרבות-מאסף, של חצי-יום, נאמר; דהיינו — מרחק
המאפשר לו עדיין לראות בצידון מקלט בטוח לעת-
לילה); ולשם פנה גם הצי.

מערכת-השדה המכרעת של מסע-המלחמה משנת
218 לפנה”ס היתה כבר מאחורי אנטיוכוס. הנצחון
פתח לפניו את נתיבי ארץ-ישראל לרוחה. ועליו היה
לקברע עתה את מגמת מבצעיו.

* *

התנועה המידית בעקבות ניקולאוס הביאה את אנ-
טיוכוס אל חומותיה של צידון, ובקורבתה חנה.
הוא יכול היה לפתוח במצור עליה — ועם כיבושה
להשיג שליטה רצופה מוחלטת על כל רצועת-
החוף, לפחות עד לכרמל. אך לא היה בטחון כי
אמנם יצליח ללכדה. מחסניה המלאים ונמלה הפתוח
הקנו לה חוסן רב: הן לעמידה בפני הסגר-הרעבה
והן להתמודדות-קרב — כשאספקה ותגבורות עשויות
לזרום לתוכה. על חיל-המצב שלה נתוסף עתה עיקר
צבאו של ניקולאוס. תושביה היו מרובים — ואם
בעיר מוקפת ומנותקת היה זה גורם של חולשה, בשל
סכנת הרעב, הרי בעיר-חוף, שדרך-הים פתוחה
לפניה, היה המצב שונה, וכרוב תושביה רבו מגיניה.
וערים כנעניות — אם החליטו להתנגד בתוקף לכר-
בש — היו ידועות בעקשנות היאבקותן ובמרירותה
(כך — במצור אלכסנדר על צור — ואף בערים
הכנעניות של מערב סיציליה, שעה שצור
עליהן היונים). אנטיוכוס, מלומד נסיונר-הוא מן
השנה הקודמת, נסיון מצורו על דור, במסיבות
גיאוגרפיות דומות, כשמאמציו סוכלו ע”י הצירוף

שני מטבעות צידוניים המדגימים את שני גורמי כוחה של צידון בהתגוננות

תמונה 8

תמונה 7. מטבע הנושא דמות ספינת מלחמה — סמל
לדרך הים הפתוחה.

תמונה 7

תמונה 8. מטבע בו טבועה חומת צידון על מגדליה —
סמל הביצרון כלפי היבשת (יצוין כי גם בו נראית דמות
ספינה, לפני החומה).

אשר הניעו את אנטיוכוס להציב עתה חילות-מצב בשתי הערים, בטרם ימשיך במסעו. אכן, אין ספק כי היו גם שיקולים נוספים לבחירה בשתי נקודות אלו כבמשענים צבאיים-סלביים. האחד היה גיאוגרפי: שליטה במעבר הראשי שבין חוף-הים לבקעת הירדן ולעבר-הירדן (סקיתופוליס) ובתחנת-המפתח בדרך-הגייסות מצפון (קדש-חצור-גנוסר-פילו-טאריה גופא). בדרך זו נעו לא פעם הצבאות — בה עתידים היו לעלות למלחמה גם מצביאים חשמוני-איים, כיונתן — ובה אפשר וירד זה-הלא-כבר אנטיוכוס עצמו. אך יתכן והיה גון נוסף לבחירה זו: כי היו אלו הערים אשר יד תלמאית היא שטיפחה אותן, כמרכזי ישוב וכמרכזי שלטון מקומי — דבר המס-תבר מכמה סימנים, ואף משמותיהן. על כן נודעה חשיבות מיוחדת להפוך דוקא אותן למשעני השליטה הסלביים.

* *

מכל-מקום, אנטיוכוס לא הסתפק בכך, כי אם נירסה להבטיח את כיבושי החדשים בשקע המרכזי של הארץ הבטחה נוספת, גם כלפי המערב, בפני התקפת-נגד תלמאית אפשרית מעבר חוף-הים או שומרון. המקום-הבצור הראשי שבגליל-התחתון, אשר לעבר בית-שאן והן אל חופי ים-כנרת, היה אז היישוב המכונה אתביריון, „השוכן על הר מעוגל, שאורך המעלה ממרגלותיו לפסגתו עולה על ט"ו איצטדיות” — הלוא הוא הר התבור. צבא אנטיוכוס חצה את הרכס ההררי והגיע אל מבואות התבור. מסתבר שאת מסעו ביצע או מפילו-טאריה שבעמק-הירדן (אולי במעלה ואדי-פיגאז) דרך בקעת יבנאל ובמעלה-שרונה — או מעבר בית-שאן, אפשר ודרך ואדי-בירה של זמנו, או על פני גבעת-המורה.

פרשת כיבושה של אתביריון מעוררת השואות רבות-ענין. העיר היתה בצורה, מצבה הטופוגרפית הכביד ביותר על התוקף, וישב בה חיל-מצב תלמאי, וכנראה — אף לא קטן. אנטיוכוס נקט דרך תחבולה. תחילה שילח כלפי העיר פלגות-מתגרים, דהיינו, לפי מצב המקום: גייסות רגליים קלים. הללו משכו בהת-גרותן את חיל-המצב החוצה, והחלו נסוגות בפניו, כשאלה ואלה מתרחקים מחומות העיר, עד שהפלגות הקידמיות של אנשית-למי פותו והגיעו למרחק ניכר. גייסות אנטיוכוס פנו לפתע אל רחפיהם, פנים-אל-

המשולש של מגיני העיר, גייסותיו של ניקולאוס ודרך-הים הפתוחה — לא אזה להסתכן במצור נוסף העלול לגזול שבועות וחדשים ולבטל שוב את הסיכוי למסע-כיבוש על פני הארץ.

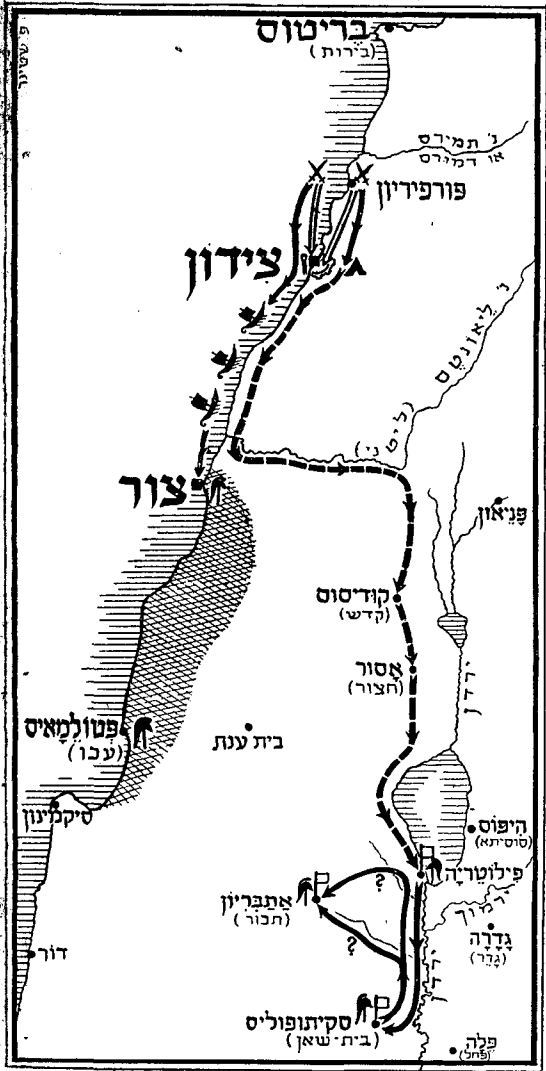
עליכן בחר ב„מהלך הפרש” (אם ננקוט מושג השאל ממשחק השחמט) — בתנועה אלכסונית, דרום-מזרחה, על פני הארץ (כולל עבר-הירדן-מזרחה) — וגמור במסע-שיבה אל הים. בהחליטו לפלס לעצמו נתיב מהחוף הפיניקי, על-פני הגליל ועבר-הירדן, היה הוא (ללא ספק — מבלי שידע זאת עצמו) הראשון, ודומה כי היחיד, בכובשי הארץ, שבבחינת עורק-הפלישה שלו יצא בעקבותיו של פולש אשורי קדמון, תגלת-פלאסר השלישי, במסעו בשנת 732 לפנה"ס. אכן, לא זכרונות היסטוריים כאלה היו לגנד עיניו של אנטיוכוס, כי אם שיקולים אופרטיביים — וכנראה גם מדיניים-שלטוניים.

את ההחזקה ב„מאחז” שבחוף הארץ הניח אנטיוכוס עתה לחילות-המצב שב„כיס” עכו-צור, ולצי — עליו פקד להפליג צודה. הוא עצמו פנה פנימה-לארץ, חצה את דרום-הלבנון ואת צפון-הגליל — יתכן, במעלה בקעת הליטאני (ליאונטאס בימים ההם) — והגיע, בסופר-של-דבר, בבקעת-הכנרת, ליד העיר פילו-טאריה. עיר זו יסדו התלמיים במקום בית-ירח הקדומה, בסמוך למוצא הירדן מן הכנרת, היא ששימשה להם, כנראה, מרכז-שלטוני לחבלי הגליל. ומתקבל מאוד על הדעת, כי נתיב מסעו של אנטיוכוס עבר על פני קדש (קדש-נפתלי) שבגליל העליון, אשר בתקופות סמוכות מוזכרת בכמה הודמנויות כתחנת-גייסות בדרך המוליכה על פני חצור אל בקעת גנוסר. מכל מקום — כפי שניתן לראות מן ההתפתחות שחלה לאחר מכן — בא אל בקעת-הכנרת מצפון או מצפון-מערב, ולא מן המערב, במורד עמק-יזרעאל. כי לאחר כיבושה של פילו-טאריה בא כיבוש סקיתופוליס (היא בית-שאן). ואילו הגיע אנטיוכוס אל עמק-הירדן בדרך המוליכה ממרגלות-הכרמל על פני נחל-חרד (ועל פני סקיתופוליס גופא) — כי אז אין ספק שסדר הכיבושים הפוך היה. מענינת עדותו של פוליביוס כי חבל-ארץ זה, שמסביב לפילו-טאריה ולבית-שאן — דהיינו, בערך, אזורי-ההתישבות היהודיים הנוכחיים בעמק-הירדן ובבקעת בית-שאן — היה כה פורה עד ש„נקל היה לו לספק את צבא-אנטיוכוס כולו במזון ולהמציא בשפע את כל הדרוש בשביל מסע-המלחמה”. אף שיקול זה — להבטיח לעצמו אזור אספקה שופע — היה דאי בין אלה

(6) 15 איצטדיות — היינו בין 2.5 ק"מ ל-3 ק"מ (קשה לקבוע את המרחק המדויק בשל המידות השונות של „איצטדיות” שהיו מצויות בשימוש).

ההשתלטות על בקעת הירדן והגליל התחתון

שנת 218 לפסגה

מ ק ר א :

- X מערכת פורפיריון ← נסיעת צבא זבי לגידיים אל צידון
- ← מסע צבא אנטיוכוס A. הית צבא אנטיוכוס
- ← צידון הבסיס המצרי ← מסע הצב הסורי
- ← קו מסע משוער של צבא אנטיוכוס P כיבוש עיר
- ← חיל מצב סלבקי ? קו מסע אפשרי על אנטיוכוס
- ← מובלעת צור-עכו שבדי כוחות סלבקים

מפה 9. ההשתלטות על בקעת הירדן.

במפה זו כלול סימונם של שני שלבים נפרדים: א. המרדף מפורפיריון אל צידון; ב. המסע אל בקעת הירדן והתבור.

נתיבי מסעם של הצבא והצי הסלבקיים עד לצידון, ענינת הצי מול העיר, והפלגתו משם לצור — ודאיים. המסע צידון-פלוטריה — סומן בקו משוער. ציינו שתי האפשרויות של קו המסע אל התבור. מהיעדר ידיעות לא סומנו במפה נתיבות נוספות, או מבצעים אחרים. של צבא ניקולאוס — אם היו כאלה.

פנים, ויתקפום. אותו זמן עצמו הגיחו ממחבואם כורחות סלבקיים אחרים, אשר הושמו מלכתחילה במארב, והרודפים לא השגיהו בו ועברו על פניו. מסתבר שהמארב הוטמן במחציתו התחתית של מורד ההר, ב"תחום-מת" מבחינת התצפית מן המצודה שעל התבור, או — דבר המתקבל עוד יותר על הדעת — למרגלותיו, בואדי המצוי שם. מגיניה של העיר, שהוקפו, סבלו אבדות קשות ונסו. הסלבקים רדפום על צואר, הגיעו כמעט יחד אתם אל השערים — ובעזרת הבהלה אשר השתררה עכשו על ידי אנטיוכוס לכבושה בהסתערות, כשם שעשה לערים אחרות, כנראה — פחות בצורות ממנה.

לקרא העברי לא יקשה להעלות בזכרוננו את הטכסיס מסוג זה, שדמיונו בולט: התחבולה אותה נקט יהושע בן-נון, לכיבושה של עי. להוציא פרטים לא-חשובים, שלמה ההקבלה מבחינת המצב הטופוגרפי ומבחינת הפתרון הטקטי.

אנטיוכוס לא שמע, כמובן, מעולם על עי ועל כיבושה בידי יהושע. אך לא לגמרי מן הנמנע הוא, כי מעשה-המלחמה מאוחר יותר, שנתרחש בארץ תו מקום עצמו כעבור כ-285 שנה, ינק אולי משהו מהכרת התיאור אשר תיאר פוליביוס את הטכסיס אותו נקט אנטיוכוס. הגם שיותר מזה ניתן לשער, כי הדמיון שבטכסיס נבע, פשוט, מדמיון המסיבות ומהקבלה באורח-המחשבה הצבאי. מסופר אצל יוסטוס פליביוס, כי בשעת המצור על גמלה, שלח אספסינוס את הטריבון פליקידוס, בראש יחידת פרשים, להכניע את המון היהודים שנתרכזו באיטבוריום (כשמו של המקום בתקופה הרומית) על ההר, מאחורי חומת-ההיקף אשר כיתרה את רמת-ההר כולה, כשלך שה קילומטר אורכה; והלז מצא כי אין ביכולתו להעפיל ולעלות בהר. לאחר משחק-גומלין של תחבולות-הערמה עלה בידי פליקידוס למשוך את היהודים לתוך קרב למרגלות ההר — ואז העמידו כוחותיו פני ניגפים, ונסו. פליקידוס, משך את היהודים לרדוף אחריו רחוק בעמק, ופתאום הפכו פרשיו את פניהם — ואזי היכה בהם מכה גדולה, ועל הנשארים סגר את הדרך העולה להר, הכביד על נסיגתם. לבסוף השיג את הסתלקותם של רבים מן היהודים לירושלים, ואת כניעתם של הנותרים

(7) מענין, כי את גובה ההר אומד יוספוס בלמעלה משלושה קילומטר. אולם, היות ואין ספק שאף הוא, כפר ליביוס, מתכון בכך לאורך העליה, לעומת החישוב המקובל בזמנו, "מגובה-פני-הים" — הרי ממילא היה האומדן תלוי בנקודת-המוצא לעליה אותה נקט, ואף בכך מאיזה צד השקיף אל ההר.

במצודה על ההר. לא רבים הם המקרים בהיסטוריה הצבאית בהם נצטרפו יחד דוגמאות כה מקבילות לטכסיס-קרב, הקשורות באותו מקום עצמו ומתרחות במסיבות כה דומות.

עד-כמה החשיב אנטיוכוס את אתביריון (להידוק הקשר בין אזורי-הכיבוש שלו בבקעת-הירדן לאלה שב-כיס-החוף" עכו-צור, וכן לחסימת ארץ-הצפון בפני כוחות תלמאיים) ניתן לראות מזה שהציב חיל-מצב קבוע בתוכה, אך מ-מבצע-אתביריון" צמחו לו גם פירות אחרים, אשר הוסיפו לא-מעט לסיכויו להשתלט על הארץ כולה. כי בהודמנות זו עבר לצד אנטיוכוס אחד מממוניו של תלמי בארץ, קַרְאָס — אשר נראה כי היה אחד ממושלי הנפות (יתכן מאוד — זו של הגליל). כמנהגו, קיבל המלך הסלבקי גם את המצטרף החדש בסבר-פנים יפות; ושמע הדבר התפשט, והיכה גלים, כעבור זמן קצר ערק אל אנטיור כוס מפקד לגידי נוסף — היפולוכוס התסאלאי, בראש ארבע מאות רוכבים.

אותו היפולוכוס, בהתאם לשמו (המעיד על זיקה לענף צבאי זה) — ולמוצאו (תסאליה נודעה כארצו של חיל-הפרשים המובהק שביון) — היה מראשי המפקדים בחיל-הפרשים שבצבא-תלמי; אין לדעת אל-נכון, אם מעיד גם מקרה זה, בדומה לאחרים שכבר הוזכרו כאן, על האחוז הגבוה של שכירי-חוף בכוחות התלמאיים שבארץ-ישראל, או שהמדובר הוא במפקדה של ההיפרכיה (מעין רגימנט או בריגדה של זרשים) ה-תסאלית" — אחת מארבע ההיפרכיות ה-לארמיות" שהיו בצבא מצרים הלגידית (כך — תרקיית", פרסית", מוסיית"); הללו נמנו על חיל-המתשיבים הצבאיים, ושמן ה-לאומי" העיד, בראש-וראשונה, על אורח אימוניו, חישונו ולחישתו המיוחד (בדומה, נאמר, להוטררים ה-הונגריים" בצבאות אירופה במאה ה-19, או האולגים ה-פולנים" — בראשית המאה ה-19).

היה במסיבות אלו כדי למסור לחלוטין לידי אנטיוכוס את יתרונות היזמה והתוקפנות בהמשכו של מסע-המלחמה שבאותה שנה. עתה, משהבטיח מפורשות את עורפו ואת קשריו לצפון ולים, פנה אנטיוכוס אל עבר המזרח, לגדה האחרת של הירדן.

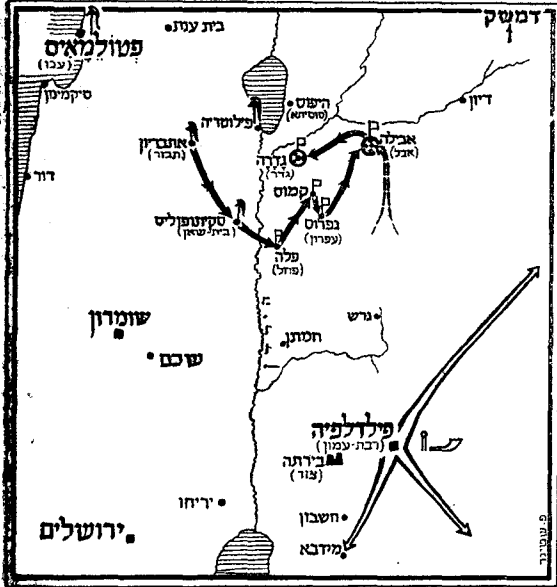
* *

ראשית מסעו ממזרח לירדן כאילו לא נתכון אנטיוכוס אלא להשיג לעצמו בגדה השמאלית של הנהר את המאחז המקביל לזה, אשר כבר רכש

לעצמו בגדתו הימנית. פסקיתופוליס שבבקעת בית-שאן, ממערב — כן היתה לו פלה (פחל, בגירסה העברית) שבתחום המזרחי של שפלת-הירדן. אכן, מפלה עלה מיד אל הרמה ההררית שמצפון-מזרח (בין נהרים לאירביד), זו המכונה כיום אל-קורה⁸. כאן השתלט על הערים קמוס (היא קמון שבספר שופטים, כיום כפר קם) ועפרון (גפרוס — בגירסה היוונית; היא טייבה בימנו). חשיבותה הטופוגרפית של עפרון למעבר צבאות בחבל-ארץ זה הודגמה באופן בולט ביותר כעבור כחמישים וארבע שנה, כשיהודה המכבי, החורזר מפשיטתו בבשן (ואתו אנשי-מלחמה — אך גם אוכלוסי-היהודים מישובי הגלעד, עמוסי משפחות וכבודה), לא יכול היה להגיע אל בקעת בית-שאן מבלי לעבור בנתיב-מיצר, לאורכו של קררכס, ה-לחויץ" בין שני ואדיות עמוקים, בו עמדה עפרון. משהתנגדו תושבי העיר למעבר היהודים, נאלץ לתקוף ולהרסה, למען פלס דרך למחנה אשר אתו.

במקום זה בסיפורו של פוליביוס בא ציון רב-ענין: "שורת הצלחותיו הבלתי-פוסקת של אנטיור כוס הגיעה את תושביה של ארץ-ערב הסמוכה להתעודד לפעולה, והם הצטרפו אליו כאיש-אחד. הכינוי "ארץ-ערב" ציין אז, כרגיל, שטחים שבפאתה הדרום-מזרחית של ארץ-ישראל, כולל את חבלי הנבטים. עם קריאת תיאורו של פוליביוס מתעורר מדי פעם הרושם, כי אנטיוכוס טיפח עוד מקדם קשרים עם אוכלוסי שטחים אלה ומנהיגיהם. אכן, הוא פנה עתה בכ"ז צפונה, והשתלט על אבילה (אבל, בעבר-רית) שבדרך אל הבשן — יתכן, בשל ידעו את חשיבותה של דרך זו, דרך-שיירות מובהקת שבפאה המדברית-למחצה, נתיבת-מסחר בין-ארצית, המוליכה מארץ-הנבטים אל דמשק. בשלב זה של המלחמה מתקבל בדרך-כלל הרושם כי לא רק בקעת-הלבנון אלא גם דמשק, נמצאו כבר בידי סלבקיות. אבל נפל בידי אנטיוכוס גם חיל-התגבורת אשר שוגר לשם זמן קצר לפני שצר על העיר. עתה נמצאה מוקפת מכל עבר ע"י כוחות אנטיוכוס גדרה, היא גדר (כיום אס-קיס, כמה ק"מ מדרום לאל-חמה שעל הירמוק, "חמת-גדר" בימי-קדם), אשר נחשבה לעיר החוקה והבצורה שבכל אותו חבל. לאחר שהשלים, כאמור, את הכיתור האופרטיבי לגביה — סגר אנטיוכוס בגייסותיו על

(8) בה נתרחשו כמה מעלילותיו של פיק-פחה. מיסדו הברטי של הלגיון הערבי, בעסקו בהרגעת הכפרים של פינת עגלון זו. ובענין זה — ראה "מערכות" ט"ז-י"ז, גרויס-ביי על פיק-פחה.

<p>←...חל מעברת לגדי</p> <p>...? התמנסות כוחות לגדיים</p> <p>← פשיעות כוחות לגדיים נגד איזורים ערביים</p> <p>▲ מצודות בני טוביה</p>	<p>←...מסע צבא אנטיוכוס</p> <p>⊙ מעור סלבקי</p> <p>⊙ כיבוש עיר</p> <p>⊙ חל מצב סלבקי</p>
---	--

מפה 10. מסע אנטיוכוס בגלעד.

ניתן לראות כיצד נתיב המסע של אנטיוכוס בודד תחילה את המשענים הצפוניים התקיפים של הצד התלמאי, ואח"כ הכריעם. מי שיעקוב אחר קו המסע במפה פיסית-טופוגרפית, יעמוד על גורמים שהשפיעו על בחירת הנתיב. ציון חוסר האפשרות לסמן פעילות של כוחות ניקולאוס — במידה שלא נכללו, מוקפים, בצידון — חלה גם על מפה זו.

מצודת בני טוביה בבירתה, אשר חסרות ידיעות על תפקיד שמילאה בהיאבקות על עבר-הירדן (או — אם מילאה בה תפקיד כלל) מסומנת במפה כדי להראות את מעמדה, בין פילדפייה לירושלים. העיר דיון, אשר אף היא אינה נזכרת בסיפורו של פוליביוס, סומנה בשל ההשערה (הנובעת משמה המקדוני), כי הייתה עיר מתישבים-צבאיים.

הנחה זו — יהיה בה כדי לכאר את רצונו של אנטיוכוס להקדים ולהשתלט על מקור-כוח זה, שממנו ניתן היה אולי לשלטון התלמאי להקים גייסות, ולמצוא בו נקודות-משען בצורות — ושמציאותו מעבר לנהר מזרחה היתה עלולה תמיד לסכן כוחות סלבקיים במערב-הארץ; ולעומת זאת, הרי בעזרתו של כוח זה דאי שקל היה הרבה יותר לבסס את השליטה על הארץ, באותה דרך של הישענות על מושבות-צבאיות לפיה נהגו הסלבקים גם בכמה וכמה מחוזות אחרים של ממלכתם.

עם זאת, מתקבל על הדעת כי גם מגמה אחרת הביאה את אנטיוכוס לעבר-הירדן מזרחה. אם אמנם נתכון — וכנראה נתכון — לערוך,

העיר גופה ופתח בעבודות-המצור. הפחד שנפל על העיר הביא חישימהר לכניעתה; בכך שונה היה מזלו של אנטיוכוס מזה של אלכסנדר ינאי החשמונאי, אשר, כעבור כמאה ועשרים שנה, נאלץ לצור על עיר זו עשרה חדשים תמימים, עד שכבשה.

מחציתו הצפונית של עבר-הירדן נמצאה עתה בידי המלך הסלבקי. יתכן מאוד, כי ע"י כך כבר הוגשמה למעשה אחת המטרות העיקריות אשר הנ"י עוהו לערוך את מסעו לכיבוש הארץ בדרך זו דוקא, במפנה מהחוף הפיניקי אל רמת הגלעד, דרך שהיא יוצאת-דופן לעומת הנתיבים המקובלים של הכוכר-ש"ם. ע"י ד"ר א. שליט הובעה הסברה, כי כיוון זה של מסע-אנטיוכוס נקבע בשל כך, כי בעבר-הירדן שכן אחד מגורמי-הכוח העיקריים שבארץ באותה תקופה. אם הנחתו זו מוצדקת הנה — הרי יהיה בדבר כדי לשפוך אור מענין ביותר גם על שלבים חיוניים במלחמות החשמונאים. הכונה היא להנחה, כי יש לראות כמה וכמה מהישובים שנתקיימו בעבר-הירדן, וביחוד בצפונה, כמושבות-צבאיות יוניות-מקדוניות. יתכן כי חילוקי-הדעות האפשריים בשאלה זו יהיו לגבי מידת-האמת שבאותה הנחה, יותר מאשר לגבי הגרעין העובדתי עצמו. כי אין חולקים על כך, שרבות מערים אלו היו יוניות או מיונות. מכמה מסיבות וציונים מתבקשת המסקנה שהקו אותו נקטו התלמיים בענין התישבות-צבאית, היה שונה בתחילת-סוריה מזה שבמצרים-המטרי-רופולין (בה נמנעו בדרך כלל מהקמת ישובים כנוהג הסלבקים בסוריה, על טהרת מתישבים-צבאיים, בעלי מעמד מוניציפלי מסויים, ומקיימים יחידות שלמות משלהם). שם ממוצא גיאוגרפי-מקדוני, שהיה אופייני למושבות-הצבאיות בשטחי סוריה הסלבקית, ציין כאן לפחות את הערים פלה, גדר ודיון (זו האחרונה — בבשן, מקצת צפון-מזרח לאבל הנ"ל), ששתיים מהן נכבשו במפורש ע"י אנטיוכוס, כנ"ל, ואילו השלישית — נראה, לפי מצב-הדברים בכללו, שאף היא נפלה אז בידינו.

בדרך-כלל עשוי הידוע לנו על ערים אלה לאשר את תכונות המוצא המקדוני-היווני, ואת התקופות הלוחמת, המיוחסת להן לפי ההנחה האמורה. כמוזכר, עמדה גדרה בפני ינאי עשרה חדשים — משך-מצור המתקרב לזה של יוחנן בצורו על שומרון, מושבה מקדונית-צבאית אף היא. ואילו את פלה נאלץ ינאי להחריב, ואת אוכלוסיה להגלות, בשל אי-רצונם לותר על זיקתם היונית. אם נקבל, לצורך השערה,

ויתכן גם מצד ערבים-יוניות שבמזרח הארץ, וביחד אלו שטופחו ישירות בידי התלמיים (כנראה — פילוטאריה וסקיטופוליס, יתכן גם פלה, ומכל-מקום — פילדלפיה). מכל-מקום, אין ספק כי ניסה להיאחז ביסודות הערביים שבפאת-המזרח של הארץ (עיני ציונו הנ"ל של פוליביוס!).

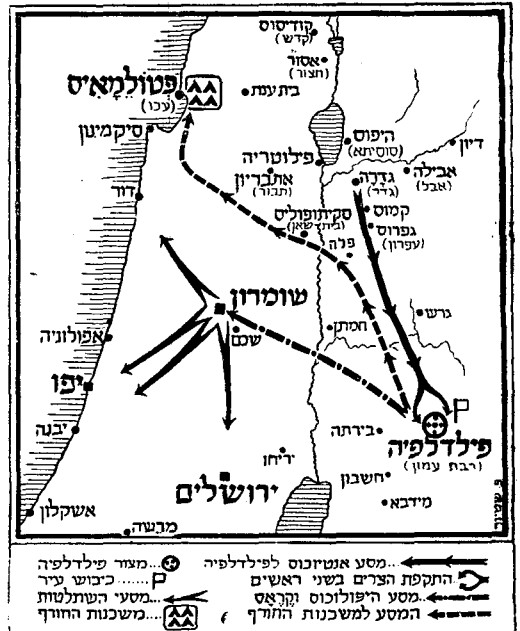
עתה קרה דבר ומגמתו זו האסטרטגית-המדרי-גית, נתמוגה לפתע בהתפתחות אופרטיבית בלתי-אמצעית דוחקת: נודע לו כי כוחות תלמיים חזקים נתרכזו ב"רבת-אמנה" — דהיינו, רבת-עמון. היא פילדלפיה — אשר בין השאר ידוע לנו על מציי-אותם של מתישבים-צבאיים לגידיים בקרבתה (יחי-דת-הפרשים שבשירות טוביה, המושל ב"בירת-ה" — היא צור — שבחבל עמון). יתכן כי ריכוז גייסות תלמאי זה היה בגורר התפתחות חדשה ובלתי צפויה. אף במקרה שכך היה הדבר, אין אנו יודעים אם המדובר היה בחיל-משלוח שהגיע ממצרים, או — והדבר השני אפשרי יותר — בתגבורת שנשלחה מצבאו של ניקולאוס ואליה נתחברו כוחות מקומיים. כן נודע לאנטיוכוס כי כוחות אלה "פושטים ובוזזים בשטחי הערביים שהצטרפו אליו". מניעים צבאיים ומדיניים כאחד דרבנוהו למסע מידי לעבר רבת-עמון.

נראה, כי הכוחות שנתרכזו בפילדלפיה — בין מצבא-מצרים העיקרי ובין מן האסטרטיות המתגיי-סות במקום — היו פחותים בהרבה מצבאו של אנטיר-כוס; כי מלכתחילה הסתפקו בתפקיד של חיל-מצב, נסתגרו בעיר, ולא ניסו כלל את כוחם בשדה. אין בכך כדי להפתיע, כי אין ספק שבתקופה זו, עכ"פ, כבר נפל הסך-הכל של כוחות תלמיים הנמצאים בארץ בהרבה מן הסך הכל של הגייסות שלרשות אנטיוכוס (דהיינו, כולל את חילות-המצב אשר הפקיד בנקודות-המפתח, ובעלי-הברית החדשים אשר נוספו לו — למשל מבין הערביים, המוזכרים גם בתיאור מסע-המלחמה הבא שלו, שלאחר שנה אחת), לאחר שורת האבדות והעריקות אשר גרעה מעצמתם של הראשונים. עם זאת עמד אנטיוכוס עד מהרה על העובדה כי רבת-עמון עצמה הנה מקום בצור למדי, וראשית-כל — בתוקף מצבה הטופוגרפי⁹.

בסופר-של-דבר, גם מסע גדול לפלישה אל מצרים (בין לכיבושה, ובין להשגת ויתור מצדה על אחוזר תיה שבדרום-סוריה), דאי שהחשיב את התפקיד המסייע (ואולי עוד הרבה יותר מזה — את התפקיד המפריע והמכביד, במקרה של יחס שלילי ועוזן) אשר היתה עשויה למלא כלפי תכניות מסוג זה המלכות הנבטית הקטנה שמדרום-מזרח לארץ-יש-ראל, על קשריה עם שבטי-נודדים ושליטתה בדרכי-שיירות חיוניות. יתכן כי כאן התרשם במקצת גם מלקחם של קודמיו — כתשעים שנה לפניו — בתכניות מעין אלו: אנטיגונוס ודמטריוס, שנסיון לא-קל נתנסו עם הנבטים. בדרך כלל נטה אנטיוכוס לבקש לעצמו בעלי-ברית בין המלכים והעמים הסמו-כים לזירות-מלחמתיו — הרי זכור מההיסטוריה ה-ועברית השיתוף בינו לבין היהודים (או לפחות — מפלגה חשובה בתוכם) בשעת השתלטותו הסופית על ירושלים — ובדומה נהג אף באסיה הקטנה, ועוד. במיוחד היה זקוק לכך בארץ-ישראל, בה נודעה לבי-ת-תלמי חיבה מיוחדת מצד ערי החוף —

השתלטות על שני עברי הירדן

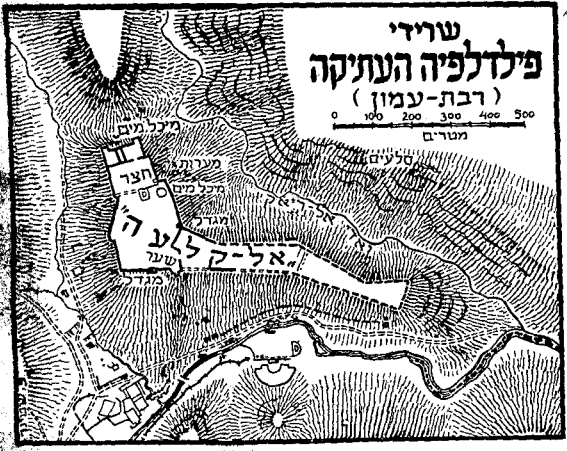
שנת 218 לפס"ה

מפה 11. ההשתלטות על עברי הירדן.

(9) דוד המלך כבר עמד בשעתו, מתוך נסיון לא-קל, על עובדה זו. ומן הראוי לציין כי בפרשת כיבושיו הגדולה של אלכסנדר ינאי היתה פילדלפיה העיר היונית היחידה שממזרח לירדן, אשר נשארה מחוץ לתחום מלכות-החשמונאים — יחא זה בשל בצרונה ויחא זה בשל תקיפות המחזיקים בה (ויתכן גם בשל עובדת קרבתה הגיאוגרפית של מלכות-הנבטים הידיבה).

גם לגבי מפה זו חסרות ידיעות על פעולותיהם של כוחות תלמיים במערב הירדן, אם אומנם היו כאלה. מסעי ההשתלטות מסביב לשומרון טומנו רק כציין, כללי, כי חסרות ידיעות מפורטות. לגבי העיר מרשה, בטמון לבית-גוברין של ימינו, קיימת טברה (בין השאר — בכתב פרופ' רוטטובצב) כי יתכן והיתה מאוכלסת במת-שבים-צבאיים ("צידוניים").

ציור 12. שרידי פילדלפיה העתיקה.

התרישים (שנעשה לפי מצבת-הדברים בראשית מאה זו) מבליט את המבנה הטופוגרפי, את תלילות הגבעה, עליה מייחד דיבורו פולביוס, את מצב מיכלי-המים לעומת משטח-הרמה המוגן שבמרומי הגבעה. יש לזכור כי עיקר השרידים שניתן להבחין בהם — מקורם בתקופה מאוחרת יותר, רומאית, הכינוי „אל-קלעה” — שורשו במלה „מצור” בערבית.

בידי בית-תלמי בעבר-הירדן מערבה. או שטח נמצא עכשיו, כפי הנראה, לחרץ בין שתי כפות הצבת הסלבית: כיבושיו של אנטיוכוס בארץ גלעד ועמון — ממזרח; וציוו של דיוגנסוס — מים. יש ענין בעובדה, כי לא אנטיוכוס עצמו יצא לכבוש את חלקיו הנותרים של מערב-הירדן. בכך סימן שההכרעה הצבאית נחשבה כדבר אשר כבר הושג עם הנצחון במערכת-פורפיריון ועם כיבוש הגליל ועבר-הירדן-המזרחי. על כן הסתפק בכך, כי שלת לשומרון שנים מנושאי-המשרה במחנה-תלמי, אשר עברו לצדו — את היפולוכוס התסאלי ואת קראס, ואתם חמשת-אלפים חיל רגליי¹¹, כשמוטל עליהם „ליטול את השלטון על שומרון וחבליה ולפרוש חסותם על כל אלה אשר קיבלו את שלטוננו”. ניתן להסיק כמה מסקנות מעובדות אלו. את הבלטתה של שומרון דוקא כמטרה העיקרית — אפשר

(11) מכאן אפשר לראות כי אותו היפולוכוס לא נשאר בראש יחידת הפרשים אשר אתה ערק מצבא-תלמי, דבר שהיה בו אולי ממית הזהירות שעדיין נהג בה כלפיו. הגם שבינתיים עלה לפיקוד על פלגת-גייסות הגדולה פיעשרה ומעלה מפיקודו הקודם. ויש לזכור כי בדרך כלל, כפי שכבר צויין, לא היתה נהוגה בצבא הסלבקי קביעות בפיקודי הקצינים הגבוהים על חלקי-המשנה של הצבא, בדומה לנוהג — חלקית — בלגיון הרומאי או בעוצבות ובעוצבות-משנה של זמננו. אשר לקראס — הרי ודאי נבחר לתפקיד זה בשל בקיאותו בעניני השלטון והמנהל הלגידי בארץ-ישראל. דבר שהיה עשוי לסייע בנטילת השלטון על הנפות בידיים החדשות.

כי „לאחר שהקיף את הגבעה כולה וסיירה” (עדות נוספת לנהגו לערוך סיור-מוקדם אישי) נוכח כי רק בשתי נקודות ניתן היה לגשת ולעלות בה. עתה ניסה להפעיל נגד העיר הנצורה, במשולב, את הטכניקה של מצור — ואת חכמת-הפסיכולוגיה הצבאית. את מכוונת-המצור שלו חילק, והציבן למול החומות בשתי נקודות-הגישה הנ”ל, ובשתי הן פתח בעבודות הנחוצות (בראש וראשונה — הכשרת הגישה בשביל מכוונת, ושפיכת הדייק, שיאפשר לקרבן על-גבי אל החומות). אלא שעם זאת מינה מפקד נפרד לכל אחת משתי פעולות מצור אלו: את ניקרכוס מכאן, ואת תיאודוטוס — מכאן. הוא עצמו היה מפקח על שניהם, ומרכז בידי

את כיוון המצור כולו. התוצאות היו: גם ניצול מלא האפשרויות והפתחים להתקפות, גם פיצול תשומת לבם וכוחותיהם של המגינים — וגם ליבוי התחרות בין שני המפקדים האחראיים. ואמנם, ניקרכוס ותיאודוטוס השקיעו, כל אחד, מאמץ מכסימלי לזכות בראשונות: להבקיע ראשונה פרץ בחומות. כתוצאה, בוצעו שתי הפרצות בחומה בהקדם — אלא שהסתר תערויות המתמידות, יום-ולילה, של שני המפקדים הסלבקיים, לא הצליחו לשבור את התנגדותו של חיל-המצב, אשר עתה התייצב למולם בפרצות. המצור עלול היה להמשך, לכאורה, עד אין-סוף — אלא שאחד השבויים גילה את מקום המחילה התת-קרקעית, דרכה נהגו הנצורים לרדת אל מקור מימיהם, לשאבם. משנסתמה המחילה באבנים ובגושי-עצים — נכרתו המים מחיל-המצב, והלו נאלץ להכנע.

אנטיוכוס ראה ברבת-עמון לא רק עיר-נפה ומצר דת-מצב תלמאית מקומית, כי אם גם משען חשוב, ונקודת-מוצא אפשרית למבצעים רבי-ערך. זאת ניתן לראות גם מכך שכמפקד השאיר בה את אחד מעוזריו הראשיים, ניקרכוס הנ”ל, בראש חיל-מצב ראוי.

**

עתה, משהשלים את כיבושה של שארית עבר-הירדן הלגידי¹⁰, נתפנה אנטיוכוס לתפקיד שנותר: לשפוך את שלטונו על השטח שנשאר צדיין

(10) אימנם, הסרות ידיעות ברורות ומפורטות על כך, אך לנוכח מעמדה השלטוני והכוחוני של ה„נסיכות-למחצה” של בית-טוביה שבבירתה (צור) — היא עיראק-אל-אמיר של ימינו — והתפקיד אשר מילאו בני בית זה בחליפות זיקתה המדינית של העדה היהודית שבירר שלים ויהודה אל מלכות-תלמיים מזה ומלכות-סלבקים מזה — אין להניח כי אנטיוכוס לא דאג מיד להשתלטות גם עליה; ואילו קצה-הדרום של עבר-הירדן, על איכ”ל וליסיו הערבית-למחצה, אין ספק כי נמצא בחורף 217—218 גתון לשליטת אנטיוכוס ועושי-דברו.

אולי לראות כהמשך למגמה של מסע אל מרכזי כוחות המתישבים-הצבאיים, בהתאם להשערה שהוזכרה לעיל. שכן שומרון העיר הפכה עוד מימי אלכסנדר מוקדון (או סמוך לאחר מותו) לישוב של חיילים-מתישבים, לעימת זאת, ניתן להסיק ביר את הדבר גם בעובדה ששומרון היתה המרכז המנהלי של המחוז כולו. ויצוין, דרך-אגב, כי יש אולי בדבר זה אף כדי לתרץ את אי-הזכרתה של ירושלים (אשר בהודמנות מאוחרת יותר פוליביוס דוקא מדגיש את חשיבותה). שמא ראו את ירושלים ונפתה כנכללות, בדרך זו או אחרת, במושג של „שומרון וחבליה“ (הגם שלפי מחקריהם של האב-אבל, ד"ר מ. אבי-יונת ואחרים נקבעה זיקה כזו של נפת ירושלים רק לאחר סיפוח הארץ אל מלכות-הסלבקים)? עכ"פ נראה, שעם השתלטותם של שליחי אנטיוכוס על שומרון, נשלם, למעשה, כיבושה של א"י המערבית. אין אנו שומעים על התנגדות מיוחדת מצד דור, אליה התנפצו מאמצי המצור של אנטיוכוס בשנה הקודמת. ואילו עזה, בסיס-האספקה הראשי של צבא-תלמי בארץ, מוזכרת בראשית שנת 217 כמקום הנתון כבר בידי סלבקים, אך מכל מקום לא נמצא בתחום מערכותיו של הצבא הלגידי המופיע עתה כחסר נקודות משען מוגנות במבואות חילת-סוריה. יש להסיק מכך כי לאחר מפלותיו במערב הארץ ובמזרחה נאלץ ניקולאוס לפנות את ארץ-ישראל בשלמותה (אולי, פרט למקר מות בחוף, כצידו, על גמלה) — ויש לחשוב כי אף סולק ע"י הצר-אלכסנדריה מעצם תפקידו. במסע המלחמה של שנת 217 לפנה"ס¹² אין שמו מוזכר עוד בין המפקדים בצבא-תלמי.

אנטיוכוס עצמו פנה מעבה"י, עם עיקר גייסותיו, אל פטולמאס (עכו), בה החליט לחרוף. העובדה שהחליט כך — במקום לחזור לעזנת-החורף לסוריה הקרובה — מעידה על אחת משתי אפשרויות. יתכן כי חשש לאופנסיבה-נגדית קרובה מצד מצרים (כאמור, הצבא הרב שבה, אשר כונס זה יותר משנה ועמד בארגונו ואימונו, טרם הופעל בזירת-הקרוב של ארץ-ישראל); אולי היה לו גם צורך להשלים בינתיים אי-אלה כיבושים, בכפותיה השונות של הארץ

(12) אכן, ישנו גם מקום-מה לסברה, שמא ניקולאוס עצמו עבר בינתיים לצדו של אנטיוכוס, כמעשי חבריו ופקדיו לפני כן... על כל פנים, בין מפקדיו של צבא אנטיוכוס במסעותיו בארצות-אירן, כעבור כעשר שנים, נזכר ניקולאוס איש-אטוליה — כשם שנזכר בנייהם פאנאטוליס, ב'ארצו, אשר הקדים לעבור לצד אנטיוכוס, בחברת תיאודוטוס, עוד בשנת 219 לפני הספירה.

תמונה 13. חייל-רגלים הלניסטי קל. דמויות חיות של חיילים-רגלים הלניסטיים — ובעיות הגדרתן (א).

תמונה מצובעת, ממקום-קבורה ליד צידו. כנראה — חייל שכיר בן פיסדיה (כזכור, היוו הפיסדיים יסוד חשוב בנדודי השכירים אשר לאלכסנדר ינאי, המלך החשמונאי). הגם שהכתובת מכנה את חיידתו כ"חיידת", „בני-ברית“, הרי כינוי זה יש ושימש רק „הסואה“ להעסקת גייסות שכירים. החימוש אופייני לסוג מסויים בחיל-הרגלים הקל („קל“ — דהיינו, לא אנשי פלנגה) של התקופה — מגן סגול עשוי עץ עם ציפוי מתכת, חרב ארוכה למדי, רחבה בניצב וצרה והולכת לקראת החוד, שמצב הקרב המתואר בתמונה מעיד על שימוש בה למהלומות חבטה (אך אולי גם דקריות), נדו התלוי משמאלו על הגורת כתף; קסדתו מקושטת נוצות-שני. חימוש זה נבדל מחימוש הפלנגיים (מגן עגול וחנית ארוכה — אך גם מזה של הפלנגיים היווני, והרגלי-הקל-המובהק (מגן קסג, חנית קלה, רמחי הסלה ופניון). הזמן — סוף מאה ג', או ראשית מאה ב' לפסה"ג. טרם הוברר, אם היה זה חייל סלבקי או תלמאי, על כל פנים, מקום קבורתו — בטמון לזירת מערכת-פופיריון. (החוקר א. ביקרמן מגדיר אומנם (בספרו „מוסדות הסלבקידים“) חייל זה כ„הופליט“, איש חיל הרגלים היווני הכבד. אך כל נשקו מוכיח כי לא נועד להלחם בפלנגה; לכל היותר ניתן לשער כי יתכן והפנינו סיפוס של „חיל-רגלים בינוני“, הנבדל בטקטיקה ובחיי מוש מן הפלנגה ה„כבדה“, אך כבד בזינו ובאורח לחימתו, מן הפלסטת הקל המובהק, ופחות ממנו מסוגל לתכסיסי התגרות החמיקה).

פלשת? יהודה ואדום? שמא גם צידון?; ואפשר כי היתה לו כונה להקדים בפתיחת מסע-תוקפני חדש נגד מצרים עצמה, עם ראשית „עונת-המלחמה“ בשנה הקרובה. אין זה מן הנמנע, אפילו, כי פעלו כאן שני שיקולים גמייחד. מאורעות 217 עשויים לאשר את ההשערה האחרונה.

* *

משך מסע-המלחמה של שנת 218 לפנה"ס וגיוונו מכבידים במקצת על ציון היקשים למאורעותיו או מסקנות מלקחו. המצבים, האמצעים והפתרונות שאנו נתקלים בהם תוך כדי עיון במסע-מלחמה זה — הן ברמה האסטרטגית והאופרטיבית והן ברמה הטקטית — היו כה רבים ושונים עד אשר אין כאן עוד מקום למבנה הפשוט של הקבלות, ומיציא לקח, בדומה לאלה שבשלושת פרקי-הסקירה הקודמים.

הגורם הסופוגרפי ברצועת-חוף צרה, למרגלות הרים. תיאורי המבצעים של שני הצדדים מעידים על החשיבות הרבה, במסיבות סופוגרפיות אלו, של השתלטות מקדימה על מעברותיהם של הנהרות בסמוך לשפכם. השתלטות זו לובשת כאן חזיונות מיוחדת באשר אלה הם „פקקים“ סופוגרפיים כמעט-מוחלטים, הסותמים את המעבר אף ברצועה המישורית הצרה שהיא כאן נתיבי גייסות יחיד — אלא אם כן נתונים הם בידך-אחה; שכן אז הפכים הם להיות מעין גשרים-פתוחים (פתוחים לך — ולא ליריב). מכאן — הנהוג המתמיד לשלוח פלגות-גייסות, להקדים ולתפוס את מעברות-הנהר — או אף מצרים אחרים, שבין ההר לשפת-הים, שאף תפקידם והשפעתם דומים להנ"ל.

בתנאים מעין אלה משתמשים עכשיו, לעתים קרובות, בכוחות מושתים-ביים, או מושתים-באוויר, כדי ליצור „ראש-גשר“, ולו גם קטן, מעבר לאותו נהר, או מיצר — או להשתלט עליו, משני קצותיו בעת ובעונה אחת, ע"י כוחות כאלה בלבד, או בשיתוף פעולה עם חלוץ כוחות היבשה העיקריים. מצבים כאלה עשויים להתרחש — ממש כשני סוגי המקרים במסע אנטיוכוס ג' המתוארים ע"י פוליביוס — הן בשעת התקדמות, לצורך הבטחת מעבר, והן בשעת התגוננות, לצורך סתימת גישה בפני יריב. מן המצבים הטורפוגרפיים והטקטיים-האופרטיביים, בדומה להנ"ל, שנקרו במהלך מלחמת-העולם השנייה, מן הראוי להזכיר כאן: התקדמות בעליה-הברית, ביוני-יולי 1941, באותו חוף פיניקיי עצמו (כלפי צפון 1); התקדמות הבריטים

תמונה 14. חיל-הרגלים הלניסטי

דמויות חיות של חיילים-רגלים הלניסטיים — ובעיות הגדרתן (ב).

תמונה מצובעת ממקום-קבורה ליד צידון. כנראה — חייל שכיר בו פיסידיה, שלא כדמות האחרת מקבדות החיילים ליד צידון (ראה תמונה 11), מתואר הוא לא במצב של קרב (אולי — בשל היותו מוצג כחמוש כחנית). חימושו (חנית ארוכה, מגן סגולגל, שריון, קסדת ברונזה גדולה מקושטת נוצות — חרב שאינה נראית, התלויה לו משמאלו על רצועת כתף) מקרבו כאילו אל חיל-הרגלים ה„כבד“; הגם שאינו נראה כפלנגטי אופייני, מאפשר בכל זאת חימושו גם קרב נוסח פלנגה.

לאורך חופה המזרחי של סיציליה, ביוליאבגוסט 1943; התקדמות אותה הארמיה-השמינית הבריטית במערב לה החוף האדריאטי של איטליה-התיכונה, בחוף-אביב 44—1943; ובמידה מסוימת — מצבי התקדמות (וכמוהם, כמובן — מצבי הגנה) בתוניסיה, באביב 1943. בשלוש הדוגמאות הראשונות היו מצויים נסיונות, או לפחות מפגני-נסיונות, לפעולות מן הים — ובדוגמה השנייה נערך נסיון מאלף של פעולה-מך-האוויר — למען התכלית הנ"ל: תפיסת מעברי-נהר ומצרים. מבחינה מהותית, אופרטיבית, ניתן לומר כי מצוי דמיון-מה להנ"ל גם בפרשת ההתקדמות היפאנית לאורך חוף מלאיה, בדצמבר-ינואר 1942—1941, על אף העובדה ששם היה ציר ההתקדמות

„לחוק“ לא בין ים להרים כי אם בין ים לגונגל. הגם שבמסע-מלאיה בלטה לעתים הנטיה להצלחות פלגות-הלוח כאלו מן הים אל היבשה, אף בעורפו של היריב — לא לצורך תפיסת מעבר-מפתח על הדרך לקראתו כי אם ליצירת מחסום, למניעת נסיגתו.

כמובן, שהבולטת והזכורה שבכל הדוגמאות ההיסטוריות (והסמלים ההיסטוריים) להיאבקות על מיצר שבין הרים לים, תוסיף תמיד להיות דוגמת תרמופילי, שבפלישה הפרסית הגדולה ליון, בשנת 480 לפנה"ס.¹³

התפיסה הטקטית של קרב ברצועה שבין ים להרים, במידה שמחפשים בקרב כזה הכרעה טקטית מרחיקה-לכת, סובבת זו תמיד על ציר הברירה: — האם לשאוף לדחוק את היריב, בנבו, אל הים, — או, שמא, אל ההר? כי בלעדי אחת משתי תוצאות אלו לא תושג אלא דחיקת היריב אחורנית, ורחמימה של שטח — אך לא הכרעה הכף. לברירה בין שתי המטרות מקבילה הברירה בין שני האמצעים: היכן לפרוץ (או ללפות מלכת-חילה) את מערך היריב, כדי „לקלו“ אח"כ — באגף-ההר (כדי ללחצו כלפי הים) — או באגף-הים (כדי ללחצו כלפי ההר)? מסתבר, כי ברוב המקרים הים נראה כ„מחסום-מדידה-טבע“ מתאים ביותר בשביל „שביה“ טקטית-טופוגרפית כזאת של היריב (דבר שבלט, בעצם, גם בכל מערכות המדבר-המערבי, בשנות 43—1940 — פרט לאחת, זו של אל-עלמיין; הגם שבמערכות אלו שימש לרוב המדבר, ולא דוקא ההר, בתור ה„מכשול-האגפי“ האחר שלעומת הים).

ההקבלה הקרובה ביותר (על אף השוני הניכר בגודל הצבאות ובמצבים אויבטיביים), ואולי אף המענינת ביותר, למערכת-פורפיריון הנה מערכת-איסוס. זו נתחוללה 115 שנה לפניה, בין אלכסנדר מוקדון לבין דריוש מלך פרס, בהמשכה הצפוני של אותה רצועת-החוף הכנענית-הסורית עצמה, בשער הגיאוגרפי שבין סוריה לקיליקיה, גם בה בחר הצד והזנקה — אלכסנדר — בלפיתת-החיריה באגף-ההר; מהלך, אשר הצלחתו הגמורה

(13) יצוין קרימקביל מענין: גם קרבת-תרמופילי נראה שעמד בקשר מסוים, ולו גם אופרטיבי בלבד, אל מערכת-צייים, זו שנערכה באותו זמן ליד כף ארטימיסיון. במערכת-פורפיריון היתה, כמובן, זיקה כמעט-טקטית בין שני הקרבות, שנערכו בתחום-ראיה בלתי-אמצעי, אכן, מקרה עוד יותר מרחיק-לכת של „תערוך בת“ קרב ימי ויבשתי מתרחש (יתכן — בחוף הארץ) בהלחם צבא מצרים-הקדומה בפלישת „עמי-הים“ (ובניהם, כנראה, הפלישתים), תוך הילופי יריחיים משולב, וכיובד“ (ראו „מערכות“ ייחייט במאמרו של פרופ' פולוצקי).

היתה עלולה לנתק את נסיגת-היריב, אך אפילו בלעדי כך, ע"י הלחץ הפסיכולוגי של איום זה, היה עשוי לזעזע בהקדם את מערכו, ולהביאו לידי בקשת-נסיגה. (תוך כדי אבדות שהנן בלתי-נמנעות אגב כל נסיגה כזאת, בשטח צר, תוך לחץ ופגיעות מן האגף הטופוגרפי הנישא), אמצעי של אנטיכוס בהדירה-לפיתה כזו היו אומנם שונים מאלה שנקט אלכסנדר. כי במערכת פורפיריון אין כל ציון להסתערות-פרשים, אשר מלאה תפקיד נכבד בהתקפה המקדונית במערכת-איסוס. אכן, ליד פורפיריון היה השטח צר בהרבה אפילו מאשר ליד איסוס, והמדרונות בנקודת ההסתערות קשים בהרבה. על-כן אין בהבדל זה גופו כדי להעיד דוקא על ירידת ערכו של היל-הפרשים נוסח-מוקדון, אשר נתקיים כידוע גם בצבא-אנטיכוס כחלק עיקרי וחיוני בו (ואף הוכיח את עצמו בתור כזה במסעי מלחמה מאוחרים יותר).

הכיוון האופרטיבי של מסע אנטי-כוס, במהלך כיבוש הארץ, בקו של „אלכסון“ צפון-מערב—דרום-מזרח, קשה למצוא לו, כאמור, הקבלה בתולדות-כיבושה הרבים של ארץ-ישראל — הן באשר לנת יב המסע, והן באשר למשמעותו. ההקבלה היחידה המוד-קרת-מאליה — עם מסעו של תגלת-פלאסר הג' מלך אשור, משנת 732 לפנה"ס (על פני הגליל העליון—בקעת כנרות—ארץ-הגלעד—עמון ומואב) — אף היא, על אף הוזהות כמעט בקיר-המסע, אומרת „דרשני“ מבחינת משמעותה הצבאית והמדינית, מה שנראה כהגייוני-למדוי לגבי מעצמה פושטת-בזוזות-לכובשת, שמרכזה השלטוני והצבאי נמצא בצפון-מזרח, בארץ-נהריים, והדרכים הלופתות את פאת מדבר-סוריה (הפרת—דמשק—גלעד) היו חיוניות ביותר לגביה — הנו מובן פחות כשהמדובר הוא במדינה אשר בסיסה בצפון-סוריה ובקיליקיה, שמרכז-כובדו של זה מופנה כלפי חוף-הים, ועיניה — לסיפוח. אין זה אלא שהבחירה בדרך כה בלתי-שגרתית להשתלטות על הארץ נבעה (כפי שכבר נרמזו אגב תיאור המאורעות) או מכוננת פגיעה במרכז-הכוח הצבאי והשלטוני של התלמיים בארץ, או מהחשבת המגע עם הפאה-הערבית שבדרום-מזרח ארץ-ישראל — ואולי גם הושפעה מנסיגת המצור על דור בשנת 219 לפנה"ס, ומהרצון לנסות עתה להשתלט על הארץ מבפנים.

סיכומו של דבר: ניתן לומר כי מסעו של אנטי-יכוס משנת 218 לפנה"ס היה אולי המענין והמאלף שבמסעותיו לכיבוש הארץ, מבחינת העשירות ורב-הגוניות הן של מצבים ומהלכים אופרטיביים, טקטיים וטופוגרפיים, שנתרחשו על פני חלקים רבים של הארץ ושל מבואותיה, והן מבחינת הלחץ — ההיסטור-רי ואף האקטואלי — אשר ניתן להסיקו מן הללו.

תשובותיה של פינלנד

נסיון מדינה קטנה לפתרון בעיותימון

מאת סגן־אלוף י. בר

הסקירה מפרי עטו של סגן־אלוף י. בר המוגשת כאן אינה אלא קטע מתוך מחקר על מסיבות צמיחתו, מבנהו ומבחנו של הכוח הצבאי הפיני, הנמצא בהכנה, ואשר נועד להתפרסם בחודשים הקרובים.

חלקיו הראשונים, הקודמים לפרקים הניתנים הפעם, מציינים את מצבה הגיאוגרפי־האסטרטגי של הארץ, נתוניה הטבעיים והטופוגרפיים, ועומדים על הבעיות הבטחוניות האופרטיביות אשר צבאה של מדינה כפינלנד — היה חייב לנסות לפתור. המדינה היתה אומנם ה"קטנה" יחסית באוכלוסייתה, שאינה אלא כפלים וחצי מזו של ישראל, אך שטחה, לפני "מלחמת־החורף", היה בדיוק פי עשרים משטחה של ישראל. מבנה הצבא, דרכי התגייסותו, אורחי אימונו חייבים היו להלוט את הריכוז היחסי של האוכלוסיה בדרום, ואת דלילותה הרבה בצפון; את הצרות היחסיות של חזית־המגן בדרום־מזרח (בין הים הפיני והאגס לדוגמה) ואת מרחב־היזעצומים שבגבול המזרחי והצפון מזרחי; את השטח היערי וזרוע מאות האגמים, את תנאי החורף הארוך, את הנדאות־כמעט של התמודדות בכוחות עדיפים. על אף המיוחד והבלתי־חוזר שברבים מנתונים אלה, מצויים בנסיונה של פינלנד גם גרעינים המשותפים לבעיותיהן הצבאיות של כל המדינות הקטנות באשר הן.

הסקירה הניתנת בזה מצביעה על כמה מתשובותיה של פינלנד לבעיות ולמצבים הנ"ל שהועלו במחקר — בעיות ותשובות, אשר פרקי הסיום של עבודת סגן־אלוף בר מכילים תוספת ניתוח וסיכום להם.

תשובה ראשונה: בתחום המבנה.

(ארגונים של הכוחות הפיניים ב"9-1938)

באור, לנוכח עדיפות־הכוח העצומה של היריב הפוטנציאלי.

על ציה־מלחמה הוטל תפקיד הגנת החופים, ולשם כך הוא קיים שיתוף־פעולה הדוק עם הארטילריה־החופית הכבדה.

חוק שירות־החובה הצבאי. בהתחשב בכוח־האדם של פינלנד, ברור היה מראש שהצבא הפיני יצטרך להיות מבוסס על גיוס טוטלי מוחלט. לפי כך חלה חובת השירות, בזמן־מלחמה, על כל הגברים מגיל 17 ועד גיל 60. מאידך גיסא, האמצעים הכספיים המוגבלים הם שקבעו כי תקופת האימון לא תוכל להיות אלא קצרה מאוד, יחסית. לכן נקבע משך השירות הסדיר לשנה אחת לטוראים החל מגיל 21, ולשנה ורבע — לסמלים ולקצינים, אשר אינם בשירות־הקבע.

אנשי המילואים נקראו לאימונים נוספים: הטרראים — לתקופה של 40 יום; הסמלים — ל-50 יום; והקצינים — ל-60 יום. אכן, מכסה זאת נקבעה

1. המבנה הכללי

תפקידי שלוש השירותים העיקריים. בהתאם לנתוניה של בעית־המגן הפינית — ולתפיסתה ע"י בוני הצבא הפיני — נקבעו כוחות־היבשה כזרוע־הלוחמת העיקרית שבמערך כוחות־המוזיינים של פינלנד, בעוד שלחיל־האוויר ולציה־מלחמה נועד התפקיד של זרועות מסייעות.

על חיל־האוויר הוטלו בעיקר תעודות של הגנה טקטית על מרכזים גדולים של אוכלוסיה ומשק, ועל־כן היו כפופות לו יחידות הארטי־לריה הנגד־מטוסית. ואילו התפקיד של לחימה על שליטה באוויר לא הובא בחשבון, אף לא במידה מוגבלת; וכן כמעט שלא נקרא חיל־האוויר לפתור את שאלות הסיור־הישייר לכוחות היבשה.

צמצום זה בשטח הפעלתו של חיל־האוויר נבע, בראש וראשונה, מסיבות תקציביות, וכן מן הראייה — המוטעית אולי — של חוסר הסיכוי שבתת־מודדות

בתקנות כמכסה דראו תלת־שנתית; אולם, שוב — המצב הכספי לא איפשר קריאת עוצבות שלמות של מילואים אלא לעתים רחוקות מאוד יחסית.

ג. מסגרות־היטוד של הכוחות־המוזיינים קפוי־ניס. הצבא הסדיר¹ כלל את אנשי־שירות־הקבע, שמנה מ־7500 עד 8500 איש, בהם אלפיים קצינים, 400 סמלים, 1000 מלחיצים ו־1100 פקידים מנהלה אשר נבדלו במעמדם מן הסגל הפיקודי. לגרעין קבוע זה נצטרפו מדי שנה בשנה, כ־22–23 אלף חיילי שירות מאנשי השנתון המתחילים. מאנשי שירות־הקבע השתייכו כ־1000 איש לחיל־האוויר, ואותו מספר בקירוב — לצי־המלחמה. ההקצאה השנתית של חיילי־שירות לחילות אלה היתה בשיעור של 600 איש בקירוב לכל חיל.

עם בוא הגיוס־הכללי למלחמה, היה צבא סדיר זה את הבסיס למערך־מלחמה בן 325,000 איש, מהם כ־200,000 איש ביחידות־לוחמות. ההזרמה של המילואים היוו את חלק־הארי של הכוחות המוזיינים הפנייים. אכן, אם נכנה את הצבא־הסדיר בשם המסגרת הראשונה לעצמתה הלוחמת של פינלנד, נוכל לראות ביחידות־המילואים את מסגרתה השנייה.

את המסגרת השלישית, במסגרות־היטוד האלו של הכוחות־הצבאיים הפנייים, היה הארגון־המתנדב הכטחוני ההמוני. לארגון זה יכולים היו להשתייך כל יוצאי־צבא עוד לפני שירותם הסדיר — וכן, שוב, לאחדיו. מספר חבריו „התנועה“ בין 110 אלף ל־150 אלף איש; כלומר — בשיאו, היה קרוב ל־50% של כוח־האדם אשר נכלל במערך־המלחמה.

2. הצבא הסדיר

א. התעודות. על הצבא הסדיר הוטל לקיים את התעודות העיקריות הבאות: כוננות מיידית למקרה של התקפת־פתע; שמירת הגבולות הארוכים בפני „הסתננות“ (לשם הברחה, חבלה, ריגול); היוזי מסגרת־אימון לשנתון המתחילים; הקמת קאדרים והחזקתם: ליחידות החיליות השונות, לעוצבות־המילואים — לקראת גיוסן בעת מלחמה — וכן לקליטת אותן עוצבות בזמן שלום.

ב. מבנהו של צבא־היבשה הסדיר — וחלוקת כוחותיו. לשם השגת תעודות אלו נבנה הצבא־הסדיר ב־7 סוגי גופים:

(1) ביטוי זה, „צבא סדיר“ נקוט כאן כציון לכוהות שבשירות פעיל.

● העוצבות האופרטיביות הגדולות המוכנות לפעולה מיידית וכוללות גם את הגרעינים של החילות־המקצועיים — הן בשביל העוצבות הסדירות והן בשביל עוצבות־המילואים.

● גרעיני מפקדות לעוצבות־מילואים, ומסגרות־קליטה ליחידותיהן עם התגייסותן.

● בתי־ספר לקצינים, ברמות השונות, ובתי־ספר להתמחויות במקצועות מיוחדים.

● מתקנים, בתי־מלאכה, מפעלי תעשייה ומוסדות צבאיים אחרים.

1. העוצבות האופרטיביות הגדולות — גופי־גייסות בעלי כוננות מיידית ויחידות־שלד (קאדר). הראשונה בתעודות שמבנהו של הצבא־הסדיר נועד להשיגן — הכוננות לפעולה נגד התקפת־פתע ולחיי פוי על גיוס המילואים — הושגה ע״י הפינים בארגנם את הצבא־הסדיר באופן דלקמן:

4 העוצבות האופרטיביות — היינו, 3 דיביזיות הרגלים ובריגדת־הפרשים — הוצבו מלכתחילה בוו־רת־המלחמה הדרומית, הרגישה ביותר לפגיעה, כשר מרכזיה נמצאים בהלסינקי, ויפוא, מיקלי, ולפנרנטה. עוצבות אלו היו מאוגדות במסגרת קורפוס, ובכל הנוגע לפעולתן כגופי־גייסות מבצעיים, היו נתונות להנהגתה האופרטיבית של מפקדתה שהיתה בעלת כושר־פעולה מדי.

אכן, עוצבות אלו היו זקוקות בכזו לגיוס מקיף של מילואים, כדי שתהיינה מסוגלות לפעולה במסגרת הדיביזיונית. כִּי, למשל, כל אחד משלושת הרגימנטים הרגליים שבכל אחת משלוש הדיביזיות, היה מורכב משני „גדודי־קאדר“. הראשון בהם הכיל את כל הגרעינים של היחידות הרגליים של הרגימנט, ואילו השני — את כל הגרעינים של פלוגות־הסיוע (מק״בים, מרגמות בנות 81 מ״מ ו־120 מ״מ, ותותחים ב״ט) ושל פלוגת־הקשר בשביל הרגימנט. אומנם, במקרה הצורך היו „גדודי־קאדר“ אלה מסוגלים לפעולה לתקופה קצרה גם בלי השלמה ע״י גיוס המילואים. נוסף על כך, הכילה כל אחת מן העוצבות גם יחידות מלאות לצרכי פעולה מיידית — בדרך־כלל גדוד או שנים לדיביזיה, מחוץ למסגרת רגימנט־הקאדרים. יחידות אלו שנועדו לפעולה מיידית נקראו גודי־חיל־רגליים־קל, והורכבו בקיץ על אופניים, ואילו בחורף השתמשו במגלשים.

דומה לנ״ל היה גם בנייתה של העוצבה הרביעית — עית — בריגדת הפרשים.

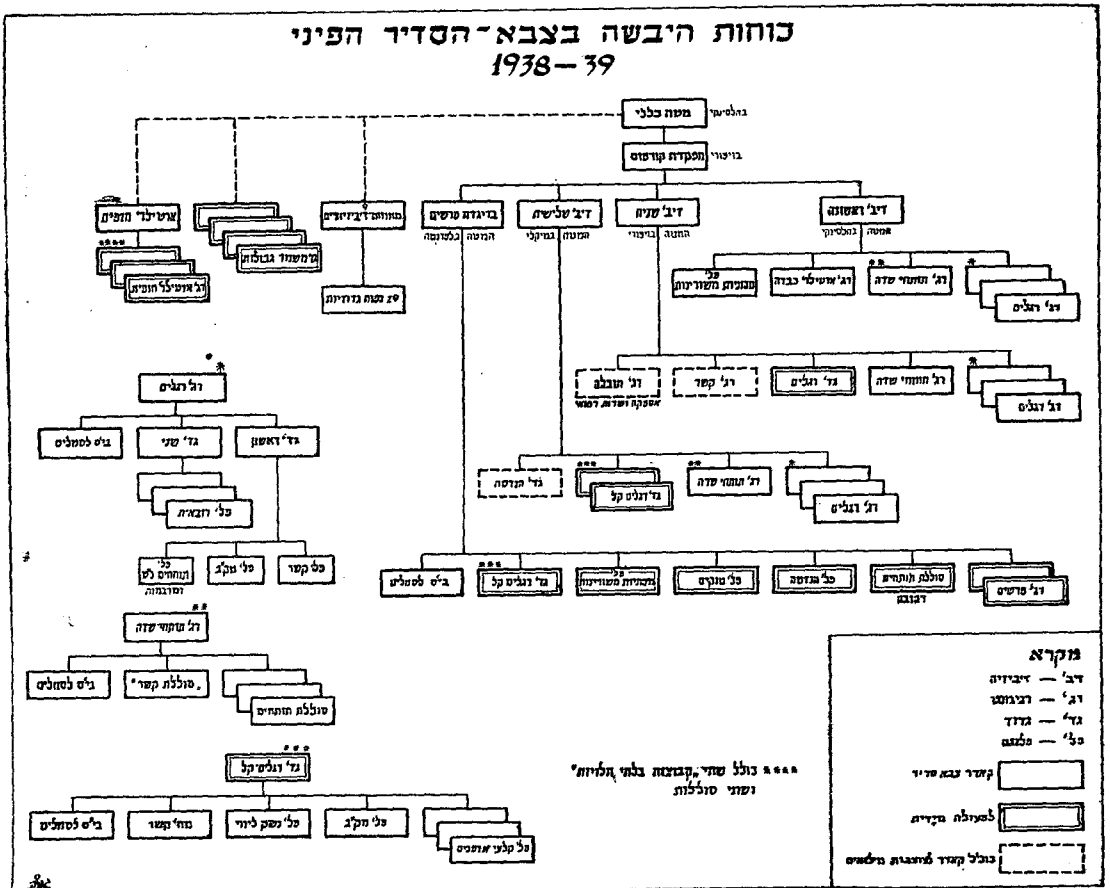
המלחמה. כך, למשל, היו עשרת גדודי ארטי-
לרית-השדה וגדוד הארטי-לרית-הכב-
דה של העוצבות הסדירות את המסגרת ל-33 (אח-
רי 1941 — ל-77) גדודי חילותותחנים בעת המל-
חמה. לשם כך כללו בתוכן העוצבות גם את בתי-
הספר המתאימים להכשרה חילית-מקצועית.

לדיביזיה הראשונה היתה מצורפת פלוגת מכר
גיות-משורינות; לדיביזיה השנייה — רגימנט „מעז-
רב“ לחילות-תובלה, חיל-הספקה ושירות-רפואי, ור-
גימנט-קשר; לדיביזיה השלישית — גדוד מתנדבים;
ולבריגדת-הפרשים — פלוגה של טנקים. כל אחת
מיחידות אלו ריכזה, למעשה, את הגרעינים המק-
צועיים של החיל שלה, וכן את בתי-הספר, בתי-המ-
לאכה והמתקנים של אותו חיל — אלא שבבוא גיוס
כללי התפצלו כל אלה, כשהמתקנים והיחידות המ-
תאימים הוקמו בפועל וצורפו אל עוצבות-המילואים.
יחידות „קאדר“ נוספות, במסגרת של העוצבות
האופרטיביות הגדולות, שימשו בתי-הספר

נוסף על כך עמדו לרשות הצבא הסדיר 4 גדודי
משמר-גבולות, אשר מבחינה מנהלתית השתייכו
אומנם למיניסטריון-הפנים. שתיים מליחידות אלו היו
מוצבות אף הן בוירה הדרומית, ושתיים לאורך רצף
עת-הספר המרכזית-הצפונית — כשעליהן מוטל
להוות את כוח-המגע הראשון, במקרה של מלחמה.
על היחידות שבמצב של כוננות-מיידית נמנו עוד
שלושה רגימנטים של ארטילריה-חופית כבדה; וכן
היחידה הנגד-מטוסית המיוחדת להגנה על הלסינקי
וויפורי, שבה היה אחוז גבוה של קצינים וסמלים
בשירות-קבע, ותקנה היה מתמלא עלידי אנשי שר-
רות-חובה, מבין אלה שמקום מגוריהם במקום בו
הופקדה היחידה.

ד. העוצבות האופרטיביות הגדולות — כגרעינים
של החילות-המקצועיים. נוסף על תפקידה לפעולה-
מיידית, שימשה כל אחת מן העוצבות האופרטיביות
גם כבית-קיבול לגרעינים של החילות-המקצועיים
בשביל היחידות המתגייסות ומופעלות במסגרת מערך-

כוחות היבשה בצבא-הסדיר הפיני 1938-39

(ה צ ר ה : גדוד הרגלים לפעולה מידית, בדיביזיה השנייה, הנו גדוד רגלים ק.ל.)

לגדוד-רגלים וכן ליחידות-חיליות אחרות. לכל מרחב כזה — מפקדה מנהלתית קטנה, לשם רישום וביצוע הגיוס.

הצבת המילואים נתבססה על עקרון טריטוריאלי מוחלט. דבר זה ניתן לביצוע ביתר קלות תודות למי-עוט נדידתם של אוכלוסין ממקום למקום.

4. הארגון המתנדב ההמוני — „גייסהמוגן“

ארגון זה² קם, בעיקר בשטחים הכפריים, כבר במשך מלחמת האזרחים 1917—19. אחר שליבי הת-פתחות שונים, שבהם נסתבר במאבק המפלגתי הפ-נימי של המדינה, הפך לאחד המכשירים הרשמיים של הכוחות-המזוינים הפיניים, מכשיר, אשר היה לו חלק רב בפתרון שתי בעיות מרכזיות של צבא-פינלנד, הן:

(א) ייעול, ופירוטיתר, של הארגון הט-ריטוריאלי למילואים — וע"י כך הגברת מהירות התגייסותם בשעת-חירום.

(ב) אימון משופר לאנשי-המילואים — שמן הנמנע לקראם לאימוני-תחזורת תכופים-מדי במסגרת הצבא-הסדיר; וכן אימונם הטרומ-צבאי של בניה-הנוער, עד לגיל השי-רות-הסדיר.

כפי שהוסבר כבר, היתה חברות בארגון זה מבוססת על התנדבות; והוא כלל רק קרוב למחצית כוח-האדם של מערך-המלחמה. אולם על

(2) הידוע לרוב לפי כינויו בפינלנד (בלשון שבדית) — „שוקור“.

ל ס מ ל י מ, שבכל אחד מהרגימנטים של חיל-הרגלים וחיל-התותחנים בבריגדת הפרשים ובגודר די החילות המקצועיים — אשר הם שהיו מספקים את תקן הסמלים למערך המלחמה.

ה. חיל-האוויר היה מורכב משלושה רגימנטים של מטוסים, כלומר, לפי התקן, כ-200 מטוס; אולם, בפרוס המלחמה ב-1939, היו להם רק 60 מטוסים (מיושנים) בלבד. אף חיל זה היה בנוי בצורת „קאדר“ — וכן גם הרגימנט הנגד-מטוס, הכפוף לחיל-האוויר.

1. צי-המלחמה הפיני היה בנוי ומכוון מלכתחילה אך ורק לתפקיד הגנת-החופים ושיתוף-פעולה עם הארטילריה-החופית הכבדה ומצודות החוף השונות. לפיכך כללו 35 כלי-השיט שלה רק את הסוגים המ-תאימים לתפקיד זה, וביניהם: שתי אניות-להגנת חופים (בנפח של 3500 טון, ובחימוש של 4 תותחים בני 10"); 5 צוללות; סירות-טורפדו; שולות-מוק-שים וכדומה. כפי שכבר הוסבר לעיל, נמנה רוב כוח-האדם של הצי על אנשי שירות-הקבע.

3. ארגון המילואים וסידרי גיוסם

מערך-המלחמה המלא של צבא-היבשה הפיני, מנה בשנות 1939-40 9 דיביזיות חיל-רגלים ובריגדת פר-שים (כולל את גופי הצבא-הסדיר). כדי לקיימן, היתה כל הארץ מחולקת לתשעה מרחבי-גיוס דיבי-זיוניים (כולל את ארבעת המרחבים בהם היו מוצבות העוצבות האופרטיביות של הצבא-הסדיר), ול-29 נפות צבאיות, כשכל אחת מהן מהוה מרחב-גיוס

פטרול-גלשים פיני במלחמת-החורף.

שילוב הארגון הטריטוריאלי של המלואים וגיס המגן

הצבא הסדיר והמלואים (מערך מלחמה-350000 איש)

גיס המגן (חברים בגיס - המגן 150000 איש)

9 מחוזות דיביזיוניים

9 מחוזות

29 נפות גדולות

29 נפות

חבלים פלוגתיים

סניפים כפריים, שכונתיים ורדושתיים

ואביורי-אימון. הארגון הגיע למוצע מתאמנים יומי של כ-4000 איש³.

בצד שני תפקידים עיקריים אלה, בשטח הארגון והאימון, היה "גיס המגן" אחראי גם על הקמת מערכת ההגנה הנגד-מטוסיית ה"סבילה" ועל תפעולה. בתפקיד זה הושקע רוב-מאמציה של מסגרת-משנה חשובה של "גיס המגן" - "ארגון הנשים", "לוטהר סוארד", בעל 70.000 חברה. נוסף על כך, מילאו הן בעת המלחמה גם תפקידים במנהלה, בשירות-רפואי ובענפים דומים.

כוחו המיוחד של ארגון זה היה בכך שלא היה מסגרת שירות-בטחוני בלבד, אלא גם מסגרת חברתית, כשחבריו קשורים זה בזה, בתאים המקומיים, ע"י מפעלים תרבותיים וציבוריים שונים.

הנהגת "גיס המגן" היתה אבטורנומית, ובנויה כמטה-צבאי אשר התחלק למחלקה ארגונית, מחלקה צבאית ומחלקה כלכלית, שדאגה למימון פעולות הארגון באמצעות תרומות חבריו, בעזרה כספית מינימלית מצד המדינה.

ראש המטה של "גיס המגן" (שהיה כפוף לראש המטה של הצבא ושימש כחבר במועצת-ההגנה-העליונה) ובעלי התפקידים הצבאיים העיקריים, היו קצינים-לפיקצוים. מובן מאליה, שמטה זה פעל רק

(3) דהיינו, נאמר, כ-1.400.000 ימי-אימון לשנה; ולמצוע של כ-140 אלף חבר - כ-10 ימי-התאמנות לאיש בשנה, הגם שיתכן וכלולים בזה אף חלקי ימים לעומת זאת, אפשר כי ימי-התאמנות אלה באו בנוסף על מסגרת אימוני-התחזרת שנקבעה חוקית כחובה על אנשי המילואים (בדומה לתוספת אימון-מרוצון המצוי בשירות צריחה).

אף זאת הצליח ארגון זה, תודות לבניינו הענף, לשמש מענה לשתי הבעיות שצוינו לעיל.

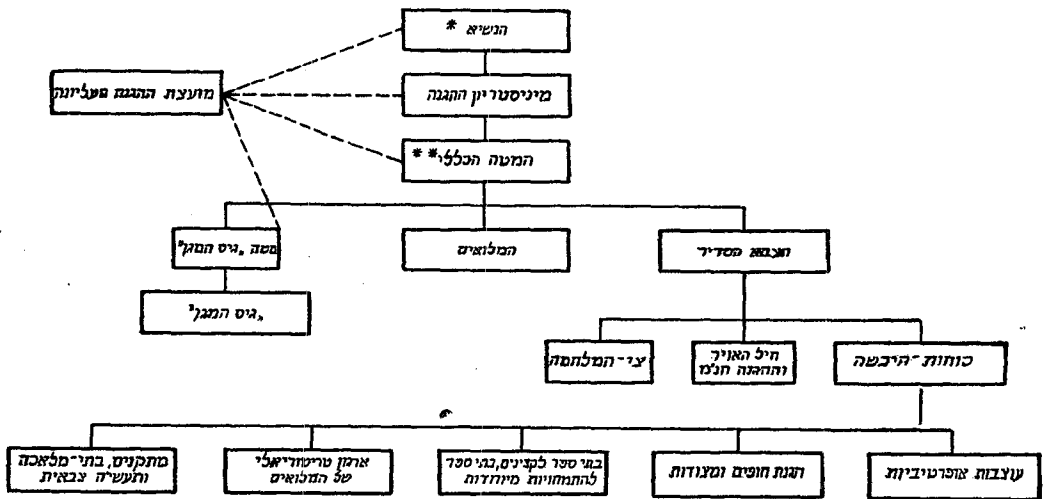
המחוזות והנפות של הארגון-המתנדב היו זרים, פחות-אריזות, עם הנפות-הצבאיות המהוות מרחב-גיוס לגדוד-רגלים. אולם היתה להם חלוקה עוד יותר מפורטת, לגושי-משנה ולסניפים כפריים ועירוניים, שחפפו, פחות-אריזות, את מרחבי גיוסן של פלוגות ומחלקות של כוחות-מילואים.

החלוקה הארגונית של "גיס המגן", שחדרה עד אל התאים החברתיים הקטנים ביותר - לכפר, לביחיר ולשכונה עירונית, היתה שלד, שסביבו יכולים היו להתקבץ בעת גיוס-כללי גם אנשי-מילואים אשר לא נמנו על חברי הארגון. העובדה שלרשות החבלים-הפלוגתיים של ארגון זה עמדו מחסני נשק, ציוד ומדים, הפכה אותם בשעת מלחמה ממרחבים ארגוניים-גרידא למרחבי הגנה ממש. ואומנם, הצבא הפיני הביא דבר זה בחשבון, בתוכניות הגיוס ובתוכניות הפעולה שלו. כך, למשל, הגזרה הקריטית ביותר של הזירה-הדרורית - זו של מיצר-היבשה הקארלי - כללה 7 חבלים-פלוגתיים של גיס-המגן, שאנשיהם היו מיועדים לתפוס הראשונים את מערך-ההגנה הידוע, המכונה "קומנרהיים", ולהוות את השלמה הראשונה למסגרותיו של הצבא-הסדיר החונה שם. שלד מוכן זה לגיוס מהיר איפשר לצבא הפיני גם את היערכותו האופרטיבית המיוחדת-במינה בזמני שלום - היינו: ריכוז כל העוצבות הגדולות של הצבא הסדיר בזירה הדרומית, בעוד שבזירה המרכזית-הצפונית הוצבו עוצבות-מילואים ויחידות משמר-גבולות בלבד.

אולם "גיס-המגן" לא רק הבטיח "פירוט" ארגון המילואים עד ליחידות-המשנה הקטנות ביותר (דבר, שהצבא-הסדיר לא היה בידי להגשימו) - ועם כך גם מהירות גיוס, ורמת כווננות גבוהה-יותר יחסית; אלא שארגון זה אף רכש לחבריו (כמחצית מערך-המלחמה הכולל), התמדה באימונים, ורציפות אורגנית של יחידות, מהמחלקה עד לגדוד, שבדרך אחרת כמעט מן הנמנע היה להשיגם בצבא-מילואים איזה שהוא - ועל-אחת כמה-זכמה בצבא הפיני, עם אפשרויותיו הכספיות המוגבלות, המביאות לידי ויתור על קריאת אנשי-המילואים לאימוני-תחזורת.

האימונים של "גיס-המגן" התנהלו בערבים, בימי ראשון-בשבוע, בזמנם החופשי של האנשים ועל חשבונם - כשהצבא מספק מדריכים, מקום-לאימונים

מבנה מוסדות ההגנה של פינלנד וכוחותיה המזוינים

* בעת מלחמה מתמנה גנרל למצביא

** עד 1952 התקיימו שלושה מטות שונים ליבשה, אוויר וים, מ-1952 המטה אחיד לשלושת הוועדות

מקרא

----- ציור יעוץ
 _____ צינור סיקוד

הלאומית 3 חברים שנתמנו ע"י יושב-הראש למשך שנה, קצינים בדרגת גנרל (בין שהם אנשי שירות הקבע ובין שהם במילואים). חברי הממשלה לקחו חלק בפעילות המועצה רק במידה שהעניינים הנידונים נגעו למיניסטריונים שלהם.

בסמכותה של מועצה זאת היה לקבוע את קו-היסוד של מדיניות ההגנה — בעוד שמיניסטריון ההגנה מחד גיסא, והמטה-הכללי מאידך גיסא, היו גופים מבצעים בלבד.

המטה של צבא-היבשה היה עד לשנת 1940 גם מטה הכוחות-המזוינים בכללם. ואילו מאז 1940 ועד לראורגניזציה של שנת 1952, התקיימו מסות נפרדים לשלושת ה"זרועות" של כוחות היבשה, האויר, והים.

עד לראורגניזציה האמורה היו למטה ולמיניסטריון ההגנה מספר מחלקות מקבילות, כגון: חיל ארגון, גיוס, הדרכה, שירות-מפנות, היסטוריה-צבאית.⁴

(4) מכל מקום כך היו המבנה-הארגוני וחלוקת-הסמכויות לפי הידיעות הרשמיות משנת 1938; הגם שלפי אותו ידיעות רשמיות משנת 1937 הייתה החלוקה אחרת, וכל אחד מסוגיה-הפעולה הנ"ל נמצא בתחום סמכותו של אחד בלבד משני המוסדות האמורים; רובם — בסמכותו של מיניסטריון ההגנה, אם נניח שלא חל כל שיבוש בידיעות הנ"ל, הרי נתקיים במשך שנים בפינלנד ארגון בלתי שכיח בעניינים צבאיים.

בזמן שלום, ופורק בעת מלחמה. הארגון קיים על חשבונרהוא מנגנון של כ-450 קציני-מילואים ו-750 פקידים.

5. מבנה מוסדות-ההגנה של פינלנד

לפי החוקה הפינית (כפי שהנה בתוקפה עד היום) נשיא המדינה הוא המפקד העליון של הכוחות המזוינים בזמן שלום.

תפקיד זה אינו תואר פורמלי בלבד. אפילו בזמן מלחמה יש לנשיא הזכות לקבוע מי מן המפקדים הגבוהים ישמש כמפקד-העליון בפועל, ולהביא את בחירתו זו לאישור בית-הנבחרים. לפיכך, המוסד המסייע לנשיא למלא תפקידו כמפקד-עליון, הלא-הוא מועצת-ההגנה-הלאומית העליונה, נחשב כמוסד הגבוה שבמערכת מוסדות ההגנה. חברי קבע במועצה זאת היו שני אזרחים, הנשיא ומיניסטר-ההגנה; ועד ל-1939—1940 — 4 אנשי-צבא: יושב ראש המועצה (קצין בדרגת גנרל, אשר אינו נמצא בשירות קבע — תפקיד, שמילא אותו במשך תקופה מסוימת המרשל מגרהיים), המצביא הכללי של הכוחות-המזוינים — תפקיד, שהיה קיים אז בצבא הפיני גם בזמן שלום; ראש המטה-הכללי, וראש-מטה "גיס המגן". משנת 1940 השתתפו במועצה זאת גם ראשי-המטות של חיל-האוויר וציי-המלחמה.

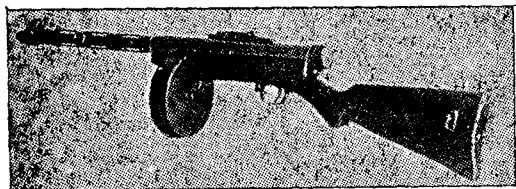
נוסף על החברים הקבועים היו למועצת-ההגנה

לעומת זאת — נשארו בסמכות המטה הכללי, באותה תקופה, מחלקת המבצעים והמחלקה לענייני חוץ (מודיעין, ונספחויות-צבאיות ליד הצירויות). ואילו לסמכות היחיד של המיניסטריון היו נתונות המחלקות אשר טיפלו בתכונתו החומרית של

הצבא, כמו מחלקת-חימוש וציד, מחלקת-כספים, ובמיוחד — המחלקה-למשק-מלחמה, שמתפקידה היה להכין את הכלכלה הלאומית לקראת אפשרות של מלחמה.

תשובה שניה: בתחום התכונה-החומרית.

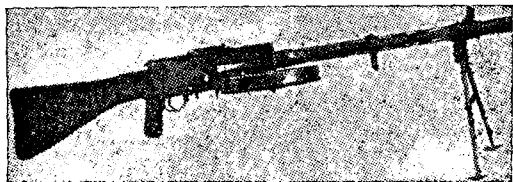
וכן המקלע קל, "לאטיסאלוראנטה", שמקשלו 8 ק"ג בלבד. כלים אלה היו עשויים להעניק גם ליחידה קטנה עצמת-אש רבה, בטנחים הקצרים בשטח יערי, מבוותר. קוטרם של כלי-נשק אלה, וכן של הרובה ושל המק"ב, היה זהה עם קוטרו של הנשק אשר לצבא הרוסי — בכונה תחילה, כדי לאפשר שימוש בתחמושת שתלקח כשלל.

תת-מקלע "סואומי" (משמעות השם — "פינלנד") שהצליחה ב"מלחמת החורף" היתה כה רבה עד כי הצבא הסובייטי קיבל דוגמה דומה מאוד.

מתוך התחשבות בטיב פני השטח ובתנאי הלחימה המשוערים, פיתח הצבא הפיני שני סוגי מרגמות, בנות 81 מ"מ ובנות 120 מ"מ, בעלות טוחים ארוכים יותר, וניירות רבה יותר, מן המקובל בצבאות אחרים. כל ציודו ותחמושתו של חיל-הרגלים יוצרו בבתי-חרושת מקומיים.

תנאי טקטי עיקרי גוסף, שהיבב הסתגלות ותכנון מראש, היה הצורך האפשרי להלחם בחורף. לכן הוקדשה תשומת-לב יתרה לכך שהציוד — הן של הפרט והן של היחידה — יותאם לצרכים מבחינה זו: החל בכפפות, המניחות שימוש נוח בנשק, במגפיים, שאיפשרו הרכבת מגלשים, וסילוקם

מקלע קל "לאטיסאלוראנטה", דוגמת 1932, מצויד מחוטי-נית. קוטרו — 7,62 מ"מ (קוטרו של הנשק הקל הרוסי).

1. תקציב ההגנה

האמצעים הכספיים אשר עמדו לרשות הצבא הפיני היו, כאמור, מוגבלים ביותר. עד לשנת 1936 לא הינה תקציב ההגנה יותר מ-10%—15% מן התקציב הכללי — כ-800.000.000 מרקים פיניים (5—6 מיליון ל"ש לפי השער שלפני מלחמת-העולם השנייה). מאותה שנה גדלו ההוצאות הצבאיות ועלו עד ל-1.200.000.000 מרק כמעט, עד אשר בשנת 1938 החליט בית-הנבחרים הפיני על תוכנית-הזדיינות מיוחדת, בת שני מיליארד מרקים (כ-12 מיליון ל"ש). היה זה מאמץ כספי ניכר למדי, שהיה צריך להעשות לשיעורין, במשך 7 שנים — ולא הגיע לברי צועו המלא. ברור הדבר, כי המדובר הוא בתוכנית-השקעות מיוחדת, אשר אין להתלפפה ולערבבה בתקציב-ההגנה הכולל, הנקבע מדי שנה.

מובן מאליו שמסגרת כספית כזאת חייבה את מוסדות ההגנה הפיניים לא רק נקיטה של צורת-מבנה חסכונית לכוחות-המוזויינים, אלא גם שיקול-דעת רב, ותכנון מדוקדק, בכל הנוגע לתכונה החומרית.

2. חימוש וציוד לחיל-הרגלים

אחת הדרכים העיקריות להשגת כושר-לחימה גבוה בהוצאות כספיות מצומצמות, ראה הפיקוד של צבא-פינלנד בהתאמה מדוקדקת ככל-האפשר של הציוד והחימוש לתנאים הטקטיים המיוחדים-במינם של ארצם.

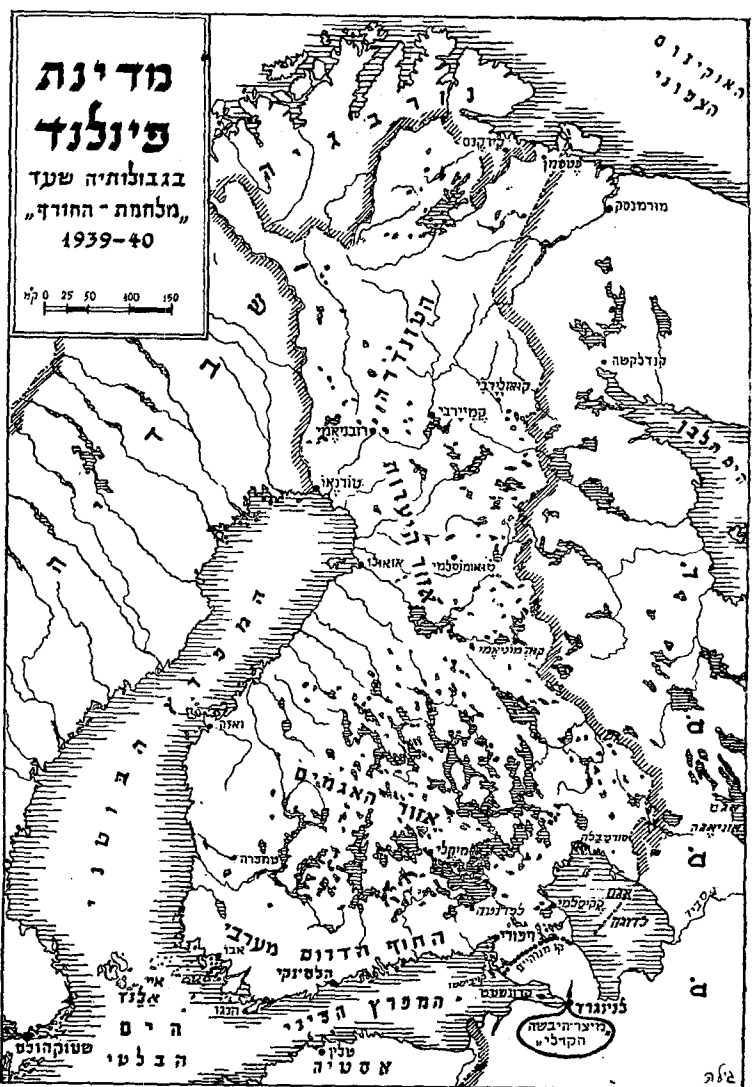
העובדה שחיל-הרגלים יהיה הכוח-הלוחם העיקרי, חייבה מאמץ מיוחד לשכלול נשקו של חיל זה. כתוצאה מכך נוצר תת-המקלע הפיני המפורסם

מקלע קל "לאטיסאלוראנטה", דוגמת 1932, מצויד מחוטי-נית. קוטרו — 7,62 מ"מ (קוטרו של הנשק הקל הרוסי).

בוריזות; המשך במעיל-פרוה, בתלבושת-הסואה לבנה, ובצביעת-הסואה לבנה לכל כלי-נשק ורכב; וכלה באוה-לים, בתנורים ומטבחי-שדה מיוחדים; בציוד כל יחידות-ההובלה במגררות, ובציודו במגלשים של כמעט כל חייל לוחם.

ההתעמקות הרבה מצד מוסד דות-הצבא הפיניים בענין נשק וציודו של חיל-הרגלים, וכן שכלולם הבלתי-פוסק של אלה, הביאו לידי כך שבכל מצבי-הקרב שבהם נפגש חיל-הרגלים הפיני, במהלך „מלחמת-החורף“ 1939-40, בגייסות הרגלים הרר-סיים, אשר לא חומשו וציודו מלכתחילה בהתאם לתנאייה המיוחדים של הזירה הפינית — היה לצבא הפיני יתרון בולט. המדובר הוא, כמוכח, בהתמודד דות-יחיד“ בין שני חילות-הרגלים (ולו גם בשיעור ידוע של סיוע ארטילרי), דהיינו — כל זמן שלא אירעה התערבות כבדת-משקל ומכרעת של חילות אחרים (חיל-השריון, חיל-האוויר, או אף ארטילריה בריכוזים גדולים ומוחזים).

ארץ האגמים-המיצרים הפיניים.
 צוארי" יבשה צרים המתפתלים בין אגמים והם „נושאי“ הדרכים (הנראות כאן מלבנינות בתוך רצועות היער) — חבל אידיאלי לחסימה, מארב, ניתוק, מלכודת. במסיבות כאלו נתרחשו כמה מהקרבות „חזית-המזרח“ הפינית, קרוב סואמו-סאלמי הנודע, ועוד.

3. מערכי כיצור והצטידותם

אולם בפיתוח זה של נשק הרגלים וצידם היה כדי לספק את התשובה, מבחינה חומרית, בעיקר לתנאים הטקטיים שבזירה הצפונית-המרכזית. ואילו בזירה הראשית, הדרומית, היה על הפנים להתכונן, כאמור, ללחימה בריכוזי שריון, ארטי לריה ואויריה; ובהתאם לכך הקימו הם שם מערך הגנה קבוע, שנודע בתור "קרמנהיים". מערכת ביצורים זו יכולה היתה להשען, בגזרותיה המזרחית והמרכזית, על המכשולים הטבעיים של השטח-המת, בותר, האגמים והנהרות; לעומת זאת, את הגיזרה המערבית, שהפכה להיות הגיזרה המכרעת, היה צורך לחסום בשילוב המשולש של מכשולים-מלאכור תיים, ביצורים ואמצעי-אש כבדים. תוך כדי מימוש של תפקיד זה נתגלו המגבלות החומריות של המדינה הפינית הקטנה והענייה. מערכת הביצורים שהוקמה בזירה זאת היתה מורכבת בעיקר ממכשולים נגד-טנקיים (תוך כדי שימוש רב בסלעי-הגרניט הכבירים,

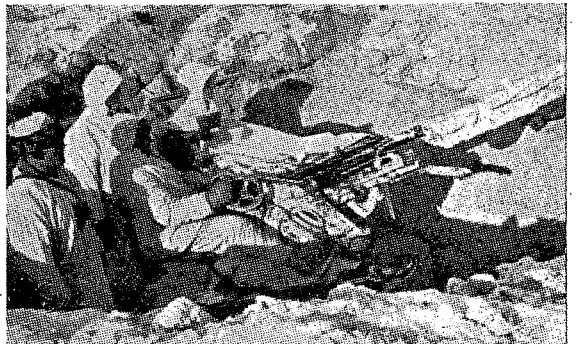

במכשולים נגד-טנקיים חברו יחד טבע ודי-אדם. סיר-גלש פני צופה אל מעבר לדצועות, "שיני-דרקון", במיצר הקרלי" — גושי גרנית מחוטי שלג.

4. נשק נגד-טנקי ושריון

5. הארטילריה ותחמושת-ארטילרית

(6) ובעצם, לא-כמעט — אף הצבא הסובייטי. אלא שכמובן ציונים אלה הנם יחסיים; והרבה מידה קובעת.

"הסואת-שלג" — אף במוצבים נגד-מטוסיים! כחלוקי-הלובן על התותחנים כן נרתקי-הלובן על כני התותחנים הנ"מ הקלים ועל קניהם.

המצויים במקום), משדות-מוקשים, מכמה עשרות מצודות-בטון, אשר ברובן הכילו רק מקלעים-בינור ניים, ובמיעוטן — תותחי-שדה; ורק מצודות-האגף, כמו מצודת-החוף קוביסטו⁵, כללו ארטילריה כבדה. תוצאה אחרת של המגבלות החומריות מצאה את ביטויה ב"עומק", המצומצם-יחסית, של מערך-ההגנה הקבוע — וזאת על-אף העובדה שדוקא בו הושקע חלק רב (שמא רב מדי?) של המאמץ הכספי המיוחד שהטילה המדינה על עצמה.

(5) שנודעה במידה לא-קטנה לפעולה נגד אניות במימי המפרץ-הפיני, או נגד תנועה אפשרית (ואומנם היה נסיון כזה) של גייסות על פני המפרץ, משיתכסה הים קרה.

תמורות 1941

יטודי ביותר בהתפתחותו. הכוללות שבנקודות הן: הכפלת-כמעט של הגופים הלוחמים שבמערך-המלחמה (מ"9 דיביזיות-רגלים ובריגדת-פרשים — 16 דיביזיות-רגלים, 2 בריגדות-רגלים עצמאיות, בריגדת פרשים — ולבסוף גם דיביזיה-משורינית) — ע"י ארגון חסכוני יותר של השירותים-העורפיים וניצול מתוכנן יותר, לתפקידי-עזר שונים של כוח-האדם הבלתי-לוחם; טיפוח חיל-האוויר (שהיה לפני כן מונח במידה מסוימת) והגדלתו; הקמת עוצבות משוריניות (דיביזיה משורינית ובריגדת-פרשים מ"9 כ"ט); ארגון-מחדש של המטה-הכללי, שנבנה עתה לפי שיטת "מטה-המשולש": מפקדות עצמאיות לצבא-היבשה, לחיל-האוויר ולציה-המלחמה.

בפרקים הניתנים כאן מתוארת דמותו של אולם, על אף קוצר הזמן שעמד לרשות פינלנד בין שתי המלחמות, הספיקה להכניס מספר שינויים ניכרים מאוד בעצמת הכוח-המוזין ובהרכבו. הארגון מחדש של הצבא בשנים 1940-41 מהווה, איפוא, שלב

המקום שנקבע לחיל-האוויר בתפיסת-ההגנה הפינית, קבע ממילא גם את חלקו בהשקעות הכספיות. מכאן העובדה, כי לא זו בלבד שגודל-רלמעשה של חיל-האוויר של פינלנד לא הגיע אלא ל-30 אחוז, לערך, מן התקן שנקבע לו, אלא שאף מורכב היה מסוגי-מטוסים שנתישנו. מטוסי-הקרב היו עדיין כרובם מהדוגמאות של מלחמת-העולם הראשונה (פוקאר, הגרמני) ורק במיעוטם — מטוסי "גלדיאטור" בריטיים (ואף אלה לא סופקו אלא לאחר מלחמת 1939, ומתוך המצוי ברשותה של שב-

6. חיל-האוויר ונשק נגדי-מטוסי

דיה). כן רכשו הפינים כ-20 מפציצי "בריסטול-בלנדר היים" (כנראה מסוג "בלנהיים סימן 1", אשר נועדו להפצצות קצרות-טווח יחסית).

לפיכך היתה ההגנה הנגד-מטוסית — הן של הצבא והן של המרכזים האזרחיים — מושתתת בעיקרה על הנשק הנגד-מטוסי: תותחי נ"מ "בופורס" בני 40 מ"מ (שבדיים) ומק"בים נגד-מטוסיים "ויקס" (בריטיים), שאף הם היו מצויים רק בצמצום רב.

(7) של מפעלי "גלוסטר"; דו-כנפיים. באמצע שנות השלושים, ועד לערב מלחמת-העולם, היוו את עיקר מטוסי הקרב של חיל-האוויר הבריטי.

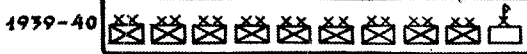
תשובה שלישית: בתחום האימון.

"גייס-המגן" ואימוני הספורט הרבים, שקיבלו הכונה דרושה ע"י מוסדות הצבא, מילאו משימה זאת עד כדי כך, שהטירון הפיני, בהגיעו לשירות בצבא הסדיר, היה כבר מאומן כלוחם בודד; ואת התקופה השניה — שנת השירות — ניתן היה להקדיש בעיקר לאימון הקיבוצי ולהתמחות מקצועית.

משימתה של תקופת האימון השלישית — לכאורה במסגרת המילואים, אולם למעשה במסגרתו

המאפיה האופיינית לצבא הפיני להתגבר על המגבלות החומריות והכמותיות ע"י איכות גבוהה, התבטאה במיוחד בשטח ההדרכה הצבאית. לגבי הכשרת-הלוחם, הגדרו שלוש תקופות של אימון. הראשונה היתה תקופת האימון הסדרתי-צבאי, בגילים 17-21, שבה ניסו להקנות ללוחם-העתיד ידיעה ויכולת רבות-ככלי האפשרו באי-בעה שטחים: כושר גופני; התמצאות בשטח; קלעות; ותנועה במגלשים.

ח י ל י י ם 0 0 0 5 2 3

השוואת מספר הילדות הלוחמות למספר הכולל של חיילים בצבא פינלנד — בשנים 1941-44 (280,000 לוחמים) לעומת השנים 1939-40 (200,000 לוחמים).

של „גיס-המגן בעיקר — היתה להעמיק את האמון הקיבוצי, להרחיב את הידיעות המקצועיות.

רמתה הגבוהה של הבריאות הציבורית, התענינותם הרבה של המוני העם בענפי הספורט השונים, וכן הפיכתם של כמה מקצועות צבאיים חיוניים ביותר, כגון קלעות, מירוק-מגלשים, התמצאות ומסע, לענפי ספורט עממיים — אלה היו היסודות לכושר-הקרוב הניכר של חיל-הרגלים הפיני (אשר נתגלה במיוחד במסגרת היחידות הקטנות — עד לפלוגה).

אותו זמן עצמו הוקדשה תשומת לב בלתי-שכיחה להכנה מעולה של הפיקוד, החל בסמלים ועד לסגל הקצינים הגבוה. כדי להגיע לקצינות, צריך היה החניך, לאחר שלושה חודשים של שירות סדיר, לעבור

קורס בן 7 חודשים, שעם סיומו נהיה לויטננט שני (סגן-משנה) במילואים. ואילו כדי להיות קצין בשירות-הקבע היה צורך לסיים בית-ספר לקצינים, שמשך הלימודים בו שנתיים, ולבוגריו ניתנה דרגת לויטננט-ראשון (סגן) בשירות-הקבע. בשביל הקצינים בדרגות הגבוהות היה קיים ב"ס-לפיקוד-ולמטה, שמשך הלימודים בו היה גם כן שנתיים. מלבד בתי-ספר אלה, הוקם מוסד מיוחד להתמחותם של קציני-מילואים ולהתקדמותם, אשר התנהל בשיתוף עם „גיס-המגן“.

יש לציין את המשמעות המיוחדת-במינה שהונהגה בצבא הפיני. צבא זה הצטיין ביחסים חופשיים וחבריים בין הקצינים והחיילים (ובמיוחד — בשדה) מצד אחד; ובמשמעת חמורה, תוך-כדי הקפדה ונהוג חייליים-מובהקים בתוך חבר קציני שירות-הקבע — מאידך גיסא.

תמורות 1952

לפעולה מיידית (כרגימנט ארטילריה-תופית, רגימנט הארטילריה הנגד-קטוסית, גדודי משמר-הגבול), ליחידות-קאדר, ולריכוזי גרעיני-חיילות מקצועיים למערך-המלחמה (כרגימנט-ההנדסה, רגימנט-התובלה וכד.).

השינוי העיקרי במבנה-הטקטי הוא הפיכת הדיביזיה למסגרת אופרטיבית, בעוד שהבריגדה-העצמאית (בת שני רגימנטים-רגליים, רגימנט-ארטילריה ויחידות-לואי) הנה המסגרת הטקטית הגבוהה ביותר.

המחשבה הצבאית הפינית, התכליתית והמקורית, התבססה מלכתחילה על ראייה אכזרית, ללא-אשליות, את צמצום האמצעים והאפשרויות שהיא מנת-חלקן של כל צבא קטן. בוני הצבא הפיני, מראשית קיומו, ניסו להגיע לכושר-התגוננות מכסימלי במסגרת הגבלות אלו — בידעם שמכשיר-צבאי של מדינה קטנה חייב, מעל לכל, להיות מותאם ליכולתה המשקית.

לא כל הפתרונות שבוני הצבא הפיני ומפקדיו ניסו חוס והגשימום הצדיקו את עצמם. אך הם ידעו להודות בכשלונות משהתגלו במבחן-הקרוב — ללמוד מהם, ול-הסיק מסקנות.

הנהגת כוחות-המגן הפינים לא ראתה אולי בחדות הדרושה בעית-יסוד: השפעת ההתפתחות הצבאית הכללית-גם על צבא קטן, שתנאיו מיוחדים-במינם. וכן לא הביאה אולי בחשבון במידה מספקת כי הגורם האווירי הוא הקובע במאה ה-20 את אופיה של המלחמה החדשה לגבי כל גוף צבאי, קטן או גדול.

אולם מדי-התברר טעות — ניסו לתקנה. אף מבנה המטכ"ל הממוגז אשר לצבא הפיני כיום מוכיח, שב-מסגרת האפשרויות הקיימות הוסקו כל המסקנות של לקח ושל ניסיון.

לאחר שנות ניסיון במלחמה ובשלום באה ב-1952 ליאורגניזציה כללית במבנה מוסדות-ההגנה והכוחות-המוזיינים של פינלנד.

מבצעי שירות-המרוכז במבנה הכוחות-המוזיינים הפיניים הגיעו, ללא ספק, למסקנה, כי מעמד-ההדדי של שלוש הזרועות העיקריות — כוחות יבשה, אויר וים — בתפיסת-ההגנה של המדינה, שנתקבל אחרי „מלחמת-החורף“, היה נקודת-תורפה מסוימת; וכי המושגים בנקודה זאת עברו מקיצוניות אחת — דגש מופרז על חיל-היבשה בנוסח של 1938, לקיצוניות הפוכה — עצמאות גדולה-מדי (שהונהגה בשנות הארבעים) לחיל-האוויר ולצי מכפי שהיה מוצדק בתנאים של צבא קטן.

המבנה הארגוני החדש קבע את העקרון של מטה-כללי ממוזג, שבו ניתן למפקדים של שתי הזרועות „הגל, בימי שלום, מעמד של מעין מפקחים-ראשיים, שלעזרתם עומדים מטות מקצועיים, אבל לא מפקדות עצמאיות.

השאיפה לריכוז, לחסכון ולהפרדה ברורה של סמכויות, באה לידי ביטוי גם בקביעת הרכבם ושטחי-פעולתם של מוסדות הפיקוד העליונים. הנהלת הכוחות-המוזיינים מתחלקת בין שני מוסדות בלבד: המטה-הכללי הממוזג, המטפל בכל הדברים המקצועיים — מצד אחד; ומיניסטריון-ההגנה, שבידיו מתרכזות כל בעיות התכונה-החומרית, העניינים הכספיים וכדור-מה — מן הצד השני.

יסודות-המבנה הכלליים, שנכונותם עמדה במבחן האש ונתאשרה, נשארו בתוקפם. צבא היבשה הפיני מוסיף להיות מושתת על העקרון הטריטוריאלי, כש-הארץ (שנצטמצמה) מחולקת לשבעה מחוזות-דיביזיוניים ול-27 נפות — מרחבי-גיוס וגושי הגנה-מרחבית כאחד. הצבא-הסדיר מאורגן, כבעבר, ב-3 דביויות ובריר-גדה-משוריינת אחת; ומקיים שילוב בין יחידות-

תחרות רשימות מס' 2

37 אנשים אזרו עוז ושלחו את רשימותיהם לתחרות הרשימות השניה. בהשוואה לעשרה שהשתתפו בתחרות הקודמת, מוצאת המערכת עידוד בריבוי הכותבים: אוסף היילים מגוון — אנשי שירות סדיר (חובה וקבע), אנשי שירות מילואים — מטוראי ועד סרן; וגם אזרח אחד.

הכותבים, רובם ככולם, מעלים את צדדיה השונים של בעיית הקליעה הטובה — ואיש איש מציע הצעות להעלות רמתה. שני שותפים בקליעה למטרה: 1. הרובה; 2. היורה. רוב הכותבים דנים בבעיית הרובה בקצרה, ובצדק — שכן רבות נאמר בענין ורבות נעשה בענין. כגון מדגישים את הצורך (רביסמל זאב מרגלית וסגן אברהם תמיר) באיפוס הרובה ובשמירה על שמי שותו; כן מודגש ההכרח בקביעתו של רובה אישי לחייל (טוראי אריה רייסר תובע יצירת הרמוניה בין הרובה ליורה, כזו שבין איש לאשת).

אשר ליורה — את ההצעות המפורטות ברשימות השונות ניתן לראות כתשובות לשאלות דלקמן:

- א. כיצד ללמד את חוקי הקליעה?
- ב. כיצד להביא את החייל למצב גופני של יכולת לקלוע?
- ג. כיצד להביאו להתגברות על הפחד הטבעי בפני המכה החוזרת וקול היריה?
- ד. כיצד להביאו למצב נפשי של אמון ביכולתו לקלוע ושל רצון לקלוע?
- ה. כיצד ליצור תנאים לקלוע בלתי-פוסק?
 - א. פשוטות באימונים ושימוש בעזרי-אימון: לשאלה הראשונה ניתנות, למעשה, שתי תשובות: האחת — ההסברה בשיעורי הכיוון צריכה להיות פשוטה (סגן יצחק כספית). אין ללמד לחייל נוסף חאות ארוכות שמחובתו לשנן על-פה. יש ללמדו, במילים הפשוטות ביותר, כיצד עף הקליע וכיצד מביא העיון הנכון של הכוננות לידי חיבור לוע הרובה עם המטרה. השניה — כל חוק המוסבר באופן עיוני יש להמחישו ע"י שימוש מרובה בעזרי-אימון (סמל איתן הלוי) — הן אלו המצויים והן מאולתרים.
 - ב. קיום כושר-גופני תקין, ובעיקר — חיון שרירי הידיים: רבים מן הכותבים מדגישים את הצורך באימון מתמיד של שרירי הידיים ע"י תרגילי-רובים, הרמת משקלות ואימון-גופני בכלל (סגן לוי שכטר, ממ"ק אברהם להבי, סרן ראיבן גרוב-גור, ואחרים). כמה רשימות מזכירות את העובדה כי החייל, כשהיה עליו לקלוע בתנאי-קרב, היה במצב שלאחר מאמץ-גופני רב — ועל-כן תחרום רמה גבוהה של כושר-גופני גם לרמה גבוהה של יכולת-קליעה בתנאי קרב. כן מזכירים בקשר לכך את הצורך לתרגל קליעה למטרה לאחר ריצה, חזילה ולאחר אימוני-שדה בכלל (סגן מנחם אברמוביץ).
 - ג. מטוחים יבשים ויריות לפני המטוח:

כדי שהלומד לירות יתגבר על פחדו מציעים הכותבים הצעות שונות. נציין רק את ההצעה (של סרן גיורא ברש לום) לאפשר לחייל לירות בעיניים פקוחות ובכ"דורים ללא-קליעים או עם קליעי עץ, כדי שיתרגל להקשיב לנפץ מבלי לעצום את עיניו! כן נזכיר את ההצעה (סגן אריה עמידרו) למטוח יום-יומי — במקום התעמלות בוקר! (דרן-אגב, מן הראוי להזכיר שיטה הנהוגה בצבא ארה"ב: החונך מקבל 5 כדורים "היים" וכדור-סרק אחד; היורה פותח את הבריה ומסב את ראשו שמאלה. החונך, השוכב לימינו, מכניס את אחד הכדורים לשחלה, ונועל את הבריה. היורה אינו יודע, כמובן, איזה כדור נמצא בבית הבליעה של רובהו. עליו לנהוג, איפוא, בירי — כבירי כדור "היי". פעולה זו נשנית 20 פעם. רק 5 מתוכם — בכדורים היים. ואילו כל השאר — בכדור הסרק היחיד. אם היורה נוטה לבצע איוו פעולה עצבנית שהיא בעת היריה, בנוף, בידים, או בעיניים — ישתדל עתה יפהיפה להשתלט עליה פן יהיה לצחוק כשיבצע פעולה זו בעת שתישמע נקישת הנוקר בלבד).

ד. תנאים נוחים במטוח — ותחרויות שונות: כמה מן הרשימות מעלות את הצורך להדגים קליעה טובה למטרה לפני התחלת מטוח לטירונים (סגן זאב וילנר). מוזכרת העובדה שיש צורך ביצירת תנאים נוחים בזמן המטוח — עובדה שהיא ידועה למד, אולם לעתים-קרובות למדי היא נשכחת. כדי להגביר את רצונו של החייל להתאמן בקליעה מציעים שתי הצעות: האחת — קליעה לעצמים, קופסאות, סלעים, בעלי-חיים, וכדומה. השניה — תחרויות, בין היילים, בין יהדות בכל הרמות (סרן מרדכי יעקובוביץ).

ה. ספורט עממי: רבות מן הרשימות מדגישות את העובדה, שאם רוצים להגיע לרמה נאותה בקליעה למטרה, יש לפעול בשלושה כיוונים: 1) יש להפוך את הציוד לספורט עממי (סגן-משנה יהודה דין); 2) יש להתחיל בקליעה כבר בגיל הגדול "ע", ברובה 0.22 וברובה שירות (יוסף פרנקו, שמעון גלעד); 3) יש להחזיר את הקליעה כספורט עממי לכל אנשי המדינה לואים ע"י הקמת מטוחים ועירים ומעודני-קליעה בכל מקומות היישוב (סגן יעקב יורעאלי).

מן הראוי להזכיר שכמה מן הכותבים דנו בענייני מילואים במיוחד (סגן מישה זלצברג, ואחרים); כן נזכיר כי כמה מן הרשימות עוסקות בהרמת הפופר לאריות של הקליעה (כפי שמתבטא סרן אליהו עקביה: יצירת הוי של "קלענות"); ולאחרונה נעלה את הכלל הפשוט: "יש להרבות באימון ובתרגול כדי להשיג רמה מתאימה" (סגן א. שביט). כמה מהכותבים הציעו להנהיג "אות הקלע" אשר בינתיים כבר הונהג ע"י צה"ל. נציין לשבח את רשימותיהם של סרן ראובן גרוב-גור, טוראי אריה רייסר, איסר קפלן (שכתב למעשה, פיליטון נאה), סגן ישראל שמואלי, סרן יוסף ראובני, סגן-משנה יוסף אדלר, סגן דב פיק (שניתן

להשתמש ברשימתו מלאת הגיוון וההמצאות גם כבתוכן-
נית אימונים), סרן אפרים סורת (המציע קביעת רמה
מינימאלית בקליעה כתנאי להעלאה בדרגה).
לא הזכרנו את שמותיהם של כל המשתתפים וכן לא
הזכרנו דוקא את הנקודה העיקרית שבכל רשימה
שנוכרה. עם אותם המשתתפים שנתקפחו בשל כך הסליחה.

כיצד נעלה את רמת הקליעה?

בחרנו ברשימתו של סרן משה עפרון כרשימה
המצטיינת, על ספלה בבחירות בכמה נקודות תורפה אשר
יש להתגבר עליהן להשגת המטרה הנדרגה — ועל הציעה
פתרונות פשוטים, הניתנים לביצוע בכל רמה ובכל תנאי;
ועל היותה הרשימה השלמה ביותר מבחינה זו.

המערכת

— 4 פגיעות במטרה מתוך 5 כדורים בטוח 200 מ' / ר 3
פגיעות מתוך 5 בטוח 300 מ' אפשר להביאו אל המטוח
למטרות נמדדות, ולבדוק את המקבץ המיוצע שלו בטוח
של 100 ר 200 מטר.

ב. המטוח. לאחר שעבר החייל את שלב ההרגול,
יגיע למטוח כשהוא בטוח בנשקו וביכולתו לשלו לירות, ולא
ירגיש את לחץ הרישום או ה"ציונים" המפריעים. בשלב
חדש זה יש להקפיד כי תנתן לו חניכה טובה. חלק גדול
מחוסרי יכולתו של חייל לפגוע כהלכה, אפשר לייחס
להחניכתו הגרועה. יש ורמת הקליעה של החונך עצמו הגה
חלשה ביותר. באימונם של מפקד הכיתה והסמל יש לשים
את הדגש על חניכה טובה, ע"י כך נמנע מן החייל הרבה
רוגו והתמרמרות הנובעים מחוסר סדרים במטוח ומחניכה
גרועה.

ג. במטוח הנמדד יש להגדיל את טוח היריה בהדרגה.
בתחילה יירה החייל מטוח של 100 מ' בלבד; רק אחר-
כך יוגדל הטוח עד שיגיע ל-300 מ'. לדעתי, על כל חייל
לירות פעמיים בחדש במטוח נמדד (אפשר, כמובן, לשלב
זאת גם באימונים אחרים, כמו סדרות ומסעות).

ג. אימון מתקדם. בשלב זה יש לאמן את
החייל ביריות אל מטרות נעלמות ומופיעות, אל מטרות
נעות, וכן ביריות בלילה. אפשר לבצע זאת באמצעים
פשוטים בלבד. לדוגמא: בשדה מטוחים מסודר אפשר
לקבוע מטרות דמות אל מקלות סימון, ולנוע מאחורי חומת
המפגע כשהן מחזקות ביד. היורים יכונו אל המטרות
כשהן מופיעות ונעלמות חליפות, בכל פעם במקום אחר,
או כשהן נעות לרוחב החזית מעל הקיר, כשנושאייהן
מובטחים. אפשר לארגן אימון זה גם בצורת משחק, דבר
שירבה את הענין בו, אך אסור להתעלם, כמובן, מבעיות
הבטחון של היורים ושל האנשים שמאחורי חומת המפגע.
אשר למטוחי לילה, ניתן להאיר מטרות דמות באמצעות
פנס-מכונית שיונלך ויכובה חליפות. בצורה זאת מוארת
המטרה לרבע, ועל החייל לירות על פי זכרונו לכיוון
האור. בכך יתאמן החייל לירות אל כיוון ההבהקים של
כלי הנשק של האויב (מתקנים כאלה ניתן להתקין גם
מלפידים עשויים סמרטוט טבול בנפט, אבל יהיה אז קושי
באיפולם המהיר).

מפקד הכיתה ומפקד המחלקה מוכשרים ויראצורך
להדריך את החייל לכוון את נשקו בצורה הטובה והנכונה.
וכי היכן תמצא מ"כ, או אפילו טוראי, ולא ידע על-פה
את ארבעת חוקי הכיוון ברובה? אם תסביר לחייל נכונה
את החוקים האלה ואת חלקי הכלי, — ידע על-פירוב
לכוון את הכלי הנתון בחצובה, וידע לכוון גם לדיסקית.
הוא ישיג מקבץ טוב במטוח יבש אחרי תרגול מועט. אבל
הצרה היא, שעל-אף אותו כיוון טוב, תהיה הפגיעה
שישיג גרועה, תופעה זו בולטת באימוני יריה לתוך
דיסקית עם תום האימונים בכיוון, ואחר-כך — בשדה
המטוחים או ביריות שדה. מדי פעם עלול אתה להתקל
בחיילים אשר בשיעורי האחיזה, הכיוון והיריה מצטיינים
הם בתפיסתם ומכוננים יפה מן החצובה — ואילו במטוח,
אינם משיגים אפילו תוצאות מינימליות. מה הסיבה לתופעה
זו? החייל מכוון את רובהו למטרה, לוחץ לחיצה ראשונה
(כפי שלמד), אך משהוא מגיע לחיצה השנייה, הריהו
עוצם את עינו המכוננת ויורה כשתי עיניו עצומות,
ופרצופו מעווה בעוית של פחד — אם מפני המכה בכתף
ואם מפני הרעש שהיריה גורמת. התוצאה: הרובה
זו מן המטרה והקליעה גרועה.

הסיבה לכך אהת ויחידה היא: אותו חייל לא
יריה מספיק לפני המטוח הראשון שלו.
וכשהוא רואה את תוצאות היריות הראשונות שלו — הוא
סתייאש ומזלזל בכל הענין.
ואלו הצעותי לתיקון המצב:

א. ההרגול. כאשר גומר הסירון את לימוד הרובה,
אין להחפו להוציאו למטוח הראשון. יש לאפשר לו לירות
כדורים רבים ללא מטרה מיוחדת, וללא הישוב נקודות
איזה שהוא — יריה סתם, כדי לגרש את הפחד-הראשוני
מפני המכה ומפני הרעש. דבר זה ניתן להשיג
בצורות שונות: אפשר להקציב מספר כדורים לשבוע
לכל חייל, ולהקפיד כי יוצאם בהדרגה, תוך כדי השגחה
על האחיזה הנכונה ועל לחיצת ההדק בלבד — ללא
תשומת-לב לפגיעה במטרה. תוך-כדי תרגול אפשר להביא
את החייל למטוח, לא אל מטרות נמדדות אלא למטרות
דמות ממרחק 100 מ', ולהגדיל את הטוח בהדרגה עד
300 מ'. רק לאחר שהשיג תוצאות מניחות את הדעת (לדעתי

השיטות הנ"ל, תוך כדי הדגשה מיוחדת על הדברים האור-
פייניים לכלים אלה.
לדעתי יש לעודד גם את היריה האינסטינקטיבית
והמעוינת מרובה, כמו מתת-מקלע, שכן נזקק לה החייל
במקרים רבים בקרב. כן יש להקפיד על כך שידע החייל
להעריך טווח, ולא ישכח להרים את הגררה בהתרחק
המטרה. כל זאת אפשר לשלב באימונים המתקדמים.
סיכום: החייל ידע לירות ולפגוע רק אם יירה —
ואם ירבה לירות. אל לנו לדרוש ממנו הישגים מבלי
שאפשרנו לו לתרגל. תהיה סיסמתו של כל מפקד הדואג
לרמת היריה של אנשיו: "למדם לירות תוך כדי יריה".
סרן משה עפרון

ד. תחרויות ופרסים. יש לעודד את ההת-
קדמות בקליעה וביריה ע"י תחרויות שונות ומתן פרסים.
אין להפסיק את התרגיל ביריה בין מטוח למטוח, כי-אם
להמשיך בהקצבת כדורים ליריה חופשית, תוך כדי השגחה
על חוקר-הבטחון. כל מפקד פלוגה יכול לתת חופשה של
48 שעות לחייל המצטיין ביריה מנשקו. לחיילים המצטיי-
נים בקליעה יוענקו סימנים מיוחדים. תערכנה תחרויות
נקליעה בין יחידה ליחידה. כל אלה עשויים להגביר את
רצונו של החיילים להעלות את רמת הקליעה והיריה
עליהם, ואף לשמור עליה.
ה. אשר ליריה בכלים אחרים, ראוי שתונהגנה, לדעתי,

„חיילים באש“ סאת קולונל סמסהל כללי ויכל (צבא ישראל)

עם תרגומו לגרמנית עורר מיד ספרו הידוע של גנ"ר בריג' ס. א. ל. מרשל, „אנשים מול אש“,
תגובות רבות בעתונותה הצבאית של שביצריה, אשר יחד עם כל ההדגשות המצוינות בה לאופי המיוחד
והיחיד-במינו של תנאים הדרכתיים וחינוכיים (ושקטיים בכוח) בצבא-המיליציה השביצרי, הריה קשובה
מאוד למגמות המחשבה והמעשה הצבאיים שב„עולם הגדול“. המאמר הניתן על ידינו הפעם נכתב בידי מי
שהיה נספח צבאי בצירות שביצריה בארה"ב (קצין קבע לפי משלח-ידו), אשר סקירותיו על לקח זירת-קוריאה
כבר נתפרסמו ב„מטרות“ בהודמנויות קודמות.
לקהל-קוראינו יהיה משנה-יסוד להתענינות בדיונים בספר זה, הראוי ממילא לתשומת-לב: „אנשים
מול אש“ עומד להופיע בעברית, בהוצ' „מטרות“.

ביל חוג-קוראים אמריקאי — ומעובדה זו עצמה נובעות
כבר ההסתייגויות הראשונות שעלינו לנקוט אם רוצים
אנו להסיק לקח בשבילנו.

לקורא האמריקאי יש הכרח להסביר עניינים באופן
שונה מזה המתאים לקורא השביצרי. דבר שלא הוצג
בצבעים-בולטים, כמעט גדושים, בצורה הנובלת בסנס-
ציוני — אין לו סיכוי רב להקרא בארה"ב, וודאי לא ע"י
חוג-קוראים רחב. האמריקאי רגיל לאופן-כתיבה זה
ומהבנו, אף מבלי שיקבל כל דבר במובנו המילולי, כאשר
— למשל — כותב מרשל, כי חודשיים לאחר התחלת
הפלישה לגורמנדיה לא הכיל בסיס-תגבורת-כוח-האדם
של חיל-הרגלים האמריקאי אלא רובאי אחד בלבד, נעצרת
ממש נשימתו של הקורא השביצרי מרוב תדהמה — בעוד
שהאמריקאי רק מסיק מזה ש„מלא“ כוח-האדם היה קטן
במידה מדייגה.

בדומה יש להעריך את השימוש בציוני אחוזים; האמ-
ריקאי אוהב הסטטיסטיקות, נוטה לדאות דבר כמוכח רק
כאשר, לכאורה, מחזקים אותו נתונים סטטיסטיים.
והנה דוגמה נוספת. כולנו מכירים את הנוסח הקלטי

ספרו זה של גנ"ר בריג' מרשל, בו הוא מפתח — כלשון
כותרת-המשנה הגרמנית — את ה„מחשבות על ניהול-
הקרב במלחמה הבאה“ שלו, הריהו חיבור שיש הכרה
לברר את העמדות ביחס לתוכנו; וזאת לא רק בארה"ב,
אלא — ואולי אף הרבה יותר — גם אצלנו בשביצריה.
פחות מכול יפליא הדבר את המחבר עצמו; שכן אף אז,
ב-1941, כתב את ספרו בעצם ככתב-פולמוס כנגד המגמות
שהרדיו-לכת-מדי, בעת צמצום הצבא האמריקאי (לאחר
מלחמת-העולם השניה). אגב כך, נלחם אז מרשל לא רק
להכרת חשיבותו המכרעת של צבא-היבשה במסגרת כוח
הנחיה המזויינים של אומה, כי אם גם להכרת ערכו של
חיל-הרגלים שלא-נשתנה. היום, לאחר נסיון המלחמה
בקוריאה, נבלמה הסכנה מולה התייצב מרשל; ולו הת-
כוננו נוספר מנקודת ראות זו, כי אז ניתן היה לומר
כי כבר נתיישן, אולם לתרומותיו של מרשל לדיון בשא-
לח ניהול-הקרב שמור מלוא ערכו. אני משתמש בכונה
בביטוי „דיון“ („דיסקוסיה“), כיון שאת דברי מרשל יש
להעריך באפיק הערכה ושקילה בקורתיות, אם רצוננו
להפיק מהם תועלת. כי הרי יש להבין שהמחבר כתב בש-

של המימרה: „לפקד — פירושו לראות את הנולד“
(Commander, c'est prévoir). נשמע כיצד מבטא גנ"ב ריג' מרשל אותו רעיון: „כן חשוב הדבר למפקד יחידה קטנה כי יבין נכונה את ממשעות העצה, שניתנה ע"י גנרל-מיור סטיוארט היינצלמן, גנ"מיור פרנק א. רוט ואחרים: „אמנות הניהוג — 60 אחרו ממנה מהזה דאיית הנולד“.
דוקא 60 אחרו! — יחשוב הקורא השביצרי, וחיוך אירוני על שפתיו. בעוד שהאמריקאי מסיק אולי ממשפט זה רק את אותה המסקנה שבנוסח הצרפתי, אך תודות ללשוך הדיוק המתמטית רואה אותה כאמת מוכחת.

אכן, עלינו להזכיר גורם נוסף המחייב שיקול מדוקדק בעת קריאת הספר. זהו, כאמור, כתב-פרולוגוס. כתוצאה מכך נוטה הוא, בדרך-הטבע, להבליט הבלטה מיוחדת את האור, או את הצל, בהתאם לצרכים. ואילו התכלית השנייה, אליה נתכון מרשל בחיבורו, הריהי לעורר תשומת-לב לליקויים מסויימים באימון הצבא האמריקאי במלחמת-העולם השניה. אכן, בשטח זה מגזים מרשל במקרים רבים — ורושם על חשבון האימון באשר הוא דברים שקרו ודאי כמקרים בודדים, אולם אין ללמוד מהם על הכלל. ראיתי את הצבא האמריקאי מקרוב, הן בסמוך להופעת ספרו של מרשל והן במשך תקופת ארבע השנים שלאחר מכן; ומותר לי, עליכן, לפסוק דעה בענין רמת-האימון בו. והפסק שלי הוא, שרמת אי-מונו של צבא ארה"ב גבוהה היא והנה שונה בתכלית מהתמונה אשר ניתן אולי להעלותה מתוך תיאורי מרשל. לא יתכן, סוף-סוף, שאימונו של צבא שניצח את צבאות היפנים והגרמנים היה גרוע עד כדי כך!

אין להניח שהקצינים האמריקאים הסדירים, שמקצועם בכך, ושלידיהם הופקד אימון הצבא, שגו וכשלו בשורה כה ארוכה של ענייני-סוד, או שלא ידעו עליהם כלל, כפי שאפשר להתרשם מהצגת הענין אצל מרשל. וכן — אף לא קציני-המילואים, כמה מציוניו של מרשל חלים ודאי רק על מקרים מסויימים, מבלי שיהיה להם תוקף כללי. כך, למשל, התוכחה: „כי נוכחתי בדרך כלל אצל הקצינים הצעירים שלנו שאין להם מושג כיצד לדבר עם פקודיהם. גישתם של אלה מעוררת תכופות-מדי רושם של „עשית חסד“ — או של התרחקות מלאכותית“. אינני סבור שהקצינים האמריקאיים הצעירים ראויים להערה זו. דעתי אני על היחסים בין קצינים וחיללים בצבא ארה"ב הפוכה היא. אם נערוך השוואת עם הנוסח והאימון הנהוגים אצלנו, תמצא בקורתו של מרשל פורצת במקרים רבים „לדלתות פתוחות“ ואני בדעה — שכזאת ניתן לומר עליה גם כשהמדובר הוא בתנאים האמריקאיים. כך, למשל, הדיבור כאמצעי-קשר בין איש לאיש בקרב — בעיה זו נפתרה אצלנו לאחר מלחמת-העולם הראשונה,

ומצאה את ביטויה המוחשי ביותר ב„חברות-הכיתה“ ומאחר יותר בחוליה. גם בעית האש, מבחינת ענין השימוש בנשק — שהועלתה בספר — פנים-אחרות לה אצלנו. בצבאות האירופיים העריכו יותר את סכנת הפרוזה במתקדש, מתוך תחושת צורך להתגבר בדרך זו על הפחד, מאשר את הנטייה שלא להפעיל את כלי הנשק.

נראה שהסיבה להתנהגות שונה זו הנה עמוקה בהרבה, ונוגעת בבעית-המוקד של חיל-הרגלים האמריקאי. חיל-רגלים, הנתמך תמיד ע"י כלי-נשק מלויים רבי-עצמה, מאבד (רובה, תת-מקלע), ונוטה להניח את תפקיד קיום האש לכבדי-המחץ שבכלי-הנשק. תחת הרושם של פצצות-האוויר, קליעי-הרקיסות, פגזי התותחים או המרגמות, המורגחים על האויב, או סיוע-השריון — נראית לחייל-הרגלי תרומת-רשלו, ברובהו, כחסרת-ערך, ואף חסרת-תכלית ובלתי-רציונאלית. משום כך אין הוא משתף עצמו כלל בקרב-האש. נטייה זו נתגלתה שוב בקוריאה, בכך שחיל-הרגלים נהג בקלות-יותר לדרוש סיוע-אווירי — על מט-רות, שהיה ביכולתו להדבירן באותה היעילות, באמצעי-האש, אף כי הללו מקובלים כחוקים-פחות (מרגמות, כלים ללא-רתע).

חיל-הרגלים שלנו מפונק פחות מבחינה זו. ידוע ידע שהוא עצמו הנושא-בקרוב העיקרי — ועליו מוטל לבצע את עיקר קרב-האש, בנשקו הוא — כולל הרובה, תת-המקלע ורימוני-היד.

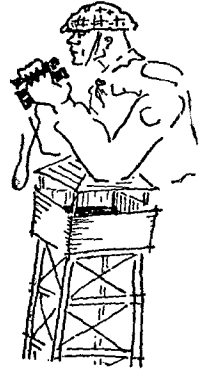
אכן, לאחר שנביא בחשבון את ההסתייגויות הנזכרות — מכליל ספרו של מרשל שפע של רעיונות-מעורבים ברי-תועלת, אם כי הרבה מהנראה למרשל כחדש, נעשה מכבר נחלת-הכלל בצבאות האירופיים. את הקורא השביר צרי יענינו במיוחד אפיוודות-הקרב הרבות ממלחמת-העולם השניה, בהן משתמש המחבר להוכחת דעותיו. גם לגבי מי שלא-תמיד מסכים למסקנות המחבר, רב התוכן המצדיק את תרגום הספר, במטרה לקרבו אל חוג הקורא-איש השביצרי.

יותר מברצות אחרות זקוקים אנתנו ללימוד ספרות-מלחמה זרה; ועל כן יש לשבח על מעשה העשוי לקרב ספרות זו אלינו. רק אל-לו לקורא השביצרי לשכוח שאין די בתרגום השפה, אלא יש לתרגם גם את התוכן, ולסגלו למקומו החדש — אם הכונה היא לבחון את אפס-רות שימושם בתנאים השביצריים. רק אז נוכל להפיק את מלוא-התועלת שבשילנו מנסיבות-מלחמה זרים.

(1) אכן — פתרון בצבא-שלום... — המער. את התרושה לערכם של כלי-הנשק הקלים האישיים שלו

ממצפה אה"ד

מגמות, הערות, שכלולים,
תפקידים על הפרק

מלחמה „פסיכולוגית“

להלן שתי דוגמאות הלקוחות מעלוני-קרב שהוצאו על-ידי כוחות אשר השתתפו בתמרון:

דוגמה א'

דבר המפקד

חיילי !

הלילה נכה באויב!

מערכיו וביצוריו נכתוש ונפרוץ!

כל העומד בדרכנו נשמיד ונהרוג!

כל פטפוטי הרהב על כוח יחיו לבדיחה בהיסטוריה.

תחת מהלומת-אגרופנו הראשונה תוברר לעיני-כל האשליה , כה מוליכים שודד חיילים קסכנים ועלובים לסוף מר ונמהר. אולם רק אשמתם היא שנגררו אחר רהב-שפתיים של קציניהם הרודנים המבטוחים להם נצחון מהיר. מי האויב, מהי רמת מוסרו, ניתן ללמוד מהעובדה שאינו מכבד כל הסכם בינלאומי וכל אמנת-לוחמים: סיוריו נשלחו לגנוב נצחון קל בעוד נמשכים המאמצים לישב את הפכמוך כדרכי שלום. נראה שגם ליחס של „הגברים“ ופחדם רב כי בדרכים הוגנות לא ישיגו את הנצחון — לכן פנו אל המירמה והכחש. אנן, חיילי , נלמדם מה בין דם למיץ עגבניות!

מפקד הכוחות

דוגמה ב'

ידענו את האויב המחרחר מלחמה. ידענו שתוכו אכול רקב. ידענו שרגלו דגל שחצנים וחוצפנים, דגל טירונים רברכנים. ידענו שמטע ביבושיו יעלם כעשן. עינינו לא למלחמה, אך אם האויב תוקע את דגלו בארצנו — ניועק מהדרום אל הצפון, מהמערב אל המזרח, — לעקרו ממקומו, להשליכו כפגרים מוכסים בשדה. זה סופם של כל צבאות הפלישה ממזרח שמש — לבוא אל היק המות!

נעלם בתרים! נרדוף! נשיג! נמגר ונשמיד!
יום הכנרת יגרפם! עלו, כי בידנו הם!

לאחר שעיינת בדוגמאות אלה, נסה-נא לנסח את התרשמותך. האם תחייב צורת כתיבה מעין זו — או שתשלוף אותה? הבה ונבדוק את הדבר, ונשתדל להגיע לכללים מנחים, אשר יקלו עלינו לקבוע עמדה מבוססת.

תפקיד עלון-הקרב במלחמה:

תחת הכותרת „העט המסייעת לחרב“ הוכרה המילה הכתובה — שנועדה לדרבן את גייסותינו ולשבור את רוח האויב — כנשק יעיל שמן הראוי לנצלו. המלחמה הפסיכולוגית גדלה והתרחבה והפכה למדע. עלוני-קרב, כרוזים וכדומה, נחקרים עתה באשר לצורתם ולתכנם, כדי שניתן יהיה להפיק מהם את מלוא התועלת. לא אפרט כאן את כל החוקים והכללים הנוגעים לעלוני-קרב. אולם, נקבע כי יש מקום לדרבן את החייל ולהלהיבו באמצעות עלון-נים אלו, וכן יש מקום לעורר את חמתו על מגמותיו של האויב ועל אורחי לחימתו.

כל זה — בזמן מלחמה. אולם, האם יש מקום לכגון אלו גם בזמן תמרון? האומנם התכוון אותו מפקד, אשר כתב את הקטע המובא בדוגמה הנ"ל, לשכנע את חייליו שתוכו של האויב „אכול רקב“? האומנם התכוון מפקד הכוח היריב להלהיב את חייליו „להשמיד ולהרוג“?

אין ספק שלא הייתה לכותב כל כונה שדבריו יתקבלו כאמת צרופה וכאילו נאמרו ברצינות.

אם-כן — מה הייתה כונתו?

בכתיבת עלוני-קרב בעת תמרון יש מקום למגמה אחת בלבד: ליצירת אוירה מציאותית. במקרה שלפנינו חשב מי שחשב שאוירת התמרון תהיה מציאותית יותר אם יטבילנה בדם ואש

ותמרות עשן, ואם ימריץ את חייליו להתייחס ליריב שבתמרון כאל אויב ממש. מצד שני, כנראה בסוג הכותב בכורשם של פקודיו להבחין בין האמת לבין הדברים שנוספו לשם תפארת המליצה.

אם נבחן את עלוני-הקרב לאור מגמה זו, תתעורר רנה השאלות הבאות:

(א) מה ערך לתפאורת אשר אסור שתיצור אשליה מלאה?!

(ב) מה מבטיח שאין ההשמצה ההדדית משאירה משקע-נפשי מסויים בחיילים, העשוי להפריע ליצירת אחנת-לוחמים כלל-צבאית?!

(ג) מה מודא שחייל מסויים, או אף מפקד מסויים, לא יולהב על-ידי הכותב למעשים החורגים מן המר-תר ב„לחימה“ בשעת תמרון?!

(ד) האין סכנה שחייל יקיש מ„מקצתו“ של התמרון — אותו עלון שאין להתייחס אליו ברצינות — על התמרון כולו, וייתייחס אל כל התמרון כאל משחק חסרי-ערך?!

הגם שאין אפשרות להשיב תשובה מלאה על שתי השאלות הראשונות ללא מחקר מקיף, — מוכיחה המציאות כי באשר לשתי השאלות האחרונות קיימת סכנה מוחשית.

ידועים מקרים של הכאת „שבויים“ הרעבתם, וכל מפקד יוכל למנות, ללא ספק, שורה ארוכה של עבירות (לדוגמה: בשטח ההסואה), ששורשן נעוץ באותו יחס בלתי-רציני לתמרון.

לפיכך נראה כי שכרה של התעמולה ה„מציארתית“ יוצא בהפסדה, וכי מוטב לנצל את עלון-הקרב למטרות אחרות, כגון: מסירת ידיעות על מהלך התמרון, פרקי הוי והערות הדרכתיות, המכוונות לתקן ליקויים שנתגלו במהלך התמרון.

מתוכנה של החוברת הבאה

עשר שנים לפמורתו של צ. א. וינגייט

עוד בענין הנדמה צבאית וגימנותיה

תמרון בהרים (מנטיון צרפת)

מה חידש נסיון קוריאה בארמילריה?

אימון הדיביויה בצבא ארה"ב

המתאשרכות

אגרות קוראים

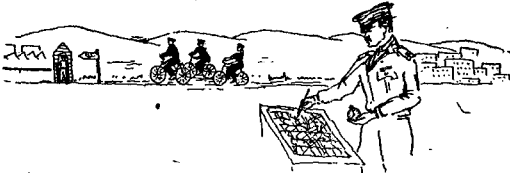
הכוח העברי העומד בהתהוותו נקוק להבהרת המשלות,
 לביהן הצעות, להקשת פרכים.
 "המתאשרכות" נלעף למען מקום להעדת הרחוקו
 וחילופיו של קהל הקוראים ואנשי-האגן. אמל המתו לו
 יוכל הקורא הער, החרף למאות הכוח אמילוי משימותיו,
 להגיע אל אלגים מתהלכים, לערער על הנחות מקובלות
 ולהיות יוצא להצעות מחפשות ומתקנות.

האם נותר על המזלג?

שבכל מקרה אפשר למצוא פתרון, אפילו אם אין פתרון אחד, המתאים לכל המקרים. תמונת התנועה בתל-אביב לא תשתנה, כאשר יתוספו לרחובותיה כמה מאות רוכבי אופניים ויוסרו ממנה באותה השעה הרבה עשרות (?) סנדלים ומכוניות אחרות.

אשר לבעיות החינוכיות — אין מכשיר טוב לפתרוןן מן הצבא. את שלל הבעיות שהיו מתעוררות לא קשה לי לתאר לעצמי. זכור לי עוד שלל הבעיות שהתעוררו עם חלוקת כלי-אוכל, כלירחצה וכליתפירה לחיילים, ואפילו את הבעיות אשר התעוררו עם חלוקת נשק ותחמושת. היו מקרים שהיילים דקרו איש את רעהו במזלג, שקרעו את חולצותיהם, שאיבדו את מברשת השניים ושזנבו זמן רב בגלל מסמר בנעל. לכל אלה נמצאו תרופות, שהיו כדאיות יותר מהחזרתו של הציוד הגל.

אין ספק שיהיה צורך בהקמת מנגנון לטיפול באופניים ולתיקונם. זכנן אין ספק שיספיק לכך חלק קטן מכושר הטיפול הטכני אשר ישתחרר בעקבות המעבר החלקי מתחבורה מנועית לאופניים. אחרי-הכל, באופניים פחות חלקים העלולים להתקלקל, הם פשוטים יותר, והנם נותרים למהירות ולמאמצים קטנים יותר, ועובדה היא, שהאופניים מתקלקלים פחות ממכוניות, דורשים פחות טיפול שגרתי ממנה, ותיקונם קל וזול לאין ערוך.

אשר למהירות, אין ביכולתי אלא לעמוד על נכונות דברי במכתבי הראשון. יקה נא רב-סרן ניר מפת תל-אביב לידו, יקבע לו נקודה אינו שהיא, ימצא נקודות אחרות מרוחקות ממנה — בין 3 ל-13 ק"מ בכביש — ויהשב מתי יהיה עליו לצאת מהן כדי להגיע לאותה נקודה בשעה מסוימת אם יסע באמצעי התחבורה האחרים אשר הצבא עשוי להעמיד לרשותו. איני חושב כי ימצא אחרי חישוב זה שהשימוש באופניים כרוך בזבוז זמן רב יותר.

"רוכב אופניים"

ב"מערכות" פ"א. ברשימה, "האומנם באופנים הפתרון?" שולל רב-סרן ניר את הצעתי לשימוש באופנים כאמצעי-תחבורה בצבא. לטוחים קצרים (חוב' ע"ד).

ברשימתי טענתי — ודעתי בנידון לא נתערעה — כי התגמול של הצעה זו תתרום לשיפור המצב בשני שטחים שונים (של הסכונן ושל כושר-גופני), אשר מצבם הנוכחי אינו משיעיר-ציון.

מאז כתבתי את רשימתי, נודע לי (והעובדות פורסמו גם ברבים), כי קיים בארץ מפעל בעל ציוד חדיש ומשוכלל לייצור אופניים, אשר כושר תפוקתו מגיע ל-15000 זוגות לשנה; וכן נודע לי שאין קושי מיוחד בהרחבת כושר-תפוקה זה במידה ניכרת ביותר.

ועתה לפרטי הטענות: "האפשרויות הקיימות של אימון גופני וגו'", אכן, האפשרויות קיימות. אולם נזכור נא: הן קיימות זה שנים...

אשר לחישוב מחירים: אם טוען רב-סרן ניר ברצינות, כי לדעתו אומנם זולה הנסיעה במכונית צבאית למשק הארץ (ואפילו לתקציב הבטחון) במידה ניכרת מן הנסיעה ברכב ציבורי, נשאר אני משולל טענה. רק אנסה להזכיר לו את גורם נצולת הרכב ויתר מתקני התחבורה, ולקוות שדבריו נאמרו בעיקר לתפארת המליצה.

נסיוני לימדני, כי מקום מצויין להחזקת אופניים הוא בחוץ. טיפול נאות מתגבר על השפעת מזג האוויר; שרשרת טובה נותנת, ברוב המקומות, אבטחה מתקבלת על הדעת מפני גנבה. ציזון בולט מאוד של "צבאיות" האופניים (צבע, מודל מיוחד) יסייע במידה רבה להגברת בטחון זה. אולם ברור, כי באלה אין פתרון שלם לבעיה זו לכל המקרים; ויהיה צורך בנכונות לטיפול מיוחד וגמיש במקרים רבים, ולקבוע נוהג מתקבל על הדעת, שאינו מחמיר מדי, וגם אינו מקל מדי, אך יהיה בו, בכל זאת, ניהול יעיל של חקירת מקרי גנבה.

רב-סרן ניר התעלם לחלוטין מנקודה אחת: לא המצאתי את האופניים, ואף לא הייתי הראשון, שהכניסם לשימוש בארץ. יש בתל-אביב ובסביבתה אלפי זוגות אופניים. והם שייכים לבחורות הגרות בקומות העליונות, לפועלים בשיכונים ובמעבדות, לילדי בתי-הספר ואף לחיילים המשתמשים בהם בדיוק בהתאם להצעותי. מסתבר

נ נ צ ל א ת ה ט ב ע

בר לעיבוי הגדר, ובעיקר מול מעברות־הנהר — תקשה מאוד על חדירה. בקרה מתמדת לאורך גדר זו תאפשר לעמוד על קוי החדירה לפי הפרצות.

מן הדין להביא לידיעת המתישבים את התועלת הרבה שבגדר מעין־זאת. הערבים למדו מכבר את התועלת שבה; וכל מי שניסה לחדור לכפר ערבי מוקף גדרות צבר, יהיה

אחד האמצעים היעילים לשמירה על רכוש וגבול הוא „הגדר החיה”. כל אשר ניסה פעם לפרוץ גדר צבר, אקציה, סדריות, פטל וכי' זכורה לו ודאי „החיה” זאת זמן ממושך. הוא נוכח שגם אם הצליח הוא־עצמו לחדור דרכה, היה זה לאחר מאמץ רב לפרוץ את הפירצה ולהכנס בה (באמצעים פרימיטיביים); וכן נוכח כי מאמץ נוסף יידרש להכשיר פירצה מעין־זו למעבר בהמה.

גדר חיה עשויה להיות מסוגים שונים:

1. בלתי־חדירה בכלל (סדריות).
2. חדירה — אולם רק לאחר מאמץ רב (צבר, פטל, אקציה וכי').
3. נמוכה (בעיקר צמחים מטפסים).
4. גבוהה — אקציה וצבר (אפשר להנמיכה ע"י גיזום).

יתרונות הגדר החיה ומגבלותיה:

מגבלות	יתרונות
● גדלה לאט.	● בלתי חדירה.
● מסתירה את שדה הראייה.	● נדרש מאמץ רב לפרצה.
	● קל לסתום את הפרצות.
	● אינה משמשת אובייקט לגנבה (ולכן אפשר להשתמש בה גם במקומות מרוחקים ומבודדים).

לנוכה יתרונות ומגבלות אלה ברור, שאם נשתמש בה לתפקידים נכונים ובמקומות נכונים, תביא „הגדר החיה” תועלת רבה.

אורח השימוש בה:

1. למטעים, לפרדסים ולאובייקטים־מבודדים (כמכוני־מים, ברכות־דגים, מחסנים וכד') תהיה יעילה גדר פטל או סדריות.
2. למשקים, לרפתות, לדירים ולמבנים אחרים — גדר פטל, בוגנבילה, אקציה נמוכה וכי'. במשקים יש לטעת את השיחים לאורך גדר הבטחון ובשעת הצורך קל להשתמש מידם בלהביות.
3. בואדיות המשמשים כמעבד למסתגנים יש לטעת סדריות וצבר, דבר שיכריח אותם לנוע בדרכים סלולות הנתיגות לפיקוח ביתר קלות.
4. נטיעת צבר וסדריות לאורך גבול הירדן על שפת הים ממש וברוחב גדול (4—3 מטר), בתוספת פטל

חסיד נלהב לה. הטיפול הדרוש לכך, נוסף להשקעה־ראש־שונית בשעת הנטיעה, הוא קטן מאוד; ודאי שמחירה יהיה פחות מזה של גדר בטחונית, הטעונה שמירה עליה עצמה והנוחה לפריצה ולנתיק.

להלן פרטים על צמחי גדר נפוצים בישראל ותכונותיהם:

1. צבר — קוצני, מהיר גידול (יחסית), גידולו לגובה, וריבוי וגטטיבי. פריו משמש למאכל ולתעשייה.
 2. סדריה — גדלה בר כמעט בכל אדמות הארץ. ריבוייה ע"י זרעים. קוצנית מאוד. גדלה לגובה, אולם, ע"י גיזום מתאים, ניתן להנמיכה.
 3. פטל בר — גדל בארץ, ריבוי וגטטיבי. טעון השקאה. מטפס. גידולו מהיר.
 4. שיטה (אקציה) — קוצנית, ריבוייה ע"י זרעים. גדלה לגובה. גידולה איטי.
 5. אקציה הורליקה — משפחת השיטה. קוצנית מאד. ריבוייה ע"י זרעים.
 6. תפוז תלתני — שיח קוצני, טעון השקאה. ריבוי ע"י זרעים.
 7. בוגנבילה — מטפס. קוצני, ריבוי וגטטיבי. מתאים לשתילה לאורך גדרות בטחון. צמח נוי.
- עמ"ש. איתן (משטרת ישראל)

ה מ ט ר ה - ק י ו ם ה נ פ ש

(זר) והוא שולל את דברי לחלוטין. אכן, תפיסתו שונה; ורבות התקלות הצפויות מתפיסה מעין־זו. אולם, קצר המצע מהשתרע, ועל־כן אוכזר רק מקצתן.

ראשית: מתקבל הרושם שעולמו של הכותב, עולם שכולו אמת וזן ונועם. כולנו חכמים, כולנו נבונים, כולנו

כתבתי מכתב לטירון („מערכות” ע"ז), וניסיתי לעורר בו הלכי מחשבה, אשר יוכיחו לו, כי יש הגיון בשיטה הצבאית — אם גם נראים לו סבלותיו, הבאים עליו במסגרתה, כחסרי־טעם לחלוטין. והנה קיבלתי תשובה מחברו („מערכות” פ"א), טירון אף הוא, אך „מורגל בחיי צבא

ציונים וכולנו אידיאליסטים. מסתבר שעונש מאסר, שאינו קשור „בפגיעה בכבוד הנעשה“, די יהיה בו כדי להרתיע את כל אלה שאינם נרתעים מן המאסר כפי שהגנו עתה. גם את אלה שכיום נשלחים להקפיף את כיכר המסדרים בריצה. ה„חבר“ היה מעדיף, כנראה, לאסור את כולם „בכבוד“. כל הנגינו שומרים, כידוע, על כל חוקי התנועה ותקנותיה — ואם במקרה ובטעות עברו על המהירות המותרת, מתייצבים הם מיד, מרצונם, בתחנת המשטרה הקרובה. כל חייל מתחיל להתחפר במלוא המרץ כלאימת שהוא חדל מתנועה. אין חייל המשתדל להתחמק מאימוך קרבי איזה שהוא.

סבורני כי לו היינו כולנו מלאכים, יתכן ואפשר היה לקיים צבא ללא משטר צבאי, אולם אז הן לא היה כל צורך לא בצבא, ולא במשטר, שכל תפקידם אינו אלא להגן על החברה. אולם לפי שעה נמצאת ישראל עלי אדמות, ולא כולנו מלאכים.

„משטר הקרב ברור וידוע — — — המאפיין אותו הוא פחד המות“ וגו', כותב „חברו של ראובן“. משפט זה, או האמונה באמיתותו, הוא אסון כל הצבאות. למעשה, כפי שניסיתי להסביר, אחת המטרות העיקריות של המשטר הצבאי כולו היא לבטל את התוצאות הנוראות של האמונה בהנחה זו, מבלי לאבד את היתרונות הגדולים (שהם בלבד מאפשרים את ניהולה של כל המלחמה) של הדבר. אין פחד-המות התופעה ה„מאפיינת“ כרגיל את שדה-הקרב.

כבר נהרגו ונפצעו מיליונים רבים בכל הדורות, מפני שהתרגלו לסכנת המות האורבת בשדה-הקרב בכל עת.

ומפני שנעשו אדישים לה. ועוד מיליונים יהרגו על כך. כל משטר לא יצלה להביא חיילים לידי-כך, שלעולם לא יתגלו על קו אופק, שלעולם יתחפרו, שלעולם ישמרו על פיזור. בסופו של דבר אין בעולם צבא אשר לא למד את כל אלה תוך כדי אבידות רבות — ומיותרות. אולם משטר חמור ותכליתי עשוי להקטין מספר זה של אבידות מיותרות בתחילת כל המלחמה, ובתחילת כל שלב במלחמה, עד למינימום. „המקיים נפש אחת בישראל — כאילו קיים עולם מלא“. כל עוד נראה, שמשטרנו הצבאי עשוי לעשות זאת, נקיים נא אותו ונססה לשפרו — אך לא לבטלו — כי זה כל תפקידו.

לאשרי לא ידעת, כי הרגל אשר רוכשים בשטח מסויים, אינו נתון שום יתרונות בשטח אחר, אף אם הוא דומה לו. אני מגיח כי יותר קל יהיה להפוך לפקיד פלוגתי חייל שהיה סטודנט, למשל, מאשר חייל שעסק כל ימי חייו בצחצוח-נעליים בלבד.

יש הכרח, איפוא, להרגיל את החייל למשטר-חיים אשר יגן על חייו בחזית, מאחר שפחד המות שלו אינו מספיק לכך. אין אפשרות להרגיל את החייל למשטר החזית כפי שהוא, מפני שזה אורח-חיים הממלא את כל שעותיו ואת כל חייו של הנמצא בו, ואינו מאפשר לו לסגל לעצמו כשירויות וידיעות נוספות או למלא כל תפקיד אחר. יש, איפוא, למצוא דרך להביא את החייל לידי כך, שיעבוד בקלות מכל משטר-חיים לכל משטר-חיים, ויסתגל לו. טרם הוכח, כי ישנו אמצעי טוב לכך, ממה שנקרא „המשטר הצבאי“, המשתנה ומתחלף לבקרים, חייל

ה י כ נ ה ס י י ר י ם ?

רים. אני יוצא מן ההנחה כי חשיבותם של הסיירים במודיעין ברורה וידועה; ואם נשכחת היא, לעתים, בשעת כתיבה, אין שכחה זו אלא פרי רשלנות, חפזון או לחץ — — — ואף על פי כן — הריני בא לתבוע את עלבונם של הסיירים והסיירים-שעל-הקרקע.

כלום אין הללו יעילים ועומדים לרשותו של הקמ"ן בכל עת ובכל שעה, יותר מסיורי-אוויר, תצלום-מי-אוויר, חוקרי שבויים, סוכנים וכד', אשר להם מוקדשים אפילו ציורים נאים? אני משער כי שכחתיכם בשעת כתיבת המאמר על המודיעין דומה ל„שכחת המודיעין במלחמה — פרי רשלנות, חפזון או לחץ...“ וכמודיעין — כן גם סיור-קרקע טעון הדגשה.

„פוזמק העור“

פליאה בעיני כי בכל המאמר של ס/אלוף פלד בגליון פ' על המודיעין וקצין-המודיעין, ובכל הדוגמאות שהוא מביא והפירוטים אשר הוא מפרט, נשמטו כליל הסיורים והסיורים שעל הקרקע. יורשה נא לי לצטט (בשינוי קל) את הפסקה השניה במאמר הנ"ל: „אין בדעתי להוכיח את חשיבותם של הסייר“

נאמרו של סגן-אלוף א. פלד אינו דן באמצעי האיטוף, ועל כן אין לתמוה שלא הזכיר את הסיידים. הציורים המלוים את המאמר הריהם פרי רוחו ועשו של הצייר ואין האחריות עליהם חלה על כותב המאמר. אנפ"כ בציור המתאר את איטוף הידיעות

דין השבויים לפי התורה

ינתנים סיור-אוויר, תצפית-ארטילרית, סיור-שריון וסיור-מפקדים. שלושת האחרונים הם על הקרקע; אכן, הסיור הרגלי, הפטרול, לא נכלל בציורים — כשם שלא נכללו הרבה אמצעי איטוף אחרים. **המערכת**

בדברים כ"א (10-14) נאמר: „כי-תצא לפלִקְחָהּ על-איבִיךָ ונתַנּוּ ד' אֱלֹהֶיךָ בְיָדֶךָ וּשְׂבִיַת שְׂבִיִּי; וְרֵאִיתָ בַשְּׂבִיָּה אִשָּׁת וּפְתִיחָהּ וְחִשְׁקָתָּ בָּהּ וְלָקַחְתָּ לָךְ לְאִשָּׁה; וְהִבֵּאתָהּ אֶל-חוּף בֵּיתְךָ וְגִלְתָּהּ אֶת-רֹאשָׁהּ וְעִשְׂתָּהּ אֶת צַפְרֵינֶיהָ וְהִסִּירָה אֶת-שְׂמֹלֹת שְׂקֵיהָ מֵעַלֶיהָ וְיָשְׁבָה בְּבֵיתְךָ וּבְכֶתֶה אֶת-אֲבִיךָ וְאֶת-אִמָּהּ יָרַח יָמִים, וְאַחֵר כֵּן תָּבֹא אֵלֶיהָ וּבְעַלְתָּהּ וְהָיְתָה לָךְ לְאִשָּׁה. וְהָיָה אִם-לֹא תִפְצֹתָּ בָּהּ וְשִׁלַּחְתָּהּ לְנַפְשָׁהּ וּמְכַר לֹא-תִמְכְּרָנָה בְּכֶסֶף, לֹא-תִתְעַמֵּר בָּהּ פַּחַת אֲשֶׁר עֲנִיתָה“.

דין זה הוא הומאני מאוד. לא זו בלבד שהשובה מצווה לכבד מנהגי האבלות של השבויה כאשר הוא חושק בה, אלא אסור לו להתעמר בה גם כאשר נקעה נפשו ממנה, ועליו לשלחה או לנפשה ללא כל פדיון או תמורה אחרת (התמורה היא: תחת אשר עיניתה). בנוגע לשבויים אין כל דין, כי לפי דיני המלחמה של הימים ההם, כפי שהם משתקפים בתורה, אין שבויים. המנצח במלחמה היה הורג את כל הגברים וממילא לא יכלו להלקח בשבי.

דיני המלחמה בנוגע לשבויים נזכרים בדברים פרק כ' פסוקים 10-18. יש להבחין בין דיני המלחמה הרגילים, שהיו מקובלים גם על יתר עמי-הקדם, ובין דיני המלחמה הנוגעים לעמים אשר עריהם נותן ד' לישראל לנחלה.

בנוגע לעמים „הקרובים“ — החתי, האמורי, הכנעני, הפרזי, החוי והיבוס — הדין הוא פשוט: „לא תחיה בל-נפשמה!“ „החַרֵם פְּתָרִימָם!“ (שמואל הנביא הרחיב דין זה גם על עמלק); אכזריות יתרה זו הייתה בודאי ידועה בין עמי-הקדם הפרימיטיביים ביותר, והיא באה לספק תאות רצח לשמו ואינר סטינקטים של נקם, בלא שיקול דעת וללא כל תועלת. דין זה אינו מתיישב עם דין השבויה, ההומאני והמבוסס על כיבוש הייצר.

לעומת זה, עולה דין השבויה בקנה אחד עם דיני המלחמה הרגילים, המתייחסים לפי דברי התורה „לְכָל-הָעַרְוִים (הַעַרְוִים) תְּרוֹחַת מִמֶּךָ מָאֵד, אֲשֶׁר לֹא-מִעַרְי הַגּוֹיִם-הָאֵלֶּה הֵנָּה“ (דברים כ', 15)

(טעמו של פסוק אחד — ופרק דיני-מלחמה בימיקדם) בקשר להכנת הרצאה על אמנת ג'נבה בנוגע לטיפול בשבויי מלחמה, חיפשתי מקורות לנושא השבויים גם בתנ"ך. אגב כך סבורני שנתפרש לי טעמו של פסוק אחד באופן אשר לא מצאתי דומה לו בפירושים אחרים, מסורתיים או חדשים.

ב„במדבר“ כ"א (פסוקים 21—31) מסופר על מלחמת ישראל בסיחון מלך האמורי, לאמור:

„ויבְּחַו יִשְׂרָאֵל לְפִי-חֶרֶב וַיִּירַשׁ אֶת-אֶרְצוֹ — וַיִּקַּח יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל-הָעָרִים הָאֵלֶּה וַיֹּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּכָל-עָרֵי הָאֱמֹרִי בְחֶשְׁבוֹן וּבְכָל-בְּנוֹתֶיהָ. כִּי חֶשְׁבוֹן עִיר סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי הוּא, וְהוּא נִלְחַם בְּמֶלֶךְ מוֹאָב הָרֵאשֹׁן וַיִּקַּח אֶת-כָּל-אֶרְצוֹ מִיַּד עַד-אֲרָזָן“.

כאן מזכירה התורה את נצחון סיחון על מלך מואב כפי שנצטייר בפי המושלים:

„עַל-כֵּן יֹאמְרוּ הַמְּשָׁלִים — — אוֹיֵ-לָךְ מוֹאָב אֲבָדְתָּ עַם-מְדֻמָּשׁ; נָתַן בְּנֵי פְלִיטָם וּבְנֵי בְּשָׁבִית לְמֶלֶךְ אֱמֹרִי סִיחֹן“ (במדבר כ"א, 27-29)

הפסוק האחרון אינו הגיוני, לכאורה. מדוע נאמר על הבנים „פליטים“ ועל הבנות „שביות“? צריך היה להיות „בניו שבויים ובנותיו פליטות“ (או אף הן „שביות“), כי לאחר שמואב ניגף במלחמה, הראשונים לשבי צריכים היו להיות הבנים (הלוחמים).

בכל זאת אפשר להבין טעמו של פסוק זה כצורך תה ובאופן הגיוני דוקא, לאור דיני המלחמה של ימי-קדם, כפי שיבואר להלן.

ברור שבעולם העתיק, כאשר קמו מדינות (ערים, עמים) נוצר נוהג בין-מדינתי (והוא אולי ראשית „משפט העמים“ של התקופה הקלסית).

לפי נוהג זה נקבעו דרכי המו"מ בימי שלום, דרכי הכרזת מלחמה (כגון שליחת „מלאכים“ עם דרישה אולטימטיבית כמו במלחמת ישראל עם סיחון — במדבר כ"א, 21, 22), אופן הטיפול בשבויים ובשביות ודין השלל והביזות.

והנה מן הראוי להדגיש, כי יש בתורה דין מיוחד בנוגע לשביות ואין דין מיוחד לשבויים.

הדינים הם שנים :

א. "כִּי-תִקְרַב אֶל-עִיר לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ וְקָרָאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם. וְהָיָה אִם-שָׁלוֹם תַּעֲנֶנּוּ וּפְתַחְתָּ לָּךְ וְהָיָה לְפָנֶיךָ הַעָם הַנִּמְצָא-בָּהּ יְהִי לְךָ לְמַס וּבְעַבְדוֹךָ".
ב. "וְאִם-לֹא תִשָּׁלֵם עִמָּךְ וְעָשְׂתָה עִמָּךְ מִלְחָמָה וְצָרְתָּ עָלֶיהָ. וְנִתְּנָה ד' אֱלֹהֶיךָ בְּיַדְךָ וְהִפִּיטָה אֶת-פְּלִי-וְכוּכָה לְפָנֶיךָ. וְרַק הַנְּשִׁים וְהַטַּף וְהַבְּהֵמָה וְכָל אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּעִיר לְפָנֶיךָ לְשָׁלֵל תָּבוֹן לָךְ וְאָכַלְתָּ אֶת-שָׁלַל אִבְיֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן ד' אֱלֹהֶיךָ לָּךְ".
(דברים כ' / 10-15)

בתורה ובנביאים ראשונים אנו מוצאים דוגמאות אחדות לביצוע הדינים הנ"ל הלכה למעשה.
למשל, על האמורי נאמר: "וַיַּפְּחוּ יִשְׂרָאֵל לְפָנֶי-תְּרַב וַיִּירָשׁ אֶת-אַרְצוֹ — — — וַיִּקַּח יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל-הָעָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּכָל-עָרֵי הָאֲמֹרִי — — —".
(במדבר כ"א / 24, 25)

במלחמת מדין (שלא היה מהעמים ה"קרובים") שבו בני ישראל את נשי מדין ואת טפם ואת כל בהמתם ואת כל מקניהם ואת כל חילם בזו... והיה זה כדין!
בכל זאת קצף משה על "פְּקוּדֵי הַחַיִל שְׂרֵי הָאֲלֹפִים שְׂרֵי הַמַּאוֹת" וצויה עליהם להחמיר, דהיינו: "הָרְגוּ כָל-יֶגֶר בְּשָׂף וּבְלֹא-אִשָּׁה יָדַעַת אִישׁ לְמַשְׁכַּב וְקָרָה הָאָרֶץ!"
(במדבר ל"א / 17)

כאמור לעיל ניסה שמואל הנביא להרחיב את דין העמים הקרובים גם לגבי עמלק, וכה אמר לשאול: "לָךְ וְהַפִּיתָה אֶת-עַמְלָק וְהַחַרְמְתָם אֶת-כָּל-אֲשֶׁר-לוֹ וְלֹא תִחַמַּל עָלָיו וְהַמַּתָּה מֵאִישׁ עַד-אִשָּׁה מְעוּלָל וְעַד-יֹנֵק מִשׁוֹר וְעַד-שָׂה מִגְּמָל וְעַד-חֲמוֹר".
(שמואל א' / ט"ו, 3)

כידוע לא ציית שאול המלך לשמואל ונהג כדיו המקובל ה"חמל" על "מיטב הצאן וְהַבָּקָר — — — וְעַל-כָּל-הַטּוֹב וְלֹא אָבוּ הַחַרְיָם — — —".
(שמואל א' / ט"ו, 9)

מענין להזכיר כי עמלק, במלחמתו בעיר צקלג, נהג כדיו המקובל:
"וַיָּבֹאוּ אֶת צַקְלָג וַיִּשְׁרְפוּ אֹתָהּ בָּאֵשׁ. וַיָּשְׁבוּ אֶת-הַנְּשִׁים אֲשֶׁר-בָּהּ — — — וַשְּׂתֵי נְשֵׁי-דָוִד נִשְׁבוּ אַחֲרֵינֵם הַיְזְרְעֵלִית וְאֶבְיָגַיִל אִשְׁתׁ נָגָל הַכְּרִמְלִי".
(שמואל א' / ל' / 1-6)

ועתה נחזור ונפרש את דברי המושלים:
"— — — נָתַן בְּיָדוֹ פְּלִיטָם וּבְנִתָיו בְּשָׂבִית — — —";
ברור איפוא: הבנים אינם עשויים ליפול בשבי, כי הכלל "וְהִפִּיטָה אֶת-כָּל וְכוּכָה לְפָנֶיךָ" חל גם על המלחמה בין סיחון מלך האמורי ובין מלך מואב!
סגן מ. יפה

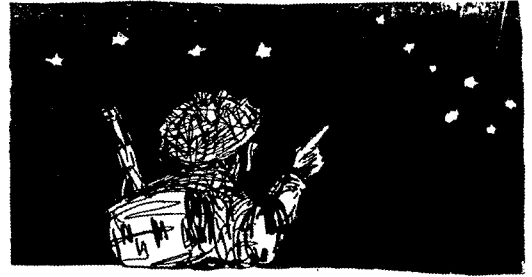
א י מ ון ה פ ר ט ב ל י ל ה

אימוני-לילה יושם לב — נוסף לאימון היחידות (כיתה, מחלקה, פלוגה וכו') — אף לאימון הפרט. יש להביא את החייל לכך שידע לנצל את היתרונות הנובעים מפעולת היחיד בלילה — דבר שחשיבותו רבה כשהאויב עדיף בכוח-אדם ובנשק. אחד מאופני הלימוד של תורה זו — ע"י ביצוע חוזר ונשנה של תרגילי התמצאות, זכירת-דרך, וכן כתר גיל דר-צדדי מסכם, התגבשות יחידים בלילה.
סמל עמי פינסקי

בענין רשימתי "חיל-הים" במלחמת העצמאות, שנתפרסמה ב"מערכות" (חוב' פ"א, עמ' 29) מעירים לי כי החומר על חיל-הים אשר נמצא בענף היסודי טוריה — ואשר בו השתמשתי ברשימה — נאסף ונערך בידי רב-סרן (מילואים) א. קליין. לאחר שבדקתי את הדבר הריני מאשר הערה זו ומבקש מהמערכת להביאה לידיעת הקוראים.
סגן/אלוף א. שור

מלקח קוריאנה ניתן להסיק שהחייל, המאומן כפרט, מסוגל להגיע בלילה ביעילות מכסימלית עד אל מוצאי האויב מבלי שירגישו בו — וע"י כך לנצל בהצלחה את גורם ההפתעה.
כך צבא ייטיב לעשות אם ילמד את לקחם של

צבאות אחרות. הנמצאים במצב מלחמה — וינצל את החידושים והשינויים באופני הלחימה המשי-תקפים מאוריינותם. מן הדין, איפוא, שבמסגרת

מכתבים אל קצין-מלואים

ניצול תקופת הרגיעה

את הכוחות ואת התפקידים חלוקה נבונה יותר. בשעת ביקורי במוצב נוכחתי שניתן היה לשמור עליו באמצעות חצפיות מועטות וכלי-נשק אבטומטיים מוצבים ומאויישים. לצורך זה היו מספיקים, לדעתי, כשמונה חיילים. את כל האחרים ניתן היה להעסיק ללא קושי באופן דלקמן:

- (א) בשיפור המוצב (כידוע אין גבול למלאכה מעין-זו);
- (ב) באימונים (אף בשטח זה ניתן לעשות ולעשות);
- (ג) במנוחה (בתנאים הנוחים ביותר שניתן להגיע אליהם).

לא היה כל קושי למצוא מקום מתאים לכל אחת מן הפעילויות האלה. מקום שיאפשר, ברגע של אזעקה, להביא במהירות את המוצב לכוננות-מלאה — ועם זאת שיהיה מרוחק במידה כזאת, שיציא את החיילים משגרת המוצב ומבטלת הישיבה בשוחות.

הזוכר אתה כי בה במידה שהתרגלנו לרעיון זה בתקופת המשלטים, כן הוספנו פעילויות שונות לסדר היום — עד כי היה צורך להדפיס למשלט פקודות יום ולוה-זמנים מפורטים:

אני זוכר גם תוצאות שהיו לפעילויות אלה: פעם ביקשת אתה כי ישלחו אליך, למשלט „אבד-חטא“, את האפסנאי עם ציוד הלבשה, מאחר שהייליד קלקלו חלק גדול מתלבושתם במעבר מכשולים בין חורבות הכפר. מובן שעקב כך נפלה בחלקך הפעולה הראשונה של כיבוש-כפר לאחר אימונים אלה.

כיצד, איפוא, נאמן מפקדים צעירים, אשר לא נודמן להם להשתכנע בדרך הנסיון המעשי בצורך החיוני של שמירת הכוח והנשימה הארוכה בהגנה? לדעתי, רק דרך אחת לכך. ניצול גבול של תקופות-הרגיעה יילמד רק ע"י הארכת החלק ההגנתי בתמרונים ובתרגילים.

אין קושי בתרגיל הגנתי שנמשך יום-יומיים בלבד, ומאחר שאין בו קושי — אין לו ערך לימודי (מבחינה זו). עיקר הבעיה של ההגנה שפירטתי עד כאן, לא בא כלל לידי ביטוי בתרגיל כזה.

עלינו לזכור שעצם השיקולים הגורמים לנו לקצר את התרגיל ההגנתי (סכנת השעמום וחוסר המתח) הם מתמצית הבעיה של ההגנה. עלינו יש לתרגל בעיות אלה כדי ללמוד כיצד להתגבר עליהן.

שלום חנוך! לא פנית עורף לשיטת ה„על-חטא“, אף שגם הפעם לא אספר מנסיוני אני. אבל אודה על האמת: נעים למתוח בקורת על אחרים.

כפי שכבר הזכרתי במכתבי הקודם, מצאתי בתרגיל הדרדדני — בו השתתפתי כצופה-במחזה בלבד — שתי תופעות שליליות. באחת — „ההגנה ההיקפית“ הלוקיה — דנתי במכתבי הקודם; ואילו השנייה — אודותיה אכתוב הפעם.

קראתי לתופעה זו בשם „אי-ניצול תקופות הרגיעה“. הזוכר אתה את התופעות השונות שפקדו את חיילינו שעה שנמצאנו מספר ימים במצב של הגנה — וכאשר פגה ההתרגשות הראשונה שליוותה את היציאה לקרב? הזוכר אתה את הבעיות שדשנו בהן בתקופה זו, ובעיקר אח"כ, בתקופות הישיבה הממושכת במשלטים? עיקר הקושי היה אז באיתור הבעיה. לא פעם התוכחנו אם התופעות הללו — הרשלנות, האיטיות בביצוע פקודות, ירידת המתח וירידת רוחם של החיילים — הגם תוצאה ממחשעצבים מוגזם, או מהעדרו של מתח כזה.

אך תהיה סיבת התופעות אשר תהיה; לא יהיה כל ויכוח באשר לתופעות עצמן, ובודאי תזכור כי לאחר שקנינו נסיון מסוים, הסכמנו כולנו בדבר דרכי-הטיפול התכליתיות למניעת תופעות אלה, או לסילוקן שעה שאירעו. השתדלנו להעסיק את החיילים בפעילויות מפורשות ומוגדרות, על-פי סדר-יום קבוע (אף-אם פעילות זאת תהיה מנוחה), ובלבד שלא יימצאו במצב של בטלה.

מכאן ברור לך ודאי מה תהיה בקורתך על התרגיל המוזכר. ראיתי מוצב מחופר יפה, כלים מוצבים, כרטיסי טוחים מוכנים, בקיצור — „מוכן להגנה“ השטח שמסביב למוצב היה פתוח וניתן לתצפית טובה למרחקים. חלקן של המוצב היה מיוער בחורשה קטנה; כל יתר השטח היה חשוף ולחט ככבשן. החיילים נמצאו בשורת חותיהם האישיים באפס מעשה. מדוע לא תיקן המפקד את המצב?

יש להגיה שמתוך אותה סיבה שהניעה אותך ואותי לנהוג כמוהו בפעולות הראשונות אליהן יצאנו: מחוסר נסיון. המתח שב„בלתי-מוכר“ גרם לו למפקד זה, כפי שגרם גם לנו בזמנו, להעדיף את הבטחון והכוננות הנוצרים על-ידי השארת כל החיילים בשוחותיהם, על פני „אורך-הנשימה“ ושמירת הכוח אשר יכול היה להשיג אילו חלק

שלך, מדרדדני-לשעבר

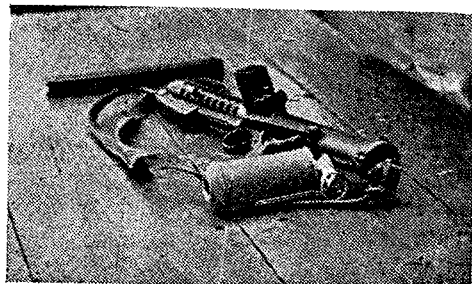
חידושי נשק ומכניקה

התת-מקלע הכריטי החדש.

הצבא הבריטי מתכוון להנהיג במקום ה"סטן" תת-מקלע חדש — את הקרבין האבטומטי של פאצ'אט אשר קיבל עתה את הכינוי „סטרלינג" "Starling". קוטר 9 מ"מ. קתו עשויה להתקפל.

משמאל — היכון ליריה.

למטה — הכלי שקתו מקופלת, ומחסניו שלופה. לידו (לפניו) דימון יד בריטי מטיפוס חדש.

מכר ותיק מרכיב מושקפים — "מקלעיללה".

ככל שאר הצבאות מחפש צבא צרפת דרכים להגברת יכולתו לקרב בלילה. המקלע-הקל הידוע, „שטאלרו", דוגמת 1924/29 צוייד במשקפת אלקטרונית מיר חדת, המאפשרת את הפעלתו היעילה בתנאי חשכה, וביחוד — את הצבתו בלילה לאש בקוים קבועים.

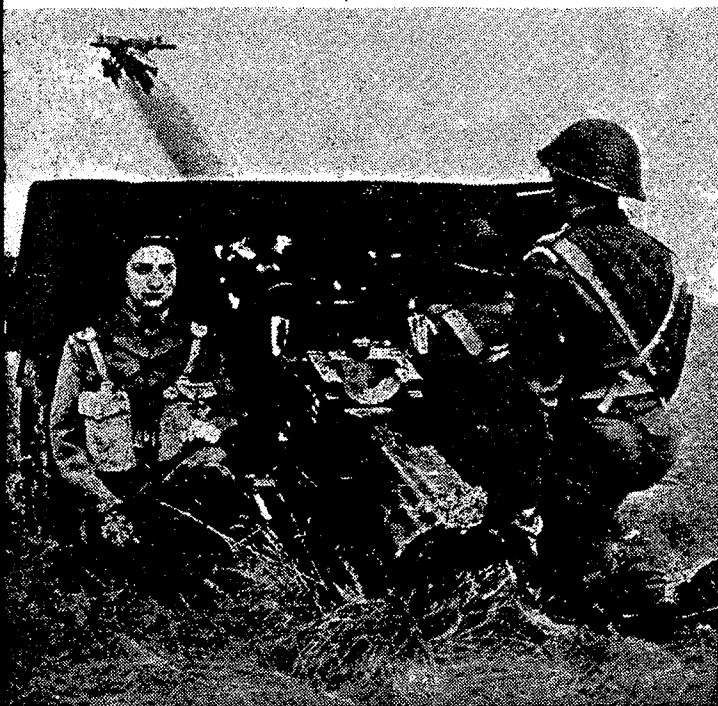
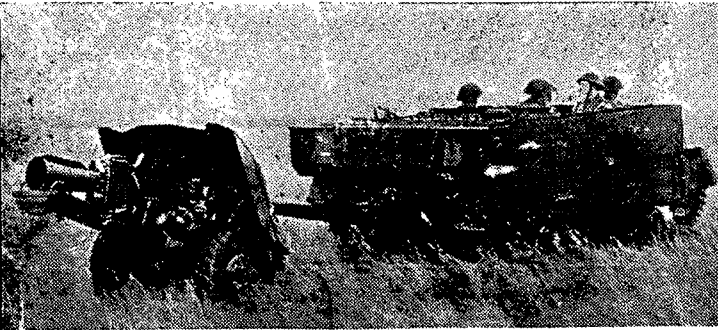
כלי אבטומטי צרפתי
"אוניברסאל" חדש.

מקלע, העשוי לשימוש כמקלע-
בינוני מעל חצובה, או כמקלע קל
בעל דורגל, דוגמת 1952. ראוי לשים
לב ציון קוטר 7.5/7.62.

תותחיה הרגלים הנגדי-טנקי (ללא־רתע) הבריטי החדש.

מהפכה טכנית וסקטית באה בארטי-
לרית-הרגלים הנ"ט הבריטית עם ראשית
הנהגת ה"עטלף" ("BAT") ככלי הגדודי
— תחת ששת התותחים הנ"ט בני 17 הליט-
ראות, מן הסוג הרגיל, בהם חומש עד־כזה
גדוד הרגלים. בהיות ה"עטלף" כלי ללא-
רתע (ראה את מפלט הגזים האופייני
שבקצהו האחורי של התותח, שבתצלומי
הצבה לירי!) הריהו קל בהרבה מכלי רגיל
בקוטר דומה. קוטר — 120 מ"מ, אך משק-
לו — פחות מ־1000 ק"ג (כנראה — כולל
לוח השריון). גם זה מסייע לכך כי לתפ-
עולו תספיק חוליה בת 4 איש. ככלי ללא-
רתע — אין התותח זקוק למשענת אחורית
כבדה ול"יצולים" ארוכים. וע"כ מתאפשרת
גרירתו במצב הבלתי־רגיל של חיבור
לוע הקנה דוקא אל הרכב הגורר — כב-
תצלום הגרירה. משתורר טבעת החיבור
(הנראית ברורות בקצהו של קנה התותח
בתצלום רגע־היריה) — יימצא התותח
ממילא עומד הכן־לירי. הרכב הגורר הוא,
כרגיל, "נושא" מסוג "קמברידג", המוביל
גם את התחמושת; אולם יצלה לכך כל
כלי־רכב המצוי בגדוד רגלים. ה"צללית"
הנמוכה של הכלי מקילה על הפעלתו
באזורים־קדומים ומאחורי מחפים נמוכים.
טרם נתפרסמו ברבים ידיעות מדוייקות
על טוחנו — המכסימליים והשימושיים.
מכל מקום, נראה כי הוא מקרב את פתרון
עמידת הרגלי נגד שריון בדורקרב בטוחים
בינוניים.

למעלה — העטלף, גרור ע"י "קמברידג".
במרכז — נכון לירי.
למטה — מנגנון הבריח ומפלט הגזים.

תחרות רשימות

מס' 4

„שמעתי שהגדוד שלך יורד לאילת — ובאתי להודיע
לך שלא אתן לבני לרדת אתכם!“

האם שמעת פעם מעשה מעין זה?
הסבור אתה שניתן למנוע מצבים כאלה?

הקורא!

מערכת „מערכות“ מזמינה אותך לכתוב רשימה על הנושא:

„כיצד נגביר את הסודיות ונעלה את רמת הבטחון?“

תנאי התחרות:

1. התחרות פתוחה לכל חייל בצה"ל — בשירות סדיר או בשירות מילואים — עד דרגת סרן ועד בכלל.
2. גדלה של הרשימה — לא יותר מ-600 מילים.
3. הרשימה הזוכה תתפרסם בחוברת פ"ד.
4. הזוכה יקבל פרס: מספרי „מערכות“, לפי בחירתו, בסכום של 5 (חמש) ל"י. הפרס — נוסף לשכר-הסופרים.
5. המערכת רשאית לפרסם, לפי בחירתה, כל רשימה שתתקבל לתחרות, בתשלום שכר-סופרים.
6. לתחרות תכנסנה אותן רשימות שתגענה למערכת (ת.ד. 168, תל אביב) עד יום 15.4.54.

פרסום תוצאות תחרות רשימות מס' 3 — בחוברת פ"ג.

רשימות קצרות

לבעית גבול האינפורמציה המותרת

בנודע הוא עד כמה מורכבת וקשה היא בזמננו סוגיית השמירה ה"בטחונית" על נתונייה הצבאיים של מדינה. טיבה של "מלחמה כל-כוללת", יש והוא הופך אף ידיעות לכלליות וטכניות, כרוניקה מקומית וכיו"ב, למקורות ידיעה חשובים ליריב. אמצעייה של הטכניקה החדשה מגבירים עשרת-מונים את האפשרויות להשגת הידיעות — ו"נזילתן". על אחת כמה וכמה אמורים דברים אלה במדינות, שמשטרן הכללי בנוי על חופש אינפורמציה ועל חירות פרטום, אשר יש והיא גובלת בהפקרת שלום הארץ. מקרה מענין — ויתכן כי גם מאלף — בתחום זה נרחש בשלהי 1953 בארה"ב. העתונות הצמיחה לו כנפים — והרי מן המסופר בה:

מהירות לו כשל ג'יפ — וכוח-מחצו כשל שלושה טנקים מן הסוג הרגיל; מנועים הפועלים ללא-רעש — לנחתות המשמשות לפשיטות-תפע.

והרי עוד מעשה — בסמיכות-זמן לנ"ל — המספק מזון למחשבה ולהרהור, מעשה, אשר אף הוא פתח פתח ל"סידור" חשבונות" ע"י עתוני אמריקה, שנאשמו לא-פעם בהפקרת אינפורמציה חיונית — ועתה יכלו להצביע על קלקלת מוסדות צבאיים גופם. המדובר הוא במקרה כה חמור — ומשונה — עד שהגיעו הדברים להתערבותו האיי-שית של נשיא ארה"ב עצמו — מר (גנ') אייזנהאור:

נבחר, כי מהדורתו החדשה של מדריך-השילפונים של לשכת-התימוש לצי-ארה"ב, מכילה לא רק שמות ומספרים — כי אם אף פירוטים ארגוניים וציוניים מפורשים למפעל-פיתוח-וייצור סודיים — כך, למשל, לא-פתוח מאשר רשימה מקפת של מפעלי-הפיתוח של קליעים-מונגים אשר ללשכת-התימוש; וכ"א יודע ומבין עד כמה חיוני כיום נושא זה. הפעם צריכה היתה אינפורמציה רבת-ערך זו לעלות לדורשיה ב"ו ורבע דולר — מחירו של המדריך, אשר ניתן לכל אחד לרכשו.

מקרים כאלה ודומיהם — והרי כאן הוזכרו רק הגיי-זויים שהנם יוצאי-דופן לכל הדעות — מצייגים בעיות לא-קלות בפני קציני-המודיעין-הבטחון של ארה"ב — וודאי גם של מדינות לא-מעטות אחרות. בענין זה מת-הלכות הערכות פסימיות, של הסוברים כי לא ניתן עוד למצוא-תקנה לנוק שנגרם בדרכים אלה. יש המצביעים על כך שבברית-המועצות, ובמדינות הנוהרות אחריה, אין איש יכול להשיג ידיעות אף על נושאים כה בלתי-מסוכני-נים, לכאורה, כיבוליהם של תפוחי-האדמה, למשל, או מה הם סוגי משחות-השינים שמייצרים באותה מדינה. באר-צות המערב — עכ"פ, באלו שבהן נהוג משטר דמוקרטי — שומרים אומנם בסודיות רק אינפורמציה-צבאית מן הסוגים שזמננו במפורש; אולם, אף בארצות אלה חייב סוכן-אויב לעבוד קשה, להעסיק רשת שלמה של מרגלים, להוציא כספי-תועפות ולהסתכן סיכון מתמיד — כדי להשיג תרשים של מטוס חדיש, או רשימת יחידות-הצי שבאזור מסוים. ואילו ארה"ב הרחיקה-לכת בחיפוש המקור רות לידיעת המתרחש בהן בתחום צבאי והגנתי.

ועדותיהם של הסנט ובית-הנבחרים האמריקאים נזה-רות להזמין מיניסטרים, ראשי הפקידות — ואף מפקדיהם של הכוחות-המוזיינים — להופיע בפניהן ולהעיד על בחינה זו או אחרת של פעולת המוסדות הנתונים לאחריותם. ולע-תים קשה למנוע בעד דברי העדות (שהנה תובה על עדים מוזמנים אלה) כי יתפרסמו אח"כ אף ברבים. אך רק לעתים רחוקות מגיעות בדרך זו לידי פרטום ידיעות, אשר נחשבו לסודיות במידה רבה כל-יך. כפי שקרה במקרה האמור. "משרד המדפיס הממשלתי" שבו-שינגטון, הוציא דו"ח רשמי (בן 1700 עמוד) מישיבות-שמיעת-העדות של "ועדת-המשנה לועדת-ההקצבות לשנת-התקציב 1954", של בית-הנבחרים לארה"ב. ותוכנם — כמוהו כהטלת-הפצה.

אותו דו"ח עומד על לא-פחות-ולא-יותר מאשר מאתים ומעלה נושאים ועניינים שנחשבו כסודיים-בתכלית. וכפי שמאירה כתבה מושינגטון, מרץ וכספים לרוב הושקעו על-ידי מוסדות בטחון אמריקאיים כדי לקיים את סודיותם זו — והנה הופקרו בגילוי לב רב, לכל עין הפצה, יתכן לומר כי לפני כך, היתה השגת ידיעות על כל ענין מהעניינים שבאותו דיון-השבון עולה לסוכן-אויב, כדולרים לאלפים ובשעות-מאמצים למאות. ואילו עתה, אין הוא צריך עוד אלא לקנות לו את הדו"ח כולו, על 1700 עמודי הגדושים אינפורמציה סודית, במחיר הצידולר. אין תימה שכתבו של עתון אמר בהזדמנות זו, כי שוא הם הדיבורים על "חוסר אחיות בטחונית" מצד העתונות, שעה שמוסדות-ממשלה עצמם מפצים אינפורמציה סודית ללא-סיג.

בין החידושים והשכלולים החיוניים שתוארו בדו"ח בפירוט רב, היו: תותח אטומי חדש, שטווחו כ-55 ק"מ (לתותח האטומי בו הומשו לא-זמנן כמה סוללות כבדות בארטיילריה של ארה"ב, טווח של 32 ק"מ); מכשיר משוכלל של ראדאר I.F.F. (Identification Friend or Foe), היינו — מבחינן בין אוהב לאויב" העשוי לזהות מטוסים — הלנו הם אם לאויבנו" — בטוחים עד ל-130 ק"מ (הטווח המכסימלי של מכשיר-הראדאר מסוג זה הנמצא עתה בשירות הינו 22-23 ק"מ); מכשיר ראדאר מיטלטל חדש, לשימוש הרגלים בקוי החזית; טנק קל חדש, אשר

מ מ ד ר ך ה ס פ ר י ם

ה. י כ נ ה ד ר ך ל א ר ץ י ש ר א ל ?

מסתבר ההבדל בין ה"ירדן" לבין "גאון הירדן", מה בין "ערבות מואב" ל"ערבות יריחו", איזהו הגי (גיא) שמצפון לעי, מה הצד השווה (מבחינה אסטרטגית) בין גזר ללכיש; אלה דוגמאות ספורות.

ספר יהושע הוא ספר מלחמות. ספר כיבוש הארץ. וכאן השאירו המפרשים מקום לאחרים להתגדר בו. אולם איש-הצבא המתעניין בצדדים הטקטיים (והאסטרטגיים) של מלחמות יהושע, יוכל להעזר במפות המצורפות לספר — וכן במפות 1:100,000 ו-1:20,000 רגילות — כדי לשחזר את תיאורי הקרבות ולהסיק מסקנות.

אכן, מים רבים עברו בירדן מימי יהושע עד ימינו. אולם דומה שמים רבים עברו בירדן אף מאז שאלו בנימין ו"נושא-כליו" ("מסעות בנימין השלישי") את הגוי הראשון שנקרה על דרכם בצאתם את עירתם שבגולה: "היכן הדרך לארץ-ישראל?"

ב.

* "ספר יהושע" עם פירוש ארצי-ישראלי, מאת י. אליצור וי. א. זיידמן, עם מבוא ומפות, מתורגמת שניה מתוקנת לאור ההתנהלות במדינת ישראל, הוצאת ראובן מס, ירושלים, המחיר לאנשי-צבא וחונמי "מערכות" — 1.700 ל"י.

"ספר יהושע" — — — ערכה של ארץ-ישראל הוא (מסכת גדרים, דף כ"ב, עמוד ב'). אכן, בספר זה ניתן ציון לגבולות הארץ — אלה המובטחים ואלה שהושגו למעשה; מסומנים הגבולות שבין השבטים; נמנות הערים שעלו בחלקם של השבטים. אף אזורי הארץ (החוף, השפלה, ההר, הנגב, המדבר, האשדות, הערבה, הבשן, הגלעד) וחבליה (גלילות פלישתים, ארץ גושן, כנרות, ערבות מואב, וכדומה), תושבי הארץ ותרבותם — עולים מדפי הספר וקמים נגד עיניו של הקורא המכיר את ארץ-ישראל היכרות בלתי-אמצעית. אומנם, לא כל הציונים שבספר גלויים ונהירים. לעתים יש צורך להשוות לספרים אחרים בתנ"ך, לכתבים עתיקים שנתגלו, יש צורך בידעת הלשון הערבית — כדי לזהות שמו התנ"כי של מקום. באו י. אליצור וי. א. זיידמן * ופירשוהו פירוש ארצי-ישראלי, ומעתה כל הרוצה בא ומעיין — נמתפש לו הסתום.

המפרשים, שניהם מוסמכי האוניברסיטה, השתמשו במיטב מחקריהם ההיסטוריים והארכאולוגיים של חוקרי אומות-העולם וישראל גם יחד, בכל הנוגע לידע-ת-הארץ הוציאו, איפוא, מתחת ידם דבר מתוקן. לקורא

מ פ ל מ " ח ע ר צ ה " ל

חומר שיוכל בעזרתו להמחיש לחניכיו את אירתה ול אותה תקופה. בפרקים הדנים במלחמה עצמה נתפס המחבר פה ושם ללשון מליצה הפוגמת בסיפורן השוטף של פרשיות הלחימה המתוארות. אולם מכלי-מקום, מי שמבקש לעמוד על מלחמת העצמאות לא רק כפי שהיא עולה מתוך מסמכים ותיאורים, "יבשים", אלא אף כעל תופעה המשפיעה על תנפשות הנוטלות בה חלק — ימצא בספר חומר מעניין.

ש. ב.

* "מפלמ"ח עד צה"ל", מאת סרן מרדכי יעקובוביץ, הוצאת ניומן.

עם סיומה של כל מלחמה מופיעים אודותיה, בדרך-כלל, כמה וכמה ספרים שהם מעין יומני-מלחמה-אישיים של משתתפיה. מלחמת העצמאות עניה בספרים מעין אלה. נראה שמידת האינטנסיביות של מלחמה זו שללה מסופרים-בכוח שהשתתפו בה את האפשרות להפנות מוד-שבותיהם להעלאת זכרונות שיטתית ברגעי הרגיעה שבין קרב לקרב. בין היוצאים-מן-הכלל המעטים — ספרו של סרן מרדכי יעקובוביץ * . המחבר מנסה לתאר את חויותיהם של מאות חברי פלמ"ח כמותו בדרכם ממחלתר לצבא סדיר. פרקי ההוי של מחנות האימונים אשר לפלמ"ח נקראים בענין רב, בפרקים אלה יוכל מדרין נוער למצוא

1903-חברת אנגליה-פלשתינה בע"מ
פוחתת משרדה הראשון ביפו.
1953-בנק לאומי לישראל בע"מ
מסכם חמשים שנות פעולותיו בשדות
התנועה והמדינה.
42 סניפים ברחבי הארץ.
100.000.000 ל"י מקדונות בודי הבנק.

בנק לאומי לישראל בע"מ

סולל בונה בע"מ

המרכז הקבילני

של ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בישראל

מוציא לפועל

עבודות בניה, סלילת כבישים
ועבודות צבוריות אחרות

המשרד הראשי: חיפה רח' הנמל 65, בית סולל-בונה, ת.ד. 563, טלפון 15-4113

החברה לשכון עממי בע"מ תליאביב
חברת בוני חיפה בע"מ חיפה
קרקעות חיפה בע"מ חיפה
חברות שכון

מפעלי מלט

פורטלנד "א"

נשר

בע"מ

חיפה ת.ד. 1696

טלפון: 4259, 4350

בנק הפועלים בע"מ

תבת דאר 28

תל-אביב

טלפון 4296 - 4297

מנהל עסקי בנק לכל ענפיהם

החברה הארצישראלית המרכזית למסחר והשקעות בע"מ

נוסדה ע"י

החברה המאוחדת לצנורות ולמסחר ותעשייה בע"מ
מחסני ברזל בע"מ מחסני עצים בע"מ

מפיצים כלליים של

תוצרת מפעלי אלט פורמלנד א", נשר" בע"מ
ובתי יציקה, וולקו" בע"מ

י ה ו ד ה

חברה לבטוח בע"מ

חברת הבטוח הוותיקה בארץ

נוסדה בשנת 1922

המשרד הראשי: תל אביב, רח' אלנבי 120

צ ר ז

חברה לבטוח בע"מ

כל עסקי בטוח

תל אביב - ירושלים - חיפה

חברת האורח לאכוניות בע"מ

המשרד: וחלת בנימין 52, תל אביב

טלפון 67456

המוטק: דרך פתח תקוה טלפון 6966

צ. ארליך

קבלן ממשלתי • יבואן - יצואן

מחכות לחעשיה כברה לבנין

ס' ח' ס' נ' י' מ'

חל' אביב' יפו: דרך שלמה, 47, טלפן 81386

חיפה: ספרץ • טלפון 7349

מאיר

חברה להשקעות בע"מ

תל-אביב

שדרות רוטשילד 6 - תבת דאר 1188 - טלפון 5038

בתבת טלגרפית: מאירקו תל-אביב, ישראל

מ. כדורי ושות'

קבלנים לבנין

מוציאים לפועל:
בניני תעשייה
בניני מגורים
שיכונים

חיפה

רחוב הרצל 26 • טלפון 2348

מקורות

חברת מים בע"מ

חברת המים

הלאומית הישראלית

תל-אביב

המשרד הראשי: אלנבי 111

ת.ד. 2704 • טל. 67445'8

חברה לתעשייה ומסחר

הקדם בע"מ

חיפה

מרכז מסחרי החדש

רחוב הסנינים 56

לפלגורמות: הקדם - טלפון 4752

חמדי בנין

חרסיה - צלומקט

לבני נעם

"במעסר"

בע"מ

בית חרושת

לתריסים מתקפלים

תל-אביב, גבעת הרצל

דב גלזר ובניו

בית חרושת לעורות

פתח תקוה - תל אביב

סולומון סובוצקי ושותפ'

קבלני בנין

- ח י ב ה -

יואל בע"מ

מפעלי מחכת וחשמל.
רמת גן, ישראל

ביחוד והמסדרים:

אזור התעשייה החדש, רמת גן

כתובת למכתבים:

ת.ד. 119 תל אביב, טלפון 7245

א. שינזון ובניו

בע"מ

יבואני חומרי בנין

תל אביב

הסנה בע"מ

חברת הביטוח הגדולה ביותר בארץ

המשרד הראשי: תל אביב, רח' לילנבלום

קפת מלוה וחסכון של העובדים בחיפה בע"מ

ח י פ ה הדר'הכרמל: רח' החלוץ בנין ביתנו, חבת דאר 971 טלפון 4591

סניפים: חיפה: העיר התחתית: רחוב כיאט טלפון 8415 קרית-חיים: כביש ראשי טלפון 7118

נשר • עכו • צפת • כפר'אתא

ספרים העומדים להופיע בהוצאת „מערכות“

המפציצים המריאו עם שחר

האניה

מוהל צבאי והגנה לאומית

אסירי תקוה

צבא הצללים

מהדורות חדשות:

פשיטת וינאיט

הספינה שנוצחה

כל מקום

מסעי המלחמה בא"י

החייל הטוב